

Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra historie
Křížkovského 10, 771 80 Olomouc

Bc. Michal Unzeitig

**OSÍDLENÍ MOHELNICKÉ BRÁZDY V OBDOBÍ KULTURY NÁLEVKOVITÝCH
POHÁRŮ**

Diplomová práce

vedoucí práce: Mgr. Pavlína Kalábková, Ph.D.

Olomouc 2020

Čestné prohlášení.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, výhradně na základě svých vědomostí a s pomocí uvedených pramenů a literatury. V Zábřehu dne 8. 8. 2020

Bc. Michal Unzeitig

Anotace

Práce se zabývá osídlením oblasti Mohelnické brázdy v období kultury nálevkovitých pohárů. Úvodní část bude věnována charakteristice současného stavu poznání moravského starého a středního eneolitu a stavu výzkumu této problematiky ve sledovaném území. Po vymezení daného mikroregionu budou podány informace o jeho základních přírodních a klimatických podmínkách v daném období. Seznámíme se s doposud identifikovanými archeologickými lokalitami z daného období a zhodnotí se celková sídelní struktura oblasti, ke které bude vytvořena mapa s katalogem lokalit kultury nálevkovitých pohárů, včetně vyhodnocení sídelní strategie s predikcí dalších možných lokalit. U vybraných lokalit mikroregionu bude za účelem potvrzení osídlení předmětnou kulturou provedena analýza movitého archeologického materiálu (Moravičany – Dílečky, Moravičany – Dlouhé dílečky, Moravičany – dům č. 206), ke kterému bude vytvořen dokumentační katalog, na základě kterého budou výsledky vyhodnoceny a vzájemně porovnány. Závěr práce bude věnován shrnutím doposud zjištěných skutečností, dosažených výsledků a dalším možnostem bádání k poznání starého a středního eneolitu regionu.

Anotation

The thesis deals with the settlement of the Mohelnice furrow area in the period of Funnel Beaker Culture. The introductory part will be devoted to the characterization of the present state of knowledge of the Moravian old eneolite, and the state of research of this issue in the monitored area. After defining the given micro-region, information on its basic natural and climatic conditions will be provided in the given period. Heuristics of previously identified archaeological sites from the given period will be carried out and the overall settlement structure of the area will be mapped to which a map will be created with a catalog of Funnel Beaker Culture. sites, including an assessment of the settlement strategy with the prediction of other possible locations. For selected locations of the microregion, the analysis of movable archaeological material (eg Moravičany – Dílečky, Moravičany – Dlouhé dílečky, Moravičany – dům č. 206) will be carried out for the purpose of confirmation of settlement by the subject culture, to which will be created a documentation catalog, on the basis of which the results will be evaluated and compared with each other. The conclusion of the thesis will be devoted to the facts already identified, a summary of the achieved results and other possibilities of research to understand the old eneolite of the region.

Poděkování

Mé poděkování patří především Mgr. Pavlíně Kalábkové Ph.D. jak za cenné rady v průběhu celého studia, tak i za vedení diplomové práce a poskytnutí databáze k vyhodnocení keramického materiálu. Dále bych chtěl poděkovat archeoložce Vlastivědného muzea v Šumperku Mgr. Barboře Tomešové za cenné poznatky a poskytnutí nálezového materiálu vybraných lokalit z Moravičan, Mgr. Martinu Moníkovi Ph.D. za analýzu a určení kamenných artefaktů, Mgr. Dominice Václavíkové za kresby keramických, kostěných i kamenných artefaktů, Mgr. Lence Starkové Ph.D. za mapové výstupy lokalit, odborným pracovníkům katedry historie za profesionální přístup a ochotu pomoci v průběhu celého studia a v neposlední řadě mé ženě, rodině a vysokoškolským kolegům.

Obsah

1. Úvod	7
2. Kultura nálevkovitých pohárů na Moravě a její současný stav poznání	7
3. Vymezení regionu	22
4. Přírodní podmínky regionu	22
4.1. Geologické a geomorfologické a hydrogeologické podmínky regionu	22
4.2. Vegetační a klimatické podmínky regionu	23
5. Krajina, sídelní struktura a sídelní strategie	24
5.1. Sídelní areály	29
5.1.1. Sídliště	29
5.1.1.1. Doubravice	33
5.1.1.2. Dubicko	35
5.1.1.3. Klopina	36
5.1.1.4. Loštice	38
5.1.1.5. Mohelnice	39
5.1.1.6. Palonín	44
5.1.1.7. Úsov	45
5.1.1.8. Náhodné nálezy	47
5.1.1.9. Komunikace a doklady obchodu	48
5.2. Nad komunitní areály	51
5.2.1. Hradiska	51
5.2.2. Sakrální areály	53
5.2.3. Pohřebiště	53
6. Vyhodnocení sídelní strategie	54
7. Predikce dalších možných lokalit	61
8. Zpracování movitého materiálu vybraných lokalit	62
9. Vyhodnocení movitého materiálu vybraných lokalit Moravičan	80
10. Zařazení materiálu do širšího kontextu moravské, slezské a české skupiny nálevkovitých pohárů	98
11. Závěr	99
12. Seznam použité literatury	100
13. Seznam zkratk	108
14. Obrazová část	111
15. Katalogová část	156

1. Úvod

Hlavními cíli této diplomové práce je vyhodnocení sídelní strategie obyvatel žijících na území Mohelnické brázdy v období kultury nálevkovitých pohárů (dále KNP) a vyhodnocení movitých artefaktů KNP z vybraných lokalit Moravičan. První část práce je věnována historii bádání, doposud vypracovaným modelům relativní chronologie, současnému stavu poznání kultury nálevkovitých pohárů na území Moravy, vymezení regionu a jeho přírodních podmínek. Druhá část práce je věnována sídelní struktuře, sídelní strategii regionu a vyhodnocení zjištěných skutečností s predikcí dalších sídelních lokalit. Třetí část práce je věnována vyhodnocení movitého materiálu z vybraných lokalit Moravičan (Moravičany – Dílečky, Moravičany – Dlouhé dílečky a Moravičany – dům č. 206) se zařazením do širšího kontextu moravské, slezské a české skupiny nálevkovitých pohárů. Závěr práce je věnován podrobnému katalogu všech sídlištních lokalit KNP, seznamu použité literatury a obrazovým přílohám. Na vybraných lokalitách se jedná o vyhodnocení doposud nezpracovaného materiálu, který byl pořízen převážně v 50. letech 20. stol. místními amatérskými archeology, případně v 70. letech pracovníkem Vlastivědného muzea v Šumperku V. Gošem. Zpracování osídlení KNP v Mohelnické brázdě je prováděno v kontextu s vydáním knihy Miroslava Šmída o kultuře nálevkovitých pohárů na Moravě (Šmíd 2017). Nové zjištěné výsledky mohou poskytnout další cenné informace k možnému osídlení KNP na Moravě.

2. Kultura nálevkovitých pohárů na Moravě a její současný stav poznání

Eneolitem nazýváme časový úsek vyplňující období mezi neolitem a dobou bronzovou, který v absolutní chronologii zabírá časový horizont 4500/4400–2300/2200 BC (Neustupný 2008, 14). Protože se jedná o období s poněkud složitým vývojem, je složitá i jeho terminologie užívaná v kontextu celé Evropy. V Německu, Rakousku a v části Polska se místo eneolitu používá označení mladší neolit, ve Francii chalkolit, u nás používaný především pro Blízký východ) a v Maďarsku doba měděná. Problém je tak logicky i se samotným časovým vymezením eneolitu, které neplatí pro všechny země stejně. Na Balkáně pro náš mladší neolit užívají termín eneolit a v Maďarsku naši mlado-eneolitickou kulturu zvoncovitých pohárů řadí do starší doby bronzové. Ve Skandinávii a na Britských ostrovech, kde eneolit de facto neznají,¹ je jejich neolit současný s našim eneolitem (Neustupný 2008, 12). Období eneolitu, jehož pojetí je rozdílné jak na území Čech, kde se užívá Neustupného 4. stupňový periodizační systém (Neustupný 2008, 12–13), nebo na Moravě, kde se užívá 5. stupňový systém (Podborský 1993,

¹ Na tomto území dlouho přežívaly mezolitické kultury

71–72), vymezuje také několik důležitých, společensko-kulturních změn. Jednou z hlavních je ustálení pohřebního ritu, během kterého se začíná objevovat pohřbívání pod mohylami. Dále rozvoj válečnictví, který se projevuje speciálními zbraněmi, vyšším počtem dokladů po opevnění a v mnoha oblastech také změnou sídelní struktury, během které se budují převážně menší sídliště s malými domy na místo velkých neolitických.² Další viditelnou změnou je způsob výzdoby keramiky, kdy v celoevropském měřítku mizí kultury s bohatě zdobenou keramikou³ a nastupují kultury s nádobami charakteristickými pro období eneolitu, jakými jsou nádoby picího servisu, miniaturní nádoby a zoomorfní nádoby (Šmíd 2017, 186), zoomorfní a antropomorfní plastiky (Pavelčík 1994, 205–214), keramické kotouče a miniaturní závěsky sekeromlatů (Čižmář 2004, 180). Jednou z nich je kultura nálevkovitých pohárů, která je pohárovou kulturou staršího a počátečního úseku středního eneolitu, pojmenovaná podle charakteristického, nálevkovitě utvářeného hrdla nádob. Jde o rozsáhlý komplex vzájemně příbuzných skupin, jejichž značná kulturní variabilita se projevuje celou řadou specifických forem tvarů a typů výzdoby jak keramického materiálu, tak i kamenné industrie. Rozšíření celého komplexu sahá od řeky Rýn na západě, až k řece Bugu na východních hranicích Polska a Běloruska. Ze severu od oblasti jižní Skandinávie až k jihu po předhůří Alp a západních Karpat (Šmíd 2017, 8), přičemž jižní periferii tohoto rozšíření vyplňují moravské a dolnorakouské nálevkovité poháry. Moravské úvaly ležící mezi Karpatami a Českým masivem dříve tvořily přirozený koridor mezi středním Podunajím a Velkou Středoevropskou nížinou a takto otevřený prostor s hustou sítí vodních toků usnadňoval kontakty mezi Transdanubií, Velkou Středoevropskou nížinou, Karpatskou kotlinou a Polabím, které byly podnětným zdrojem jak pro tvorbu domácí kultury nálevkovitých pohárů, tak i pro sousední eneolitické skupiny. Morava přitom jako oblast častého transferu neprocházela jednotným kulturním vývojem a nové vývojové trendy se buď rychle ujaly a rozvinuly ve svébytnou kulturu, nebo bez většího ovlivnění územím pouze prošly (Šmíd 2017, 9).

V případě historie bádání KNP na Moravě je nutné zmínit nejdříve trojici významných badatelů, jejichž výzkumy později posloužily ke zpracování chronologie moravské kultury nálevkovitých pohárů. V první řadě se jedná o objevitelskou činnost Jaroslava Palliardiho a jeho systematický výzkum souvrství eneolitického hradiska Starý Hrad u Jevišovic (Šmíd 1993,

² Eneolitická sídliště jsou oproti neolitickým menší. Je to dáno tzv. přílohovým zemědělstvím, u kterého bývalo pole odděleno od obytného areálu. K obhospodařování docházelo za využití oradla (Neustupný 2008, 11)

³ Kultury s malovanou keramikou na Balkáně a v částech východní a střední Evropy, nebo kultury s vhloubeným ornamentem na západě. K těmto změnám nedochází v celé Evropě současně, v některých částech východní Evropy pokračuje keramika zdobená malováním až do období středoevropského eneolitu (Neustupný 2008, 13).

167),⁴ na základě kterého vypracoval relativní chronologii moravského eneolitu. Jeho stratigrafie čtyř eneolitických vrstev (B, C1, C2, D) byla přijata jako základ střeoevropského eneolitu. Kulturu nálevkovitých pohárů, dříve nazývanou nordickou začlenil na základě svého výzkumu do staršího eneolitu a její materiální kulturu rozdělil na nordickou a nákolní (Šmíd 1993, 169–172). Na Palliardiho výsledky ze Starého Hradu u Jevišovic ve dvacátých letech 20. stol. navázal Oswald Menghin, který moravský a český eneolit rozdělil na nosvický stupeň se směsí jordanovské kultury (JsK) a severských vlivů, badenskou kulturu a jevišovický (JeK) stupeň, který s projevy šňůrové keramiky představovala vrstva B na Starém Hradu (Šmíd 1993, 169–172). Palliardiho a Menghinovy myšlenky koncem 20. let 20. stol. rozvinul Jaroslav Böhm (Böhm 1929, 139–152), který přišel s domněnkou, že jordanovský typ nahradila nordická kultura s nálevkovitými poháry a láhvemi s límcem (noswický typ), kterou krátce na to z východu doplnila badenská kultura a lid s kanelovanou keramikou. Podle Böhma značný rozdíl mezi slezským (noswickým) a moravským materiálem odporuje Menghinově teorii o posunu nordických kmenů ze severu na jih. Podle něj na Moravě během starého eneolitu probíhal plynulý vývoj domácího obyvatelstva s obohacením o noswické prvky. Jevišovickou vrstvu C2 považoval jako mezistupeň moravské malované keramiky a kultury s kanelovanou keramikou a vrstvu C1 přiřadil samotné kultuře s kanelovanou keramikou (Böhm 1929, 139–152). Ve 30. letech 20. stol. zahrnul E. Šimek všechny tři kultury domácího eneolitu do jevišovické kultury, jejichž nositelé měli pocházet z oblasti michelsberské kultury a podél Dunaje měli šířit vlivy na Moravu, Slezsko a Malopolsko, kde pak pod tlakem lidu ze severní části Evropy ustoupili zpět na jižní Moravu a Dolního Rakouska, kde změnili svoji hmotnou kulturu v kulturu badenskou (Šmíd 2017, 10). Dále je nutné zmínit meziválečné nálezy Františka Vildomce, především depot keramických nádob z Božic na Znojemsku (Šmíd 1993, 167, Vrbka 1936) a Gottwaldovy odkryvy mohylových pohřebišť tzv. ohrozimské skupiny na Prostějovsku (Gottwald 1925, 1926, 1928, 1931, 1935; Šmíd 1993, 166).

Významnou badatelkou v poválečné historii byla Alena Houšťová, která jako první spojila depot z Božic s AB fází Beckerova třídění nálevkovitých pohárů, který ve svém čtyřstupeňovém dělení moravských nálevkovitých pohárů označila prvním stupněm (Houšťová 1959, 38). Druhý stupeň reprezentuje baalberská keramika a třetí vrstva C2 jevišovické stratigrafie, která podle ní představuje klasickou kulturu nálevkovitých pohárů na Moravě (Houšťová 1960, 6). Čtvrtý stupeň – ohrozimský, s koncentrací na střední Moravě odlišovala od vlastní KNP. Její zánik pak definovala jako sloučení s kanelovanou keramikou, která na její

⁴ V literatuře je hradisko často označováno jako Staré Zámky u Jevišovic.

tradice navázala. Obdobným závěrům v periodizaci dospěl také Milan Zápotocký (Zápotocký 1957, 1958), podle kterého na Moravě probíhal shodný vývoj s Čechami až do třetího stupně, na Moravě charakteristický vrstvou C2 jevišovické stratigrafie. V Čechách mimo jiné soubory z Čelákovice a Siremi, s typickou kolkovanou výzdobou, pravoúhle zalomenými uchy a celkově ostřejší profilací nádob (Šmíd 2017, 12). Rozdíly mezi moravskými a českými soubory vzniklé odlišnou intenzitou působení kultury s kanelovanou keramikou jsou na Moravě ve IV. stupni reprezentovány nálezy z mohylových pohřebišť v Ohrozimi a Slatinkách a obsahem vrstvy C1 na Starém Hradu. V Čechách je přitom vývoj shodný se středoněmeckou salzmündskou skupinou. Dalšími badateli zabývajícími se chronologií moravské kultury nálevkovitých pohárů byli Pavel Koštuřík a Jiří Pavelčík. Prvně jmenovaný vycházel z dřívějšího třídění Aleny Houšťové (Houšťová 1959, 38) a Miroslava Šmída (Šmíd 1993, 165) který svoji periodizaci rozdělil do tří stupňů na I. stupeň – předbaalberský, zastoupený staršími nálevkovitými poháry obsaženými v depotu z Božic,⁵ II. Baalberský stupeň, který považuje za nejdelší období trvání KNP na Moravě a synchronizuje jej se Šmídovými subfázemi IB1 a IB2 a poslední III. stupeň – jevišovický, který podle něj představuje nejmladší období KNP, ve kterém se projevují prvky střeoeoneolitické kultury s kanelovanou keramikou (Koštuřík 2007, 91–98). Periodizaci založenou právě na kultuře s kanelovanou keramikou vypracoval Jiří Pavelčík, který ve svém dělení začíná předbolerázským horizontem (Pavelčík 1992, 44), kam zahrnul i tzv. degenerované nálevkovité poháry, láhve s límcem, nálevkovité mísy apod. Vlastní kanelovanou keramikou pak dělí na čtyři stupně (I–IV). I stupeň – bolerázský, další dva (II, III) označuje za klasickou kanelovanou keramikou a poslední stupeň IV. jako pozdní kanelovanou keramikou. Všechny stupně, kromě III. navíc dělí na dvě fáze – a, b. (Pavelčík 1993, 179–182; Šebela 2007). Vlastní třístupňovou periodizaci kultury nálevkovitých pohárů na Moravě vypracoval také Miroslav Šmíd (Šmíd 2017, 12–40). Ten ve své chronologii, která byla společně s prací P. Koštuříka a J. Macháčka (Koštuřík – Macháček, 1997) základem pro analýzu keramického materiálu této práce, vychází primárně ze stratigrafie z Jevišovic Starého Hradu a svá tvrzení opírá o keramický depot z Božic, nálezy z moravských eneolitických mohylových pohřebišť a stratigrafii zachycenou na hradisku Rmíz u Laškova (Šmíd 1994, 131–133). Celý vývoj dělí do předbaalberského – časný eneolit v období let 4.100–3900/3.800 př. n. l., reprezentovaný depotem z Božic a podpořený nálezy z Hrušovan u Brna a z Kostelce na Hané, pro který jsou charakteristické dlouhé svislé lišty na plecích pohárových nádob a plošné motivy brázděným

⁵ Panuje rozdílné časové zařazení Božického depotu. A. Houšťová jej zařadila do Beckerova stupně AB. (Houšťová 1959, 38), přičemž J. Lichardus do mladší baalberské skupiny (Koštuřík 2007, 93)

vpichem (Košťurík, 2007, 93; Šmíd 2017, 25),⁶ baalberského (Šmíd 2017, 27) - starý eneolit v období let 3.900/3.800–3.500 př. n. l. a boležského stupně (Šmíd 2017, 33) - střední eneolit v období let 3.500–3.200 př. n. l. kultury nálevkovitých pohárů. Dle jeho tvrzení moravské nálevkovité poháry v předbaalberském stupni typologicky nenavázaly na dřívější osídlení jordanovskou kulturou a na území Dyjsko-svrateckého úvalu a přilehlých částí Dolního Rakouska došlo na bázi domácího epilengyelského základu a vnějších kulturních podnětů ke zformování specifické domácí skupiny. Z důvodů značných rozdílů v tvarosloví keramiky a aplikované výzdobě poměrně omezené skupiny památek rozdělil tento stupeň na starší fázi s archaickými formami nálevkovitých pohárů a keramikou zdobenou brázděným vpichem a mladší fázi, s již plně vyvinutými nálevkovitými poháry (Šmíd 2017, 22–24).⁷

Pokud jde o typologii nádob předbaalberského stupně KNP,⁸ v tomto období převažují kónické mísy a mísy se zataženými oblými plecemi téměř kulovitěho tvaru, plasticky zdobené nevýraznými plochými kruhovými výčnělky při okraji, lištami v podobě obráceného písmene V, románskou lizénou, nebo jamkami ve tvaru kávového zrna. Dalším typem užívaných nádob jsou hrnce, zdobené vhloubenou výzdobou jednou, zřídka dvěma horizontálními řadami vrypů ve tvaru trojúhelníku, obdélníku, nebo čocky. Plasticky jsou zdobeny jazykovitými nebo svisle protáhlými výčnělky s horizontálním provrtem umístěnými na lomu nebo těsně pod ním. Stejně jako u mís byly i u hrnců aplikovány svislé krátké i dlouhé plastické lišty, románská lizéna nebo jamky ve tvaru kávového zrna. Pro hrnce tohoto období je typický jejich skvrnitý povrch, kde se střídají tmavší a světlejší fleky. Zcela výjimečný je drsný povrch nádob se šupinovitou odlučností, vytvořený nanesením tzv. blátivého slipu – Schlichbewurf na zaschlý podklad, který je běžný na nálevkovitých hrncích zejména v závěru časného eneolitu v Čechách. Poháry tohoto období jsou nejčastěji vejčitého tvaru, tvarově příbuzné s hrnci, avšak méně plasticky zdobené, nejčastěji typickými příčné přesekávanými lištami, drobnými pupky, výjimečně nálepy, nebo svislými přesekávanými lištami. Vhloubená výzdoba je vyvedena v podobě vpichů a vrypů

⁶ Keramika s brázděným vpichem archaických forem byla na území Moravy a Dolního Rakouska důležitou součástí předbaalberského stupně KNP (Nález z Brna Maloměřic v roce 2016).

⁷ Starší horizont - výzdoba meandrem - Epilengyel, Bajč, Gajary, Vídeň, Krumlovský les, výzdoba kosočtvercem – Olgersdorf či mladší horizont - typ Retz – kónické džbány, nebo typ Křepice – nízké šálky s širokým uchem, linie hrotitých vpichů. Mladší horizont - prosazuje se tzv. eneoliticko-bronzový keramický komplex, představující stabilní soubor keramických nádob (Neustupný 2008, 22).

⁸ Vhloubená výzdoba tohoto období je charakteristická řadami horizontálních a vertikálních vrypů a vpichů, horizontálních řad jamek v podobě kávového zrna nebo ohraničené svislé řady jamek (Šmíd 2017, 142). Plastická výzdoba je vyvedena v podobě drobných, nevýrazných kapkovitých nebo jazykovitých výčnělků rozmístěných jednotlivě či i ve dvojicích, výčnělky s horizontálním provrtem a hladké lišty. Hladké límcové lišty, lišty na způsob románské lizény, lišty s řadou kruhovitých a trojúhelníkových vpichů, s jamkami v podobě kávového zrna nebo v případě hrnců může být límcový okraj nahrazen okrajovou lištou s vrypy a jamkami v horizontálním sledu

v horizontální řadě při okraji, případně pod linií nasazení hrdla. V případě amfor byly užívány nejčastěji amfory se dvěma nebo čtyřmi kulatými nebo tunelovitými uchy na plecích, či s pěti nebo sedmi uchy nebo výčnělky hluboko pod maximální výdutí, sloužící pravděpodobně k zavěšení. Dalšími nádobami jsou džbány z kvalitně zpracovaného plaveného těsta velmi dobrého výpalu, s hlazeným až leštěným povrchem a s uchy široce oválného až kruhového profilu v řezu, šálky, naběračky, talíře a lžice (Šmíd 2017, 130).⁹

V baalberském stupni vystupovala kultura nálevkovitých pohárů již jako plně vyvinutá kultura se samostatným vývojem, avšak ovlivněna západním (Šmíd 2017, 34) a Polabským (Šmíd 2010, 128) kulturním proudem. V této době došlo k největšímu územnímu rozsahu a osídlení na takřka celém území Moravy (Šmíd 1993, 168), přičemž na strategicky výhodných polohách byly budovány regulérní hradiska. V případě Rmízu u Laškova, nejstaršího hradiska svého druhu ve střední Evropě (3.870 BC) byla doložena nejstarší čelní kamenná zeď ve střední Evropě (Šmíd 2017, 29). Charakteristickým rysem tvarosloví nádob této fáze byl přechod od ostřejší profilace nádob k plynulejší a vyznívání některých prvků plastické výzdoby. Nejčastěji užívanou formou hloubené výzdoby bylo zdobení keramiky pomocí brázděného vpichu. Starší stupeň je srovnatelný s nejstarší vrstvou hradiska Rmíz u Laškova (Šmíd 2007), s nálezy skupiny Retz v Rakousku (Šmíd 2017, 34–35), se staršími baalberskými nálezy z Čech (Šmíd 2017, 34) a s pikutkowskou fází KNP v Polsku (Šmíd 2017, 34). Do období mladšího stupně, který plynulým pokračováním navázal na předchozí vývoj (Šmíd 1993, 168–169), patří baalberská fáze mohylových pohřebišť s typickými mohylami se souvislým kamenným pláštěm a kostrovými pohřby (Šmíd 2004, 30). Klasickým tvarem nádob staršího úseku baalberského stupně je pohárovitá nádoba s vejčitým tělem a s vyklenutou výdutí v horní polovině svislé osy (Šmíd 2017, 142), kdy právě na těchto nádobách byly v závěru předbaalberského stupně často používány svislé lišty umístěné od linie nasazení hrdla směrem ke dnu nádoby, které v různých obměnách přetrvaly až do konce starší fáze baalberského stupně.¹⁰ Při okraji nebo těsně pod ním byly aplikovány vousy ve tvaru obráceného V a U, na plecích bochánkovité a drobné půlkulovité nálepy a jazykovité nebo horizontálně protáhlé výčnělky. Vhloubená výzdoba byla v průběhu baalberského stupně KNP zcela výjimečná. Teprve v jeho závěru se sporadicky objevila svislá řada obdélných kolků a klikatek (siřemská fáze KNP v Čechách). V případě mís je známa široká škála tvarů, přičemž ve II. stupni převažovaly mísy se zataženými oblými plecemi s úplnou absencí mís na nožce. V mladší fázi II. stupně se objevují trojitě

⁹ Šálky, naběračky, talíře a lžice hlavně ve starší fázi KNP.

¹⁰ Svislé lišty umístěné od linie nasazení hrdla směrem ke dnu nádoby jsou rozlišovacím prvkem starší a mladší fáze II. stupně KNP.

profilované mísy s oblými plecemi a ven vyhnutým okrajem. Plastická výzdoba v podobě krátkých i středně dlouhých svislých lišt vyvedených samostatně i ve dvojicích, vousy ve tvaru obráceného V a U, drobné kruhové nálepy a nově i dvojice svisle protknutých výčnělků často propojených lištami.

V nejmladším stupni se Morava podílela pod vlivem jihovýchodních kulturních vlivů epilengyelských skupin na formování rozsáhlého badenského kulturního komplexu.¹¹ V tomto období pokračovaly jak kontakty se západem, tak i šíření kanelované keramiky. Materiál z vrstev C2 jevišovické stratigrafie společně s keramikou vrstvy C1 na Rmízu u Laškova a s materiálem z několika objektů ze sídliště v Držovicích charakterizuje starší fázi třetího stupně moravské KNP, kterou Šmíd označil jako drahanovickou fázi a vymezil ji v letech 3500–3350 př. n. l. Mladší fázi – ohrozimskou, vymezenou léty 3350–3200 př. n. l. pak spojil s mohylovými pohřebišti středomoravských nálevkovitých pohárů (Böhm 1929, Šmíd 2003) a představuje závěrečnou fázi nálevkovitých pohárů na Moravě. Drahanovická fáze se projevuje zcela minimální vhloubenou výzdobou, kdy v případě plastické výzdoby je nejčastěji užita hladká lišta, románská lizéna nebo prstové důlky ve tvaru kávového zrna v horizontální linii, doplněné klasickými pupky a uchy. Vzácná je kombinace románské lizény s řadou prstových důlků na okraji hrnců, u kterých zaujalo hrdlo více jak polovinu z její celkové výšky. Tvarosloví hrnců je nejčastěji nálevkovité, esovitě, dvoj kónické nebo kotlovité. Plastické prvky v podobě výčnělků v počtu 3 a 4 jsou užity při okraji, jako součást límců a lišt, případně samostatně v horní části hrdla. Menší jak hrnce, ale tvarem velice podobné byly poháry, které stejně jako hrnce postrádají vhloubenou výzdobu. V případě plastických prvků byly nejčastěji aplikované obrácené vousy ve tvaru V nebo U na maximální výduti, nebo těsně pod ní. Dále byly užívány esovitě profilované mísy, mísy s vysoko položenou výduti, esovitě profilované amfory se 3 nebo 4 uchy na maximální výduti a esovitě profilované džbány. U ohrozimské fáze se v případě hloubené výzdoby jedná o vícenásobné řady vpichů, svazky žlábků a rýh, horizontální motiv rybí kosti na hrncích a mísách, nebo žlábků v kombinaci s řadou vpichů a důlků. Plastická výzdoba se na hrncích vyznačuje okrajovými lištami s řadou vpichů, jamek a důlků, doplněné pupky. Na pohárech byly aplikovány vousy obráceného U a V. Z typologie nádob byly dále užívány šálky nebo džbány s dlouhými svislými lištami, kotlovité a dvoj kónické hrnce a poháry

¹¹ Přejít od baalberského stupně na boležovský lze sledovat na dlouhodobě osídlených lokalitách (Starý Hrad u Jevišovic, Rmíz u Laškova. Polokulturní sídliště Držovice na Moravě s kontinuálním osídlením od mladého neolitu po pozdní eneolit, Přáslavice u Olomouce nebo Opava – Vávrovce, kde bylo odkryto na 730 objektů), nebo na mohylových pohřebištích drahanovické a ohrozimské fáze, které jsou dokladem kontinuity pohřebního ritu mezi oběma fázemi.

s vysoce postaveným hrdlem, odpovídající dataci počátku III. stupně KNP. Dále esovitě profilované mísy se zataženými oblými plecemi a věncem výčnělků, esovitě profilované amfory s tunelovitými uchy na maximální výduti, nebo esovitě profilované džbány a šálky. Ve vrcholné ve fázi III. a láhve s límcem. Plné prosazení ohrozimské vhloubené výzdoby na keramice KNP je znázorněno plošnými rytými motivy, více hrotými řadami vpichů, nebo žlábků, jakožto výrazným prvkem jihovýchodního kulturního proudu. Vícenásobné oběžné žlábků na rozhraní hrdla a plecí značí postupný nástup Badenu, stejně jako zmnožení prvků plastické výzdoby nástup jevišovické kultury (Šmíd 2017, 175).

V případě využitelnosti dostupných materiálů tehdejší doby byla nejvíce rozšířena výroba keramiky, především užitkové, jejíž kvalita bývala na rozdíl od období mladého neolitu zpravidla nižší úrovně (Šmíd 1993, 173). Mimo té jsou známé také pomůcky k textilní výrobě, především přesleny¹² a méně pak keramické cívky nebo závaží osnov tkalcovských stavů (Šmíd 1993, 173),¹³ nalézané především v sídlištních areálech,¹⁴ nebo zoomorfní či antropomorfní plastiky, v daném případě plastiky mužských postav nalezeny ve Rmízu u Laškova, Zelené Hoře, v Olomouci a v Hlinsku (Pavelčík 1992, 205–211, Konopová 2013, 13). Nutno zmínit také miniaturní nádoby, které jsou běžnou součástí větších nálezových souborů. Jedná se především o špatně vypálené zmenšeniny pohárů, mís a amfor. Dále keramické závěsky a kotouče, často se dvěma otvory k zavěšení, sloužící pravděpodobně jako napodobeniny měděných a zlatých předloh, které byly nalezeny na hradisku Stavenice – Na Flecích (Daňhel 2014a), bubny, dyzny, tyglíky a také keramické miniatury sekeromlatů, užívané průběžně od mladého neolitu s největším nálezovým souborem u nás na Starém Hradě u Jevišovic (Neustupný 2008), nebo na Slovensku – Velká Lomnice (Novotná – Soják, 2013), kde došlo k nálezů miniaturních sekeromlatů s čepcem.

V období KNP je stále běžné zpracování kamene, které dosahovalo vysoké úrovně. V případě broušené kamenné industrie byla vyráběna široká škála artefaktů, především bojových sekeromlatů, seker, motyk s příčným ostřím, teslic, pískovcových brousků s podélným

¹² Ploché, kónické, dvoj kónické, nebo ve tvaru tykve. Přibližně 1/5 z nich je zdobena rytím. Nejvíce nalezených artefaktů tohoto druhu bylo nalezeno na hradištích Čechovsko u Čechovic – 613 ks a Čubernice u Ohrozimi – 210 ks (Šmíd, M. – Přichystal, A. 2015).

¹³ V jejich případech se jedná spíše o vzácnost, mimo nálezů v Hlinsku u Lipníka nad Bečvou, kde bylo nalezeno 300 ks.

¹⁴ Textilní výrobu dokládají také nálezů tkanin – lněná látka tkaná plátňovou vazbou z Rmízu u Laškova (Šmíd 2007, 62).

žlábkem, palic a drtidel obilí (Šmíd 1993, 178).¹⁵ Z ozdobných předmětů jsou zajímavým objevem broušené břidlicové destičky nalezené na hradisku ve Stavenicích, které bývaly často provrtané (Daňhel 2014a). Nejužívanějšími surovinami na výrobu broušené industrie byly v případě hradisek Čechovice a Čubernice diorit z okolí brněnské přehrady (Čechovice – Čechovsko – 57% užitého materiálu) a kulmská břidlice střední a severní Moravy (Čubernice u Ohrozimi 79% užitého materiálu). V případě štípané kamenné industrie se jednalo především o nálezy čepelí, drobných čepelek, úštěpů a jader. V okolí Brna – Stránské skály byla objevena dílna na opracování štípané industrie z období předbaalberského a baalberského stupně KNP. V případě kostěné a parohové industrie se v nálezových fondech vyskytují především standardní eneolitické artefakty, jakými jsou dlátka, dláta, jednostranně či oboustranně zahrocená šídla, hroty jehly, hladítka a různé tyčinkovité předměty (Konopová 2013, 12), dále parohové mlaty s oválným či obdélníkovitým násadním otvorem, parohové kopáče a součásti výstroje (Šmíd 1993, 178; Zápotocký 2008, 81). Jako kultovní předměty jsou interpretovány kolečka z lebečních kostí a lastury škeblí (Šmíd 1993, 178). Pokud jde o zpracování kovů, v období KNP se jedná především o zpracování mědi. V tomto případě jsou z moravského prostředí významné nálezy plochých seker typu Altheim, Vinča nebo Rudimov (celkem kolem 50 ks.), seker s křížovým ostřím, jazykovité závěsky a trubičky ze stočeného drátu (mohly ohrozimské fáze), měděné terče (Náměšť na Hané), náušnice (Hlinsko u Lipníka nad Bečvou),¹⁶ sekery s vějířovitě tvarovaným ostřím, čepel dýky nalezené na hradisku Rmíz u Laškova a nález měděného slitku na sídlišti pod hradiskem někteří badatelé interpretují jako doklad místních kovoliteckých aktivit. Mimo nálezy měděných výrobků jsou známy ojedinělé nálezy artefaktů ze stříbra, konkrétně depot dvou nádob s kotoučem ze stříbra o průměru 22 cm z Vanovic v Boskovické brázdě. Nutno zmínit také užívání krevele na hradišti Čechovsko, kde bylo nalezeno na 105 ks drobných artefaktů z této suroviny.

¹⁵ Sekeromlaty kultury nálevkovitých pohárů rozdělil M. Zápotocký na základní skupiny F, K, R, které dále rozdělil na podskupiny podle odlišnosti tvarů (Zápotocký 2008). Ploché sekeromlaty skupiny F – bojové – ve střední Evropě se váže na kulturní horizont PFYN-MICHELSBERG-ALTHEIM-MONDSEE – u nás starší KNP, tedy konec I. a začátek II. stupně KNP - baalberg. Čepcovité sekeromlaty skupiny K – jedná se o vrchol eneolitické broušené industrie. Díky náročnosti výroby se nejspíše jedná o atribut moci. U nás mladší fáze starších KNP, tedy závěr II. stupně KNP – baalberg. V Čechách Širemská fáze. Sekeromlaty s obloukovitým týlem skupiny R – bolerázský stupeň – bojový sekeromlat. Čubernice – 28 ks, Čechovsko – 88 ks. Nálezy pochází také z mohyl drahanovické a ohrozimské fáze. Kulovité mlaty – bulavy – nálezy jak na Moravských hradištích, tak mohylových pohřebištích. Je typickým zástupcem broušené industrie v žárových hrobech drahanovické a ohrozimské fáze, stejně jako výše zmíněné sekeromlaty s obloukovitým týlem. Pracovní sekeromlaty skupiny P – po celou dobu starého a středního eneolitu. Společně se sekeromlaty s obloukovitým týlem skupiny R jsou běžnou součástí Čubernice – 68 ks, Čechovsko – 29 ks. Sekery: A – s hrotitým týlem; B – s tenkým týlem – od staršího, až po mladší eneolit; C – se silným týlem - od staršího, až po mladší eneolit

¹⁶ Zde byl nalezen také depot měděných šperků KNP III. – Jevišovice C2, mimo jiné kruhové terče typu Stollhof.

Z období kultury nálevkovitých pohárů jsou na Moravě známa především pohřebiště pod mohylami, dnes v této oblasti reprezentována třemi vývojovými fázemi, z nichž první, baalberská, náleží staršímu stupni KNP a zbylé dvě mladšímu stupni KNP, označovaném též jako boležský horizont. Na celé Moravě bylo do dnešního dne objeveno a více či méně publikováno 17 mohylových pohřebišť kultury nálevkovitých pohárů, z nichž 16 na Prostějovsku a Olomoucku (Šmíd 2003, 61). Z území mnou popisovaného mikroregionu prozatím ani jedno. K výběru lokalit byly preferovány především východní svahy kopců a návrší drahanské nebo zábřežské vrchoviny, výjimečně pak výrazné krajinné dominanty – Spálený kopec u Alojzova (428 m. n.m.), nebo údolní niva – Lutotín (251 m. n.m.). Zajímavá je výrazná koncentrace pohřebišť v blízkosti Kosíře (čtyři pohřebiště) a Náměště na Hané (pět pohřebišť), vzdálené od sebe vzdušnou čarou od 0,5 do 3,5 km. Nejjižnější pohřebiště z celkového počtu bylo objeveno u obce Jezera, okres Brno-venkov, v poloze Hlásnica.

Nejstarší středomoravské mohyly byly nalezeny ve Slatinkách-Boří, datovány do baalberské fáze moravské kultury nálevkovitých pohárů. Obecnými znaky této fáze bylo umístění mohyl na k východu obrácených svazích, delší osou směrem od severozápadu k jihovýchodu. Náspy byly tvořeny mohutným a oválným kamenným pláštěm¹⁷ o délce 12–19 m a šířce 11–15 m. Stejnou orientaci jako mohyly přitom respektovaly také delší osy hrobů, v tomto případě kamenných skříněk,¹⁸ jejichž umístění bylo nejednotné. Ve skřínkách byly pohřbeny jedinci kostrovým rytím, povětšinou uloženi na pravém boku s rukami pod tělem, hlavou k západu a obličejem k jihu. Takovéto pohřbívání nespálených těl bylo typické pro celou oikumenu kultury nálevkovitých pohárů, ale na Moravě se objevovalo pouze v baalberské fázi (Šmíd 2003, 70). Hrobová výbava tvořila jednu, max. dvě keramické nádoby, umístěné u nohou nebo u hlavy zesnulého (Šmíd 2003, 116). Nejbližšími analogiemi k moravským mohylám jsou baalberské mohyly středoněmeckého Posálí, které společně tvoří specifickou skupinu bezkomorových,¹⁹ nemegalitických objektů (Šmíd 2004). Podstatným rozdílem mezi nimi je masové použití kamene na Moravě (Šmíd 2003).

V mladším stupni kultury nálevkovitých pohárů, jehož přechod je od staršího charakterizován budováním mohyl se souvislým kamenným pláštěm s žárovým pohřebním rytím došlo k několika změnám, přičemž k nejvýraznějším patřil přechod kostrového ritu v žárový a k pohřbívání pod mohylami docházelo již mnohem častěji. Náspy mohyl byly nadále

¹⁷ Kameny použité na pláště mohyl byly získány exploatací místních zdrojů.

¹⁸ Kamenné skřínky byly často zapuštěny do podloží.

¹⁹ Bezkomorové mohyly jsou mohyly s více hroby a s doklady postupného, nebo jednorázového ukládání lidských ostatků do tělesa mohyly, přičemž nedocházelo k otevírání pohřební komory.

protáhlé a oválné, jejich délka přesahovala 30 m a u orientace světových stran převažoval směr západ-východ. Ve starší drahanovické fázi²⁰ byly souvislé kamenné pláště nahrazeny obvodovými konstrukcemi, ohraničujícími vnitřní prostor mohyly. Hroby, ve kterých bývalo průměrně pět jedinců, byly umístěny ve středové ose v širší, východní části mohyly.

Během vývoje společnosti docházelo k postupnému zjednodušování mohylových konstrukcí a v poslední fázi kultury (ohrozimské²¹) byl samotný hrob překrytý pouze několika kameny. V těchto hrobech mohlo být nadále i více jedinců a jejich posmrtnou výbavu tvořilo šest i více nádob, nejčastěji hrnce nebo poháry. Časté byly také pohřby dětí a kenotafy. V mohylách této časové fáze byly zjištěny také doklady žaru, které však nebyly spojeny se samotným žehem jedince, ale s tryznou a rituálním spalováním obětí. Jako milodary obvykle posloužilo obilí, nejčastěji pšenice dvouzrnka nebo jednozrnka a maso, což dokládají nálezy spálených zvířecích kostí. Ke spálení samotného těla docházelo mimo mohylu a jako topivo posloužilo bukové nebo dubové dřevo (zjištěno dle analýz nalezených uhlíků, více Šmíd 2017, 91).

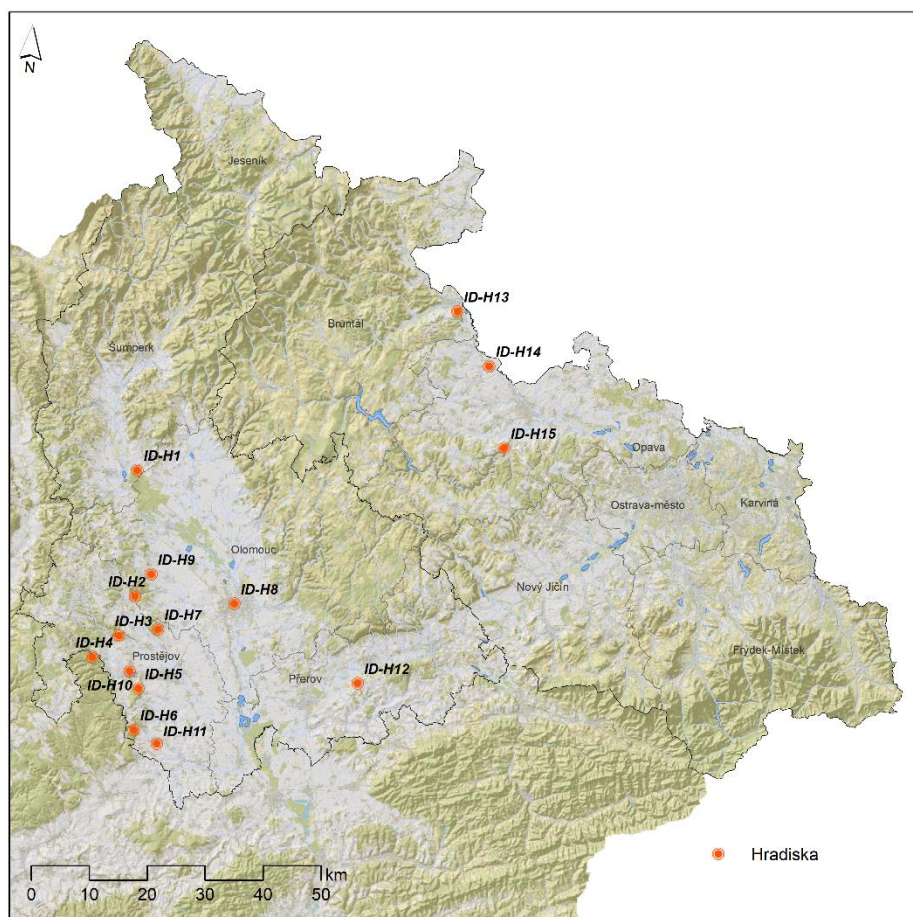
S koncem ohrozimské fáze zmizely doklady o existenci regulérních pohřebišť, což mohlo být zapříčiněno návratem ke starším mlado-neolitickým a staro-eneolitickým zvyklostem pohřebního ritu bez výraznějších stop. Příčiny absence hrobů lze hledat také v celkovém zjednodušení žárového pohřebního ritu.

Z celkového počtu středomoravských pohřebišť náležela dvě do baalberské fáze (z toho jedno současně také do drahanovické), dalších sedm do drahanovické a pět do ohrozimské fáze. Čtyři pohřebišťe nebyla doposud přesně datovatelná (Šmíd 2017, 86–104). Zajímavým zjištěním byly vztahy mezi vzájemně blízkými sídlišti a pohřebišti, které od sebe vzájemně oddělovaly buď sedla mezi návršími, nebo erozní rýhy. Tyto skutečnosti byly zjištěny v Otaslavicích u sídliště Obrova noha a pohřebišťe U chaloupky, v Náměšti na Hané u výšinného hradiska Rmíz u Laškova a pohřebišťe Křemela 1 a Křemela 2 nebo v Přemyslovicích u sídliště Nad rybníkem a pohřebišťem Zadní Stříbrný (Šmíd 2003, 63). Dle některých názorů mohlo rozdělení značit pomyslnou hranici mezi světem živých a mrtvých.

²⁰ Mohyly s obvodovou pravoúhloú konstrukcí byly budovány na předem upraveném terénu a orientace světových stran Z-V respektovala přirozený sklon terénu. Hroby měl buď podobu jamky, nebo byly uloženy na dně mohyly. V místech nálezů mohyl byly zjištěny střeby obou fází KNP a také starší lengyelské kultury, které jsou dokladem intruze starších pozdně neolitických sídlišť v blízkosti nebo přímo na ploše pohřebišťe.

²¹ Do ohrozimské fáze náleží mohyly bez kamenné konstrukce. Společně s drahanovickou fází náleží do II. Stupně KNP (KNP IIA,B) – bolerázský horizont.

V případě staršího a středního eneolitu je na Moravě známo prozatím 42 eneolitických hradisek (Šmíd 2017), rozmístěných jako součásti systému opevněných sídlišť podél východních výběžků České masivu od Znojma na jihu po Krnov na severu, přičemž je nápadná absence výšinných sídlišť podél jihovýchodních a východních výběžků oderských vrchů, vítkovské vrchoviny a bečevské a oderské brány (Šmíd – Přichystal 2015). Místopisně se jedná o úsek mezi Olomoucí a Hradcem nad Moravicí, kde mimo izolované Hradisko v Hlinsku (ID-H12) nebyly prozatím doloženy doklady o existenci výšinných sídlišť. Pro sledovaný region mohelnické brázdy postačí uvést pouze prvních 15 hradisek (hradiska č. ID-H1 - ID-H12 umístěny v Olomouckém kraji a hradiska č. ID-H13-ID-H15 umístěny v moravskoslezském kraji, obr. 1, 30, tab. 1. Více Šmíd - Přichystal 2015, 28–31).

Obr. 1: Mapa vybraných eneolitických hradisek střední a severní Moravy.

Na první pohled zaujme pravidelnost rozestupů jednotlivých hradisek střední Moravy, kde se jejich vzdálenost vzdušnou čarou pohybuje kolem 6 km a zcela výjimečně překračuje hranici 7 km. Konkrétně Hrad u Bílovic – Rmíz u Laškova – 7,3 km, Čechovice – Čechovsko – Čubernice u Ohrozimi – 3,2 km (Šmíd – Přichystal 2015, 29), přičemž viditelnost mezi

sousedními lokalitami je spíše výjimkou než pravidlem. Nápadná mezera mezi hradiskem Stavenice/Úsov – Na Flecích a Olomouc – Olomoucký kopec nebo hradisko Senička – Křeb lze vysvětlit doposud neidentifikovaným hradiskem. V úvahu připadá vrch Třesín u Mladče, kde byla nalezena odpovídající broušená a štípaná kamenná industrie (Šmíd – Přichystal 2015, 29). Dále se dá také uvažovat o výšinném sídlišti Kostelec na Hané – Niva, kde však prozatím nebylo zjištěno ohrazení ani fortifikace.

Moravská eneolitická hradiska byla budována převážně na ostrožnách vyšších poloh, kde byla chráněna přirozenou povahou terénu, nebo několikanásobným fortifikačním systémem (Šmíd 1993, 171). Často také obtékána vodním tokem. V oblasti střední Moravy byly více či méně prozatím prozkoumány hradiska Rmíz u Laškova (Šmíd 2007),²² Bílovice – Hrad u Bílovic (Šmíd 2010),²³ Ohrozim – Čubernice (Šmíd – Přichystal 2015),²⁴ Prostějov-Čechovice – Čechovsko (Šmíd – Přichystal 2015)²⁵ a Hradisko u Kramolína (Košťuřík 2007). Jejich funkce mohla být jak defenzivní (na chráněných polohách), tak obchodní (na trasách nebo křižovatkách dálkových cest), jako centrální sídliště nebo jako základna pro dosud neosídlená území.

Milan Zápotocký podle topografické polohy rozlišuje 5 typů eneolitických výšinných sídlišť, přičemž musí být přírodou chráněny nejméně ze tří stran. Vyčlenil typ A – ostrožny, typ B – terénní bloky, typ C – vysoké terasy s převýšením nejméně 50 m, typ D – izolovaná návrší a typ E – kopce. Podle terénních poměrů, situací a nálezů rozlišuje: 1 – hradiště, která mají složitější fortifikaci a jsou osídlena, 2 – opevněná výšinná sídliště s jednoduchým ohrazením, 3 – výšinné polohy s doklady osídlení, avšak bez zjištění fortifikace nebo ohrazení a 4 – výšinné polohy s nevýrazným nebo nejistými stopami po osídlení (Šmíd 2017, 43, Zápotocký 2008, 66–71).

²² Hradisko je datováno do fáze IB1 (1/3 4. tisíciletí před n. l.) a jedná se o nejstarší hradisko KNP u nás, přičemž předpokládaná doba jeho trvání je 500 let (Šmíd 2007). Je také nejbližší hradišti ve Stavenicích, vzdálené necelých 22 km

²³ Osídlení doloženo od neolitu po období kultury zvoncových pohárů (Šmíd 2010, 90–91)

²⁴ Osídlení doloženo ojedinělými nálezy KNP, nejintenzivnější osídlení z období boletázkého stupně KNP (polovina středního eneolitu), ojediněle po období KŠK (Šmíd – Přichystal 2015, 154)

²⁵ Osídlení doloženo ze závěru starého eneolitu po konečné stádium baalberské fáze KNP, nejintenzivnější osídlení bylo doloženo z mladší fáze KNP (Šmíd – Přichystal 2015, 154)

ID Lokality	Název lokality	Zjištěné období osídlení	Druh opevnění	Nejbližší vodní tok – podle řádu
ID-H1	Stavenice/Úsov – Na flecích	KNP, KKK	B/1	Doubravka – IV. řádu
ID-H2	Náměšř na Hané – Rmíz u Laškova	Lengyel, KNP, KKK, KLPP	A/1	Šumice – IV.
ID-H3	Bílovice – Hrad u Bílovic	KNP, KKK	A/1	Romže – IV.
ID-H4	Březina (Stínava) – Terasa nad Hloučelou	KNP, KKK, KLPP		Hloučela (Okluka) – IV.
ID-H5	Prostějov – Čechovice Čechovsko	KNP, KKK, KLPP	B/2	Bezejmenný potok – V.
ID-H6	Otaslavice – Obrova noha	KNP, KKK, UK, latén	A/3	Brodečka – IV.
ID-H7	Slatinky – hradisko U Varhan	KNP, KKK	E/2	Deštná – V.
ID-H8	Olomouc – Olomoucký kopec	Střední eneolit		Morava – II.
ID-H9	Senička na Hané – Křeb	Eneolit	B/1	Blata – III.
ID-H10	Ohrozim – Čubernice	Lengyel III, KKK	B/2	Čubernice – V
ID-H11	Brodek u Prostějova – Hůrka	LnK, KKK, bronz		Brodečka – IV.
ID-H12	Hlinsko – Nad Brůžovým	Střední eneolit		Bečva – III.
ID-H13	Krnov – Burgberg (Cvilín)	Střední eneolit		Opava – II.
ID-H14	Holasovice	Střední eneolit		Opava – II.
ID-H15	Hradec nad Moravicí	Střední eneolit		Moravice – III.

Tab. 1: Vybraná eneolitická hradiska střední a severní Moravy podle Šmíd, M. – Přichystal, A. 2015: Supplementum 29 – Eneolitická hradiska na Prostějovsku

Převážná většina eneolitických výšinných sídlišť lemuje tok místní vodoteče, které je vesměs možno považovat za komunikační trasy lokálního charakteru²⁶ (viz tab. 1: vybraná eneolitická hradiska střední a severní Moravy). Pouze výšinná sídliště Čechovsko u Čechovic a hradisko u Varhan stojí stranou srovnatelných vodních toků. Nadregionální charakter lze předpokládat u trasy směřující podél toku říčky Romže směrem na západ k Boskovické brázdě, kde prochází konickým zlomem, který výškově kulminuje u obce Dzbel a odtud terén rychle klesá údolím říčky Nectavy k nivě říčky Jevíčky, pravého přítoku Třebůvky a společně tvoří osu této části sníženiny (Šmíd 2010, 127) Stejnou roli nadregionální spojnice sehrál tok Hloučely pramenící na Štěpanovské planině, podcelku konické vrchoviny. Od pramene k východu je její tok lemován celou řadou hradisek, mezi nimiž nechybí oppidum Staré Hradisko. Necelé 2 km od jejího pravého břehu se nachází eneolitické hradisko Vejštice u Vážan. Rozmístění některých výšinných eneolitických sídlišť mimo blízkou dostupnost vodních toků vysvětlují do dnešní doby dochované prameny a to buď přímo v areálu sídliště (Rmíz u Laškova, Obrova noha u Otaslavic), nebo v jeho bezprostřední blízkosti (Čechovsko u Čechovic, Hrad u Bílovic, Hradisko u Varhan, více Šmíd – Přichystal 2015, 33). Nadmořská výška hradisek se pohybuje zpravidla kolem 350 m, je-li vyšší, nepřekročí hranici 400 m.

Za zmínku stojí také exploatační, nebo těž těžební areály, které lze chápat jako komunitní i nadkomunitní areály, u jejichž přesnějšího zařazení rozhoduje rozsah prováděné těžby, množství vytěžené (zpracované) suroviny, dostupnost a cena. Např. v případě lokální těžby kvalitních, ale běžných hlín, užívaných ke zpracování pouze místní keramiky můžeme uvažovat o komunitním exploatačním areálu sloužícím potřebám jednoho sídliště, kdežto u těžby vzácnějšího grafitu či ještě vzácnější surovin, vhodných ke zpracování kamenné industrie (přípovrchová těžba na Stránské skále či hlubinná těžba v Krumlovském lese) nebo kovů se bezesporu jedná o nadkomunitní areál sloužící větší sídelní oblasti. Důležitou roli hraje také způsob těžby suroviny, zpravidla mimo zemědělsky využívané plochy, od nejjednoduššího pomocí povrchových sběrů po povrchovou nebo hlubinnou těžbu. Nejbližší ložiska pro výrobu ŠI známe v Bělé u Opavy, na Stránské skále, nebo v Krumlovském lese. Pro oblast severní Moravy jsou významná také ložiska v jižním Polsku.

²⁶ Ke zjištění využitelnosti vodních toků byla použita graveliova klasifikace řádovosti vodních toků, podle které jsou vodní toky ústící do moře označovány jako řeky 1. řádu, přítoky těchto řek pak jako 2. řádu atd. Podle toho systému je tedy v našem případě Dunaj řeka 1. řádu, Morava 2. řádu, Blata 3. řádu, Romže a Hloučela 4. řádu. Graveliův systém je používán od roku 1914 a jeho výhodou je přehlednost, avšak při vzájemném statistickém porovnávání vodních toků může dojít k problému, kdy se dvě řeky stejného řádu neliší svým charakterem.

3. Vymezení regionu

Mohelnická brázda se nachází mezi Zábřežskou a Hanušovickou vrchovinou. Jedná se o úzkou protáhlou sníženinu o přibližné délce 30 km (119 km²) s průměrnou nadmořskou výškou 288,8 m. (výšková členitost 30–75 m), jejíž osu tvoří široká údolní niva řeky Moravy.²⁷ Mohelnická brázda se táhne ze severu od obce Ruda nad Moravou dále jižně k obci Chromeč, přes Postřelmov dále jihovýchodním směrem k Zábřehu na Moravě, Lukavici, Třeštinu a Mohelnici, až na její jižní hranici, kterou tvoří tzv. Třešínský práh u Mladče západně od Litovle. Na Mohelnickou brázdu na severu navazuje Písařovská a Kopřivenská vrchovina, na východě Hrabišinská pahorkatina, Benkovská vrchovina a Rohelská pahorkatina, které jsou nižšími geologickými prvky Hanušovické vrchoviny. Západ brázdy je ohraničen Zábřežskou vrchovinou s nižšími geologickými celky Žádlovické a Rovenské pahorkatiny, napříč kterou vedou průlomová údolí Moravské Sázavy a Třebůvky (Demek 1987, 564). Jih brázdy mezi Měrotínskou a Medlovskou pahorkatinou přechází v Uničovskou plošinu Hornomoravského úvalu.

4. Přírodní podmínky regionu

4.1. Geologické, geomorfologické a hydrogeologické podmínky regionu.

Pro Mohelnickou brázdu je charakteristická velká složitost geologické stavby s převahou metamorfovaných a vyvřelých hornin, které budují celé horské jádro okresu. V období mladších třetihor došlo v okolí Mohelnice, Loštic a Libiny k zaplavení pokleslých míst, která po sobě v některých místech zanechala usazené štěrky, písky a jíly (Melzer – Schulz 1993, 12, 15–16), později vhodné k těžbě nerostných surovin, např. okolí Svinova u Mohelnice a Lukavice, kde byl těžen grafit (Horký 1957a, 27), nebo Masnice u Loštic, kde byl těžen kvalitní hrncířský jíl (Horký 1957a, 27). Pokud jde o skladbu půdy a jejich typy, klasickými půdními jednotkami sledovaného území jsou černozemě a hnědozemě,²⁸ což jsou půdy hlinitého až jílovitohlinitého charakteru, vzniklé intenzivní humifikací, vyznačující se dobrou propustností vody a vzduchu, obvykle na sprašovém substrátu a pod stepní vegetací (Stehlík 1977). V říčních nivách se nejvíce vyskytují fluviální země (novější označení pro nivní půdy), vyznačující se častou a značnou úrodností a jak vyplývá z názvů, vznikaly v recentních nivách

²⁷ Údolí s rovným dnem tvořené jemnozrnnými říčními náplavami v dosahu povodňových záplav, pokryté nivními loukami nebo lužním lesem (Demek 1987, 28).

²⁸ Dostupné na [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/pudni_mapy/\\$FILE/OOOPK-Olomoucky_%20kraj-20131128.gif](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/pudni_mapy/$FILE/OOOPK-Olomoucky_%20kraj-20131128.gif)

vodních toků, které dosud jsou, nebo donedávna byly pod vlivem záplav. Jejich půdotvorným substrátem jsou nivní sedimenty, jejichž přirozenou vegetaci tvoří luhy a olšiny, vznikají na místech s větší půdní vlhkostí (Stehlík 1977, 630) a jsou typické pro rovinaté či mírně zvlněné oblasti s výskytem spraše či sprašové hlíny. Jejich původní vegetační pokrytí bylo tvořeno listnatými lesy a v současné době jsou široce využívané k zemědělským účelům. Na periferii jejich rozšíření, v místech s vlhčím podnebím, se lokálně vyskytují šedozemě, které se výrazně vážou na spraše. Dalším nejrozšířenějším půdním typem mikroregionu jsou hnědé lesní, písčitohlinité, středně úrodné půdy, které nejsou tak úrodné jak nivní půdy, ale k zemědělské obživě postačují (Stehlík 1977, 622).

Co se týče hydrologie oblasti, vůdčí roli mikroregionu hraje řeka Morava, která je podle hydrologického řádu vodním tokem II. stupně a při své celkové délce 329 km patří k jedněm z nejvýznamnějších toků na území České republiky a z evropského hlediska jí lze zařadit mezi nejvýznamnější přítoky Dunaje úmoří Černého moře. Západní část sníženiny tvoří náplavové kužely Moravské Sázavy, Mírovky a Třebůvky (Demek 1987, 359). Na všech těchto tocích dochází k největšímu průtoku v období jarního tání, u nížinných toků je to převážně únor a březen, v pahorkatinách a vrchovinách březen (Kalábková 2009, 15). Hladiny vodních toků v letních měsících většinou stoupají, což je důsledkem vytrvalých dešťů, u kterých jsou obvyklé přívaly s velkým kulminačním průtokem, ale s menšími objemy. Nejnižší průtoky vody se obvykle vyskytují v období od srpna až do zimních měsíců (Vlček 1984, 12). Musíme také počítat s odlišným řečištěm vodních toků, daným zásahy člověka a jeho přetvářením krajiny. U menších toků navíc docházelo ke změnám říčních koryt, u větších řek musíme počítat se změnami meandrů (Kalábková 2009, 15). Nezanedbatelné jsou také podzemní vody, kterých je vyjma Mohelnické a Kralické brázdy v okrese spíše nedostatek.

4.2. Vegetační a klimatické podmínky regionu

Mohelnická brázda se nachází na rozhraní oceánského a kontinentálního podnebí, kam zasahují všechny tři hlavní podnební oblasti: Teplá oblast na jihovýchodě okresu, především na Mohelnicku a Úsovsku, chladná oblast, zaujímající asi polovinu okresu a mírně teplá oblast zejména pro Zábřežskou a Úsovskou vrchovinu (Melzer – Schulz 1993, 26). Charakteristickým jevem dnešního Šumperska jsou časté teplotní inverze, které se v chladné polovině roku projevují vyšší teplotou na vrcholech pohoří než v kotlinách pod nimi. Průměrná roční teplota se pohybuje mezi 6–8 °C, ve vyšší nadmořské výšce je teplota zhruba o 2 °C nižší (Demek 1987, 524). Pro tehdejší období atlantiku však platí, že podnebí bylo o cca 1–3 °C teplejší a převážně v zimě vlhčí (Rulf 1983, 38). Stejně tak jsou rozdílné údaje i v průměrném ročním

úhrnu srážek, který se dnes pohybuje v rozmezí 600–700 mm/rok, ve vyšších nadmořských výškách, tedy mimo Mohelnickou brázdou v rozmezí 700–800 mm/rok (Demek 1987, 524). Původní krajina byla lesostepní, rozvíjely se v ní smíšené lesy a převahou různých druhů dubů. Kromě nich zde rostly také buky, javory, jasany a habry. V lužních lesních společenstvech se objevovaly vrby, topoly, jilmy a břízy. Z malého procenta jehličnatých stromů byla doložena jedle a smrk, na pískách také borovice (Rulf 1983, 42).

5. Krajina, sídelní struktura a sídelní strategie

Podle některých definic lze krajinu označit jako množinu reálně existujících, kulturně-přírodních objektů, které dávají svým charakterem zemskému povrchu pestrost a rozmanitost (Roberts 1987) a přitom je zároveň začleněna do strukturní hierarchie živých soustav (Sádlo 1994, 47).²⁹ Podle jiných, lze krajinu chápat také jako otisk zanechaný v představě lidí, jako text, který čeká na své dešifrování (Zvelebil 1994, 20), což potvrzuje i tvrzení Gojdy, který krajinu chápe jako palimpsest (Gojda 2000).³⁰

Ať už je definice k chápání pojmu krajiny jakkoliv složitá, můžeme hovořit o vztahu člověka ke krajině a zároveň o reflexi těchto vztahů ve společnosti, konkrétně mířené na sociální (člověk, sociální skupina, národní společnost), kulturní a ekonomické prostředí společnosti a na přírodní a člověkem přetvořené antropogenní prostředí krajiny. Jedná se o vztah živého organismu k jeho prostředí, který je rozvíjen na úrovni krajiny, krajinných celků a krajinných typů (Lapka 2008, 5). Sociologie krajiny³¹ vychází především ze sociologie, krajinné ekologie a dalších věd, například kulturní a sociální ekologie (Lapka 2008, 5) a jedná se v ní především o respektování narativního pojetí přírody a vnímání krajiny jedincem a sociálními skupinami. Opírá se o krajinu ve smyslu fyzického výsledku interakce mezi kulturou a přírodou, o krajinu, která je sociálním konstruktem a krajinu s ekologickými zákonitostmi (Lapka 2008). Tento přístup pak umožňuje zkoumat sociální a kulturní procesy, které vedou k utváření daného typu krajiny, k jejím možným budoucím kulturně podmíněným podobám a zjišťuje, jak zemědělské komunity uplatňují své zájmy a vnímání krajiny v praxi (Lapka 2008). Sociologie krajiny se také zaměřuje na skupiny, které svým vnímáním, postojem, aktivitou,

²⁹ organely – buňka – tkáň – orgán – jedinec – populace – společenstvo

³⁰ Krajina je přetvořena, ale po určitém čase jsou tyto záznamy přemazány a může docházet k opětovnému záznamu, tzn. že kulturní krajiny nejsou ničím jiným, než mnohokrát přepisovanou stránkou lidské historie

³¹ Také se užívá název Humanitní enviromentalistika, která se orientuje na trvale udržitelný rozvoj, sociální a kulturní strategie možných způsobů překonávání ekologické krize a sociologii (Lapka 2008, 6). Zahrnuje přírodovědné, filosofické, sociologické, ekonomické, právní a politické aspekty činnosti se zaměřením na trvale udržitelný rozvoj lidské společnosti.

znalostmi a hodnotami reálné ovlivňují krajinu, mají v ní své zájmy a záměry a společně s rurální sociologií sdílí zájem o zemědělskou komunitu (Lapka 2008, 8).

V systémovém pojetí krajina nemá ustálenou strukturu a v čase prodělává neustálou proměnu, která může mít buď charakter totální postupné přestavby struktury vazeb, nebo charakter menších cyklických změn odvislých od fluktuace okrajových prvků systému, daných astronomickou a fyzicko-geografickou predispozicí (Beneš – Brůna 1994, 42). Ve spojitosti s touto dynamikou systému je velmi důležitá otázka jeho stability. Stejnou měrou, jakou se měnilo přírodní prostředí, nutilo prostředí lidskou společnost měnit strategii chování a obživy. Tvářnost krajiny nejvíce ovlivňovala hospodářská činnost, v první řadě zemědělství, poté až veškeré další formy výrobních aktivit. Zemědělství jako nejdůležitější faktor měnilo především skladbu přirozené vegetace, ovlivňovalo kvalitu půdy a bylo příčinou rozsáhlých změn reliéfu následkem erozních a akumulčních procesů (Dreslerová – Venclová – Danielisová 2010, 56). Počáteční zemědělství spojené s mýcením přirozeného porostu v pozdním mezolitu/raném neolitu muselo na určitých lokalitách vytvářet příznivé podmínky, které přitahovaly pozdější neolitické osídlení. Následující využívání lokality muselo vyústit v intenzivnější využití půdy, v přechod od společného k individuálnímu obdělávání a ve vybudování ohraničení pozemku, které opět ovlivnily využívání země následným obyvatelstvem (Zvelebil 1994, 32). Přestože má krajina přírodní základ, je její současná podoba výtvozem člověka a tím pádem také archeologickým pramenem, ve kterém se zachovaly stopy a pozůstatky činnosti člověka v minulosti.³² Tyto stopy se však během času transformují, překrývají a často úplně mizí. Krajina, kterou archeologie studuje, je zároveň mrtvou, zaniklou entitou bez dynamiky, a to i přes to, že je stále využívána lidmi.³³ Splňuje tak definici archeologického pramene a jako takový ho také archeologie studuje. Přestože krajina má i jiné než materiální významy, archeologie má k dispozici právě pouze materiální složku, na základě které se snaží rekonstruovat ostatní aspekty krajiny a člověka v minulosti (Křišťuf – Zíková a kol. 2015, 7).

Mluvíme-li o krajině a eneolitu, je potřeba více rozvést zemědělskou a hospodářskou činnost tehdejších obyvatel. Archeologickými výzkumy je doloženo, že nejstarší evropští zemědělci pěstovali pšenici dvouzrnku, jednozrnku, špaldu, pšenici shloučenou a pšenici setou,

³² Existují různé definice krajině archeologie. Ta může být chápána jako „obor, který vychází z výzkumu současné krajiny, kterou se zabývá jako celkem (nikoliv jen jednotlivými v ní uloženými fakty), chápe ji jako kumulativní výtvar dlouhodobých přírodních a kulturních procesů, snaží se v ní rozpoznat stopy jejich minulých stavů a využít ji jako pramen k historickému poznání.“ (Kuna 2004, 476).

³³ Významným prvkem paměti krajiny je také její neživá složka. Již v době staršího zemědělského pravěku žil člověk organizován do menších sociálních jednotek a tuto skutečnost vpisoval do krajiny, o kterých se na mnohých místech v Evropě dochovala důležitá svědectví. V pozdních stádiích existence lovecko-sběračské společnosti podmiňoval reliéf rozložení zdrojů v krajině a byl tak jedním z rozhodujících faktorů využívání země člověkem (Beneš – Brůna 1994, 40).

keré ve středoevropském zemědělství převažovaly po celý pravěk (Podborský 1993, 147). Méně byl pěstován ječmen, jako plevel žito, nebo oves, luštěniny (hrách, boby a čočka), len a mák (Beranová 1987). K obdělávání polí se postupem doby nejdříve v mladším neolitu, později ve starším eneolitu začalo užívat jednoduché dřevěné oradlo, které bylo zprvu tažené člověkem, později dobytčím zářahem, jehož zavedení usnadnilo a zkvalitnilo přípravu půdy a umožnilo intenzivnější rozvoj obilnářství (Podborský 1993, 147). Další inovací neolitu, případně eneolitu byl srp, jehož užívání bylo doloženo nálezy srpových čepelek, případně úštěpů s rovnými boky (Podborský 1993, 148). Podle modelu E. Neustupného vyplývá spotřeba 200 kg obilí na osobu a rok, což mohlo být vypěstováno na přibližně jednom hektaru pole. Odečtou-li se ztráty obilí potřebné k nové setbě, společnost čítající 200 osob musela obhospodařovat přibližně 200–400 ha země, přičemž z této půdy bylo obděláváno přibližně 25% celkové plochy a zbytek ležel ladem jako příloh (Podborský 1993, 148). Sklizené obilí se nejdříve vydrtilo, dosušilo, zbavilo plev a nakonec uložilo do sil. Konzumovalo se po rozdrčení (rozemletí) na kamenných zrnotěrkách. Je doloženo, že ještě v neolitu patrně převládala úprava mouky na kaši, která se připravovala na mléce a tuku.³⁴ Typická pečená placka se začala více používat až v období eneolitu (Podborský 1993, 148). Kostí nalezené na sídlištích dokládají chov domestikovaného rohatého skotu, prasete domácího, ovcí, koz a psů. V mladším neolitu a starším eneolitu se skladba lovené a domestikované zvěře oproti staršímu období vyrovnávala. Byl loven pratur lesní, jelen, srnec, prase divoké, kůň, medvěd, liška, vlk, jezevec, tchoř, zajíc, bobr, ryby a ptáci (Peške 2000, 92, Podborský 1993, 148). Komplexní stravou eneoliticů tak byly především obilniny v kombinaci s luštěninami, maso domácích i lovených zvířat, mléčné výrobky (pravděpodobně v podobě sýrů, tvarohu a másla) a patrně také směs přírodních plodin (houby, ořechy, slívy, bukvice, žaludy, kaštiny, borůvky, brusinky, divoce rostoucí zelenina (česnek, mrkev) a planě rostoucí ovoce (jablko, hruška, třešně, višně). Celkovou skladbu potravy doplňuje také potrava živočišného původu, jako vejce ptáků, škeble a plži. Jako sladidlo se nejspíše používal včelí med, nebo mízy javorů, třešní a bříz (Podborský 1993, 148). Podobná skladba potravin se dá předpokládat také v období KNP. Dále je potřeba zmínit sůl, která byla užívána buď jako koření, nebo ke konzervaci potravin.³⁵

Pokud jde o sídelní strukturu a sídliště, v minulosti tvořila a stále tvoří nejkompexnější struktury krajinného prostoru (Beneš – Brůna 1994, 40). Proto nám jejich pozůstatky poskytují

³⁴ Podle analýz zbytku potravin zjištěných na stěnách nádob se v 90 % jednalo o silně tučnou kaši (Podborský 1993, 148).

³⁵ Známa jsou solná ložiska v Malopolsku, která jsou pravděpodobně ve spojitosti s obchodem – exportem malopolských silexů.

informace o paměti krajiny jak v době svého vzniku, charakteru sídelních jednotek a jejich okolí, tak o sledu změn, které v sídelním areálu v prehistorické době probíhaly (Beneš – Brůna 1994, 40). Základem teorie sídelních, případně komunitních areálů je hypotetický model sídelního areálu, vytvořený na základě odhadu ekonomických potřeb jedné zemědělské komunity (Dreslerová 1995). Ten vychází z předpokladu, že zemědělský systém byl založen na lokální subsistenci a dlouhodobě udržitelné kontinuitě areálů, jejichž složky se po staletí překrývaly. Podle tohoto modelu mohlo v průměrném pravěkém obytném areálu žít kolem 20 osob, které potřebovaly k obživě asi 20–25 ha polí, vše s největší pravděpodobností v nejbližším okolí obytného areálu (Dreslerová – Venclová – Danielisová 2010, 56).

V dnešní době jsou rozpoznány tři hlavní účely sídelních areálů. Jedná se o praktický, společenský a symbolický účel (Neustupný 1994, 248–258). Praktický účel sídelních areálů, který je obsažen ve struktuře každého sídelního areálu, plní funkci odpovídající praktickým potřebám komunity, která v areálu sídlila. Jako "praktickou" zde označuji tu činnost, kterou lidé směřují k předmětům okolního světa, ať přírodní nebo artefaktuální povahy (Neustupný 1994, 248–258).

K tomu, aby lidé vytvořili společnost a ideologii, musí mít napřed zabezpečeny základní životní podmínky. Pro pravěk stále ještě přežívá názor, že tehdejší lidé museli bojovat s přírodou o holé přežití. Teprve v posledních desíletích se objevuje poznání, že život v pravěku byl v podstatě snadný, i když nikoliv ve všech ohledech příjemný, a lidé žili v relativním bezpečí (Neustupný 1994, 248–258). Pro celý zemědělský pravěk je charakteristický vysoký stupeň soběstačnosti komunit. Naprostá většina potravin pro lidi i domácí zvířata včetně vody i většina běžného materiálu k různým výrobním aktivitám pocházela ze sídelního areálu komunity. Výjimku tvořily suroviny pro výrobu základních nástrojů, zbraní a ozdob, zejména kovy, ale už před nimi kámen. Zatímco vysoká míra soběstačnosti upevňovala jednotlivé sídelní areály, potřeba surovin z jiných oblastí vytvářela širší celky a vnější ekonomické vztahy. Praktická činnost komunity uvnitř sídelního areálu velmi často musela vést k překročení samoregulace přírodních zdrojů a v důsledku toho k devastaci areálu, což mohlo mít za následek jeho opuštění. Nejčastěji se v tomto směru uvažuje o vlivu dlouhodobého obdělávání půdy, o němž se předpokládá, že rychle vedlo k její degradaci. K takovému vyčerpání půdy opravdu mohlo docházet při aplikaci žárového zemědělství v malých sídelních areálech, ale při nejmenším od eneolitu už vyčerpání půdy mohlo sotva hrát nějakou roli (Peške 1987). Pokud komunita musela opustit svůj areál, bylo to asi spíše z takových důvodů, jako je nedostatek palivového dříví nebo nedostatek pastvy a krmiva pro domácí zvířata.

Sídelní areály byly také prostorem, v jehož rámci se odehrávala spolupráce jedinců, rodin a celých domácností. Proto je struktura každého sídelního areálu významná také z důvodu vzájemných společenských vztahů jednotlivců i celých skupin. (Neustupný, 1994, 250–253). Tato spolupráce, která zahrnuje i vzájemnou pomoc, pokrývala nepochybně všechny sféry života, nejen ty ekonomické. V některých aspektech, například v dálkovém obchodě či těžbě nerostů, nutně překračovala hranice areálů. Stabilizujícím faktorem sídelních areálů bylo společné vlastnictví půdy, které bylo na základě nějakého klíče komunitou rozdělováno. Z tohoto důvodu musela uvnitř sídelních areálů probíhat vnitřní diferenciaci komunit, ať už na úrovni jednotlivců nebo různě definovatelných skupin (Neustupný, 1994, 250–253). Tyto organizační principy by se pak měly odrazit také ve vzájemných vztazích blízkých sídelních areálů (Neustupný, 1994, 248–258). Velice důležitý je také symbolický rozměr sídelních areálů, který lze formulovat v termínech ideologie vytvořené komunitou, která areál obývala. Tento smysl je souborem ideologických představ dotýkajících se kterékoliv oblasti života společnosti. Konkrétně poloha obytných areálů v rámci sídelních areálů (Neustupný, 1994, 250–253). Kdyby při výběru místa k založení osady převládala "praktická" hlediska, musel by být rozptýl obytných areálů v krajině mnohem menší (protože funkčně optimálních míst je velmi omezený počet) a všechny osady s tímtož typem zemědělství (např. z období od eneolitu do počátku doby železné) by musely být zhruba na tomtéž místě (Neustupný, 1994, 250–253). Empirická pozorování však prokazují obrovskou variabilitu výběru míst, proto nemůže být vysvětlena pouze funkčním principem. (Neustupný, 1994, 250–253). Odrazem pravěkého symbolismu je např. i pohřební ritus vytvářející výrazné areály aktivity, které zejména od počátku eneolitu do pozdního halštatu mají tendenci se prostorově kumulovat. Vytvářejí rozsáhlé pohřební areály, původně mohylníky, které musely být důležité pro členění sídelních areálů právě proto, že po celý pravěk jim byl přikládán symbolický význam. Je pravděpodobné, že symbolické aspekty budou objeveny i v jiných atributech sídelních areálů a rozmnoží tak jejich poznání o nový aspekt. (Neustupný, 1994, 250–253). Svoje pevná pravidla mělo a stále má umístování pohřebních objektů v krajině. Hlavní roli v nich hraje demonstrativnost, podmanění si prostoru a jejich optimální viditelnost (Beneš – Brůna 1994, 41). Proto se monumentální pohřební památníky nacházejí na nejrůznějších místech zemského povrchu, kde měly důležitou společenskou funkci, tedy demonstrovat a petrifikovat sociální systém natrvalo v krajině. Proto jejich stavitele můžeme považovat za aktivní prvek tvorby paměti krajiny.

Jak již bylo uvedeno, z archeologického hlediska lze sídelní strukturu považovat za jeden z klíčových ukazatelů chápání tehdejší společnosti³⁶ a rozmístění jednotlivých lokalit v krajině nám může ve vztahu k celkové sídelní strategii pomoci zhodnotit společné znaky a vzájemné vazby komunit.³⁷ Můžeme studovat struktury lidských aktivit v místech osídlení jednotlivých komunit (teorie sídelních areálů – sídliště, pohřebiště, hradiska, sakrální okrsky), místa mimo běžného osídlení (teorie sociální krajiny – krátkodobé zastávky, lovecká a sezónní stanoviště, exploatační areály) a jiné lidské aktivity (teorie událostí v prostoru – místa konfliktu, depoty). Lze předpokládat, že se sídelní struktura a s tím spojený výběr určitých lokalit v závislosti na aktuálních potřebách obyvatel v průběhu pravěkých dějin měnil. Pro paleolitického lovce byl nejspíše přednější přehled o migrující zvěři a svá sídliště proto budoval na strategicky výhodných polohách vyšších nadmořských výšek (Krajinný typ C, podle Svoboda 1995). Zde také můžeme v důsledku migrující společnosti a převážně lovecké obživy přemýšlet o větším počtu sezónních stanovišť, kdežto u společnosti usedlé a zemědělsky založené bylo přednější kvalitní půdní podloží a dostatečně vyživená půda, které se nachází v nížinách a záplavových oblastech drobných říčních toků. Zde tedy na místo tábořišť docházelo k budování stálějších obydlí a prostor k uskladnění obdělaných potravin.

5.1. Sídelní areály

Sídelní areály v archeologii chápeme jako místa či plochy, která nám poskytují potřebné informace zkoumaných komunit s dobře doložitelnými komponentami, kterými jsou sídliště, pohřebiště, exploatační areály a komunikace.

5.1.1. Sídliště

Patří společně s pohřebišti mezi základní archeologické prameny období pravěku a jejich výzkumy v závislosti na zvolené metodice, dokumentaci a celkovém rozsahu výzkumu poskytují více či méně potřebné archeologické informace. Lze vycházet z předpokladu, že místa pro budování sídlištních areálů byla vybírána za předem definovaných podmínek, s ohledem na jejich strategickou polohu.³⁸ Na základě doposud provedených výzkumů předpokládáme, že v období starého eneolitu byla budována otevřená sídliště jak v nížinách polohách při okrajích

³⁶ Společnost, tzn. skupina komunit žijící od sebe odděleně, ale mají mezi sebou pravidelné kontakty

³⁷ Komunita, tzn. skupina lidí složená obvykle z několika rodin, které sídlí společně na jednom místě.

³⁸ Mezi nejdůležitější aspekty strategie patří typ a kvalita půdy, vzdálenost od nejbližšího zdroje vody (vodní tok či studna) a celková krajina oblasti (v eneolitu byly preferovány pramenné pánve nebo soutoky menších toků. Svažitost terénu zpravidla nepřesahoval sklonem více jak 3°).

říčních teras,³⁹ tak opevněná hradiska na nápadných ostrožnách, plnící funkci výrobních a správních center. Vybudované sídlištní areály, především ty opevněné, pak mohly primárně posloužit také k demonstraci síly vládnoucí vrstvy a s tím spojeným změnám sociálních vztahů (negativních či pozitivních) s okolními komunitami, na základě kterých byly vytvářeny pevnější či slabší vazby, spojující jednotlivé komunity do pravěké společnosti. Podle Zápotockého bylo osídlení rozděleno do celkem pěti zón (Zápotocký 2002, 184). A – vnitřní sídelní zóna, tzv. staré sídelní území, trvale osídlené zpravidla od neolitu. B – vnější sídelní zóna, lemující či obklopující zónu A. Má zpravidla horší klimatické a půdní podmínky než zóna A. Užívá se jako doplňkový zdroj obživy, pro pastvu, lov, zisk píce, sběr lesních plodů, nebo těžbu dřeva. C – sídelní enklávy v neosídlené krajině, pro sezónní využití, nebo jako etapní stanice na trasách cest, zpravidla v blízkosti říčního brodu. D – liniové směry jako strany komunikací různé úrovně. E – bez stop pohybu, zpravidla v nadmořské výšce vyšší jak 400 m n. m., kde jsou vzácně nalézány kamenné nástroje.

V předmětné době byly budovány jak dlouhé domy s dřevěnou nosnou konstrukcí pravidelného obdélníkového půdorysu, dvoulodní, na bočních stěnách s řadami křulových jamek s mezerami 0,5 – 1 m, se středovou řadou kůlů, vzdálených od sebe cca 4 m, nesoucích původně sedlovou střechu (Zápotocký 2008, 65).⁴⁰ tak polozemnice obdélníkového, kruhového nebo oválného půdorysu, ale s menší obytnou plochou (přibližně polovina průměrných dlouhých domů (Zápotocký 2008, 65) s křulovou konstrukcí, mělce zapuštěné do podloží.⁴¹ Strop byl opatřen sedlovou střechou, stěny bývaly z proutí a pomazány hlínou. Uvnitř těchto staveb je doložena přítomnost jednoho či dvou ohnišť (Zápotocký 2008, 65). Byly budovány také zahlobené hospodářské objekty, ať už zásobní jámy (sila) kruhového, či široce oválného půdorysu, tak také jámy, různě tvarované prohlubně, jámy s ohništi nebo zbytky kopulovitých pecí, hliníky, někdy se zbytky pecí (Kalferst – Zápotocký 1991).

V oblasti Mohelnické brázdy bylo pomocí povrchových sběrů, drobných sond a záchranných výzkumů dosud identifikováno 20 sídlištních lokalit a jedno hradisko KNP (sídliště označeny jako ID-S1 – ID-S20, hradiště Na Flecích jako ID-H1, obr. 2, 3, 30, graf. 1–

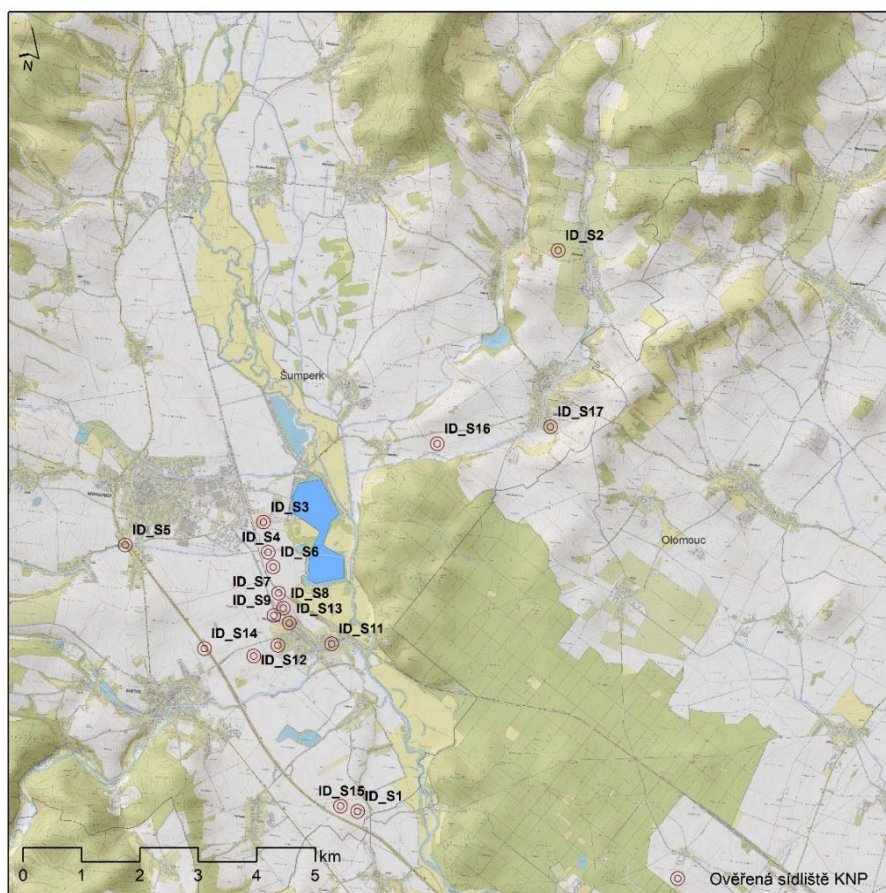
³⁹ V období starého eneolitu lze předpokládat převážně zemědělský charakter sídlišť (Šmíd 1993, 171). Mezi současně sledovaná témata zemědělských sídlišť patří: rozložení jednotlivých areálů spojených se zemědělstvím; rozložení hospodářských objektů v rámci sídliště (domy jako hospodářský objekt – ustájení dobytka, zásobnice, sýpky); způsob hospodaření – způsob obdělávání půdy, způsob chovu dobytka – volná pastva x pastevectví.

⁴⁰ lokalita Kozel na Mělnicku – stavba datována do baalberské fáze (Zápotocký 2008, 65).

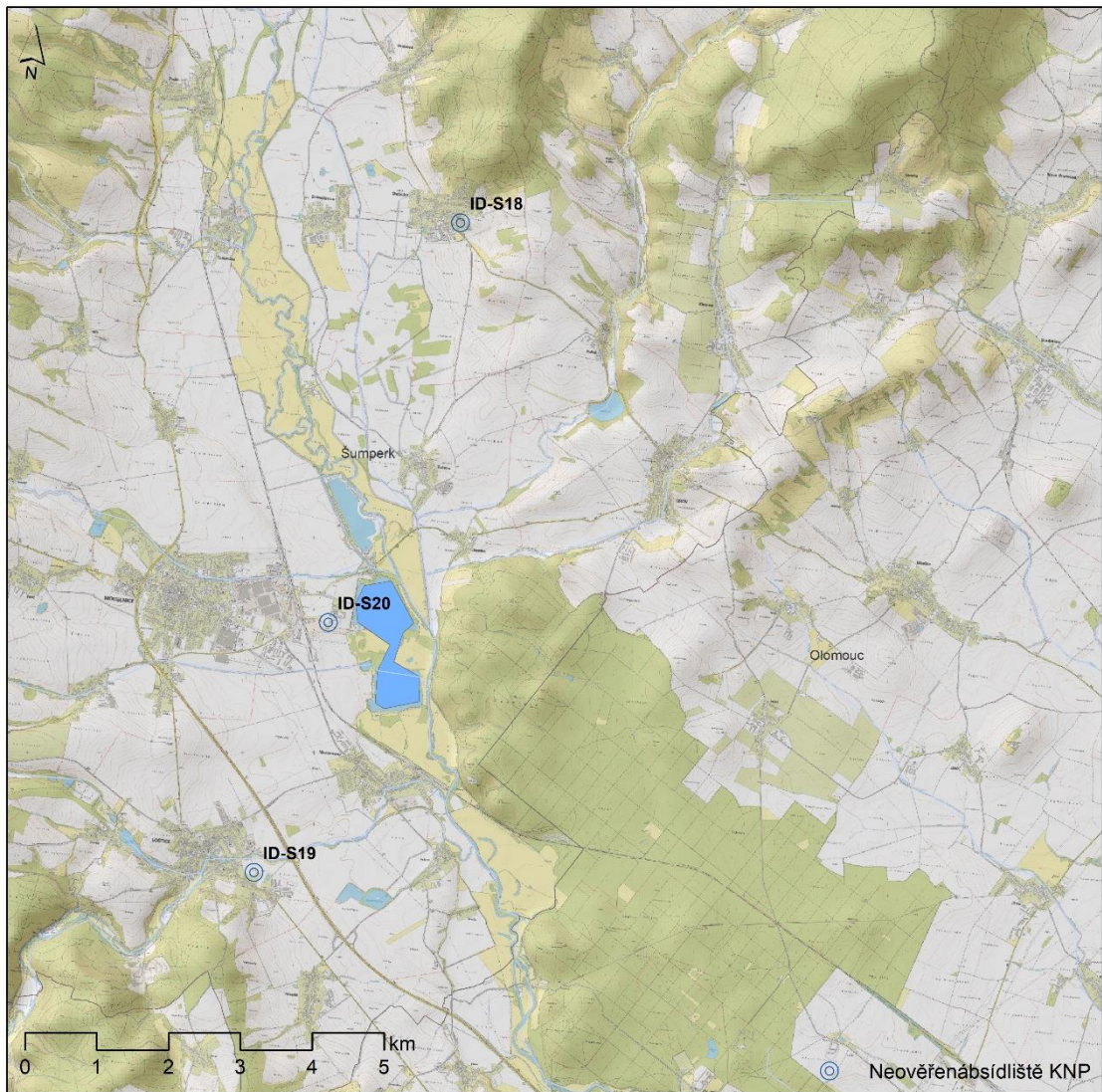
⁴¹ Na hradisku Čechovsko u Čechovic bylo odkryto zahlobené obydlí s delší osou ve směru S–J, s otevřeným ohništěm a hliněnou pecí při severní stěně objektu (Šmíd 1981).

8), jejichž rozsah se ve většině případů omezil pouze na několik hůře či lépe zdokumentovaných sídlištních jam (mimo hradiska Stavenice Na Flecích), jejichž datace se prozatím obecně řadí do KNP (vyjma vybraných lokalit z Moravičan a lokalit Úsov – Pod Křížovou horou a Úsov – Na Úsovském). Současnost lokalit je tak prozatím nejistá (vycházíme-li z předpokladu délky osídlení jedné lokality na několik desítek let (Neustupný 2008, 18), ale lze ji předpokládat. Navíc musíme počítat s určitým procentem doposud ještě neobjevených lokalit, s lokalitami dnes již nenávratně zničenými a také s většími či menšími chybami způsobenými v průběhu předchozích výzkumů.

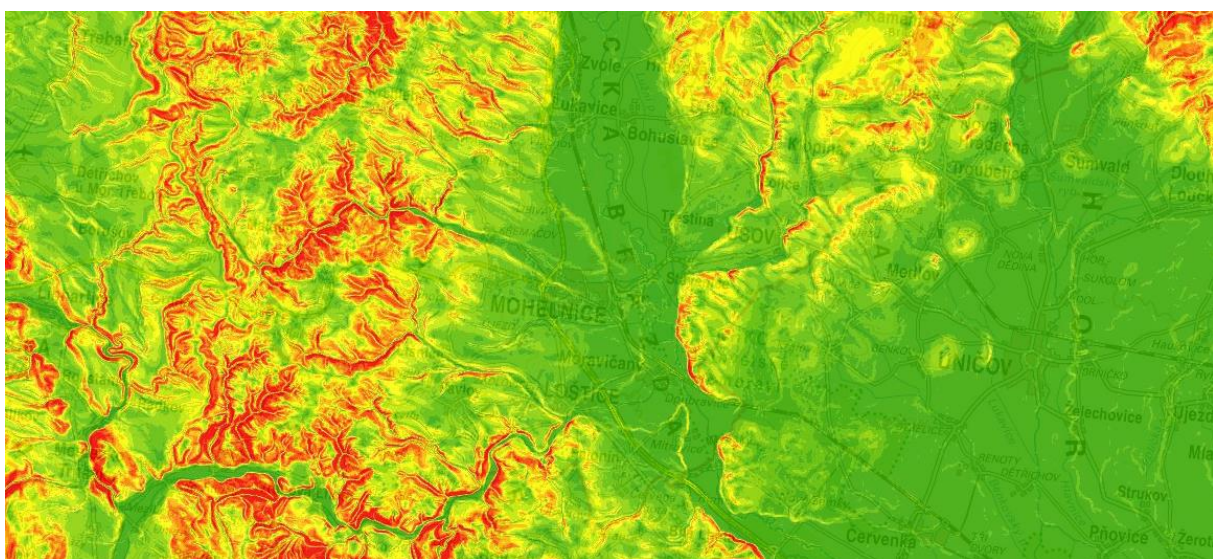
Níže jsou v abecedním pořadí uvedeny názvy podkapitol s doloženým osídlením kulturou nálevkovitých pohárů, které jsou totožné s názvy katastrů dnešních obcí. Nejsou zde uvedeny lokality na katastru obce Moravičany, jelikož ty budou uvedeny v samostatné kapitole. U vybraných lokalit je obrázek se sklonem svahů, orientací svahů a dohledností (Více v kapitole 6 – Vyhodnocení sídelní strategie). Přílohou této práce je katalog s podrobným popisem jednotlivých lokalit, kat. 1.

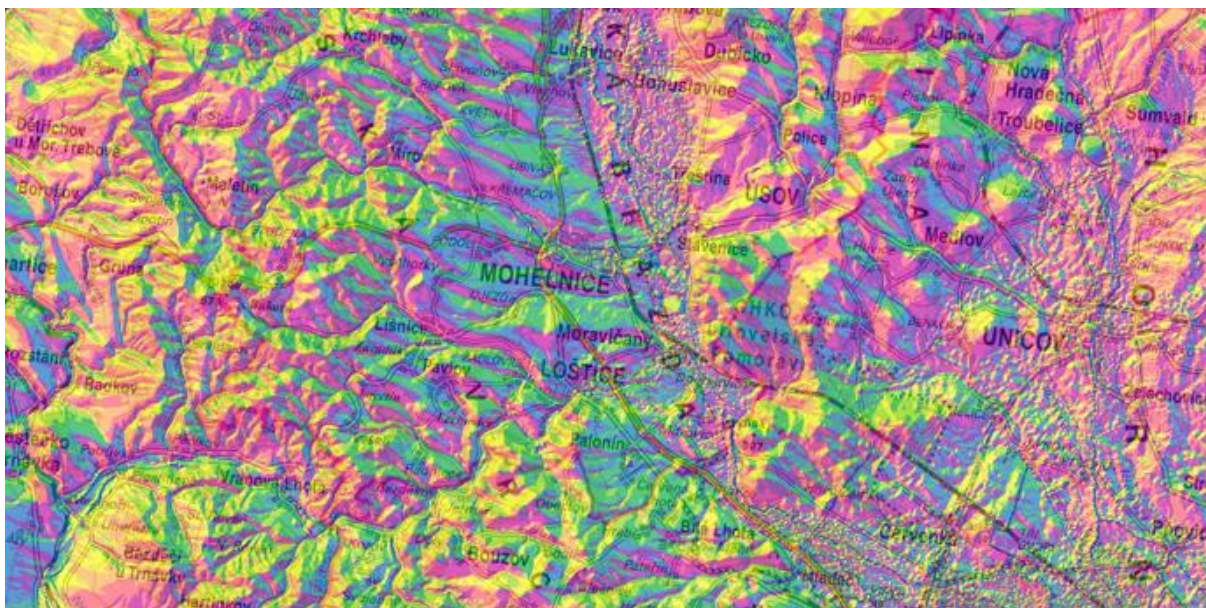
Obr. 2: Mapa ověřených sídlišť z období KNP ve vybraném regionu.

Obr. 3: Mapa neověřených sídlišť z období KNP ve vybraném regionu.

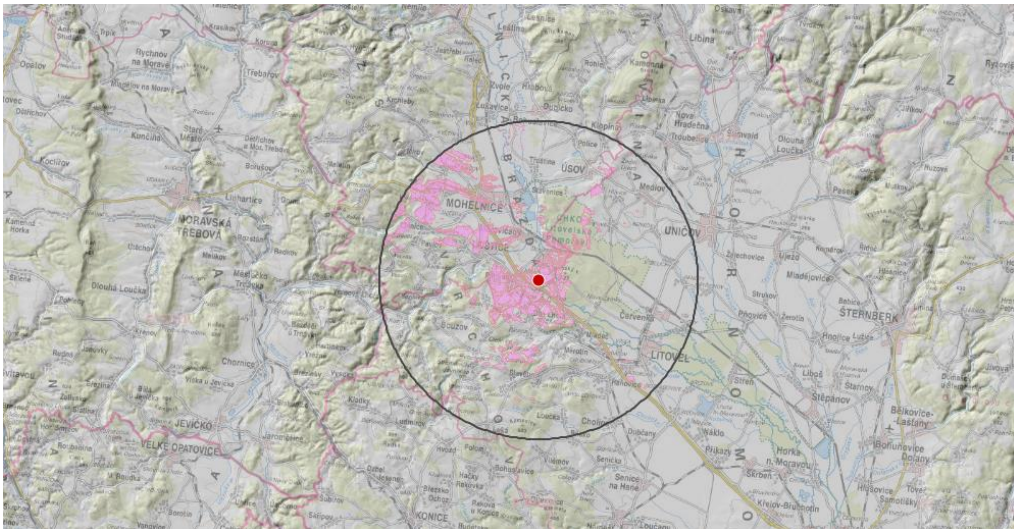
Obr. 4: Mapa jižní části Mohelnické brázdy – sklon svahů s průhledností 35%

Obr. 5: Mapa jižní části Mohelnické brázdy – orientace svahů s průhledností 35%

5.1.1.1. Doubravice

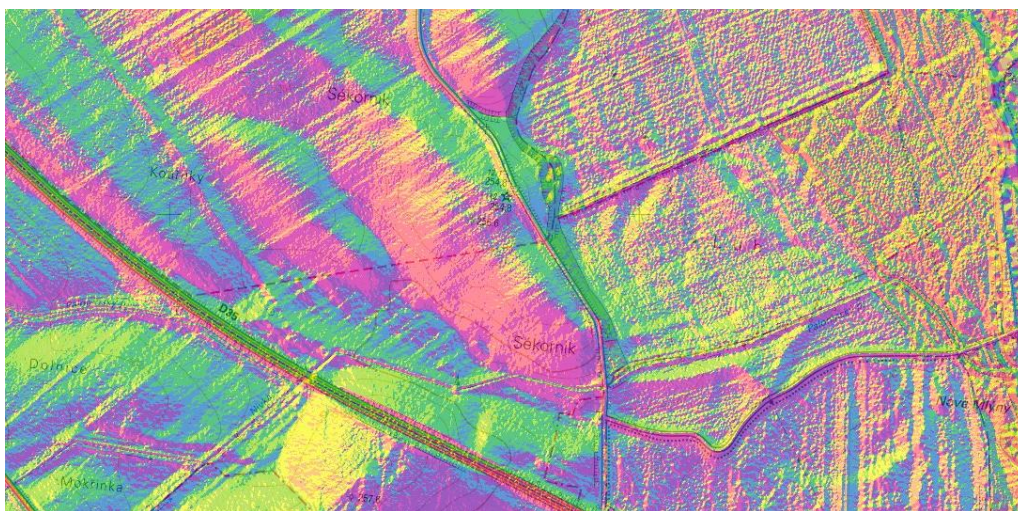
Na katastru této obce se jedná především o sídlištní polykulturní lokalitu Kouřilka, někdy též nazývanou Sýkorník nebo Sékorník (ID-S1, obr. 2, 6–8, 30, graf 1–8), která se nachází v nadmořské výšce 255 m. n.m., ve vzdálenosti 1200 m jižně od obce Doubravice, na katastrální hranici obcí Doubravice-Palonín, na konci terénní vlny, která se táhne od Doubravic k jihu, kde přechází v ostrožnu s prudce klesajícím svahem na severovýchodní a východní straně od inundačního terénu řeky Moravy. V letech 1954 a 1958 zde místní amatérští archeologové (Adamec, Novák, Kapl, Horký) provedli několik drobných sond, kterými byly na temeni návrší a na svahu snižujícím se k jihozápadu k Palonínu nalezeny střepy kultury s lineární keramikou, lengyelu, kultury nálevkovitých pohárů, lužické i slezské fáze popelnicových polí a latěnu (Horký 1954a; Kapl 1958a). Přesný rozsah sídlištní plochy nebyl doposud přesně vymezen, ale dle zprávy k nálezům došlo na velké sídlištní ploše (Nekvasil 1974). Za zmínku stojí, že severním směrem k Mitrovicím bylo v letech 1955–1972 povrchovými sběry zkoumáno také sídliště KLPP, latěnu a středověku (Nekvasil, 1973a, též 1974). Nálezový soubor je v současné době uložen v depozitu Vlastivědného muzea Šumperk pod inventárním číslem D-I-58-1–D-I-58-66 (Počet střepů LnK – 9; LgK – 15; KNP – 2; Luž – 4; Slez – 19; Lat – 14).

Obr. 6: ID-S1 – Doubravice – Kouřilka (Sýkorník, Sýkorník) – reliéf krajiny s průhledností 35%

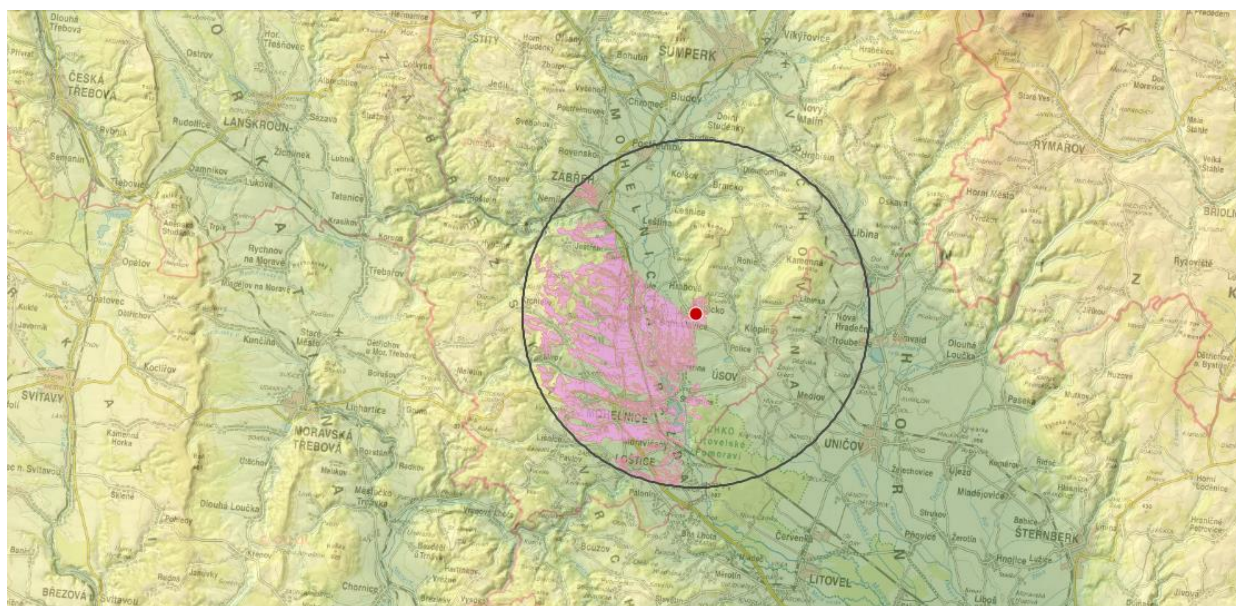
Obr. 7: ID-S1 – Doubravice – Kouřilka (Sýkorník, Sýkorník), ID-S15 – Palonín – západně od trati Doubravice – Kouřilka – sklon svahů s průhledností 35%

Obr. 8: ID-S1 – Doubravice – Kouřilka (Sýkorník, Sýkorník), ID-S15 – Palonín – západně od trati Doubravice – Kouřilka – orientace svahů s průhledností 35%

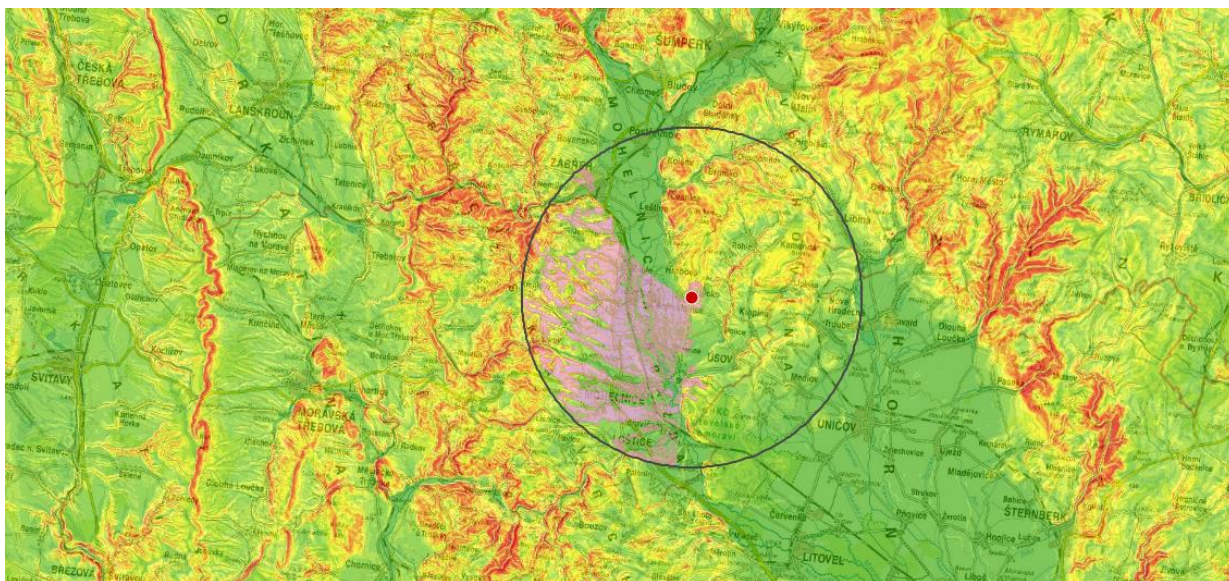
5.1.1.2. Dubicko

Zde se v případě pravěkého osídlení jedná především o polykulturní lokalitu Za kostelem, též taky Na tvrzi (ID-S18, obr. 3, 9–10, 30, graf 1–8), kde byly nalezeny doklady osídlení kulturou s lineární keramikou (LnK), tuhované střepy nádob z období lužických popelnicových polí (KLPP) a střepy z raného středověku (RS) (Kotrle – Hošek 1926–1936, 313–316). V současné době zde již sedmým rokem probíhají plošné archeologické výzkumy během výstavby nových rodinných domů, při kterých jsou zkoumány objekty kultur s LnK, slezské, platěnické a vrcholného středověku (VS). Starší nálezové zprávy z této lokality (Neautorizováno, nedatováno, NZ č. 1549 a 1550) uvádí nálezy sekerek, střepů a přeslenů z okruhu jevišovické kultury,⁴² díky kterým lze uvažovat také o osídlení v době KNP, konkrétní nálezy z této kultury však prozatím chybí. Podobné artefakty jako v trati Za kostelem (Na tvrzi) byly nalezeny také v nedaleké trati Polanka, i zde však bez konkrétních nálezů KNP (Neautorizováno, nedatováno, NZ č. 1549 a 1550). I přesto, že je uvedená zpráva velice stručná a další informace k lokalitě chybí, je třeba s těmito informacemi do budoucna počítat. Nálezový soubor je v současné době uložen v depozitu Vlastivědného muzea Šumperk – inventární čísla nezjištěna.

Obr. 9: ID-S18 – Dubicko – Za kostelem (Na tvrzi) – reliéf krajiny s průhledností 35%

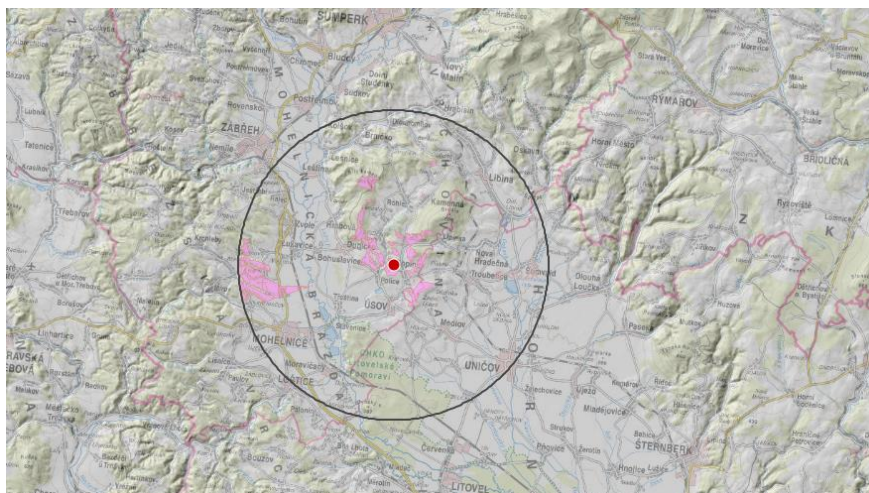
⁴² Horký si v jedné ze svých nálezových zpráv (Horký 1951) není přesně jistý určením nálezů a k fragmentům jevišovické kultury jako druhou možnost uvádí kulturu nálevkovitých pohárů.)

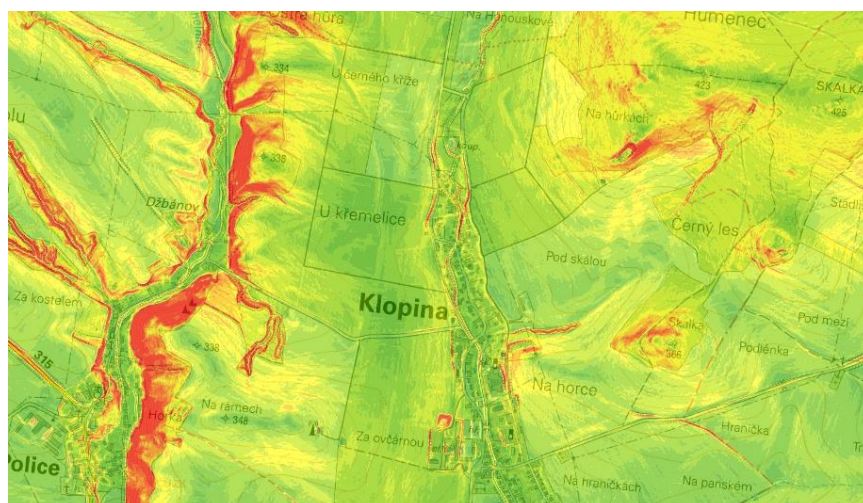
Obr. 10: ID-S18 – Dubicko – Za kostelem (Na tvrzi) – sklon svahů s průhledností 35%

5.1.1.3. Klopina

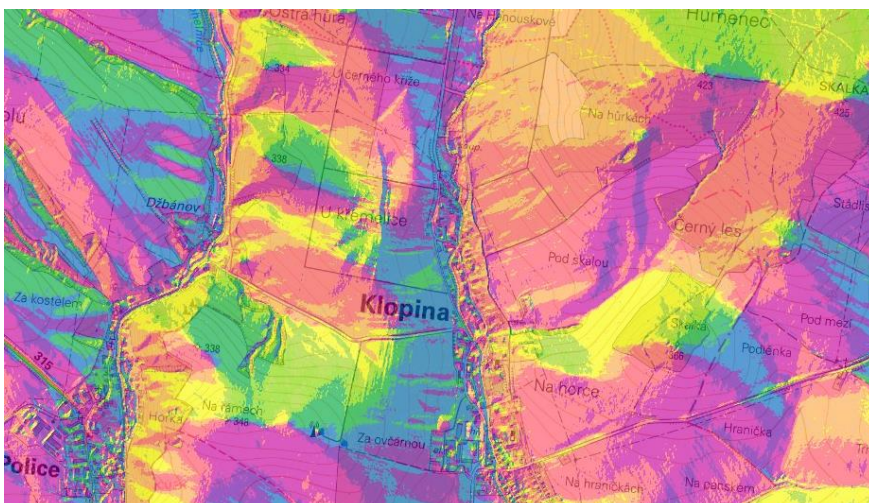
Na katastru této obce jsou známy především neolitické tratě Hranička, též Na hraničkách, ležící jihovýchodně od obce (Kapl 1956a) a také nedaleké Veliké Holubice, též Holubice, či u Holubice, kde byla nalezena broušená kamenná i štípaná industrie a keramické střepy datované do kultury s lineární keramikou (Červinka 1947a, Tomešová 2015, 82). Zajímavé je znění Červinkovi zprávy, ve které pouze stručně píše o objevu „sedmi mohyl“, ke kterému bohužel nemáme více informací (Červinka 1947c). Další, tentokrát eneolitická lokalita byla zjištěna západně od obce, kde bylo odkryto šest sídlištních jam, v jejichž výplních byla nalezena hliněná závaží, přesleny a střepy datované do období kultury nálevkovitých pohárů (Goš 1972a). Bližší nálezové okolnosti však ve zprávě chybí. Lokalita se nachází v poloze dnes označené jako U Křemelice (ID-S2, obr. 2, 11, 12, 13, 30, graf 1–8), na mírném východním svahu západně od obce, který se sklání směrem ke Klopině, severně od silnice spojující obce Klopina a Police. Oblibu osídlení okolí Klopiny dokládá též nález sídliště severně od obce, datovaného do KLPP (Kapl 1956b). Nálezový soubor je v současné době uložen v depozitu Vlastivědného muzea Šumperk pod inventárním číslem A 4411–A 4524.

Obr. 11: ID-S2 – Klopina – U Křemelice – západně od obce – reliéf krajiny s průhledností 35%

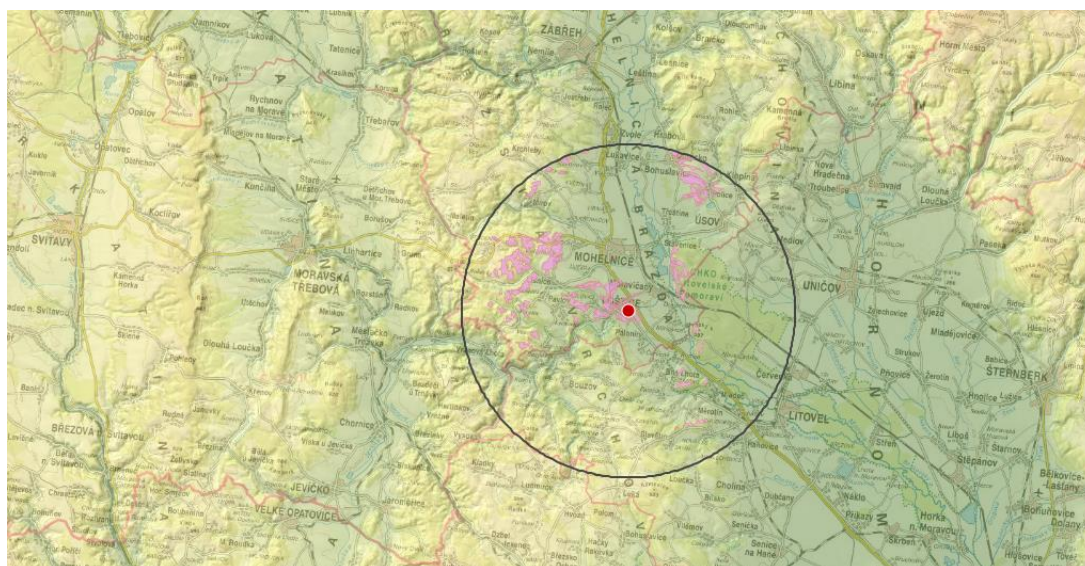
Obr. 12: ID-S2 – Klopina – U Křemelice – západně od obce – detail lokality – sklon svahů s průhledností 35%

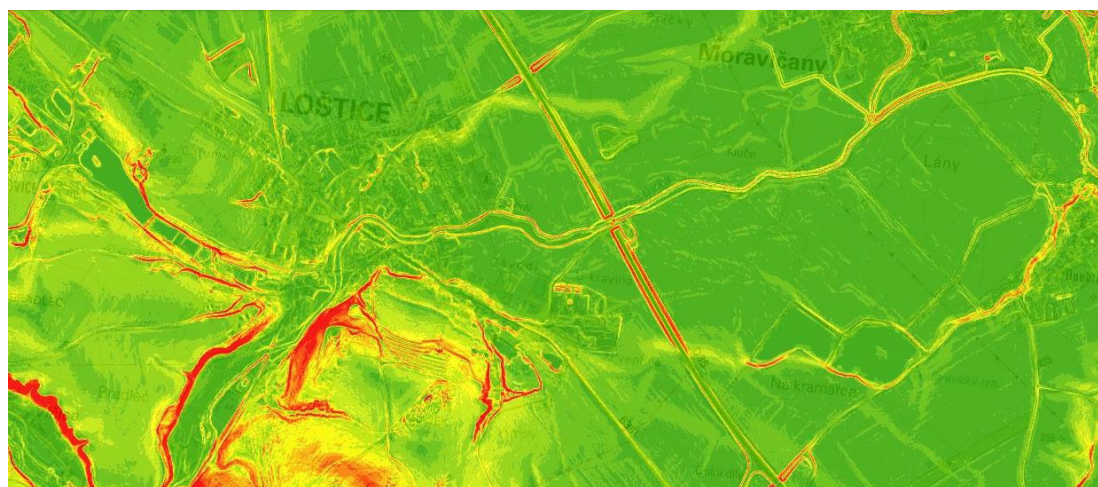
Obr. 13: ID-S2 – Klopina – U Křemelice – západně od obce – orientace svahů s průhledností 35%

5.1.1.4. Loštice

Z významné pravěké oblasti katastru obce Loštice je z období eneolitu prozatím známá pouze trať v Závodí (ID-S19, obr. 3, 14, 15, 30, graf 1–8), v místech pod křížem, kde došlo k nálezu „vrstvy s kamennými nástroji a džbánečkem se závěsným háčkem místo ucha“ datované autorem do období jordanovské kultury (Červinka 1947b, týž 1947d). Přesná lokalizace v nálezových zprávách chybí. Z důvodu již výše zmíněné možné chybné datace během výzkumu byla i tato lokalita jako jedna z možných lokalit z období KNP do práce zanesena. Jedním z úkolů další badatelské činnosti pak bude revize veškerého staro-eneolitického, popř. eneolitického materiálu mikroregionu. Nálezový soubor je v současné době uložen v depozitu Vlastivědného muzea Šumperk-inventární čísla nezjištěna.

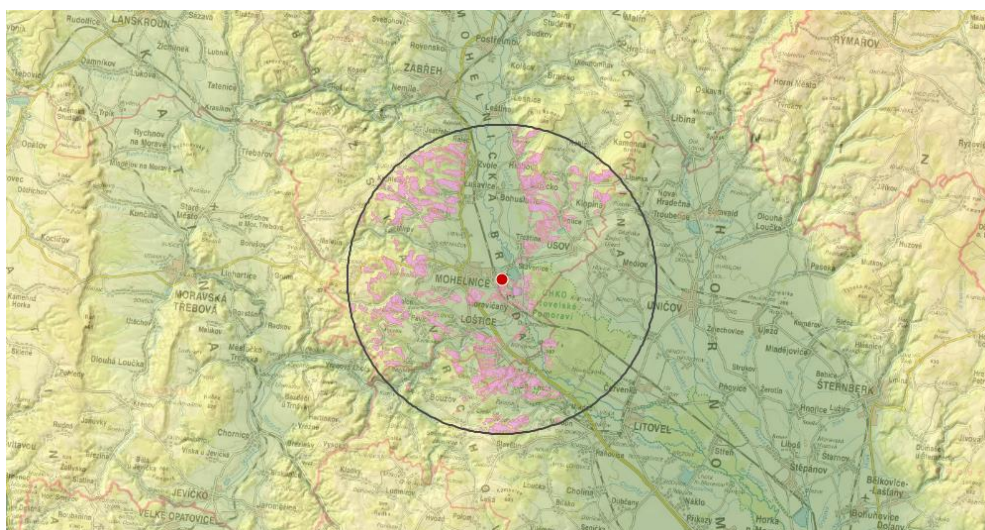
Obr. 14: ID-S19 – Loštice – Závodí – reliéf krajiny s průhledností 35%

Obr. 15: ID-S19 – Loštice – Závodí – sklon svahů s průhledností 12%

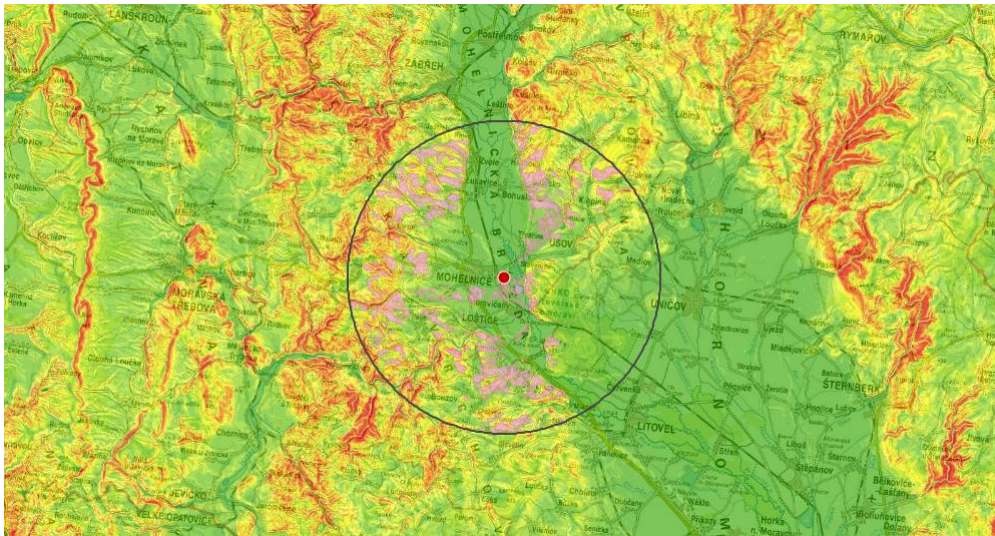
5.1.1.5. Mohelnice

Jednou ze dvou klíčových archeologických oblastí Mohelnické brázdy je katastr obce Mohelnice, který se rozkládá na nevýrazné vyvýšenině mezi říčkou Mírovkou na severu a potokem Újezdkou na jihu. Geograficky se lokalita nachází ve střední části Mohelnické brázdy, kterou protéká řeka Morava. Na západě ji ohraničuje Zábřežská vrchovina a na severu a východě pohoří Hrubého Jeseníku, s průměrnou nadmořskou výškou 275 m n. m. Z geologického hlediska se oblast skládá ze svrchního souvrství hlinitých písků a hlín a spodního šterko-písčitého souvrství s místy přes 300 m mocnými usazeninami (Demek – Mackovčín a kol. 2006, 157, 303). Pro své vhodné přírodní podmínky lokality je významná především trať Cukrovar, též taky U bývalého cukrovaru nebo Šterkovna (ID-S3, obr. 2, 16, 17, 30, graf 1–8), kde dlouholetý archeologický výzkum z 50. let 20. stol. přinesl cenné poznatky k osídlení ve všech fázích kultury s lineární keramikou (Tichý Rad. 1998), vzájemné vztahy staršího lengyelského (LgK) osídlení (nejmladší fáze) vůči mladšímu období kultury nálevkovitých pohárů⁴³ (znázorněné respektem a zachováním starších objektů při budování mladších), osídlení v době jordanovské kultury (Neautorizováno, 1954), v období kultury zvoncových pohárů a v době platěnické, zastoupené rozsáhlým žárovým pohřebištěm (Horký 1953a, též 1953c). Nálezový soubor je v současné době uložen v depozitu Vlastivědného muzea Šumperk-inventární čísla nezjištěna.

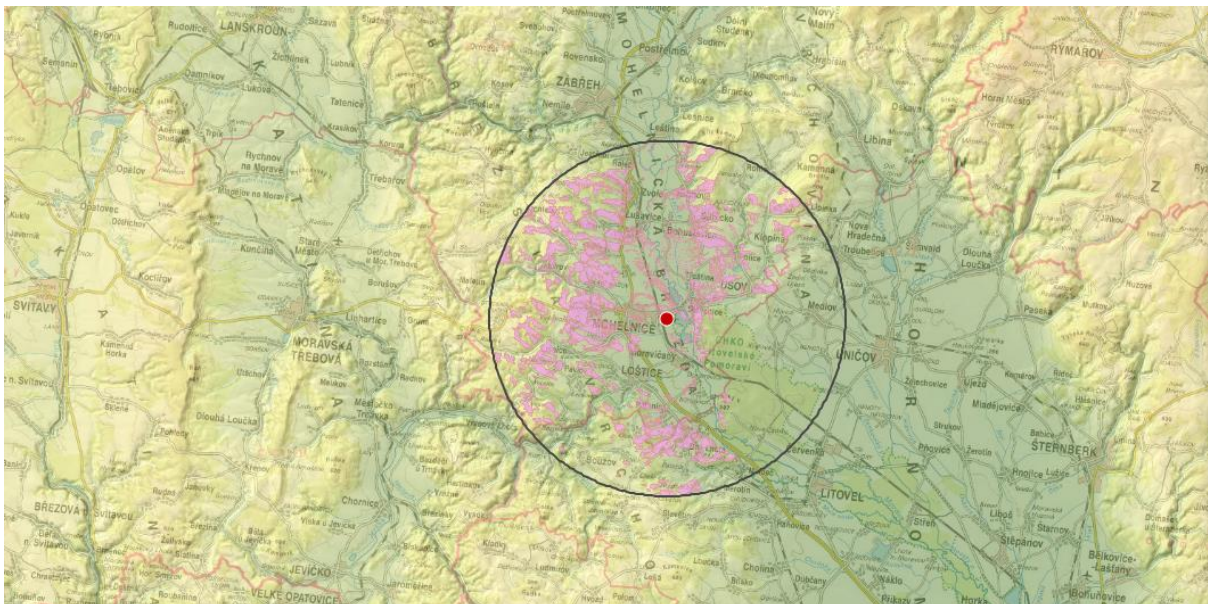
Obr. 16: ID-S3 – Mohelnice – Cukrovar (U bývalého cukrovaru, Šterkovna) - reliéf krajiny s průhledností 35%

⁴³ R. Tichý roku 1971 při výzkumu neolitického sídliště v Mohelnici – Šterkovna odkryl studnu datovanou do období KNP, která měla uvnitř čtvercového dřevěného roubení zapuštěný dutý dubový kmen o průměru 65 cm, jehož vnitřní stěny nesly zřetelné stopy po opálení (Podborský 1993, 173).

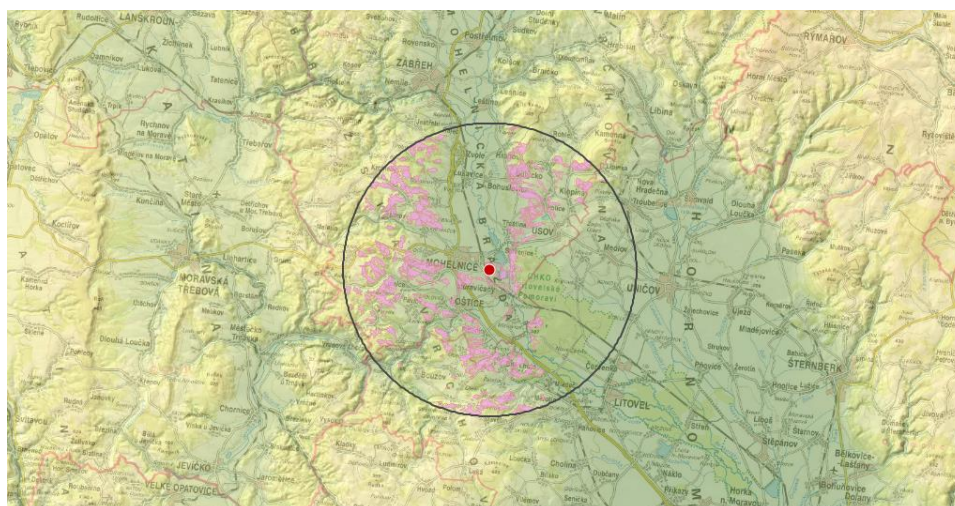
Obr. 17: ID-S3 – Mohelnice – Cukrovar (U bývalého cukrovaru, Šterkovna) – sklon svahů s průhledností 35%

Severovýchodně, nedaleko od lokality Cukrovar byly na trati, v pramenech označované jako pole Víta Nejezchleby, nalezeny sídlištní objekty z období kultury s lineární keramikou, které byly narušené jámou s fragmenty jordanovské kultury (Horký 1955). Díky dřívější záměně jordanovské kultury s KNP byla tato lokalita do studie zanesena také (ID-S20, obr. 3, 18, 30, graf 1–8). Nálezový soubor je v současné době uložen v depozitu Vlastivědného muzea Šumperk-inventární čísla nezjištěna.

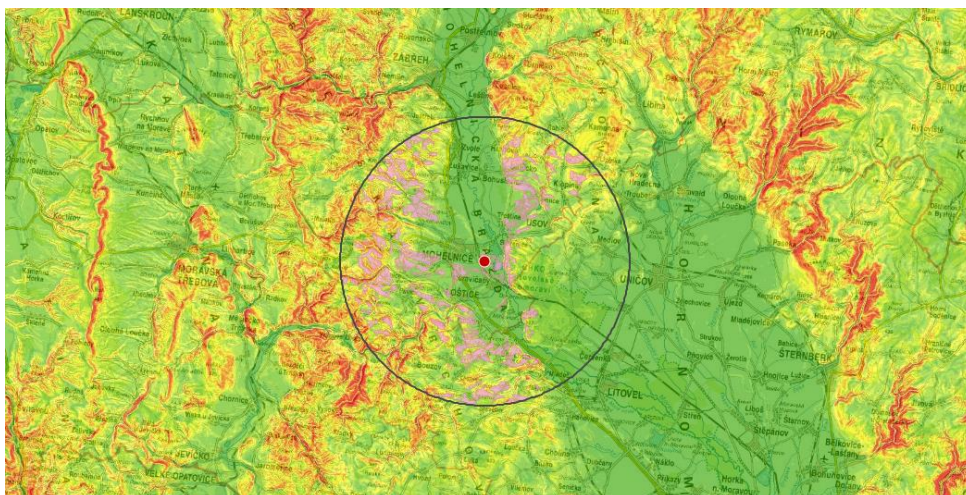

Obr. 18: ID-S20 – Mohelnice – SV od cukrovaru – pole Víta Nejezchleby – reliéf krajiny s průhledností 35%

Severozápadně od trati Cukrovar se nachází polykulturní lokalita U mýta, dříve také Voráč (SAS: 14-43-15/10), s blíže neuvedenými eneolitickými nálezy. V roce 1962 došlo vlivem hluboké orby k narušení dalších objektů na lokalitě vzdálené 300 m jižně od hranice trati Cukrovar, poblíž hranice s katastrem obce Moravičany, kde byly nalezeny jak sídlištní objekty kultury LnK, tak i mladší kultury nálevkovitých pohárů. Tato lokalita je totožná s lokalitou Bartošovo pole, též Bartoš a Kočkovo pole (ID-S4, obr. 2, 19, 20, 30, graf 1–8). Nachází se v nadmořské výšce 250–252 m. n.m., mezi železniční tratí a zatopenými mohelnickými pískovkami. Na mírně nakloněném svahu směrem k potůčku tvořící hranici mezi Moravičany a Mohelnicí byly povrchovými sběry v letech 1951 nalezeny velké kusy mazanice, zvířecí kosti, uhlíky a keramické střepy datované do období KNP/jevišovické (Horký 1951, též 1954b, 1954c). Další sběry potvrzující osídlení v daných kulturách zde proběhly také v letech 1955–1956. V roce 1957 zde došlo k objevu dvou sídlištních jam, opět datovaných do LnK a KNP (Kapl 1957a). Dalšími provedenými výzkumy na lokalitě bylo objeveno osm pecí z období LnK postavených v jedné sídlištní jámě, chudý žárový hrob KZP a také dodnes jediný neolitický kostrový hrob na území severní Moravy. (Horký 1962; Tomešová 2015, 86), který Šebela datoval do období kultury se šňůrovou keramikou (Šebela 1992a). Kompletní nálezový soubor je v současné době uložen v depozitu Vlastivědného muzea Šumperk pod inventárními čísly M-I-55-1-53; M-I-56-1-60; M-I-57-1-416 a M-I-57-417-611.

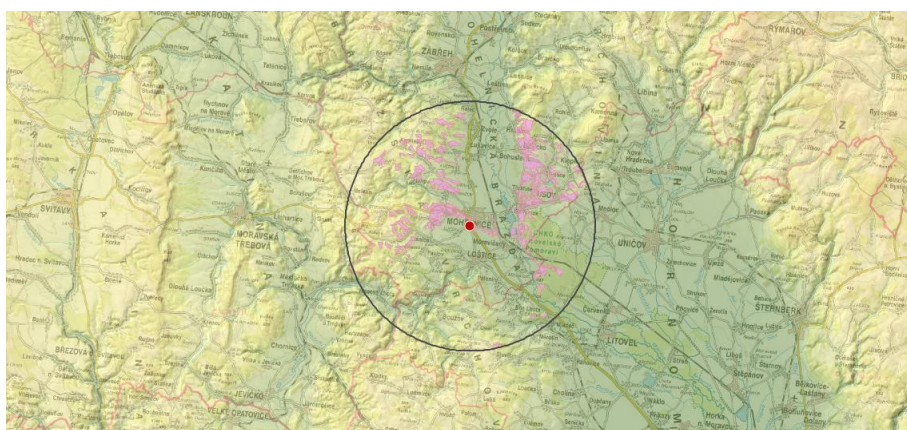

Obr. 19: ID-S4 – Mohelnice – Bartošovo pole (též Bartoš a Kočkovo pole) – reliéf krajiny s průhledností 35%

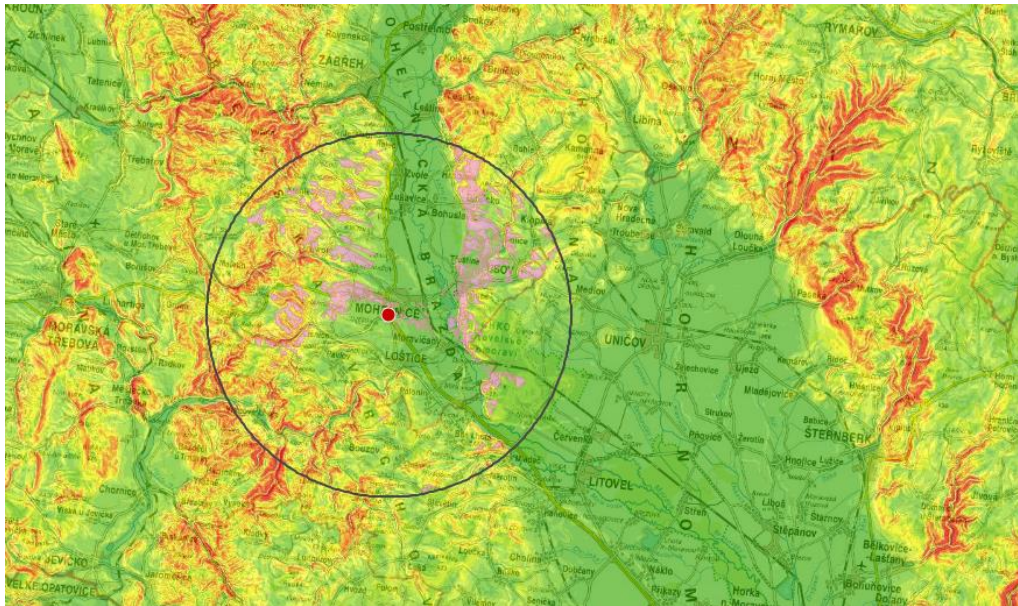

Obr. 20: ID-S4 – Mohelnice – Bartošovo pole (též Bartoš a Kočkovo pole) – sklon svahů s průhledností 35%

Poslední pravěké osídlení Mohelnice bylo zjištěno na lokalitě Za Střední zemědělsko-technickou školou (Za SZTŠ, ID-S5, obr. 2, 21, 22, 30, graf 1–8), která leží na jižním okraji města Mohelnice, západně od silnice Loštice-Mohelnice, podle dobových zpráv „v nadmořské výšce 274 m. n.m. za zahradami SZTŠ přiléhá k zahradám osady Horní Krčmy“ (Goš 1971a; Goš 1971b). Do roku 1991 nesla škola název Střední zemědělsko-technická škola, poté byla přeměněna na Obchodní akademii (Hübllová 2012, 24). První povrchové sběry na této lokalitě učinil v roce 1929 místní učitel Hans Morawek, další pak v roce 1951 Josef Horký. Až plošné výzkumy z let 1966 a 1967 na ploše přesahující plochu 300 m² odkryly přes 30 sídlištních jam. Shluky kamenů byly autorem zprávy interpretovány jako pozůstatky po kamenné podezdívce slovanského domu. Veškeré nálezy z lokality byly datovány do období kultury nálevkovitých pohárů, kultury lužické, latěnu a raného středověku. Nálezový soubor je v současné době uložen v depozitu Vlastivědného muzea Šumperk-inventární čísla nezjištěna.

Obr. 21: ID-S5 – Mohelnice – Za Střední zemědělsko-technickou školou (Za SZTŠ) – reliéf krajiny s průhledností 35%

Obr. 22: ID-S5 – Mohelnice – Za Střední zemědělsko-technickou školou (Za SZTŠ) – sklon svahů s průhledností 35%

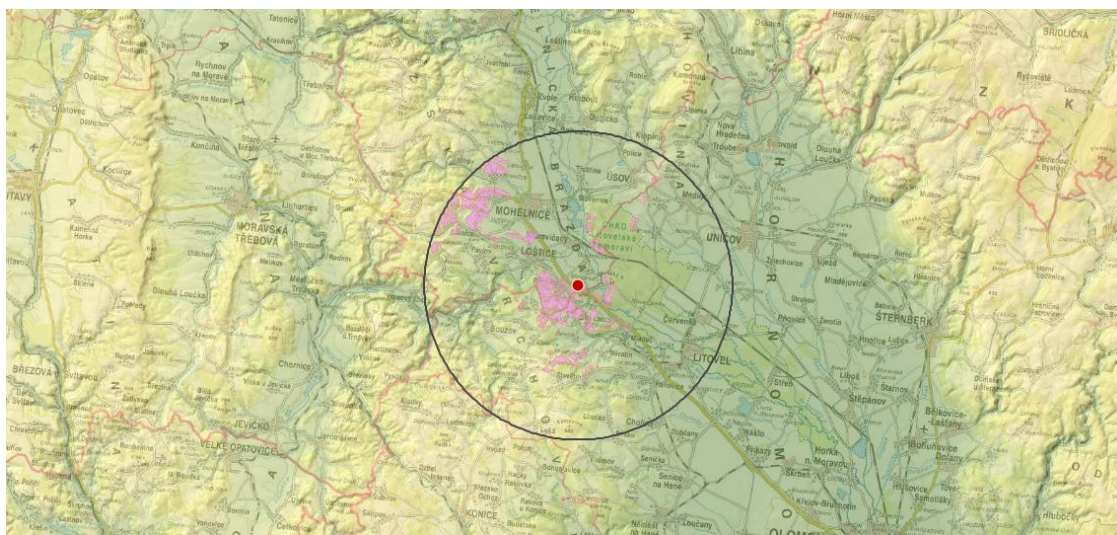
Za zmínku stojí také lokalita ve východním okraji města, kde bylo odkryto sídliště z mladšího neolitu (MMK – IIb), příp. časného eneolitu (jordanovská skupina, I. st.). Lokalita se nachází na východním okraji intravilánu města, ze severní strany vymezena benzinovou čerpací stanicí Benzina a průmyslovým areálem Siemens, ze západní strany silnicí a OD Lidl. Jedná se o rovnou sprašovou říční terasu na pravém břehu říčky Mírovky, která teče cca 550 m severně od hrany lokality, s nadmořskou výškou 261–262 m. n.m. (Zeman 2012). Další eneolitické osídlení lze předpokládat na tratích Kukuk (SAS 14-43-14/2) a na poli vzdáleném 150 m východně (dříve p. Tichého), kde podle zprávy Horkého z výzkumů z let 1951 a 1953 našel v sídlištních jamách eneolitické keramické střepy „z nádoby pohárovitého tvaru“. Konkrétní datace i označení jak nálezů, tak zprávy chybí (Horký 1953b). Jiné dvě zprávy k lokalitě z roku 1954 uvádí nálezy 34 ks eneolitických, blíže nedatovaných nástrojů kamenné štípané industrie (Poulík 1954a) a keramiky (Poulík 1954b). Dále pak v poloze Za bývalou škrobárnou, též Garáže ČSAD (SAS: 14-43-19/3), která se nachází v jižní části Mohelnice, východním směrem od silnice č. 44 - Mohelnice-Olomouc, kde podél pravého břehu potůčku (pravděpodobně Újezdka) zjistil Horký mimo několika eneolitických objektů⁴⁴ také rozsáhlé pohřebiště lužické kultury. Některé objekty těchto kultur byly narušeny mladšími laténskými. Přesnější datace

⁴⁴ V záznamu výše uvedeného SAS je uvedeno sídliště nálevkovitých pohárů s odkazem na Nekvasilův Pravěk Mohelnicka, který se na straně 15 odkazuje na nálezové zprávy Horkého a Kapla, ve kterých však konkrétní zmínka o KNP chybí.

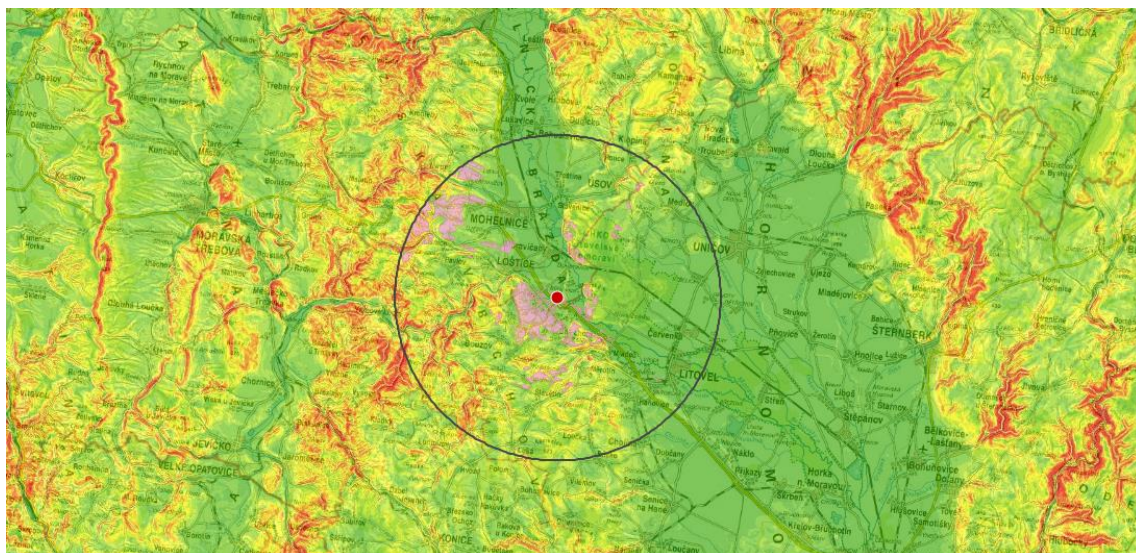
eneolitických objektů ve zprávách ale není uvedena (Pouлік, 1954c, Horký 1956). Tyto dvě eneolitické lokality nebyly z důvodu jejich nepřesné datace do mapy lokalit KNP zaneseny, ale zcela jistě by si zasloužily důkladněji prozkoumat, provést revizi nálezového celku a také přesněji časově zařadit. Stejně tak do mapy osídlení nebyla zanesena polykulturní lokalita Nadjezd a s touto na severu sousedící trať Kernerovo pole, obě datovány do období KZP. V práci byly zmíněny pouze pro dokreslení celkového obrazu eneolitického osídlení regionu.

5.1.1.6. Palonín

Pravěké polykulturní osídlení bylo zjištěno také na katastru obce Palonín, přibližně 300 m Západně od trati Doubravice – Kouřilka (ID-S15, obr. 2, 23, 24, 30, graf 1–8), kde byly v roce 1961 nalezeny doklady z osídlení LnK, lengyelu, kultury nálevkovitých pohárů, lužických popelnicových polí, platěnické, laténské i raného středověku (Kapl 1961). Nedaleko západním směrem byly při stavbě rychlostní komunikace D35 objeveny také doklady osídlení kulturou se šňůrovou keramikou (Kapl 1979) a také sídlištní jámy z období lužické kultury a sídliště z období Slovanů (Goš 1978, 68–69). Nálezový soubor je v současné době uložen v depozitu Vlastivědného muzea Šumperk pod inventárním číslem PA-II-61-1-48 – zjištěné kultury LnK, LgK, KNP, Luž, Slez, Lat.

Obr. 23: ID-S15 – Palonín – západně od trati Doubravice – Kouřilka – reliéf krajiny s průhledností 35%

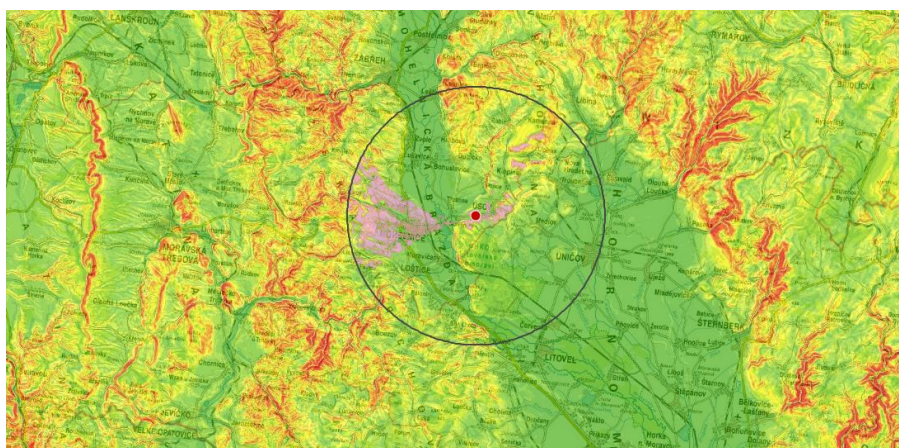

Obr. 24: ID-S15 – Palonín – západně od trati Doubravice – Kouřilka - sklon svahů s průhledností 35%

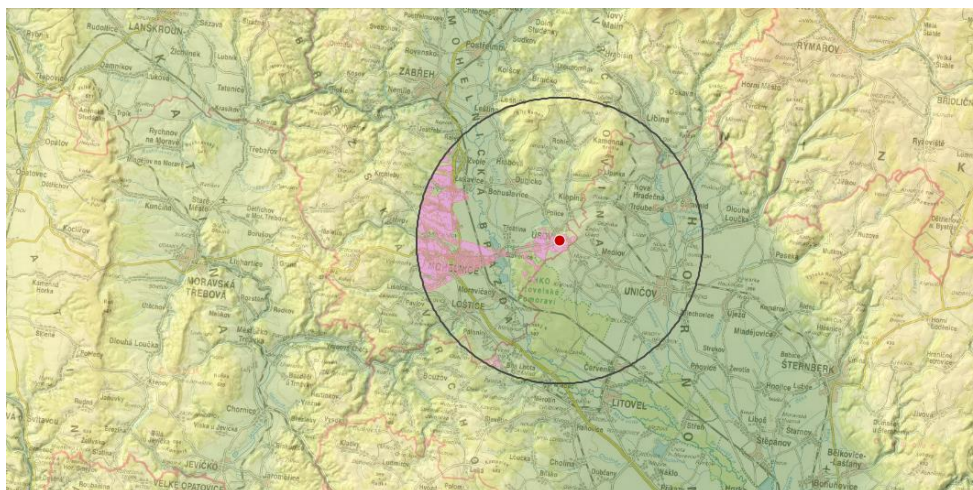
5.1.1.7. Úsov

Výšinné sídliště „Na flecích” (Faltýnek – Šlészar 2016, 199) není jedinou eneolitickou lokalitou v blízkém okolí Úsova. Na katastru tohoto města se podařilo při ověřování starších povrchových sběrů identifikovat bolerázské střepy z polních tratí „Na Úsovském” a „Pod Křížovou horou” (Daňhel 2014b, týž 2014c).

Polní trať Na Úsovském (ID-S16, obr. 2, 25, 26, 30, graf 1–8) se nachází na západním okraji města, mezi silnicí od Stavenic a potokem Doubravka. Tvoří jej mírní svah směrem k potoku v rozmezí nadmořských výšek 266–270 m. Jedná se o polykulturní lokalitu, kde byly zjištěny doklady osídlení kultur s LnK, KNP – bolerázský stupeň (Daňhel 2014b). Na této lokalitě našel Kapl v roce 1954 celkem 7 střepů, z nichž některé byly podobné nálezům lokalitě Na Flecích (pravděpodobně bolerázský stupeň KNP), (Daňhel 2014b, 55–56).

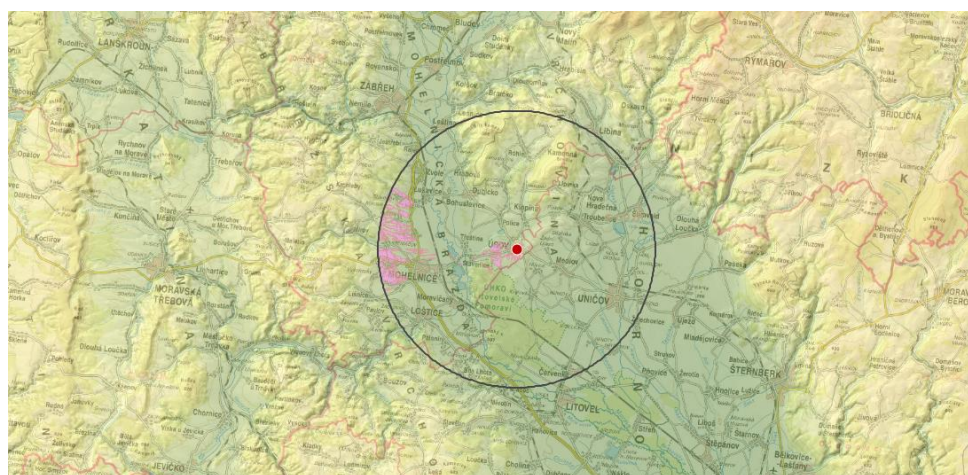

Obr. 25: ID-S16 – Úsov – Na Úsovském – sklon svahů s průhledností 35%

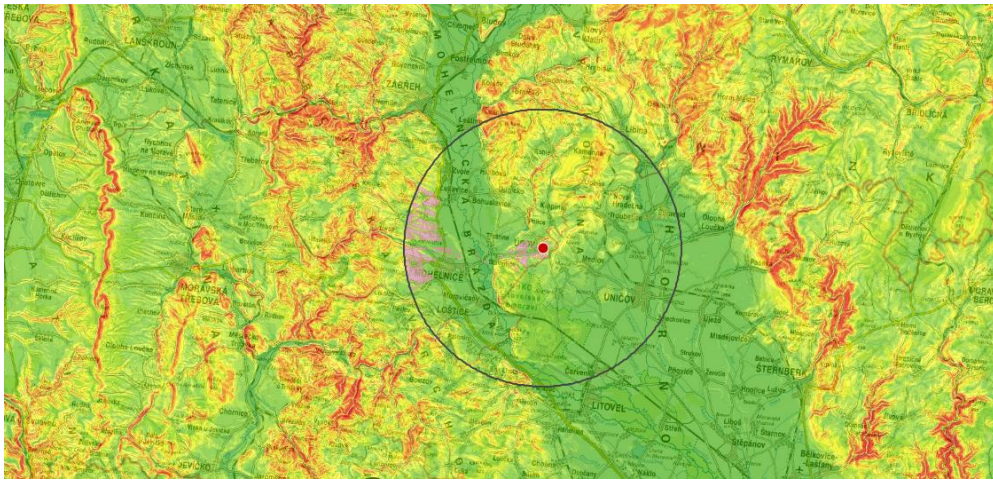

Obr. 26: ID-S16 – Úsov – Na Úsovském – reliéf krajiny s průhledností 35%

Trat' Pod Křížovou horou (ID-S17, obr. 2, 27, 28, 30, graf 1–8) se nachází na jihozápadně orientovaném svahu klesajícím z Křížového vrchu, na východě je vymezena drobným tokem. Západní okraj lokality se podle výsledků povrchových sběrů dotýká zástavby ulice Zápotočí, na severu dosahuje až k lesu na Křížovém vrchu. I zde se jedná o polykulturní lokalitu (bolerázský stupeň KNP, KLPP – platěnická fáze), kterou objevil v roce 1959 Kapl, který povrchovými sběry našel střepy opět podobné nálezů hradiště na lokalitě Stavenice – Na flectích (Daňhel 2014b, 55–56).

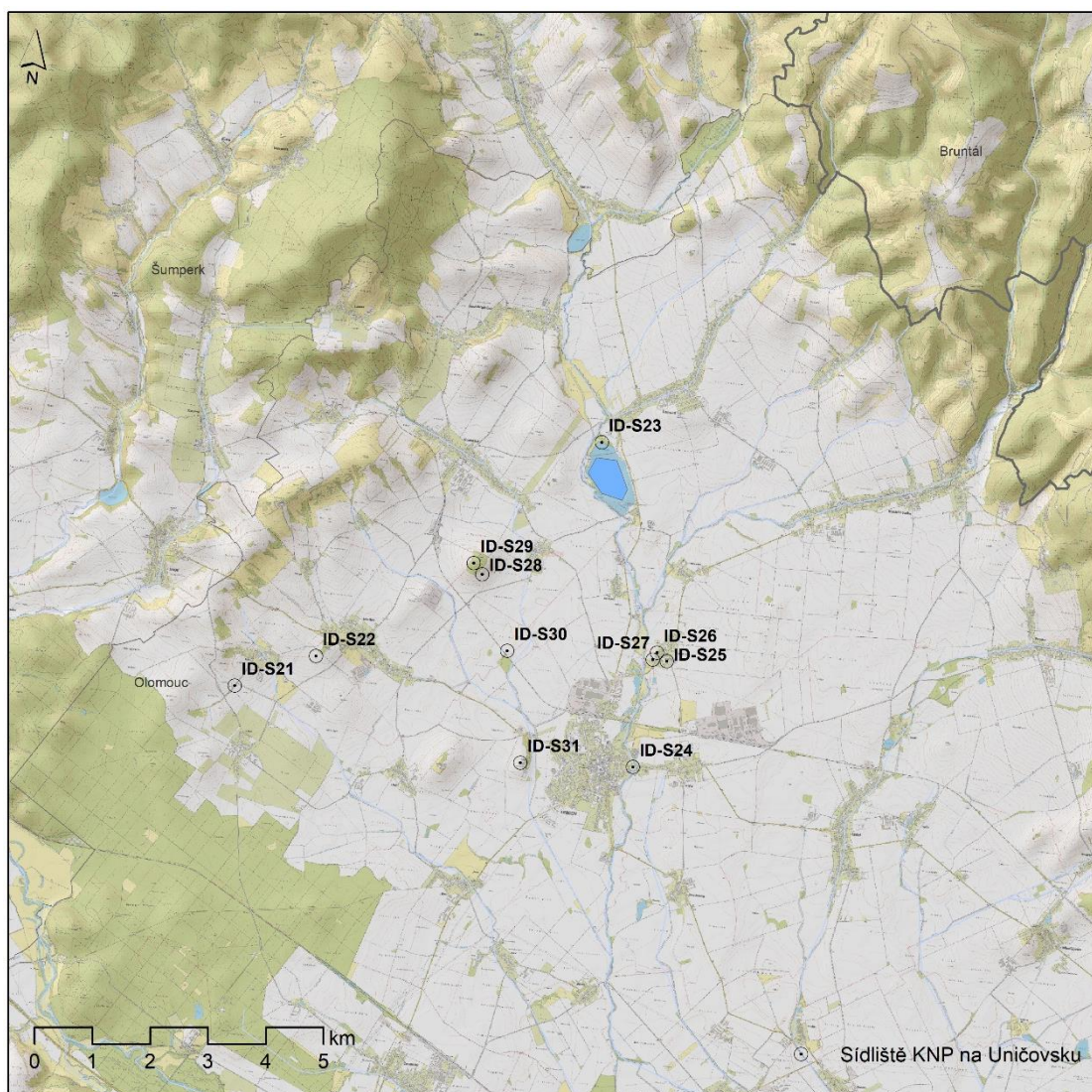
Obr. 27: ID-S17 – Úsov – Pod Křížovou horou – reliéf krajiny s průhledností 35%

Obr. 28: ID-S17 – Úsov – Pod Křížovou horou – sklon svahů s průhledností 35%

5.1.1.8. Náhodné nálezy

Během veškerého archeologického bádání došlo také k několika náhodným nálezům, ke kterým nejsou ve většině případů uvedeny žádné bližší okolnosti. Níže je uveden jejich heslovitý soupis. Bludov – Ojedinelý nález dvou sekeromlatů bez bližší lokalizace. Dle velmi stručné nálezové zprávy se jedná o sekeromlat slezského typu a sekeromlat s vypouklými boky (Šebela 1992b); Bukovice – Nález kamenného klínu a „černého kruhu“ na katastru obce Bukovice (Neautorizováno, 2010a); Horní Libina – Nález eneolitické retušované „Severské“ dýky (Červinka 1946a) a „kopytovitého“ klínu (Neautorizováno, 2010b); Hrabová – Severské mlaty a pazourková jádra (Červinka 1946b, Nekvasil 1963, 35); Loštice – Na katastru obce byly dále učiněny nálezy dvou sekeromlatů, jednoho datovaného do kultury ŠK a jednoho obecně do eneolitu (Neautorizováno, 1957); Maršíkov – Nález dvou kamenných a neprovrtných seker z Maršíkova (Neautorizováno 2011a, SAS 14-42-01/3) a Loučné nad Desnou (Neautorizováno 2011b); Mohelnice – Nález kamenného sekeromlatu východně od železniční tratě Mohelnice-Moravičany, 200 m od nadjezdu na parcele č. 1320/1. Sekeromlat je s prohnutým ostřím, mírně zakulaceným týlem a s mírně prohnutými boky (Goš 1972b); Stavenice – Pod Ohleskama nalezen kamenný klín, datovaný obecně do neolitu (Neautorizováno 1964). Sám Nekvasil ve své souhrnné práci k pravěkému osídlení na Mohelnicku připouští, že jim uvedená naleziště nemusí nutně patřit čistě lidu KNP, ale i kulturám mladším, konkrétně KKK nebo JK (Nekvasil 1963, 15–16). Pro lepší názornost osídlení v období KNP byly v práci zaneseny také lokality z Uničovska (Obr. 29)

Obr. 29: Mapa sídlišť z období KNP na Uničovsku

5.1.1.9. Komunikace a doklady obchodu

Pokusy o rekonstrukci komunikačních tras tak vzdáleného období jakým je mladší doba kamenná, jsou velice subjektivní a při jejich interpretaci záleží především na konkrétním posouzení daného autora. V řešení dané problematiky můžeme vycházet z faktu, že postupné utváření komunikací záviselo především na ekonomických a společenských poměrech, struktuře, stupni a významu osídlení, způsobu životního stylu tehdejší společnosti, způsobu uctívání jejich tradic a dnes již těžko postižitelných sociálně-nábožensko-společenských aspektů (Martínek – Šlězár 2014, 6). Popisovaná oblast Mohelnické brázdy má díky své poloze bezpochyby souvislost jak s vnitrozemskými trasami, tak v širším kontextu s trasami oblasti střední Evropy. Fakt, že západní část střední Moravy, nacházející se na rozhraní historických území Čech a Moravy, byla už od středověku užívána jako spojnice mezi Prahou na straně jedné

a Olomoucí a Brnem na straně druhé nás vede k závěru, že tímto územím probíhaly transevropské stezky již od pravěku (Martínek – Šlězár 2014, 4). Přítomnost významné, severojižní komunikace evokuje také samotný krajinný reliéf brázdy, který je tvořen výraznou sníženinou mezi Zábřežskou a Hanušovickou vrchovinou, pokračující od střední Moravy dále do jižního Polska. Tento fakt potvrzuje také síť středomoravských hradisek, vybudovaných, až na hradisko Na Flecích, při pravých svazích Zábřežské vrchoviny.

Ještě dnes můžeme na mnoha místech v krajině pozorovat rozsáhlé svazky úvozových cest, které vznikaly po několik staletí užíváním nejdříve pěší a kolové dopravy. Tyto pozůstatky komunikace jsou v poslední době předmětem stále většího zájmu jak soukromých badatelů, tak odborné veřejnosti⁴⁵. Jejich činnostmi pak dochází k rekonstrukci sktruktury historických cest, které určují vztah k významným objektům poblíž cest. V případě období pravěku se jedná především o sídliště, hradiště a pohřebiště, období mladším pak milníky, hraniční kameny, smírčí kříže, boží muka, rotundy, kostely, tvrze, hrady atd. (Martínek – Šlězár 2014, 4). K orientaci na stezkách sloužily nejdříve dominantní útvary v krajině, jakými jsou větší řeky vzdálenější pohoří, či výrazné kopce, nebo významné objekty poblíž cest, např. solitérní stromy, velké balvany atd. (Martínek – Šlězár 2014, 10). Pohyb přepravovaného zboží byl nejdříve zajišťován smykem, případně přenášením. Velký rozvoj obchodu zapříčinila eneolitická domestikace koně a s tím spojené rozšíření užívání čtyřkolového vozu s korbou, jehož podobu známe díky nálezům hliněných modelů vozíků v Badenské kultuře (Martínek – Šlězár 2014, 5). S užíváním vozu a nárůstem obchodu je spojena existence udržovaných cest, dlouhodobě užívaných tras a celých dopravních koridorů. S intenzitou a časovou délkou užívání komunikace se zvyšuje počet možných nálezů z těchto tras. Od doby bronzové se jedná o nálezy z výbavy koně, jezdce, vozů, drobné osobní věci, militarie, mince a depoty.⁴⁶ K přechodu přes menší vodoteč, nebo řeku mohl sloužit jak brod, využívaný v místech s pevným říčním podložím, případně na místě s vhodným přístupem k řece z obou stran, tak kmen stromu, případně provizorní lávka. Dřevěné mosty z období eneolitu nejsou doloženy (Martínek –

⁴⁵ V rámci národního projektu výzkumu historických cest v oblasti severozápadní Moravy a východních Čech byla vytvořena metodika konkrétních postupů a metod používaných při odhalování starých cest v krajině (Martínek – Šlězár 2014, 3). Pozn. tato publikace vznikla jako výsledek společného projektu Centra dopravního výzkumu, Archeologického centra Olomouc p. o. a Univerzity Palackého v Olomouci, na kterém se podílely odborníci jak z oborů geologie, informatiky, geografie, tak také historie a archeologie.

⁴⁶ Výbava koně - především podkovy. Nejstarší výskyt doložen od mladší doby železné. Výbava jezdce - Především ostruhy. Nejstarší doložené exempláře ostruh na našem území jsou bronzové ostruhy z doby římské. Výbava vozů – především nálezy kovových obručí kol, kování os kol, nákolníky. Osobní věci - , jehlice, náramky, přezky, nože, ocílky, podkůvky bot. Militarie - nejstarší z doby bronzové - projektily střelných zbraní (hroty šípů), nýty, tesáky, sekery, dýky, meče atd. Nálezy mincí - nejstarší mince z doby laténské a římské (duhovky, tetradrachmy, denáry a solidy). Depoty – jak depoty mincí, tak výjimečně depoty bronzových zbraní, šperků a osobní výbavy (Martínek – Šlězár 2014, 54–55).

Šlězár 2014, 10). Při definování průchozích bodů komunikací je potřeba vyhodnotit co nejoptimálnější komunikační spoje, historický kontext místa, jestli se jedná o místa se stálým osídlením nebo místa s ojedinělými archeologickými nálezy a také výběr průchozích bodů, které určují výběr krajiny v přechodových oblastech (Martínek – Šlězár 2014, 19). Tímto jsou myšleny významné objekty v blízkosti důležitých historických cest, jakými jsou v našem případě sídliště, hradiště nebo těžební oblasti, přičemž by průběžné komunikační linie měly plynule probíhat krajinou a mimo údolí vodních toků s co nejméně členitým podélným profilem jednotlivá významná místa spojovat (Martínek – Šlězár 2014, 20). Vycházíme-li z logického předpokladu a výše uvedených informací je zřejmé, že komunikace vznikaly na nejprístupnějších místech, v údolích mezi hřebeny a v blízkosti vodních toků, přičemž je jejich výsledkem z velké části dnešní stav komunikační sítě. Lze tedy předpokládat, že od střední Moravy směrem na sever probíhala hlavní komunikační trať od hornomoravského úvalu mezi Zábřežskou a Oderskou vrchovinou dále na severozápad do Mohelnické brázdy přes dnešní Mohelnici a Zábřeh údolím do Kladské kotliny a dále Lomnickou rovinou do Polska. Pravděpodobná je také trasa směrem na západ z Loštic dále přes Vranovou Lhotu k Městečku Trnávka a k Moravské Třebové. Poté dále buď na sever k České Třebové, na západ přes Hřebeč ke Svitavám nebo na jih k Jevíčku a Velkým Opatovicím. Druhou západní trasu lze předpokládat ze Zábřehu přes Hoštejn a Zábřežskou vrchovinu kolem Moravské Sázavy směrem k Lanškrounu.

Staroeneolitická společnost střední Evropy však nebyla na takové civilizační úrovni, která by byla schopna poskytnout doklady budování cest. Jejich existence, vzniklá pouhým vyšlapáním, tak zcela závisela na míře jejich využití. V případě, že nebylo potřeba komunikaci delší dobu užívat, po nějaké době zarostla a časem zcela zanikla. Jednou z mála možností identifikace pravěké cesty, anebo alespoň její předběžné polohy, jsou náhodné nálezy artefaktů a depotů. Dalším vodítkem komunikací v rámci regionu může být rozmístění komunitních a nadkomunitních areálů, které mezi sebou mohly být vzájemně propojené. I zde lze vycházet z logiky propojení nejkratší a nejjednodušší možnou cestou a užití pravidla suché nohy. Jisté informace nám poskytne také vzájemné rozmístění středomoravských a severomoravských hradišek, které jako správní a především výrobní centra mezi sebou jistě udržovala kontakty. Jistou formu komunikace můžeme předpokládat také směrem k sakrálnímu okrsku sídelní oblasti, který však v námi sledovaném území nebyl prozatím zjištěn. S budováním komunikační sítě je úzce spojen obchod a výměna zboží. U lovecko-sběračských společností bylo primárním důvodem jejich přesunu sledování migrující stádní zvěře a zisk zdroje surovin, především na výrobu kamenných nástrojů (silicity, radiolarity atd), kdežto v neolitu odráží

vzájemné vztahy jednotlivých komunit mimo nálezů surovin a štípané industrie (převážně silicity glacienních sedimentů z oblasti Baltu) také nálezy spondylových ozdob a nádob cizí provenience. Od tohoto období je doložen také obchod se solí. (Martínek – Šlězár 2014, 5).

V případě zjištěných komunikací v oblasti Mohelnické brázdy se prozatím jedná pouze o předběžné závěry. Celá problematika si zaslouží mnohem hlubší analýzu a její studium bude ze strany autora této práce jedním ze základních směrů dalšího bádání.

5.2. Nadkomunitní areály

Jak již bylo uvedeno výše, nadkomunitní areály jsou takové areály, které svým charakterem jasně překračují úroveň areálů komunitních. Mezi takové areály patří sakrální okrsky nebo hradiska.

5.2.1. Hradiska

Doposud jediným, bezpečně zjištěným eneolitickým hradiskem Mohelnické brázdy je hradisko v poloze Na flecích (obr. 30), ke kterému byly veškeré informace čerpány z předběžné zprávy z výzkumu z let 2013 a 2013 (Daňhel 2014a). Hradisko datované do III. Stupně KNP (Šmíd 2017, 44) se nachází na hranici katastrů obcí Stavenice a Úsov, na táhlém širokém hřbetu (312 m. n.m.) od lesu Doubrava, který na severozápadně vyúsťuje převýšením vrcholu ostrožny oproti jejímu úpatí o 60 m. Poloha samotné lokality je určena strmými svahy na západní, jihozápadní, severní a severovýchodní straně. Pomocí letecké prospekce bylo zjištěno opevnění v podobě dvojice příkopů a také doklady po stavbě dřevěné palisády, která byla na nejprístupnějších místech (jižní strana kopce) ostrožny přerušena vstupy. Následný geofyzikální průzkum zjistil na 400 zahloubených objektů různých typů (kúlové jamky, mělké a sídlištní jámy, zásobní jámy a terasovité zahloubení nebo zemnice). Samotný archeologický výzkum z let 2012 a 2013 potvrdil opevnění ohraničující oválnou plochu hradiště o ploše 3,5 ha, které bylo vybudováno po obvodu ostrožny a dosahovalo délky 650 m. Vnitřní část opevnění přitom tvořila dvojice rovnoběžně stavěných palisád, které od sebe byly vzdáleny 150 cm. Za palisádami následoval val o výšce 180 cm se základnou širokou 800 cm. V koruně valu byl odkrytý kamenný chodník o šířce 100 cm, na jehož vnějším okraji byl zjištěn palisádový žlab vyložený kameny. O několik metrů níže směrem ven z hradiště byl vybudován další val se základnou širokou 10 m.

Skutečnost, že hradisko v době svého trvání udržovalo obchodní styky, dokládá importovaná kamenná industrie. Na hradisku Stavenice bylo nalezeno celkem 119 kusů štípané kamenné industrie, především čepele, úštěpy, ale také jádra a čepelky, na jejichž výrobu byly

použity převážně silicity glacienních sedimentů Krakovsko-čenstochovské jury z jižního Polska. Nejvzdálenější importy, konkrétně čtyři kusy pocházely z lokalit těžby rohovců Świąciechów v okolí Sandomierze (Sandoměře) na Visle, vzdálené 400 km vzdušnou čarou. Místní moravská surovina na lokalitě zjištěna nebyla. Doklady o místní výrobě však poskytly nálezy broušené kamenné industrie a to sekeromlaty (21 ks), provrtané mlaty (4 ks), sekerky (11 ks), klínky (5 ks) a především polotovary (4 ks), které nám dokládají důkazy, že na hradisku byla vybudovaná místní dílna. Jako materiál k výrobě posloužily kulmské rohovce a amfibolit, u kterých prozatím není známý původ. Zajímavým nálezem jsou ozdoby z břidlicových destiček, které byly broušeny do plochých kotoučů a často byly provrtány. Dle autora předběžné zprávy o výzkumu (Daňhel 2014a) se jednalo o lokální výrobek podobný závěsku typu Hlinsko nebo o napodobeniny typu Tibava (Daňhel 2014a, 91). Dalším zajímavým nálezem byl závěsek s bodovými vrypy připomínající lidskou tvář. Mimo hotového výrobku byly na hradisku nalezeny také polotovary, opět dokládající místní výrobu. Mimo užitkové keramiky bylo nalezeno také velké množství přeslenů, dokládající místní výrobu jak keramiky, tak textilnictví. Na hradisku byly nalezeny také zrotěrky a drtící kameny, jejichž nejbližší původ lze hledat na kopci Bradlo, vzdáleném od hradiska přibližně 10 km. Analýzou rostlinných makro-zbytků bylo zjištěno, že v okolí hradiska rostly duby, buky, jasany, jilmy, habry, javory, lípy, topoly, vrby a olše. Mimo dokladů stromů byla doložena také přítomnost pšenice dvouzrnky, jednozrnky, pšenice a špaldy.

Podle polohy hradiska, okolních sídlištních lokalit a doposud zjištěných informací z jednotlivých lokalit je patrné, že hradisko Na Flecích⁴⁷ v době svého působení představovalo výrobní, ekonomické a mocenské centrum okolí Mohelnice, Moravičan, Úsova a Uničova.⁴⁸ Jednalo se prozatím o nejseverněji položené hradisko KNP na Moravě, které nebylo nikdy předtím ani poté trvaleji osídleno jinou kulturou (Daňhel 2014a, 93). Významnost severní části CHKO Litovelského Pomoraví podtrhuje i fakt, že východně od Moravičan, nedaleko levého břehu toku řeky Moravy bylo nalezeno hradiště z období raného středověku s doklady kultury lužických popelnicových polí (Červinka 1946d, Goš 1971c).⁴⁹

⁴⁷ Vybudování hradiska lze dle nalezené keramiky datovat do boletázkého stupně bádenské kultury (mladší stupeň KNP) z počátku středního eneolitu (2/2 4. tisíciletí před n. l.).

⁴⁸ Obr. 29. Pro dokreslení významnosti hradiska Na Flecích byly do map zaneseny také nedaleké lokality na Uničovsku: ID-S21 – Hlivice, ID-S22 – Medlov, ID-S23 – Šumvald, ID-S24 – Brníčko – Gartenanger, ID-S25 – Dolní Sukolom – naleziště č. 5, ID-S26 – Dolní Sukolom – naleziště č. 6, ID-S27 – Dolní Sukolom – naleziště č. 7, ID-S28 – Lazce u Uničova – U Staré matky, ID-S29 – Lazce u Uničova – mezi Lazcemi a Dědinkou, ID-S30 – Uničov – Za drahou, ID-S31 – Uničov – Šibeniční vrch (podle Konopová 2013)

⁴⁹ Červinka 1946d, zpráva č. 1751. *Nad Moravou jest silně opevněné hradisko, na němž nalezeny tuhované střepy slezského rázu.* Goš, V. 1971: Josef Horký při severní stěně valu, na severozápad od průrvy ve valu našel ve zkušebních sondách několik střepů, které datoval do 10. století našeho letopočtu.

5.2.2. Sakrální areály

V předmětném regionu prozatím žádné sakrální areály zjištěny nebyly. Současný stav poznání může být dán jak metodikou archeologických výzkumů vedených převážně v 50. a 60. letech 20. století, tak doposud nezjištěným počtem nenávratně zničených lokalit, nebo také nízkým zájmem současných badatelů o danou problematiku. Musíme brát v potaz také skutečnost, že žádný sakrální areál v dané oblasti prostě a jednoduše vybudovaný nebyl. Uvedená problematika a řešení zjištěných nejasností proto bude dalším z cílů budoucí badatelské činnosti.

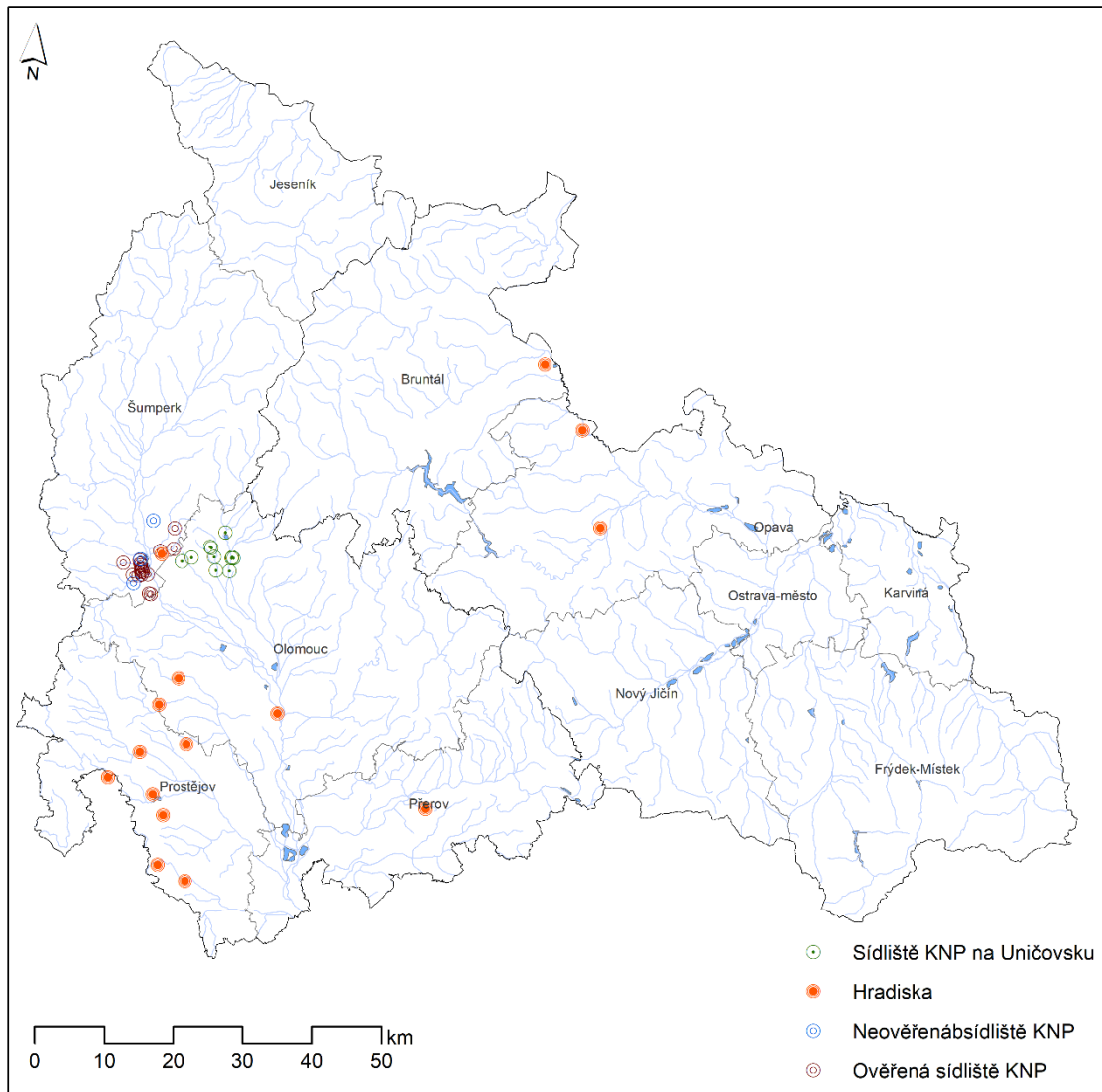
5.2.3. Pohřebiště

Pokud jde o pohřebiště kultury nálevkovitých pohárů na území mohelnické brázdy, takové doposud nemáme žádné. Výjimku snad může tvořit nález v trati Dlouhý díleček, severně od Moravičan, který byl Josefem Horkým v době nálezů interpretován jako nález keramiky zvoncovitých pohárů (Horký 1957b) (přír. číslo: A179/64, inv. č. D2-A-III-8). Dle stručné nálezové zprávy: *V hloubce 20 cm od současného povrchu odkryl kompaktní vrstvu na plochu uložených větších kamenů, uspořádaných v nepravidelném kruhovém půdorysu. Po odstranění kamenů, které se nacházely v černohnědé drobné hlíně mocné 20 cm, zachytil tmavou kompaktní 20 cm vrstvu hlíny, která tvořila výplň mísovitého dna jámy. V této vrstvě se nacházely střepy typického zvoncovitého poháru a asi 5 cm nad mísou ležela zcela strávená kost. V téže výši byla nalezena také část miniaturní nádoby. Objekt byl narušen mladší jámou z období raného středověku pohárů (Horký 1957b).* Vycházíme-li ze znalosti pohřebního ritu ohrozimské fáze, kde se u pokračujícího žárového ritu ustupuje od obvodových kamenných konstrukcí a místo nich se objevují shluky kamenů nad jednotlivými hroby, mohlo se v případě Horkého nálezů jámy jednat o hrob KNP. Mísovitý tvar jámy i nález kosti (pravděpodobně zvířecí, mohl mít funkci votivního daru) by tomu nasvědčovali. V případě nálezů nádoby se musíme spokojit s jednoduchou interpretací nálezů střepů, jak uvádí „typického zvoncovitého poháru“, u které však mohlo z důvodu fragmentace nádoby dojít k jejímu chybnému časovému zařazení (srovnej Šmíd 2003, 91–92 – typologie pohárů ohrozimské fáze). Představu žárového hrobu doplňuje skutečnost, že k pohřbívání v nížinách v této době bezesporu docházelo a také povrchové sběry z let 1956 a 1957 (Kapl 1957e), během kterých byly na téže lokalitě nalezeny střepy kultury nálevkovitých pohárů a nikoliv KZP tuto domněnku potvrzují. Za zmínku stojí také trať Velká Brabec (dnes Bradlec) v katastru obce Stavenice, kde Nekvasil v roce 1973

provedl výzkum mohylového pohřebiště lužické kultury (Nekvasil 1973b), kde z celkového počtu 12 mohyl prozkoumal pouze dvě (Červinka, 1946c). Lokalita se nachází západně od kóty 341,2 (Kóta 342) m. n.m. Mezi kótou a mohylníkem probíhá polní cesta z Moravičan do Úsova (označena turistickou značkou), od které jsou mohyly vzdálené 150 m západně.

6. Vyhodnocení sídelní strategie

Během dosavadní badatelské činnosti předmětného území bylo zjištěno celkem 17 lokalit datovaných do období KNP - Doubravice – Kouřilka (Sýkorník, Sékorník) (ID-S1), Klopina – U Křemelice – západně od obce (ID-S2), Mohelnice – Cukrovar (U bývalého cukrovaru, Štěrkovna) (ID-S3), Mohelnice – Bartošovo pole (též Bartoš a Kočkovo pole) (ID-S4), Mohelnice – Za Střední zemědělsko-technickou školou (Za SZTŠ) (ID-S5), Moravičany – Dlouhý díleček (ID-S6), Moravičany – Dlouhý díleček – jižní část (ID-S7), Moravičany – Díleček – severovýchodně (ID-S8), Moravičany – Díleček – Kravín (též sušička) (ID-S9), Moravičany – Díleček – dům č. 206 (ID-S10), Moravičany – Soutok (ID-S11) Moravičany – Příčky k Lošticím (ID-S12), Moravičany – Hliníky, Hliníky u trigonometru Za hliníkem, Nad hliníkem (ID-S13), Moravičany – Široké díly (ID-S14), Palonín – západně od Kouřilky (ID-S15), Úsov – Na Úsovském (ID-S16), Úsov – Pod Křížovou horou (ID-S17). Abychom byli schopni co nejpřesněji zanalyzovat celkovou sídelní strukturu oblasti, je zapotřebí mít co nejpodrobnější data a chronologické zařazení veškerých lokalit. Ze sledovaného území máme prozatím tyto informace pouze z obou lokalit v Úsově (Danhěl 2014a, týž 2014b), z Moravičanských lokalit Soutok, Dlouhý díleček, Dílečky, dům č. 206 a z hradiska Na Flecích, náležející shodně do bolerázského stupně KNP. Na všech uvedených lokalitách nebyly zjištěny doklady osídlení z jiného stupně předmětné kultury a můžeme tak uvažovat o osídlení pouze v jednom časovém horizontu – mladším, bolerázském stupni KNP. Do práce byly pro možné kompletní vykreslení osídlení KNP zahrnuty také lokality Dubicko – Za kostelem (Na tvrzi) (ID-S18) (jevišovická kultura) a lokality Loštice – Závodí (ID-S19) a Mohelnice – SV od cukrovaru – pole Víta Nejezchleby – (ID-S20) (jordanovská kultura) z důvodu časté záměny těchto kultur s KNP, ke které docházelo při vyhodnocení nálezových souborů v 50. a 60. letech minulého století.

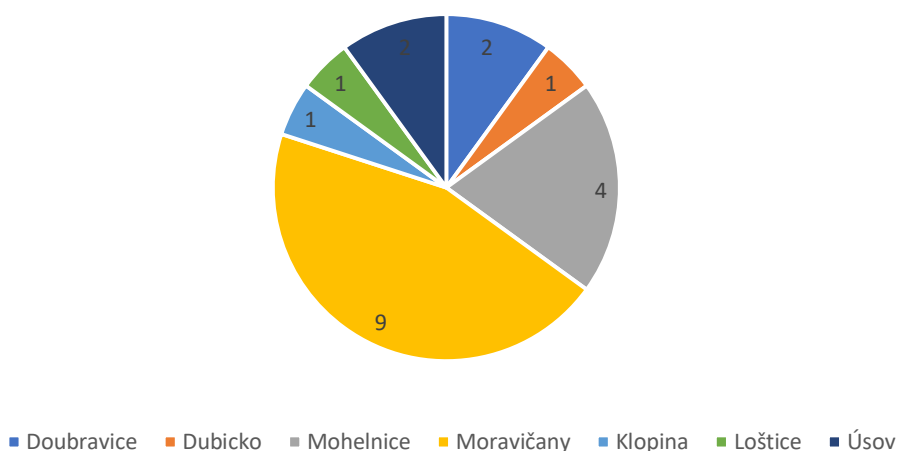

Obr. 30: Celková mapa vybraných eneolitických hradisek střední a severní Moravy, ověřená sídliště KNP v popisovaném regionu, neověřená sídliště KNP v popisovaném regionu, sídliště KNP na Uničovsku.

Do celkového vyhodnocení tak bylo zahrnuto 20 sídlištních lokalit (graf 1; katalog sídlištních lokalit – kat. 1) z nichž celkem 17 je polokulturních,⁵⁰ jen u třech nedošlo k osídlení jinou kulturou. Jednou z prvních sledovaných hodnot byla nadmořská výška, jejichž průměr činil 263 m. Nejnižše položenou lokalitou byly Moravičany – Soutok – 247 m. n.m., nejvýše pak Klopina – U Křemelice – 321 m. n.m., která společně s lokalitami Úsov – Pod Křížovou horou a Dubicko – Na tvrzi byli jedinými, které byly situovány v nadmořské výšce vyšší jak 300 m. V případě, že by tyto tři lokality nebyly zahrnuty do analýzy, snížila by se průměrná nadmořská výška o 8 m na průměrnou výšku 255 m. n.m. Dubicko – Na tvrzi je navíc neověřenou lokalitou osídlení KNP.

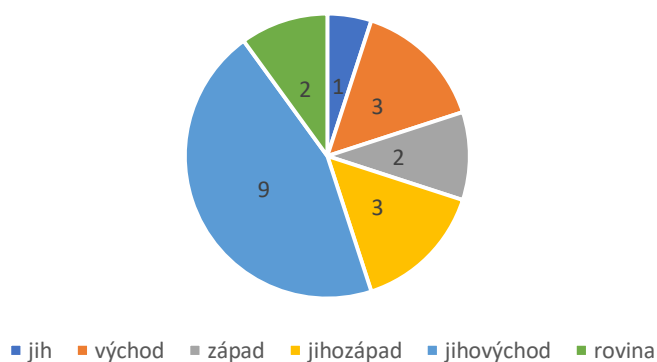
⁵⁰ Lokality převážně osídleny také v období LnK, Lengyelu, KLPP, latěnu a středověku.

graf 1 - počet lokalit podle obcí

První ze sledovaných hodnot byl charakter a orientace terénu (graf 2), kdy z celkového počtu 20 lokalit bylo 18 lokalit (90 %) položených, vyjma lokalit Dubicko – Na tvrzi a Úsov – Pod Křížovou horou, převážně na mírném svahu, kdežto zbývající dvě na rovině (Loštice – Závodí, Moravičany – Soutok).

graf 2 - orientace terénu

V případě orientace svahu mimo rovin převažovalo pro eneolitické období typické osídlení východním, případně jihovýchodním směrem (12 lokalit – 67 %), následoval západní – jihozápadní směr (5 lokalit 28 %) a pouze v jednom případě bylo zjištěno osídlení směrem k jihu (5 %) (graf 2). Ani jedna s posuzovaných lokalit nebyla situována SZ, S, nebo SV směrem. V případě zakřivení terénu (graf 3), sklonu svahu (graf 4), převýšení nad okolním terénem a polem viditelnosti byly hodnoty zpracovány v mapovém prohlížeči dostupném na

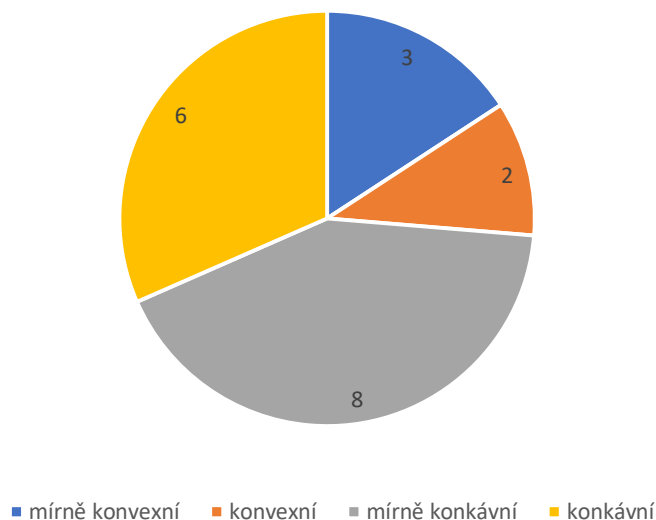
stránkách www.ags.cuzk.cz. Výsledná hodnota udávaná pro zakřivení terénu byla rozdělena podle povahy zakřivení na konvexní - vyklenuté (mírně konvexní, konvexní) a konkávní - vyduté (mírně konkávní, konkávní). Sklon svahu s výslednou hodnotou v procentech byl vypočítán na základě jednoduchého vzorce $\frac{H}{L} \cdot 100 = \%$ (H – výška; L – délka) a následně podle tabulky převeden na běžnější hodnotu udávanou ve stupních, přičemž ve stupních byla vybrána hodnota bližší hodnotě vypočítané.

Sklon (%)	Sklon (°)	Sklon (%)	Sklon (°)	Sklon (%)	Sklon (°)
1,8	1	14	8	26,8	15
3,5	2	15,8	9	28,7	16
5,2	3	17,6	10	30,6	17
7	4	19,4	11	32,5	18
8,8	5	21,2	12	34,4	19
10,5	6	23,1	13	36,4	20
12,3	7	24	14	38,4	21

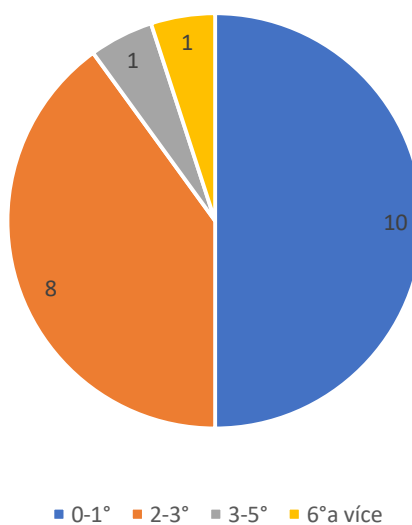
Tab. 2: Přepočítání hodnot ° a %

U většiny sledovaných sídlištních lokalit (90 %) se jednalo o sídliště budované na táhlých svazích, nepřevyšující sklon 3°. Pouze u lokality Dubicko – Na Tvrzi byla zjištěna hodnota sklonu svahu v rozmezí 3–5°. Další výrazná anomálie byla zjištěna na lokalitě Úsov – Pod Křížovou horou, kde byla naměřena hodnota sklonu 8°. Hodnoty převýšení, stejně tak jako veškeré výše uvedené hodnoty byly podrobně uvedeny v katalogu lokalit. Model pro výpočet viditelnosti lokalit byl zjištěn dle DMR 5G, volně dostupném na www.ags.cuzk.cz/dmr/. Na mapovém podkladu byla pro lepší přehlednost zvolena průhlednost 35 %. Výška stanoviště důležitá pro výpočet byla zvolena na základě průměrné výšky dospělého jedince (180 cm) s okruhem viditelnosti na vzdálenost 10 km (obr. 4–28, 32–45).

graf 3 - zakřivení terénu

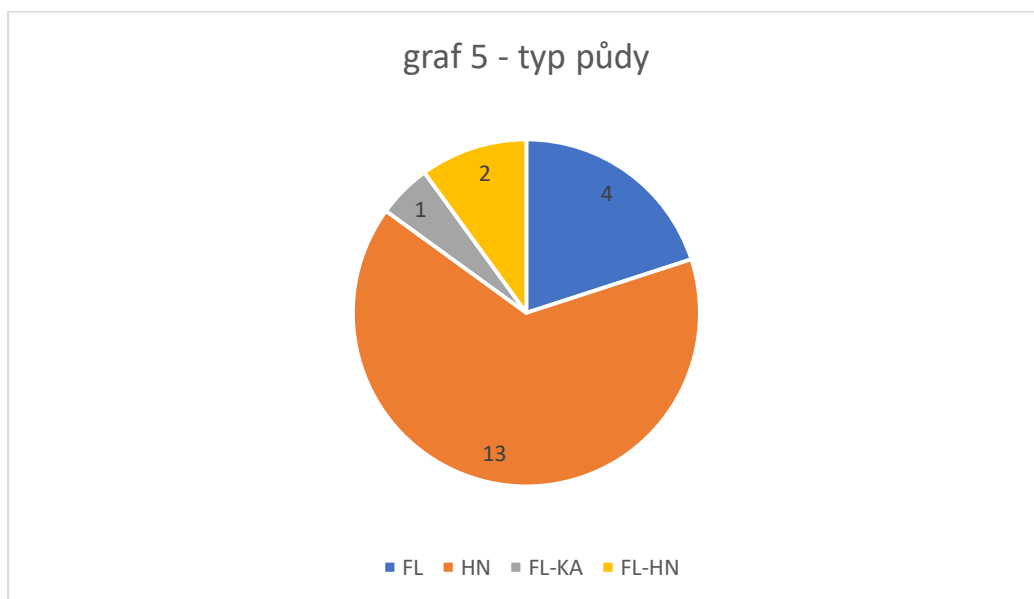

graf 4 - sklon svahu

V případě půdy byly ve sledovaném území zjištěny tyto tři základní typy. FL – Fluvizem (dříve nivní půdy), které vznikají z povodňových sedimentů a nachází se v nivách vodních toků (na větších plochách, zejména v nížinách). Jsou charakteristické vrstevnatostí a nepravidelností rozložení organických látek, jejichž zrnitost závisí na rychlosti vodního toku a vzdálenosti od řečiště. Půdotvorný proces je periodicky přerušován akumulací činností vodního toku. Původní vegetací jsou lužní lesy a jiné lužní porosty. HN – Hnědozem, která vzniká ze spraší a sprašových hlín v rovinatém či mírně zvlněném reliéfu v nižším stupni pahorkatin. Některé

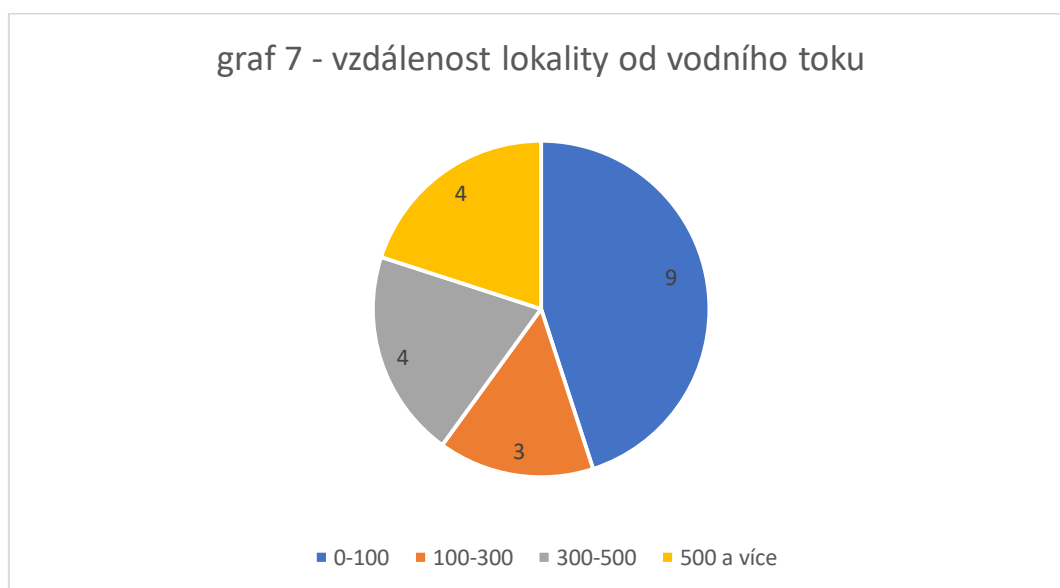
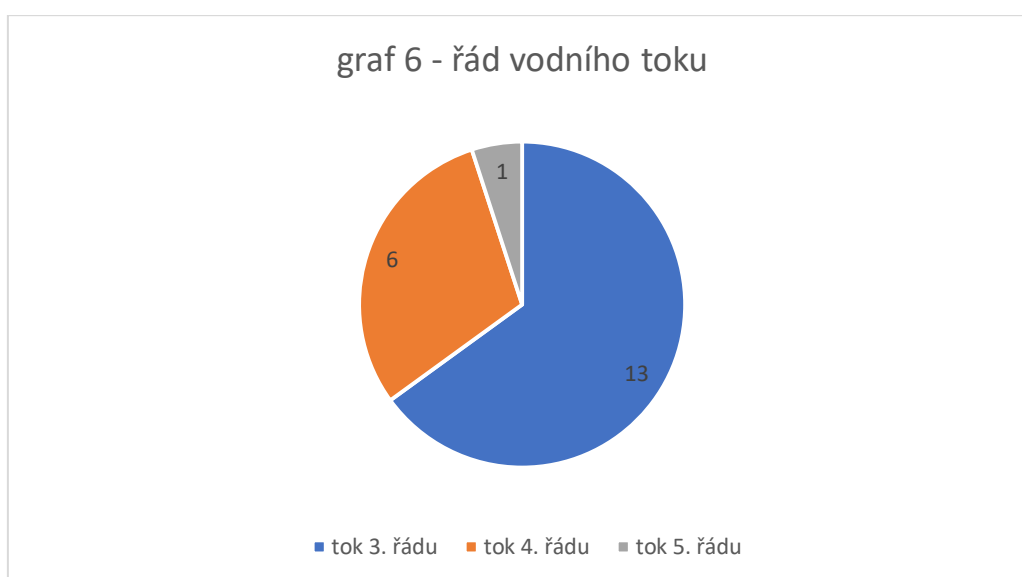
hnědozemě mají hlinitou ornici, ale jílovitohlinité podorničí, které se pak příznivě uplatňuje ve vodním režimu. Hnědozemě mají slabě kyselou až neutrální reakci, příznivé složení humusu a středně těžkou až těžkou zrnitost. V suchých letech mohou hnědozemě dávat větší výnosy než černozemě, které trpí nedostatkem vláhy. Původní vegetací jsou doubravy a habrové doubravy. KA – Kambizem (dříve hnědá lesní půda, která je vázána na silně členité reliéfy - pahorkatiny, vrchoviny, hornatiny). Vyskytují se v mírném humidním klimatickém pásmu především pod listnatými lesy. S nadmořskou výškou stoupá hloubka půdy, zvyšuje se její kyprost, roste obsah humusu a hloubka prohumóznění, zároveň však větší množství srážek způsobuje větší vymývání. Původní vegetací jsou listnaté lesy (dubohabrové až horské bučiny). Jsou velmi charakteristické pro pohoří střední, západní a jihovýchodní Evropy. Podle zjištěných hodnot je patrné, že v celkem 13 případech byly lokality vystavěny na hnědozemi, ve čtyřech případech na nivních půdách, ve dvou případech na kombinaci nivních půd a hnědozemě a v jednom případě na kombinaci nivních půd a hnědé lesní půdy⁵¹ (graf 5). I v tomto případě byl tedy potvrzen fakt výstavby lokalit na kvalitních, dostatečně prohumózněných půdách nivních nebo sprašových hlín vhodných pro zemědělskou činnost.

Další dvě sledované hodnoty jsou řád vodního toku (graf 6) a vzdálenost vodního toku od sídliště (graf 7). Co se týče řádovosti vodních toků, kterou můžeme chápat jako vyjádření

⁵¹ Informace dostupné na [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/pudni_mapy/\\$FILE/OOOPK-Olomoucky_%20kraj-20131128.gif](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/pudni_mapy/$FILE/OOOPK-Olomoucky_%20kraj-20131128.gif)

hierarchie vodních toků v rámci říční sítě, rozlišujeme v současnosti několik jejich klasifikací. V této práci byla uvedena nejznámější klasifikace určující absolutní řádovost vodního toku Graveliovy stupnice, podle které jsou toky ústící do moře označovány jako řeky 1. řádu, přítoky těchto řek pak jako 2. řádu atd. Dominantní řekou sledovaného území je řeka Morava (2. řádu) se svými pravostrannými přítoky. Z grafu 6 a 7 je patrné, že v období KNP docházelo k osidlování převážně poblíž menších toků (v 60 % do 300 m), nejčastěji toků 3. a 4. vodního řádu (3. řád (13 lokalit – 65 %), 4. řád (6 lokalit – 30 %), 5. řád. (1 lokalita – 5 %). Vyšší hodnoty udávané vzdálenosti od sídliště mohou být zapříčiněny vyschnutím drobné vodoteče, novodobou úpravou jejího toku, nebo přítomností doposud neobjevené studny.

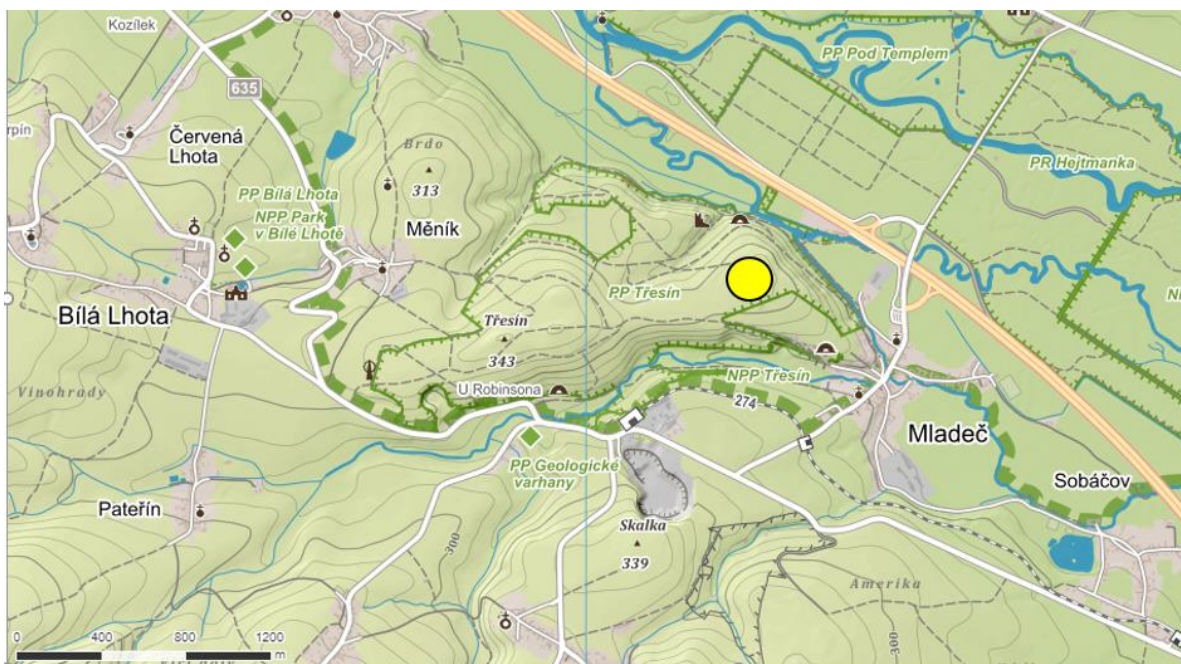
Poslední měřenou hodnotou byla vzdálenost sídliště k nejbližšímu hradisku, v našem případě vždy k hradisku Na Flecích (graf 8). Nejevzdálenější lokalitou byly zjištěny lokality Doubravice – Kouřilka, vzdálena od hradiště 6140 m, Palonín, západně od Kouřilky, vzdálena od hradiště 6030 m a lokalita Mohelnice – Za SZTŠ, vzdálena od hradiště 6020 m. Nejbližší pak úsovské lokality Na Úsovském, vzdálena od hradiště 1290 m a Pod Křížovou horou, vzdálena od hradiště 1980 m. Průměrná vzdálenost všech 20 lokalit činila 4126,5 m. Jistě by bylo zajímavé sledovat vzdálenost lokalit z okolí Uničova, které „správně“ pravděpodobně náležely pod hradisko Na Flecích, ale pro přesnější výsledky by bylo potřeba důkladnější analýzy všech zjištěných sídlištních poloh. Při celkovém vyhodnocení sídelní strategie musíme počítat také s neznámým počtem doposud nezjištěných lokalit, které by mohly celkový obraz více či méně pozměnit.

7. Predikce dalších možných lokalit

Prozatím jedinou predikovanou lokalitou je poloha Třesín (obr. 31), která by mohla být vzhledem ke své strategicky výhodné poloze vhodná k vybudování hradiska. Lokalita se nachází na východních svazích Zábřežské vrchoviny, mezi obcemi Bílá Lhota, Mladeč a Řimice, na výrazné vyvýšenině východního konce Zábřežské vrchoviny. Reliéf terénu je dán ostrožnou ve východní části vrchu Třesín (kóta 315), jejíž svahy na východě a jihu prudce klesají k vodotečím. Vrch ze severu směrem k východu obtéká Mlýnský potok (vodoteč 4. řádu), do kterého se v jihovýchodním cípu vrchu vlévá na jihu tekoucí potok Hradečka (někdy též Rachavka, vodoteč 5. řádu). Východní a jižní část vrchu prudce klesá, jejich převýšení činí 98 m/234 m ve východní a 87 m/388 m v jižní části. Lokalita je vzdálena 8560 m jižně od hradiska Na flecích, nejbližší sídlištní lokalita je trať Doubravice – Kouřilka, vzdálená 3345 m

severně od předpokládaného osídlení. V případě potvrzení osídlení by lokalita vhodně vyplňovala neprozkoumaný prostor mezi hradisky Na Flecích a Senička – Křeb.

Obr. 31: Mapa s vyznačením predikované lokality možného hradiska Třesín u Mladče.

8. Zpracování movitého materiálu vybraných lokalit Moravičan

Z Moravičan a jejich nejbližšího okolí jsou nejstarší archeologické památky známy již více jak sto let. Jako první na ně upozornili členové vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci, avšak do povědomí odborné veřejnosti se dostaly až díky nálezům členů vlastivědného kroužku v Moravičanech a to zejména Jiřího Adamce a faráře Josefa Nováka, kteří v padesátých až sedmdesátých letech 20. století prováděli intenzivní povrchové sběry, záchranné archeologické akce a drobné terénní výkopy na zdejších lokalitách, během kterých spolupracovali se zaměstnanci archeologického ústavu československé akademie věd v Brně Rudolfem Tichým a Jindřichem Nekvasilem (Kalábková 2016, 5). Další archeologické nálezy nejen na území Moravičan byly evidovány tehdejším pracovníkem šumperského muzea Vladimírem Gošem a od 90. let 20. století se dostaly pod dohled pracovníků vlastivědného muzea v Šumperku, Archeologického centra v Olomouci a olomouckého pracoviště Národního památkového ústavu, kteří na jejich území začali provádět záchranné archeologické výzkumy.

Jak již bylo uvedeno v úvodu, část diplomové práce se zabývá analýzou movitých archeologických artefaktů nalezených v 50.–70. letech 20. století v rámci různých

archeologických výzkumů v Moravičanech na lokalitách – Dílečky,⁵² Dlouhý díleček,⁵³ Dlouhý díleček jižní část⁵⁴ a dům č. 206.⁵⁵ Veškeré movité artefakty k analýze zapůjčilo Vlastivědné muzeum Šumperk, nálezové zprávy uvedené v této práci byly pořízeny z archivu Vlastivědného muzea Šumperk a z archivu Archeologického ústavu Akademie věd v Brně, přičemž se nepodařilo dohledat žádné nálezové zprávy k výzkumu z roku 1977 na trati Dlouhý díleček a také žádné nálezové zprávy k výzkumu na trati Moravičany – Dílečky z roku 1977, který proběhl během výstavby zavlažování. Stejně tak se nepodařilo dohledat žádné nálezové zprávy k výzkumu na stejné lokalitě z roku 1979. Dotazem adresovaným současnému archeologovi Vlastivědného muzea Šumperk Mgr. Barboře Tomešové bylo zjištěno, že k daným výzkumům tehdejší referent VM Vladimír Goš s nejvyšší pravděpodobností žádné nálezové zprávy nevypracoval, přičemž ověření této informace u samotného archeologa již není v dnešní době možné, a to z důvodu jeho úmrtí. Z jednoduchých zápisků na papírových sáčcích se samotnými nálezy lze odvodit pouze fakt, že při výzkumu z roku 1977 na trati Dlouhý díleček byly odkryty jámy označené pod č. 2 a 3 a při výzkumu z roku 1979 byly na lokalitě Moravičany – Díleček odkryty jámy označené jako jámy VI – XVIII, které pravděpodobně navazovaly na číselnou řadu již dříve označených jam z výzkumu z roku 1953, ke kterému udělal Jindřich Nekvasil na konci 50. let zpětnou evidenci objektů (Nekvasil 1957, týž 1958).

Lokalita Moravičany – Dlouhý díleček (ID-S6, obr. 2, 30, 32, 33, graf 1–8) se nachází severně od obce Moravičany, na nízké terénní terase, která se táhne k severu až k potoku na hranici mohelnického katastru. Na východě a jihu se svažuje do zátopového území řeky Moravy, na západě pak mírným snížením přechází za železniční drahou do svahů v trati Dílečky. Pokud jde o výzkumy z této trati, jedná se zde především o výzkumy uskutečněné na parcele č. 1022 (dnes parcela č. 1646⁵⁶), kde byly v letech 1956–1972 různými drobnými sondami a především povrchovými sběry po hlubokých orbách získány materiály kultur s lineární keramikou, lengyelské kultury, kultury nálevkovitých pohárů a doby hradištní. Přesné rozměry osídlení nejsou známy, ale podle stručné nálezové zprávy lze předpokládat plochu o rozměrech zhruba 300 x 150 m (Goš, nedatováno). Na podzim roku 1956 zde byl proveden

⁵² Díleček: 1953 – výzkum Nekvasil (výzkum pěti jam) – A18508–A18594 a 1979 navazující výzkum Goš – A18604–A18668 – jámy VI – XVIII (bez nálezových zpráv); 1966 – výzkum Goš – Kravín (ID-S9) (výstavba sušičky) – A3778–A3781. Aby byly lokality Moravičany Dílečky – Kravín a Moravičany – Dílečky – výzkum Nekvasila a navazující výzkum Goše od sebe navzájem odděleny, byla lokalita s výzkumy Nekvasila a Goše pracovním označena jako Moravičany – Dílečky – Severovýchod (ID-S8),

⁵³ Dlouhý díleček. 1977 – výzkum Goš (jáma 2, 3) (ID S6) – A 18489–A18497 (bez nálezových zpráv)

⁵⁴ Dlouhý díleček – jižní část: 1956 (sběr Kapl) – A 43622 – A43632; 1957 (1966) Kapl (průzkumná sonda I.) (ID-S7) – A 43663–A43678. Trať Dlouhý díleček byla rozdělena na lokalitu Dlouhý díleček a Dlouhý díleček – jižní část tehdejšími výzkumníky již v době provádění výzkumů.

⁵⁵ Dům č. 206 (ID-S10): 1966? – A1348–A1367

⁵⁶ Veškerá nová parcelní čísla poskytli pracovníci Katastrálního úřadu Šumperk.

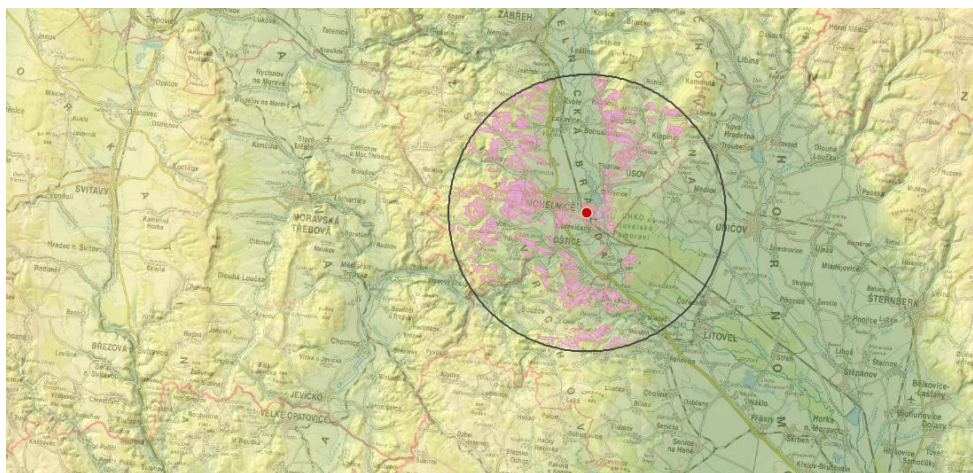
povrchový sběr, kdy na parcelách č. 1424/1 (dnes parcela č. 1024/1), 1424/2 (dnes parcela č. 1024/2), došlo při hluboké orbě k vyoraní 12 střepů kultury s lineární keramikou. V letech 1956 a 1957 pak došlo „poblíž prvního domku při dráze od Moravičan“ (Neautorizovaná a nedatovaná zpráva archivu AÚ AV ČR) k vyoraní střepů a jiných předmětů lengyelské kultury a středověku. Za kanálem od hliníku, na dílečku p. Tomana bez bližšího určení došlo k nálezům třech atypických střepů a plochý, dvojkónický přeslen o průměru 46 mm a výšky 25 mm, datované podle zprávy do období neolitu nebo eneolitu. V letech 1959–1961 sesbírali po orbě J. Novák a J. Adamec na místech, kde byly dříve prováděny povrchové sběry „hojně střepů“ *moravské malované keramiky a dva střepy „nejspíše z počátku eneolitu“* (Neautorizovaná nálezová zpráva archivu VM Šumperk, Neautorizovaná a nedatovaná zpráva archivu AÚ AV ČR). Nalezli zde také „několik silexových úštěpů, část jádra, vyhlazenou kamennou destičku a dva přesleny. Hojně střepů pochází ze středověkých objektů. Střep z malého pohárku s prohnutým hrdlem, plynule přecházejícím do baňaté výdutě. Výduť nese jemné šikmé kanelování. Jemný materiál do šeda vypálený. Strípek z menší nádoby zdobené vpichovými rýhami tvořícími husté šrafování, jemný materiál je na povrchu načervenalý. Neolitické a eneolitické předměty – zlomek plochého přeslenu s přesekávanou obvodovou linií, plochý dvojkónický přeslen, křemencovou tyčku, pazourkové jádro se stopami odštěpů, atypický pazourkový úštěp, špičku šipky z mléčně bílého silexu, dvě drobné pazourkové čepelky ze srpu a také středověké střepy“ (Neautorizovaná a nedatovaná zpráva archivu AÚ AV ČR). Adamec na blíže nezjištěném místě našel velký tmavý kruh v ornici a v něm spoustu střepů kultury malované a několik středověkých střepů. Ojedinelý nález učinil dne 17. 8. 1957 Josef Horký, který při krajinném průzkumu v jižní části trati Dlouhý díleček našel velký vyoraný kámen, pod kterým provedl drobnou sondu o rozměrech 1,5 x 1,5 m (Horký 1957b, týž 1960). *V hloubce 25 cm pod dnešním povrchem narazil na kompaktní vrstvu na plocho uložených větších kamenů uspořádaných v nepravidelně kruhovém půdorysu, přičemž vyoraný kámen pocházel z této vrstvy. Pod vrstvou kamenů, které byly uloženy v červenohnědé vrstvě bez nálezů byla tmavá, kompaktní, asi 20 cm silná vrstva hlíny. Tato tvořila vlastní výplň mísovitého dna jámy. V poslední vrstvě se nacházely střepy nádob kultury zvoncovitých pohárů. Dle slov autora zpráv ležela na dně jámy ve střepech polovina mísy se zdobeným okrajem a několik dalších střepů typického zdobeného zvoncovitého poháru. Asi 5 cm nad mísou ležela zcela strávená kost, která se nedochovala. V těžší výši byla část miniaturní nádoby. Severní část jámy byla narušena objektem se slovanskými střepi, nezasahovaly však hlouběji jak 30 cm. Ve vrstvě pod nimi, přibližně stejně zbarvené jako výplň jámy s KZP se nacházely porůznu střepy z jiných kulturních období. Tyto střepy byly ještě ve výši dna jámy, hlouběji ji nebylo již kopáno, tmavá*

vrstva sekundárního objektu však ještě pokračovala směrem dolů. V době, kdy byla provedena tato sonda, pole bylo zaseto řepkou, takže nemohl být proveden větší odkryv. Je však pravděpodobné, že jáma byla odkryta a prokopána z větší části a druhotné narušení cizím objektem bylo menších rozměrů (Horký 1957, týž 1960). Materiály z této sondy jsou uloženy pod přír. číslem A179/65, uložení D2-A-III-8 archivu VM Šumperk – Robotárna. Zajímavé je zjištění, že krom tohoto nálezu není na území Moravičan další objekt KZP znám. Další stručná nálezová zpráva č. 488 (Nekvasil 1961) uvádí, že na téže lokalitě byly v březnu roku 1961 zjištěny rozorané jámy lengyelské kultury (dříve MMK) s nálezy sílexových úštěpů a přesleny a dále také zničený žárový hrob mohylové kultury, který ležel kousek od hrobu, který v roce 1959 zkoumal Rudolf Tichý (Tichý 1959). Podle jiných, neoznačených nálezových zpráv bylo tohle menší návrší hned u trati v minulosti intenzivně osídleno a to především v době kultury s lineární keramikou, lengyelské kultury a kultury nálevkovitých pohárů. Z lokality je doložen také džbánec a sekeromlatr kultury se šňurovou keramikou, již zmíněná jáma s nálezy zvoncovitých pohárů a také středověké střepy.

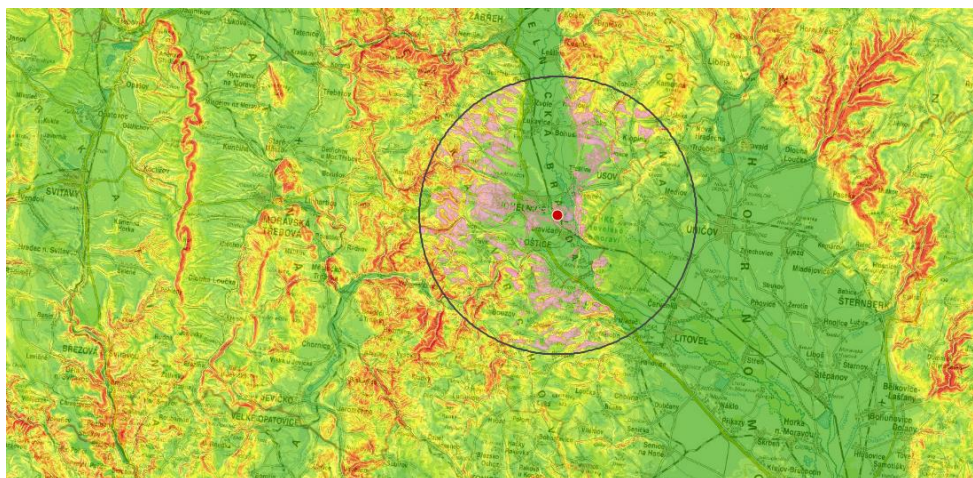
Jak již bylo uvedeno výše, v roce 1977 zde prováděl výzkum několika jam také Vladimír Goš, k čemuž však chybí veškerá nálezová dokumentace. Podle popisu na obalech keramického materiálu lze předpokládat výzkum nejméně čtyř jam, z nich tři (jáma č. 2, 3, 4) náležely kultuře nálevkovitých pohárů (inv. č. A 18489–A 18504, včetně další neinventované keramiky). Z analýzy zkoumaného materiálu bylo zjištěno, že neinventované střepy z jámy č. 4 byly nejspíše z jedné nádoby, ale jiného materiálu, než keramika z této jámy označena jako A 18498. Během výzkumu byly nalezeny také dva kusy mazanice o celkové váze 56 g. Pod inv. číslu A 18499–A 18504 získaných sběrem bylo přiřazeno 24 ks neinventované keramiky a dva kusy mazanice o celkové váze 42 g. Během výzkumu byly nalezeny také drobné hručky grafitu, přesleny a 19 kusů mazanice o celkové váze 469 g s otisky proutí.

Jižní část trati Dlouhý díleček se nachází na jižním konci nízké terénní vlny, kde bylo na jaře roku 1956 objeveno pravěké sídliště kultury Lgk a kultury nálevkovitých pohárů (ID-S7, obr. 2, 30, 32, 33, graf 1–8). Ve zprávách a literatuře je tato lokalita uváděna jako Dlouhý díleček – jižní část. Sběrem z roku 1956 zde byl získán jeden střep lengyelské kultury, 21 střepů KNP a jeden střep mohylové kultury. Keramické nálezy byly označeny Inv. Číslo MO-IA-56-1–MO-IA-56-23 (dnes vedeno pod inv. č. A 43622–A 43632, včetně zlomku přeslenu). V roce 1957 bylo na tomto sídlišti ve sběru pokračováno, přičemž zde byly prokopány také dvě malé průzkumné sondy. V první průzkumné sondě byly nalezeny čtyři střepy Lgk a 33 střepů KNP. Ve druhé sondě byl zastoupen střepový materiál pouze Lgk. Sběrem zde bylo získáno dalších 44 střepů patřící Lgk, devět střepů KNP a jeden středověký střep. Nálezy z tohoto roku získané

sběrem byly označeny inv. čísky MO-IA-57-1 - MO-IA-57-53, nálezy z průzkumné sondy I. pak č. MO-IA-57-54–MO-IA-57-90 (dnes označené pod inv. čísky A 43663–A 43678, včetně hliněného závaží a přeslenů) a průzkumné sondy II. pod inv. číslem MO-IA-57-91–MO-IA-57-175.

Obr. 32: ID-S6 – Moravičany – Dlouhý díleček; ID-S7 – Moravičany – Dlouhý díleček – jižní část – reliéf krajiny s průhledností 35%

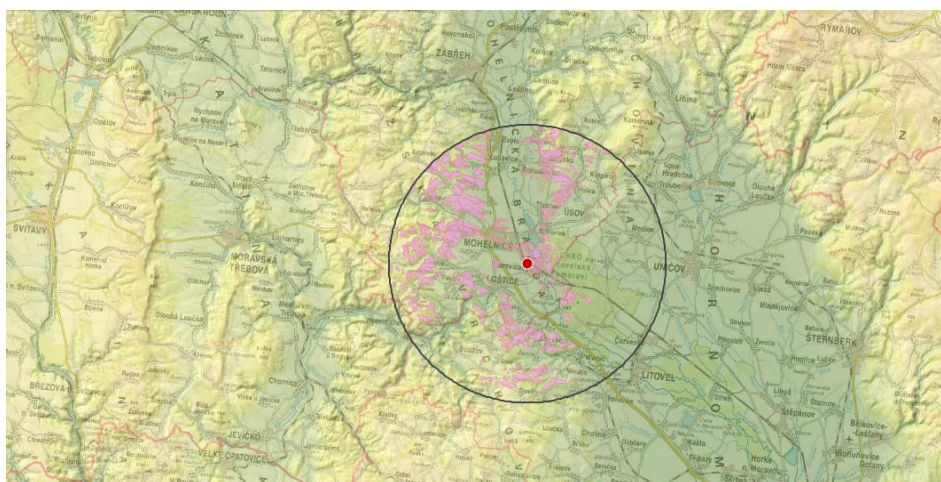

Obr. 33: ID-S6 – Moravičany – Dlouhý díleček; ID-S7 – Moravičany – Dlouhý díleček – jižní část – sklon svahů s průhledností 35%

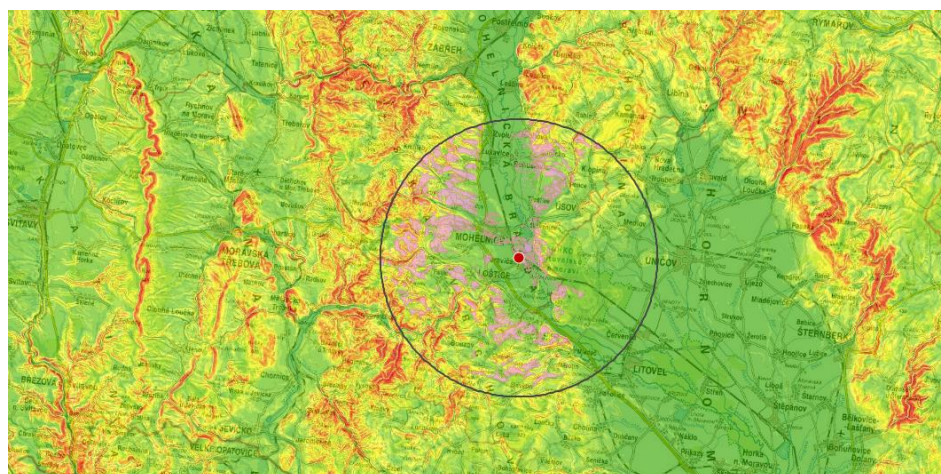
Lokalita Moravičany – Dílečky se nachází na jih od železniční trati Zábřeh – Olomouc. V místech podél pravého břehu řeky Moravy, mezi obcemi Mohelnice a Moravičany, kde nízkou terasu sprašové hlíny protíná těleso dráhy Olomouc – Česká Třebová (ID-S8, obr. 2, 30, 34, 35, graf 1–8)⁵⁷ byl v roce 1953 v rámci soustavného výzkumu Archeologického ústavu

⁵⁷ Tato lokalita byla pracovně označena jako Moravičany – Dílečky – „severovýchod“. Citace části úryvku nálezové zprávy: „Pozemky Dílečků začínají v místech, kde terasu protíná těleso dráhy Olomouc – Česká Třebová a postupují k silnici Mohelnice – Moravičany“ (Nekvasil 1958, 2).

Československé Akademie Věd v oblasti severozápadního výběžku Hornomoravského úvalu proveden, na základě již dříve známých nálezů Josefa Nováka a Jiřího Adamce, ověřovací výzkum, během kterého byla v době od 31. srpna do 4. září 1953 na parcele 1079/2 (dnes parcely 851/53, 1602, 1603, 212, 213, 214) při hranici s parcelou 1078 (dnes parcely 851/59, 1601, 1607, 1608) prozkoumána sonda široká 1,5 m a dlouhá 43 m (až k temeni návrší), která byla od silnice Moravičany – Mohelnice ve vzdálenosti 117 m a ve které bylo odkryto celkem 5 jam, z nichž tři obsahovaly doklady kultury nálevkovitých pohárů a jedna doklady KLPP (Nekvasil 1957, týž 1958).

Obr. 34: ID-S8 – Moravičany – Díleček – severovýchodně; ID-S9 – Moravičany – Díleček – Kravín (též sušička) – reliéf krajiny s průhledností 35%

Obr. 35: ID-S8 – Moravičany – Díleček – severovýchodně; ID-S9 – Moravičany – Díleček – Kravín (též sušička) – sklon svahů s průhledností 35%

Jámy KNP se nalézaly za sebou téměř v přímé linii, kdy nejnižší na svahu byla jáma č. II, těsně vedle ní jáma č. III a ve vzdálenosti 4 m od ní jáma č. V Jámy č. I–III byly prozkoumané

celé, kdežto jámy č. IV a V jen z části. Jámy č. II–IV byly od sebe rozmístěny v rozpětí 7 m. V malé elipsovitě jámě č. IV o rozměrech 130 x 90 cm a hloubky 70 cm od vrstvy spraše byly nalezeny doklady lužické kultury. Zbytky další jámy v pořadí VI zaznamenali J. Novák a J. Adamec na jaře roku 1954 ve břehu hliníku asi 20 m odtud. Všechny tyto jámy byly stejné povahy. Od povrchu se zahluvovaly válcovitým nebo trychtýřovitým ústím, pak se rozšiřovaly nepravidelně klenutými stěnami, které téměř ostře přecházely v rovné dno. (průměr ústí kolem 100 cm, max. průměr 160–195 cm, hloubka 90–130 cm). Od ústí až po dna se skládaly zásypy z vrstev tmavohnědé až černé hlíny, která byla promíšena uhlíky a kousky mazanice, dále vrstev z popelu, hlemíždích skořápek a říčních škeblí. Hlinité a popelovité vrstvy obsahovaly hojně keramiky, přičemž nejvíce bylo střepů z nádob vyrobených ze zrnitého až hrubě zrnitého materiálu do šeda a hněda vypáleného. Z nich se dal rekonstruovat pouze jeden nálevkovitý pohár z jámy č. II, který byl vysoký 11,5 cm, má plynulou linii s nevýraznou výduti a slabě dovnitř prohnutým hrdlem. Pod rozevřeným okrajem probíhá pás vrypů přerušovaný čtyřmi polokulovitými výčnělky. Z jiného poháru, vysokého 15 cm a nalezeného v jámě č. III se dochovala pouze jeho třetina, která na výduti nese nízký plochý výčnělek tvořící půlměsíc. Některé ze střepů z dalších pohárů nalezených v jámách č. II a V měly pod okrajem nehtové vrypy nebo plastické lišty s dolíky. Na dvou z nich byla zjištěna tunelovitá ucha. V jámě č. II byly nalezeny střepy z nádoby mísovitěho tvaru. Střepy z menších tenkostěnných nádob byly v nepoměrně menšině zastoupeny v jámě č. II a V). Jeden z nich nalezený v jámě č. V. zdobila řada rýh a pás malých kruhových vpichů. Z jámy č. III pochází také miniaturní konická misečka, nepravidelně formovaná, která měla ve stěně pod okrajem dva protilehlé otvory. V nálezech se objevily také drobné keramické předměty, konkrétně pět celých a tři zlomky přeslenů, které mají jednotný plochý tvar, z nichž jsou některé zdobeny důlky nebo popraskovitými rýhami. Ze zásypu jámy č. V byla vyzvednuta malá hliněná cívka s válcovitou střední částí, která se rozšiřovala v oblé pečetítkovité konce. K těmto předmětům, zajisté používaných při výrobě textilu lze přiřadit také malé závaží z jámy č. II, které mělo podlouhlý tvar s oblou základnou. Jeho otvor byl opotřebováním silně sedřený vzhůru do bočních stěn. V téže jámě byly nalezeny další dva zlomky stejných závaží. Kostěné nástroje byly používány ve dvou typech. První typ šídla a dláta byl vybrušován z menších kostí a vyhlazován do hrotů (čtyři zlomky z jámy č. V). Velmi početnou skupinu tvořila hladidla, vytvořena z plochých ústěpů dlouhých kostí, která byla ohlazena do oblých a přirozených ploch. Nalezená hladidla byla v délce od 5,5 cm do 15 cm. [Pro výrobu kamenné štípané industrie, kterých bylo nalezeno na 14 kusů bylo použito hnědých pazourků a modrošedých až mléčně zbarvených rohovců. Vedle atypických artefaktů byly nalezeny také zlomky čepelí, větší čepelovitá pilka s jemně provedenými zoubky a v jámě č. II

také zlomek jiné hrubší pilky. V odpadu nad lovnou zvěří převažovaly kosti skotu. V jámě č. III byly nalezeny také dvě čelisti bobra a šupiny z ryb. V nápadném množství se v jámách vyskytly skořápky říčních škeblí, které prostupovaly záscopy od povrchu až dolů ke dnům a v jámách číslo III a V tvořily souvislé nakupeniny. S nimi se nalézaly i v menším počtu hlemíždí ulity, které v jámě č. II tvořily mocnou vrstvu (Nekvasil 1957, týž 1958).

Popis vrstev

A1 – ornice – V prvních 30 m ornice dosahovala do hloubky 20 cm. Jevila se jako drolivá sprašová hlína hnědošedě zbarvená. Přibližně od 25 m její zbarvení nabývalo temnějších odstínů a ve struktuře přibývalo černé hlíny. V délce 30 m tvořila již ornici tmavošedá drolivá hlína, zvrstvená orbou. Zvláště ve vyšších místech bylo hojně drobných střípků, značně porušených a atypických, kusy mazanice a zlomky zvířecích kostí. Tento materiál nebyl použitelný pro kulturní určení a datování. Byl vyřazen (Nekvasil 1957, týž 1958).

A2 – kulturní vrstva – Kulturní vrstva nezřetelně se vklínila mezi podloží a ornici v délce sondy 23–24 m. Její síla dosahovala v 25 m 12 cm, ve 30 m 50 cm, ve 35 m 55 cm, ve 40 m 55 cm. Kulturní vrstva se jevila jako sytě černá hlína s pevnou strukturou. Nacházelo se v ní množství střepů, ze kterých bylo vybráno jen několik typických, jako doklad kultury nálevkovitých pohárů /1–7/ a kultury lužické /11–16/ a kultury slovanské /17–19/. Slovanské střepy nalézaly se ponejvíce mezi 39–41 m v délce sondy. Do kultury nálevkovitých pohárů mohou být zařazeny také tři přesleny. Zde byl také nalezen přeslen pravděpodobně slovanský. Kulturní vrstva dále obsahovala kousky mazanice a zlomky zvířecích kostí (Nekvasil 1957, týž 1958).

Jáma č. I – Po odstranění ornice se ve žluté spraši rýsovala tmavým záscopy jáma č. I. V půdoryse tvořila nepravidelný obdélník se zprohýbanými stěnami a oblými rohy, které byly pravděpodobně jen obrysem nejspodnější části dna. Jáma dosahovala průměrně do hloubky 20 cm a měla silně zprohýbané dno dosahující maximální hloubky 35 cm. Zásep jámy byl tvořen černou hlínou pevné struktury. Na dně se nalézaly pouze kosti zvířecí, takže datování jámy nebylo možné. Základní rozměry. Délka 220 cm, šířka 170 cm, průměrná hloubka 20 cm, max. hloubka 35 cm (Nekvasil 1957, týž 1958).

Jáma č. II – Po odstranění povrchové vrstvy rýsovala se ve žluté spraši téměř kruhová jáma č. II, o průměru 120–130 cm. Od ústí sestupovaly stěny 60 cm svisle, pak plynule a klenuté rozestupovaly do zvonovité podhloubené spodní části. Norami porušené stěny přecházely téměř v pravém úhlu do rovného dna. Maximální průměr 195 cm, hloubka od povrchu spraše 110 cm. Ve vrchní válcovité části jámy tvořila zásep tmavohnědá hlína pevné struktury. Byly v ní nalezeny ojedinělé atypické drobné střípky. Pod touto vrstvou byla šikmo uložená k JZ 3–5 cm

silná popelovitá vrstva, která nedosahovala okrajů jámy. V těchto místech nadložní hnědá hlína postupovala níže až k druhé vrstvě popele do hloubky 50–60 cm. Mezi popelovitými vrstvami byla hnědá hlína hojně promísená vrstvami spraše, zvláště při okrajích. Obsahovala střepy z nálevkovitého poháru /1/ ležícího při jižní straně stěny, další střepy /5,9,12,15/ a jiné drobné střípky, zlomek kamenné sekerky /24/, zlomky zvířecích kostí, skořápky škeblí a kusy mazanice. Popelovitá vrstva byla silná 2–3 cm, k okrajům vyklíňovala a byla stejná jako předchozí vrstva, nakloněná k JZ. Pod ní pokračoval zásyp tvořený tmavohnědou hlínou obsahující střepy /3,9,11,17/, kosti a skořápky hlemýžďů a kusy mazanice. Uprostřed jámy, pod touto vrstvou nalézala se kupa skořápek asi 300–350, maximální síla 15 cm. Skořápky byly uloženy v černé popelovité hlíně a byly vesměs poškozeny. Další vrstvou byla znovu hnědá hlína 15–17 cm silná, která byla ve spodních částech promísená vrstvami spraše. Popelovitá vrstva, uložená pod ní, nebyla souvislá. Dosahovala síly 2–3 cm. Ke dnu byla hnědá hlína poněkud tmavší, až černá, místy s vrstvami spraše. Nalézalo se v ní hojně střepů /2,4,6,7,8,13,14/, sílexy /25–34/, kostěné nástroje /35–47/, zvířecí zub /49/. Těsně nad dnem bylo uloženo závaží /22/ spolu s jinými zlomky /23/ a zlomky zvířecích kostí. Ve hnědé hlíně celého zásypu bylo hojně střepů /10,18,20,21/ zvířecích kostí a uhlíků. Základní rozměry: průměr horní části 120–130 cm, maximální pr. 185–195 cm, hloubka od povrchu spraše 110 cm (Nekvasil 1957, týž 1958).

Jáma č. III – Pod povrchovými vrstvami rýsovala se ve žluté spraši jáma č. III svým okrouhlým půdorysem o průměru 90–100 cm. Od zaznamenaného okraje se komicky zužovala do hloubky 25 cm. Zde se dosáhlo maximálního zúžení /75–80 cm/ a započala se znovu rozšiřovati. Přejít nebyl vždy stejný, místy ostrý /v JZ části/, místy oblý /ve V části/. Stejně tak i stavba podhloubení nebyla stejná. V JZ části se pravidelně klenula, ve V části byl sestup strmější. Stěny se takto podhlubovaly do hloubky 90 cm od úrovně spraše, kde dosáhly maximální šířky spodní části 160–165 cm o okrouhlém půdoryse. Stěny přecházely ve dno ostře. Dno bylo silně nerovné se zahloubeninami o 3–6 cm. Zásyp jámy tvořila tmavě hnědá až černá hlína pevné struktury. V bocích jámy byly při okrajích vrstvy spraše, které e také nalézaly v hroudách i menších hrudkách v zásypu. Při stěnách spraš tvořila i souvislejší vrstvy. Zásyp rozdělovala v hloubce 47 cm vrstva šedého popele. Jiné nepravidelné vrstvy popele byly nerovně uložené v hloubce 70–85 cm. Nebyly souvislé a místy se i překrývaly. Při západní stěně jámy našel se zlomek nálevkovitého poháru /1/. Ve vrstvě popele byly střepy /4,6/ a ojedinělé kousky mazanice /15/. V zásypu pod popelovitou vrstvou byly střepy /2,3,5,6/ miniaturní mísečka /7/, přesleny /8–10/, dva zlomky kostěných nástrojů /11,12/ a dva sílexové úštěpy /13,14/. Ojediněle nalézaly se v zásypu také uhlíky, zvířecí kosti. Pod druhou popelovitou vrstvou byly zlomky skořápek hlemýžďů těsně nad dnem byly shluky rybích šupin. Základní

rozměry: průměr ústí 90–100 cm, minimální průměr vrchní části 75–80 cm, šířka spodní části 160–169 cm, hloubka od úrovně spraše 90 cm (Nekvasil 1957, týž 1958).

Jáma č. IV – V profilu byla zachycená část malé jamky. V půdoryse jevíla se jako část elipsy. Stěny spadaly šikmo k oblému mísovitému dnu. V krajích stěn byly dvě nepatrné zahloubeniny, stejně jako uprostřed ve dne. Šířka 130 cm, prozkoumaná délka 90 cm, hloubka od povrchu spraše 70 cm. Sprašové podloží bylo v okolí slabě do hněda zbarvené. Zásyp jámy byl shodný s hlínou nadložní kulturní vrstvy /A2/. V zásypu bylo několik střepů /1–11/ (Nekvasil 1957, týž 1958).

Jáma č. V – Obrys jámy byl patrný 55 cm pod povrchem ve žluté spraši. Ze SZ profilu sondy A vystupovala větší část okrouhlé jámy. Byla prozkoumána pouze po profil sondy A. Jáma sestupovala válcovitým ústím dolů a nepravidelně se rozestupovala v rozšířenou spodní část. Na V straně již ve 30 cm od okraje se klenulo zahloubení v pravidelném oblouku o 20–25 cm a plynule přecházelo ke dnu. Směrem po obvodě se zahloubení snižovalo a více prohlubovalo, až na straně JZ, kde jáma vystupovala do profilu, válcovité ústí dosáhlo 60 cm hloubky a zahloubení o 60 cm pod jeho stěnu. Ve dně v průměrné hloubce 95 cm bylo 5 nepravidelných prohlubenin. Nejmenší 30x14x4 cm, největší 64x25x7 cm pod úrovní dna. Stěny byly nerovné a poškozené norami. Při stěnách jámy nalézaly se v zásypu nepravidelné hroudovité útržky spraše, které také v nepatrném množství mísily se zásypem. Větší kusy nalézaly se v J podhloubení, kde tvořily téměř polovinu zásypu. Větší čočky spraše nalézaly se v zásypu ve výši 25 cm nad dnem a 40 cm nad dnem JV části jámy /V profilu/. Zásyp byl tvořen v nejvrchnějších 18–20 cm černou humosní hlínou, pevné struktury. V hlíně se nalézalo několik větších kamenů v jejich spodní části, několik větších střepů /2,4,6/, kusy mazanice /17/, hliněná špulka /11/ a zlomky zvířecích kostí. Pod touto vrstvou nalézala se 3–5 cm silná vrstva šedého popele, která vyplňovala celý okruh jámy, jen v okrajích vyklíňovala. Bez nálezů. Pod touto popelovitou vrstvou tvořila zásyp tmavohnědá, místy černá hlína, která dosahovala až ke dnu. V hloubce 75 cm byla uprostřed jámy proložená 2–3 cm silná vrstvička popele, která v okrajích vzestupem vyklíňovala vzhůru. Vrstva popele byla šedá, kyprá a nebyla souvislá. Při V stěně jámy pozvolna zdvíhala vzhůru o 8 cm. V zásypu jámy, pod vrchní popelovitou vrstvou byly roztroušeny střepy /1,3,5,7–11/, kostěné nástroje /13,14/ a zlomky silexů /15–16/, zvířecí kosti a ojedinele roztroušené uhlíky. Ve spodní popelovité vrstvě bylo několik říčních škeblí a skořápek hlemýžďů, většinou rozdrčených (Nekvasil 1957, týž 1958).

Analýzou movitých artefaktů z této lokality bylo zjištěno, že zpětnou evidencí výzkumu z roku 1953 získal J. Nekvasil z celkem pěti zkoumaných jam materiál evidovaný pod inv. čísly A 18508–A 18594 náležející do KNP. Mimo keramický materiál byly nalezeny dva zlomky

závaží o celkové váze 264 g a mazanice (v jámě č. 2 1209 g a v jámě č. 3 158 g a v jámě č. 5 430 g mazanice). Ve stálé expozici v Mohelnici jsou k dnešnímu dni vystaveny dva hrnky (inv. č. A 18515 a A 18562 a jedna mistička kultury nálevkovitých pohárů (inv. č. A 18568). Z nálezového fondu k dnešnímu dni chybí inv. čísla A 18505–A 18506 a A 18520–A 18522. Na tento výzkum navázal v roce 1979 Vladimír Goš, který pod inventárním číslem A18604–A 18668 získal keramický materiál z jam označených čísly VI–XVIII, ke kterým však nevypracoval žádnou nálezovou zprávu. Krom střepů z keramických nádob byly nalezeny také přesleny, dva kusy keramického závaží (A 18619–A 18620 – expozice Mohelnice), náhrdelník z mramorových korálků, 3 ks měděných drátků datovaných obecně do období eneolitu (expozice Mohelnice - A 18608), mazanice (332g a 44 g v jámě č. XII, celkem 4 ks mazanice o celkové váze 933 g s otiskem proutí o průměru 19–25 mm v jámě č. VIII, 4 ks mazanice o celkové váze 442 g v jámě č. X a celkem 3 kusy mazanice o celkové váze 120 g v jámě č. IX) a v jámě č. VII bylo v hloubce 50 cm nalezeno závaží. Z nálezového fondu chybí nálezy označené A 18617, A 18622–A 18623, A 18632–A 18633, A 18636, A 18649–A 18651, A 18655, A 18663, ke kterým se dnes již neví, kde by se mohly nacházet.

Na další pravěké objekty v trati Dílečky narazili dělníci v roce 1967 při hloubení základů nově budované sušičky (ID-S9 obr. 2, 30, 34, 35, graf 1–8) (Goš 1967a, Goš 1967b). Místo nálezu se v některých zprávách označuje také jako Kravín a nachází se po levé straně silnice Mohelnice – Moravičany, na jihozápad od zkoumaného lužického pohřebiště. Dle původní nálezové zprávy „*v řadě hospodářských budov nejblíže k obci*“. Pracovníci JZD Moravičany provedli výkop 24 základů pilířů pro budoucí stavbu a ve výkopech 1, 9, 15 zachytily zbytky jam. Rožní výkopy měly rozměry 150x90x120 cm, jámy mezi nimi 150x60x120 cm. V místech stavby byla ornice silná 45–60 cm, tmavohnědé barvy, níže byla spraš. Jáma 1/výkop 1 byla zachycena v JV rohu stavby. Objekt se rýsoval v jižní a východní stěně výkopu. V jižním profilu AB klesala stěna objektu na 60 cm do vzdálenosti 70 cm od hrany A, pak téměř kolmo spadala dolů. Ve východní stěně klesala téměř kolmo dolů ve vzdálenosti 10 cm od hrany C. Jáma byla vyplněna černou popelovitou hlínou promíšenou drobnými kousičky mazanice. Asi 10 cm od dna výkopu se v jižní stěně v délce 30 cm rýsovala keramická mazanice. Dno objektu nebylo zachyceno. Nálezy pocházely z vykopané části, dle výpovědi nálezců z hloubky kolem 100 cm (Goš 1967a, Goš 1967b).

Jáma 2/výkop 9 byla zachycena v SZ části stavby sušárny. Na východním profilu byla stěna rozeznatelná v hloubce 70 cm, nejprve pravidelně klesala do hloubky 100 cm a do vzdálenosti 40 cm od hrany B a pak ostře spadala ke dnu výkopu. Na jižním profilu dno nebylo

zachyceno. Na západní nasedala stěna v hloubce 70 cm a téměř pravidelně klesala ke dnu výkopu do vzdálenosti 50 cm od hrany C. Dno objektu nebylo zachyceno. Jáma byla vyplněna šedočernou popelovitou hlínou bez nálezů. Jáma 3/výkop 15 byla zachycena v JZ rohu stavby sušárny a byl poškozen pouze její roh. V severním profilu byl objekt rozeznatelný ve vzdálenosti 15 cm od hrany C, stěny pak spadaly téměř kolmo dolů. V profilu AC – východní stěna také začínala ve vzdálenosti 15 cm od hrany C a spadala téměř klmo dolů. Objekt byl vyplněn černou popelovitou hlínou a kousičky mazanice. Jáma bez nálezů. V jižní části stavby ve výkopech 14, 16, 17, 20, 21, 23, 24 byly zachyceny v ornici stopy mazanice, v severní části ve výkopech 2–13 ornice bez nálezů mazanice (Goš 1967a, Goš 1967b).

O témže zjištění, ikdyž v mírně pozměněné podobě, stručně informuje další zpráva V. Goše uvedena v Přehledech výzkumů za rok 1967. *Moravičany. V trati Na dílečkách narazili dělníci v červnu při stavbě na dvě jámy, náležející kultuře nálevkovitých pohárů* (Goš 1968a). Třetí podobu nálezu zmiňuje zpráva téhož autora uložena v archivu AÚ ČSAV, která informuje o nálezů třech pravěkých objektů, z nichž jeden náležel do kultury nálevkovitých pohárů (Goš 1968b), čímž se tedy vrací ke zprávě č. 101. Nutno zmínit fakt, že lokalita Dílečky – Kravín (též sušička) a Dílečky – Severovýchodně jsou od sebe vzdáleny přibližně 200 m. Výzkumem z roku 1967 byly nalezeny střepy pod inv. č. A 3778–A 3781, 11 ks neinventované keramiky, 2 ks mazanice o váze 15 g a zvířecí kosti.

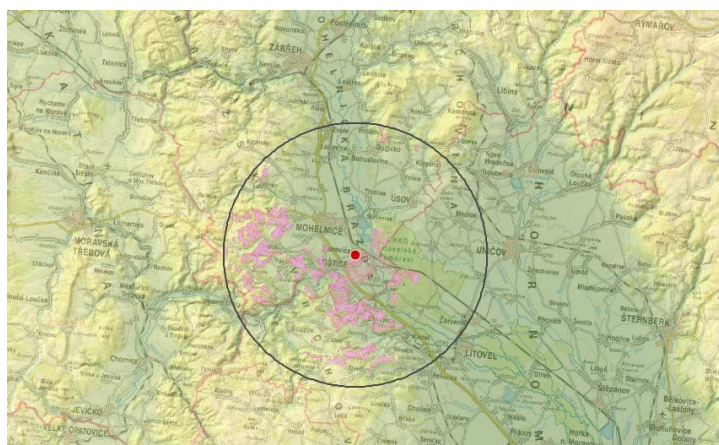
V trati Dílečky chybí nálezová zpráva také k záchrannému výzkumu z roku 1977, který proběhl v rámci budování umělého zavlažování. Během výzkumu byly nalezeny fragmenty keramických nádob, část sekeromlatu a keramické přesleny z období KNP, které jsou evidované pod inv. číslu A 50392–A 50410. K nalezišti nebyla z veškerých dostupných pramenů zjištěna žádná bližší lokalizace a proto nebyla zanesena do mapové přílohy. Analýza keramického materiálu však provedena byla.

Na základě již zmíněných informací se lze úspěšně domnívat, že hranice tratí Dílečky a Dlouhý díleček – jižní část, stejně tak jako lokality Dílečky – Severovýchodně a Dílečky – Kravín můžeme považovat za jednu větší sídelní plochu, která byla osídlena jak v období lengyelské kultury, tak v období kultury nálevkovitých pohárů a v období lužických popelnicových polí. Kompletní nálezový soubor z těchto lokalit je v současné době uložen v depozitu Vlastivědného muzea Šumperk pod inventárními čísly MO-IA-56-1-23 (KNP – A 43622–A 43632); MO-IA-57-1-53; MO-IA-57-54-90 (KNP – A 43663–A 43678) a MO-IA-57-91-175 – Lgk, KNP a ranný středověk; A 9820–A 10083 – kompletní inventář všech kultur;

10617–10619 – Eneolit; 10113–10124 – Slované pod přír. číslo: A179/64, inv. č. D2-A-III-8 materiál z jámy zvoncovitých pohárů.

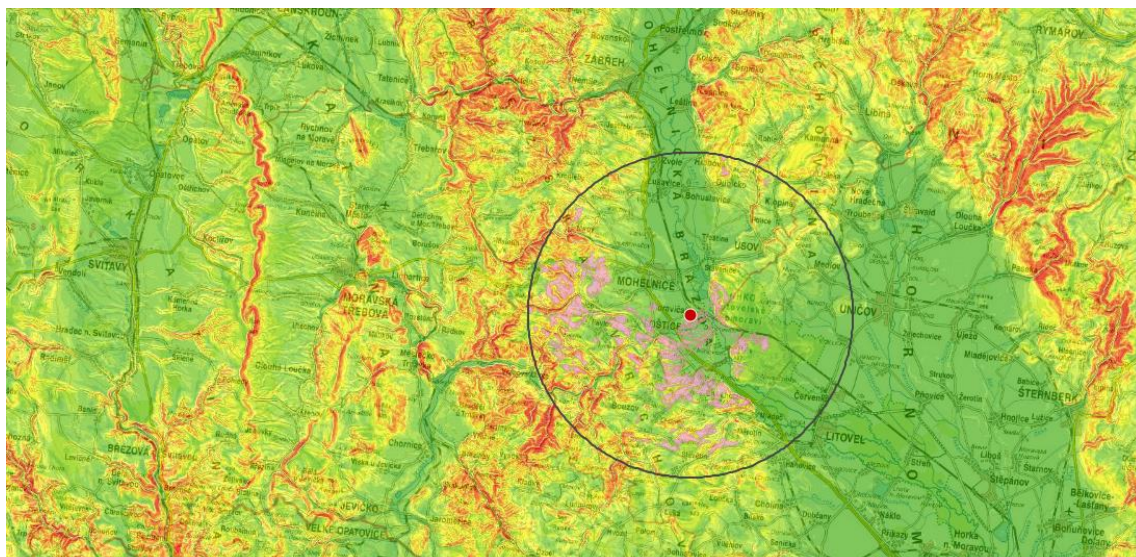
Dalším významným výzkumem v Moravičanech v trati Dílečky bylo odkrytí žárového pohřebiště kultury lužických popelnicových polí v místech, kde se svah Dílečeků snižuje k severovýchodu ke zlomu nad záplavovým územím řeky Moravy a k severozápadu do sníženiny, kterou prochází železniční trať (Nekvasil 1966a).⁵⁸ Lokalita byla objevena v roce 1965 severovýchodně od výzkumu prováděného během výstavby sušičky a jihozápadně, nedaleko od výzkumu eneolitických jam z roku 1953 (v jedné z nich byla doložena také lužická kultura). Při systematickém průzkumu pohřebiště lužické kultury prováděného v roce 1965 byla na ploše výzkumu otevřena sonda, kterou bylo v její severozápadní části, nacházející se již za okrajem pohřebiště, nalezeno neolitické osídlení kultury s lineární keramikou (Nekvasil 1966b) a pozůstatky z hradištního období doloženy zejména zbytky chat a zásobníkových jam (Nekvasil 1966c, Goš nedatováno), Ze všech čtyř doložených zemnic se dochovaly pouze zbytky vypálených podlah krbů a kolem nich rozptýlené kameny. Jelikož byly zemnice zapuštěny jen do humozní hlíny, nepodařilo se zachovat jejich obrysy.

Poslední, v této práci zkoumaná lokalita v Moravičanech – dům č. 206 (ID-S10, obr. 2, 30, 36, 37, graf 1–8), se nachází v západní části dnešního intravilánu obce, jižně od ul. Moravičanská směrem do obce Loštice. V roce 1966 zde došlo během budování přístavby k rodinnému domu k odkrytí pravěkého objektu (Goš 1966).

Obr. 36: ID-S10 – Moravičany – Díleček – dům č. 206 – reliéf krajiny s průhledností 35%

⁵⁸ Za tratí bylo zjištěno již zmíněné neolitické osídlení v trati Dlouhé díly – jižní část.

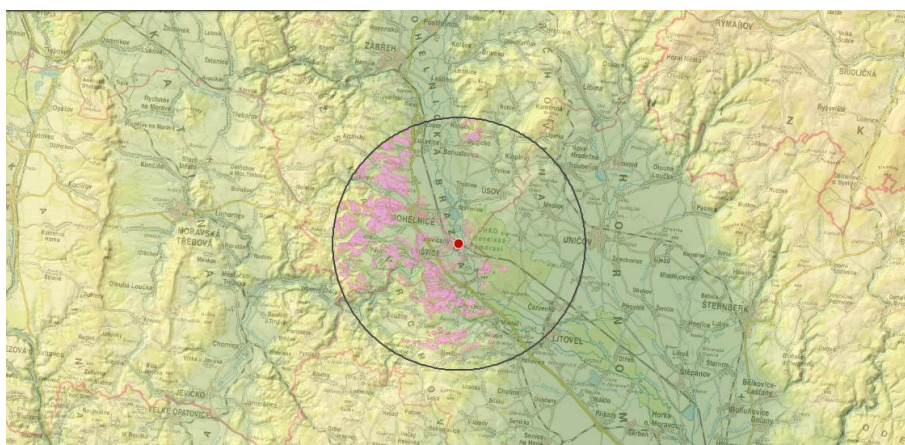

Obr. 37: ID-S10 – Moravičany – Díleček – dům č. 206 – sklon svahů s průhledností 35%

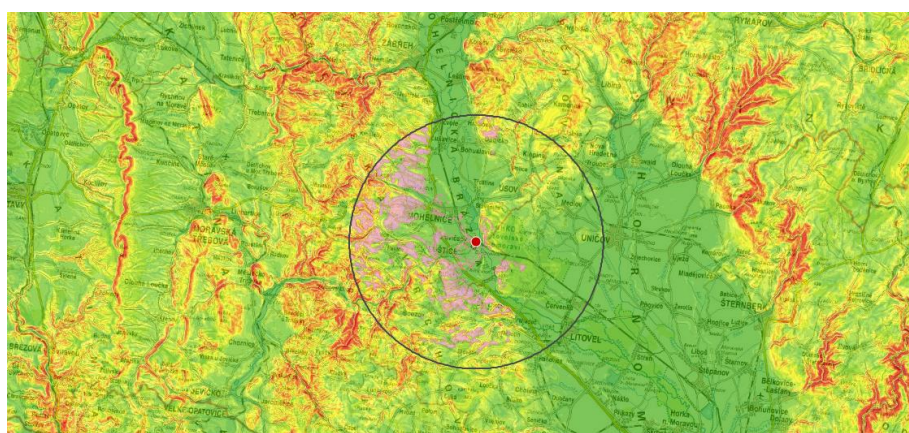
Nálezce a majitel domu J. Polášek dne 19. 8. 1966 o nálezu upozornil moravičanského faráře J. Nováka, který nález převzal, zakreslil a později předal referentovi (pozn. V. Gošovi). (Goš 1966). Naleziště leží po levé straně silnice Moravičany – Loštice, na táhlém svahu, který klesá jižním směrem k Třebůvce. Výkop byl proveden na západní straně obytného domu. Přiléhal těsně ke stěně. V jižní části byl výkop obdelníkovitý, široký 240 cm a dlouhý 260 cm, pak byl zúžen na 120 cm v délce 230 cm. Objekt byl zachycen na severní a západní stěně většího odelníku. Pod 30 cm silnou vrstvou humusu se objekt rýsoval černě na severní stěně do hloubky 110 cm a na západní stěně se rýsoval klínovitě do vzdálenosti 1 m od hrany výkopu a roh byl zachycen v hloubce 80 cm. Na západní stěně menšího obdelníku nebyl objekt patrný. Objekt byl vyplněn černou popelovitou hlínou, v hloubce 80 cm pod úrovní dnešního povrchu byla patrna nápadná kumulace střepů a mazanice. Analýzou keramických střepů pod inv. čísly A 1348–A 1367 byly zjištěny keramické střepy, sáček mazanice, 6 ks neinventované keramiky a keramický buben, který je uložen v trvalé expozici muzea Mohelnice.

Další důležitá lokalita Moravičany – Soutok (ID-S11, obr. 2, 30, 38, 39, graf 1–8) se nachází v západní části intravilánu dnešní obce, původně na malé vyvýšenině nad soutokem řeky Moravy s Třebůvkou, která je dnes díky regulaci řek a stavebním zásahům zejména z 19. a 20. století oproti své původní podobě značně pozměněna. Zregulovaná Třebůvka, stejně jako

procházející železniční trať porušuje lokalitu dokladující sídelní aktivity od mladší doby kamenné až do současnosti⁵⁹.

Obr. 38: ID-S11 – Moravičany – Soutok – reliéf krajiny s průhledností 35%

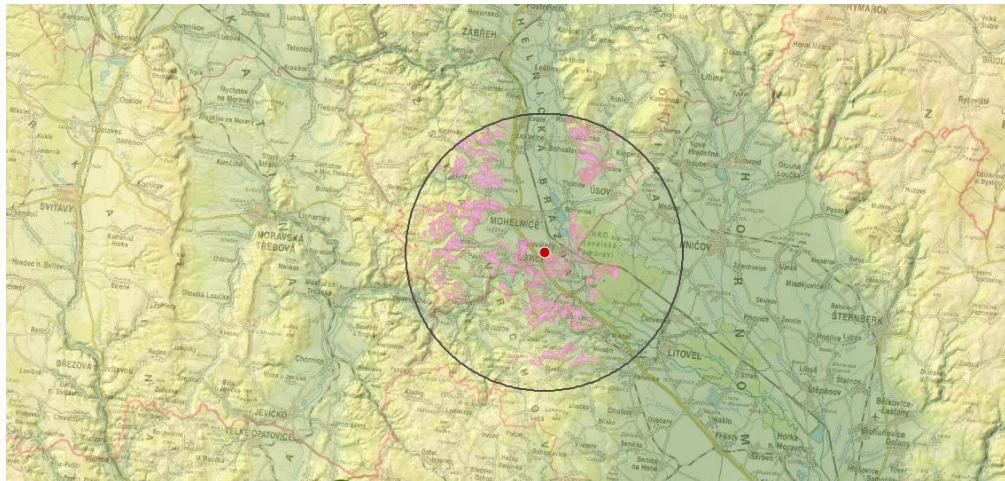
Obr. 39: ID-S11 – Moravičany – Soutok – sklon svahů s průhledností 35%

Dnes se na lokalitě nachází kostel se hřbitovem, fara s hospodářským dvorem, budova staré školy, rodinné domy, zahrady a malá pole. (Kalábková 2016, 5–6). Výzkumem z roku 2013, vyvolaným potřebou rozšířit pohřební plochu stávajícího hřbitova v jeho severní části za severovýchodním nárožím hospodářské budovy farního dvora bylo na ploše o velikosti 5×5,5 m odkryto kulturní souvrství s několika zahloubenými sídlištními objekty, které poskytlo i velké množství archeologických movitých nálezů datovaných od neolitu po 19. a 20. století. Jednalo se především o zlomky keramických nádob, štípanou kamennou industrii, kostěnou a

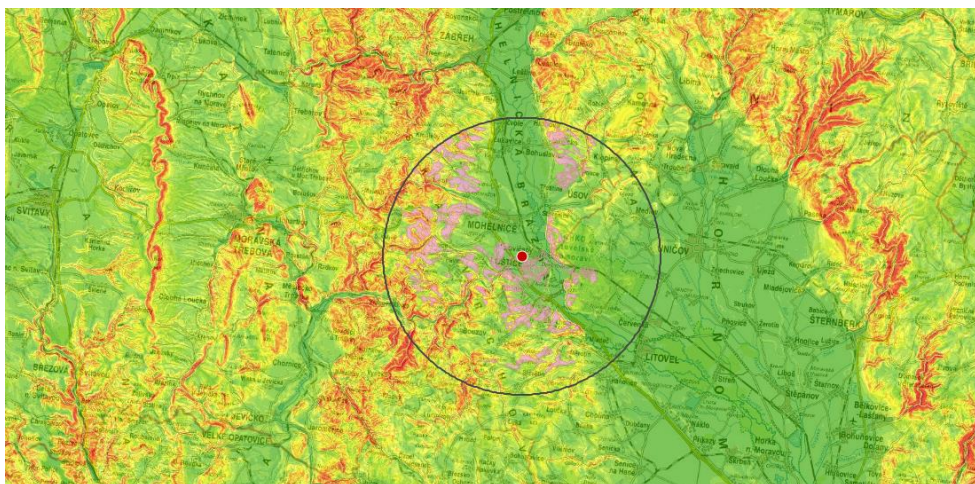
⁵⁹ V odborných literaturách se objevuje jejich zařazení do kultur s lineární a moravskou malovanou keramikou, kultury nálevkovitých pohárů, lužické, slezské a platěnické kultury, období laténu, doby římské, doby hradištní a období vrcholného středověku. Nálezy pochází z povrchových sběrů, z náhodných objevů při různých výkopech a z několika terénních odkryvů (sondází) provedených J. Nekvasilem (Kalábková 6, 2016).

parohovou industrii, kovové artefakty, pomůcky k textilní výrobě, mazanici a zvířecí kosti (Kalábková 2016, 7). Z nalezeného movitého materiálu prehistorie a protohistorie bylo rozlišeno celkem devět časových etap a to lengyelská kultura, kultura nálevkovitých pohárů - mladší/bolerázský stupeň, kultura zvoncovitých pohárů, věteřovská skupina, středodunajská mohylová kultura, komplex kultur lužických popelnicových polí s lužickou a slezskoplatěnickou fází, laténskou kulturou a kulturou doby římské (Kalábková 2016, 7). Kompletní nálezový materiál je v současné době uložen v depozitu Vlastivědného muzea v Šumperku pod A 10167–A 10194 – farská zahrada (materiál náleží do období eneolitu a doby římské) A 10463–A 10497 - pole naproti kostelu (materiál z období KNP).

Západně od Moravičan se na mírném severním svahu, zhruba uprostřed mezi Moravičany a Lošticemi nachází lokalita Příčky k Lošticím (ID-S12, obr. 2, 30, 40, 41, graf 1–8), kde bylo povrchovými sběry v letech 1957–1959 zjištěno sídliště MMK, KNP (inv. č. A 10084–A 10112) a slovanské. Sídliště se rozkládá na parcele č. 759 a jeho přesný rozsah není znám. Předpokládá se, že zabírá plochu 250x150 m (neautorizovaná zpráva). Kompletní nálezový materiál je v současné době uložen v depozitu Vlastivědného muzea v Šumperku. Pod inv. čísly A 10109–A 10112 jsou vedeny pouze materiály z období KNP.

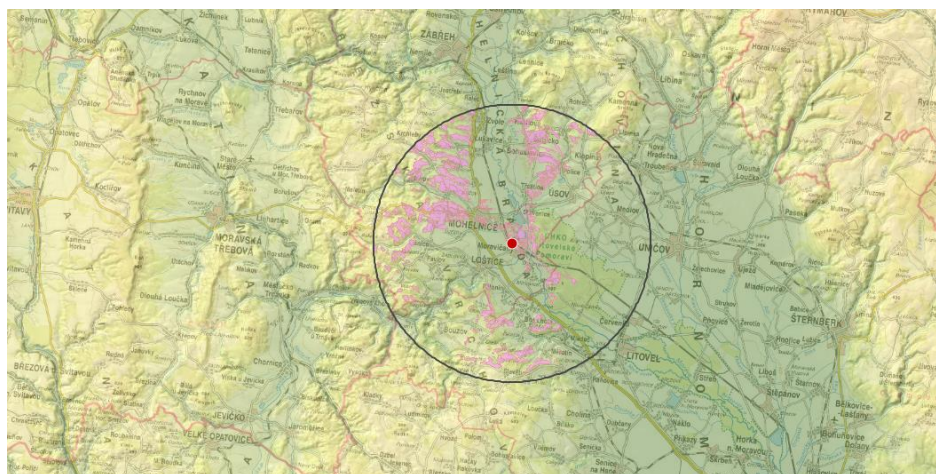

Obr. 40: ID-S12 – Moravičany – Příčky k Lošticím – reliéf krajiny s průhledností 35%

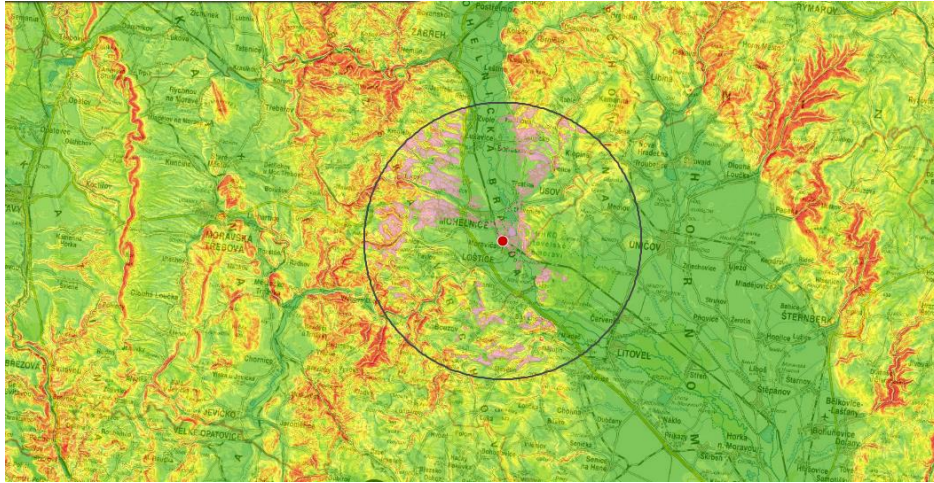

Obr. 41: ID-S12 – Moravičany – Příčky k Lošticím – sklon svahů s průhledností 35%

Další sledovaná lokalita jsou Moravičany – Hliníky (též Za hliníkem, Nad hliníkem, hliníky u trigonometru) (ID-S13, obr. 2, 30, 42, 43, graf 1–8). Nachází se „na návrší, kde se do polí v trati Dílečky zařezává bývalý hliník“. Ve stěně hliníku nalezl Adamec eneolitické střepy, tři přesleny a pazourkové drásadlo (Neautorizováno, nedatováno, zpráva AÚ AV ČR). Zjišťovací výzkum zde prováděl také J. Nekvasil (Nekvasil 1957) a v roce 1961 Adamec sběr (Adamec 1961). Kompletní nálezový materiál je v současné době uložen v depozitu Vlastivědného muzea v Šumperku pod inv. čísly A 10113–A 10124 (období KNP).

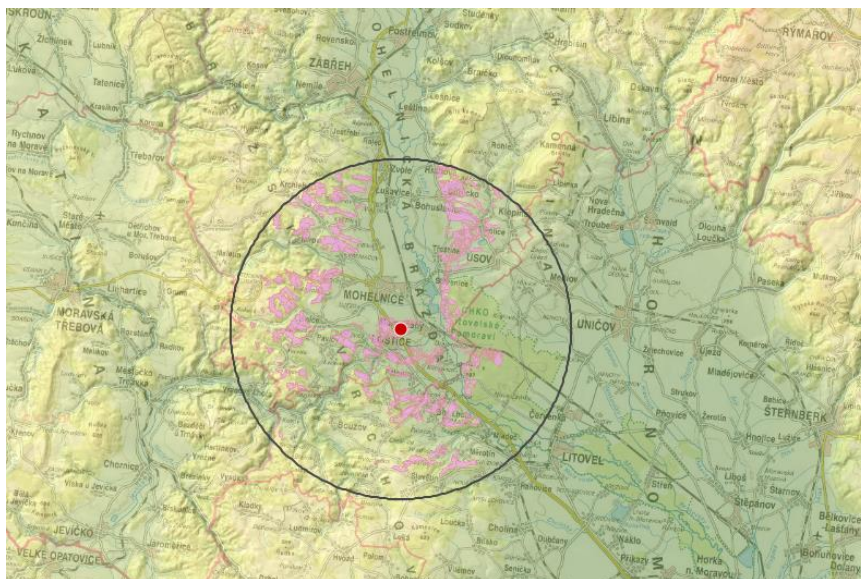
Obr. 42: ID-S13 – Moravičany – Hliníky, Hliníky u trigonometru Za hliníkem, Nad hliníkem – reliéf krajiny s průhledností 35%

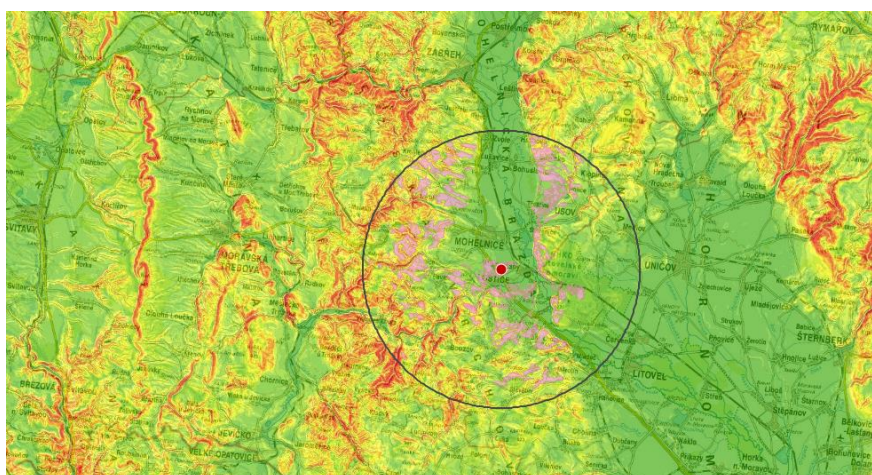
Obr. 43: ID-S13 – Moravičany – Hliníky, Hliníky u trigonometru Za hliníkem, Nad hliníkem – sklon svahů s průhledností 35%

Další nález byl učiněn „v prostoru před trigonometrem za Hliníkem a Dílečku Wiedermannově a Adamcově“, kde se našly střepy a pazourek z období nálevkovitých pohárů a slovanské střepy. *Tři střepy okrajů nálevkovitých pohárů byly z porézniho, do šeda vypáleného zrnitého materiálu s nedokonale hlazeným povrchem. Dále byl nalezen jeden silně poškozený střep s nehtovými vrypy a bílý, čepelovitý pozorukovitý úštěp s nepatrnými stopami retuše na bočních sdtranách dlouhý 35 mm, široký 16 a vysoký 4 mm* (Inventář sbírky v Moravičanech, nedatováno, zpráva AÚ AV ČR).

Poslední zkoumanou lokalitou na katastru obce Moravičany jsou Široké díly, které se nachází poblíž hranic loštického katastru (ID-S14, obr. 2, 30, 44, 45, graf 1–8). Zde na podzim roku 1957 nasbírali Novák a Adamec po hluboké orbě střepy MMK, latén a KNP. Podle zprávy se jednalo o tři střepy z větších nádob, porézniho, jemnozrnného materiálu, do šeda až hněda vypáleného, na povrchu vyhlazeného, podlouhlý pazourkový úštěp, jehož podélné strany jsou pilkovitě retušovány a pět atypických střepů obecně z období eneolitu (Inventář sbírky v Moravičanech, nedatováno, zpráva AÚ AV ČR). V roce 1959 byly povrchovými sběry získány střepy kultury MMK, laténské a slovanské (Neautorizováno, nedatováno, zpráva AÚ AV ČR). Další nálezy byly učiněny mezi Moravičanami a Lošticemi, u trianglu při levé straně – LNK, jevišovická – 1952 – drobné sondy – Josef Horký a Josef Novák. Nálezy určil Jindra Nekvasil. (Inventář sbírky v Moravičanech, nedatováno, zpráva AÚ AV ČR, též Horký 1952).

Obr. 44: ID-S14 – Moravičany – Široké díly – reliéf krajiny s průhledností 35%

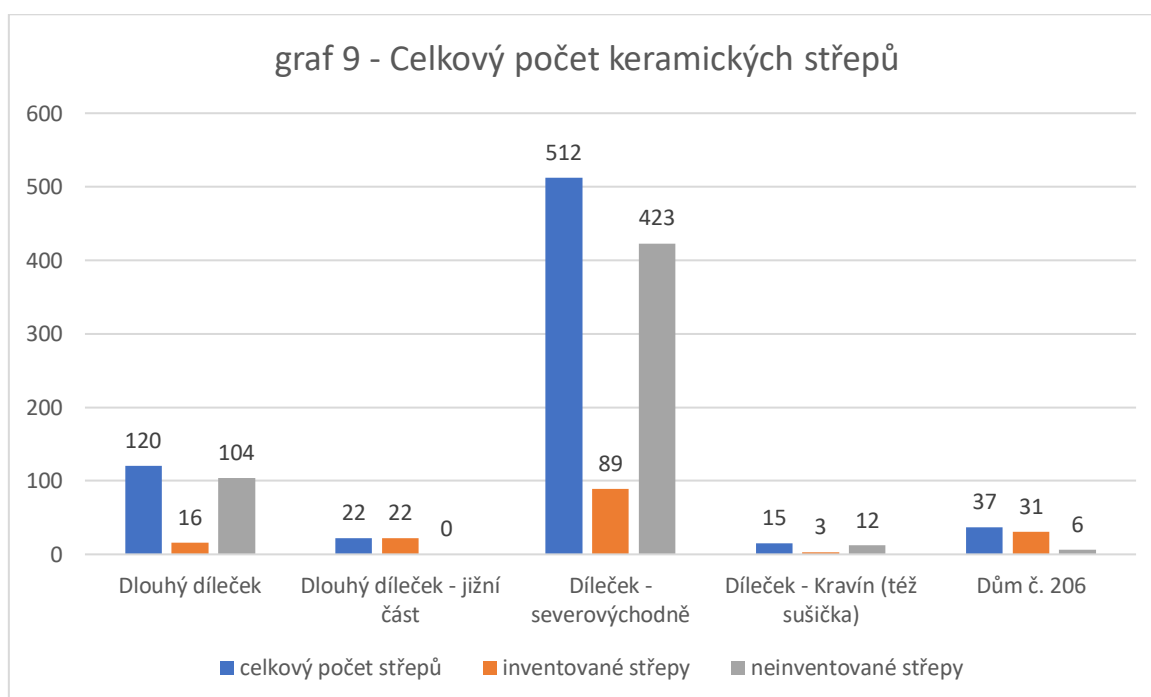
Obr. 45: ID-S14 – Moravičany – Široké díly – sklon svahů s průhledností 35%

Za zmínku stojí také nález z roku 1964, kde poblíž hranice mohelnického katastru směrem k potoku Chmelence (jižně od Mohelnice) nalezl Adamec na polích několik střepů kultury platěnické, lužické, středověké a patrně také eneolitický přeslen. (Inventář sbírky v Moravičanech, nedatováno, zpráva AÚ AV ČR).

9. Vyhodnocení movitého materiálu vybraných lokalit Moravičan

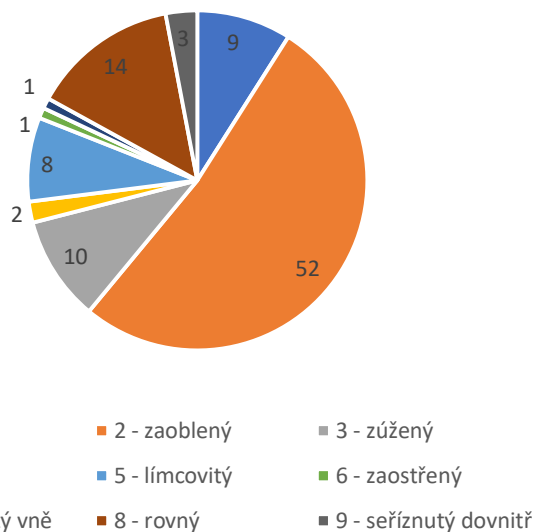
Při analýze keramického materiálu bylo vycházeno především z článku Komentář ke „Kódu moravské domácí eneolitické keramiky (Košťurík – Macháček, 1997), ve kterém je, jak již název napovídá, detailně rozpracován kód domácí moravské eneolitické keramiky a z další odborné literatury (Šmíd 1992, Šmíd – Procházková 1999 a Šmíd 2017). Veškerá potřebná data byla následně zaznamenána v předem definované databázi programu MS Access. Analýze bylo

podrobeno celkem 706 keramických střepů (z toho 686 položek v databázi) z celkem pěti lokalit Moravičan: Moravičany – Dlouhý díleček (ID-S6), Moravičany – Dlouhý díleček – jižní část (ID-S7), Moravičany – Díleček – Severovýchodně (ID-S8), Moravičany – Díleček – Kravín (též sušička) (ID-S9), Moravičany – Díleček – dům č. 206 (ID-S10). Celkem 72% (512 ks) z celkového počtu střepů náleželo k lokalitě Dílečky – Severovýchodně (graf 9). Z celkového počtu střepů bylo 161 ks inventovaných a 545 ks neinventovaných. Celková hmotnost všech střepů činila téměř 36 kg. U vybraných keramických artefaktů byly provedeny jejich kresby (kapitola 14. Obrazová část – soubor keramických artefaktů), včetně jejich inventárních čísel. Tato skutečnost byla zaznamenána do databáze keramického materiálu.

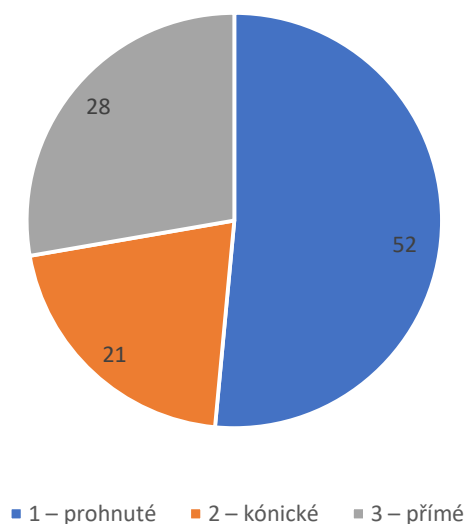
Z celkového počtu střepů bylo zjištěno 101 ks okrajů (graf 10), přičemž ve 20 případech se jednalo o okraj samotný. V dalších pak v kombinaci s následnými částmi nádob. V případě určení okraje tak nemusí být v databázi vždy označen pouze samotný okraj. Označení celkového zachování daného keramického fragmentu určuje jeho maximální zachování (např. v označení 4 – výduť, kterých bylo v celém souboru zjištěno celkem 273 ks, může obsahovat také okraj – 1, hrdlo – 2 a plece – 3). Informace, že byl v daném střepu okraj rozpoznán, poskytnou další položky databáze, především tvar okraje, popřípadě předpokládaný průměr okraje. Stejným způsobem se postupuje také u dalších částí nádob.

graf 10 - Druhy rozpoznaných okrajů nádob (OKR)

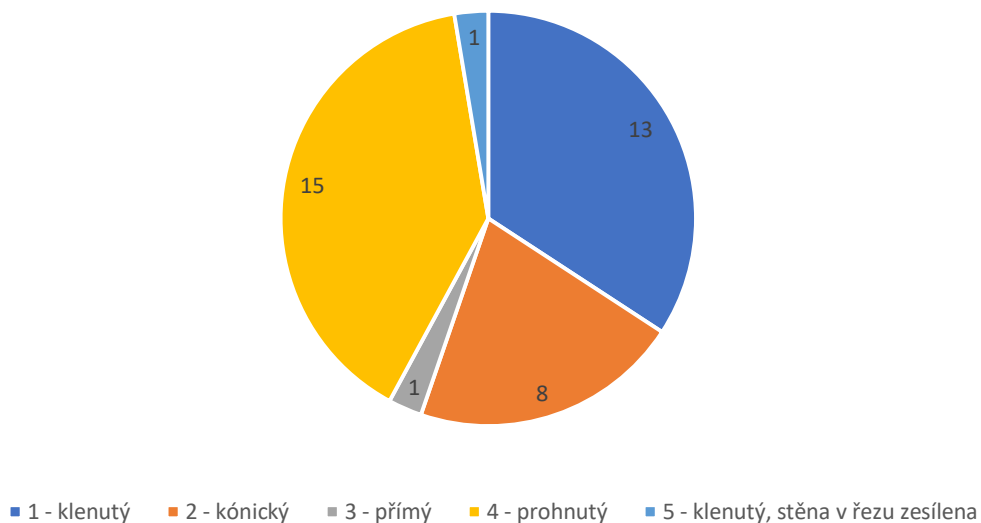

Při jednorázové prohlídce kompletního keramického materiálu byly zjišťovány také vzájemné souvislosti mezi jednotlivými střepy, kvůli případné kompletaci fragmentované nádoby, nebo alespoň její části. V kladném případě pak k jejímu slepení. Detailní rozbor všech položek databáze je zpracován v přehledných grafech (grafy 11–12).

graf č. 11 - Druhy rozpoznaných hrdel nádob (HR)

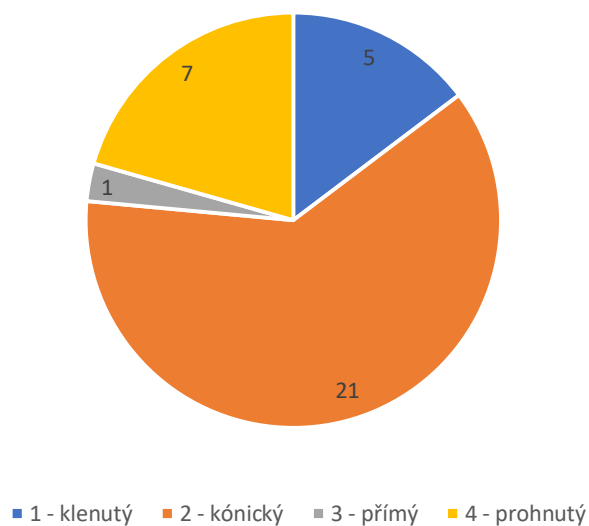

graf 12 - Druhy rozpoznaných tvarů plecí nádob (PL)

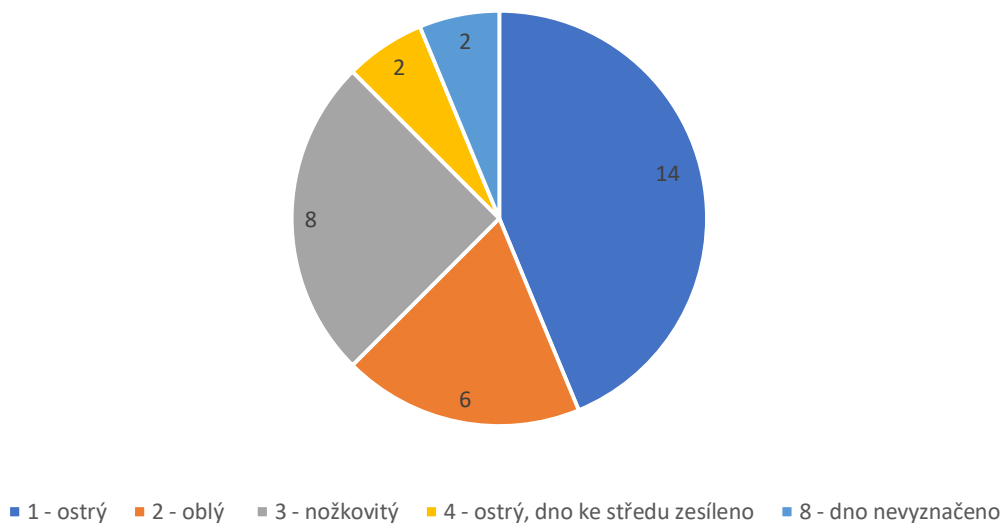

Analýzou keramického materiálu bylo zjištěno celkem 26 spodků nádob včetně jejich den, 8 samotných spodků a 9 samotných den nádob. Z celkového počtu spodků nádob převažoval kónický tvarovaný spodek nádoby (graf 13), dna převažovala ostrá, případně nožkovitá a oblá (grafy 14–15).

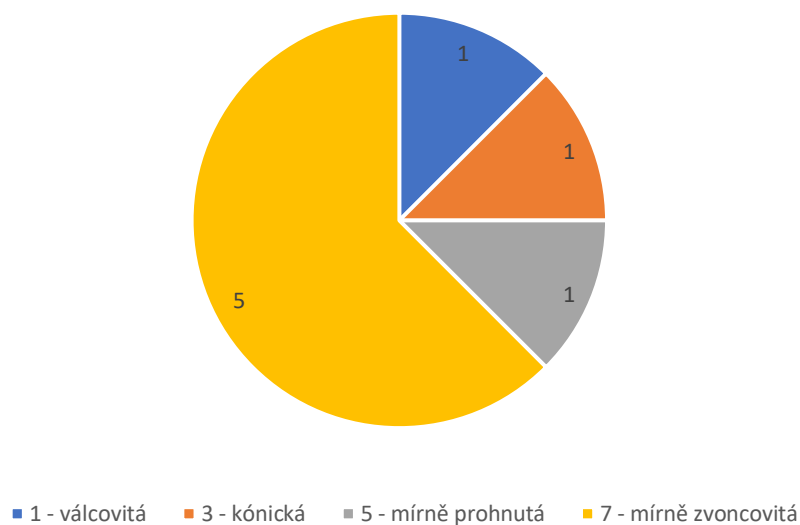
graf 13 - Druhy rozpoznaných tvarů spodku nádob (SP)

graf 14 - Druhy rozpoznaných tvarů den nádob (DN)

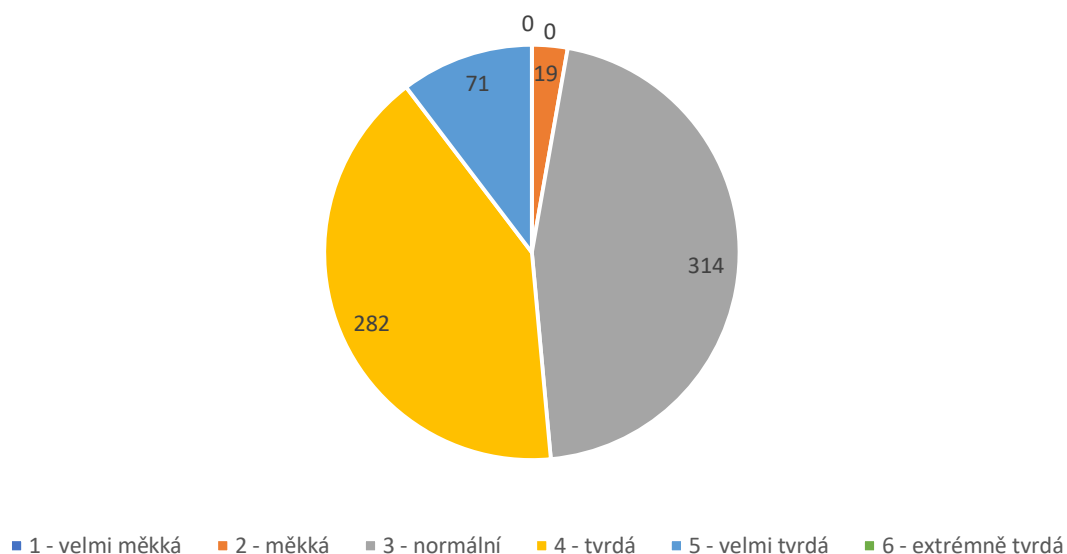

graf 15 - Druhy rozpoznaných nožek nádob (NZ)

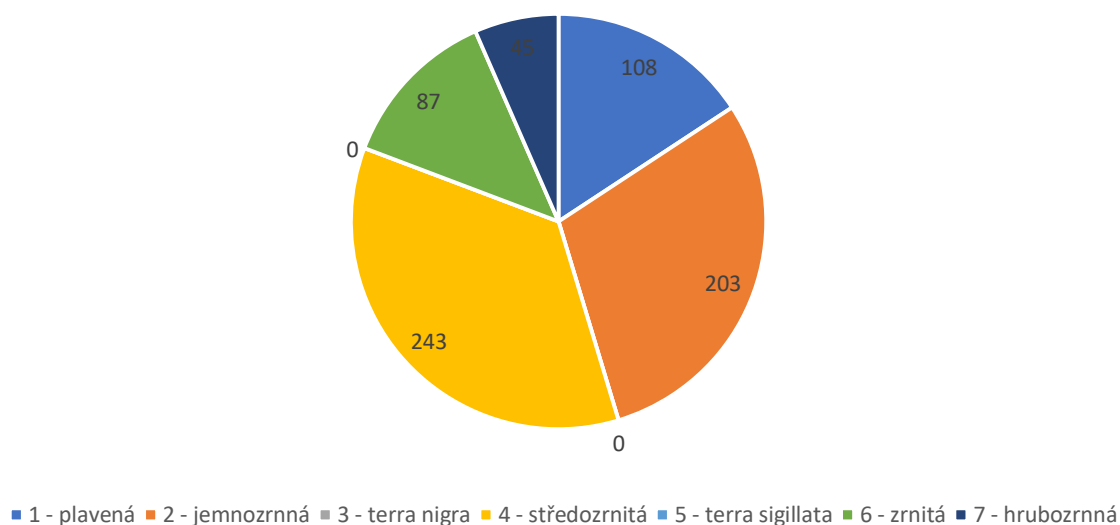
Tvrдость keramického materiálu byla zjišťována pomocí rydla a vytvoření drobné rýhy z vnitřní strany střepu. Na základě rydlem vytvořené hloubky a již v databázi vytvořené stupnici (TVS – tvrdost střepu: 1 – velmi měkká; 2 – měkká; 3 – normální; 4 – tvrdá; 5 – velmi tvrdá; 6 – extrémně tvrdá) pak byla určena tvrdost daného střepu (graf 16).

graf 16 - Druhy rozpoznaných tvrdostí materiálu (TVS)

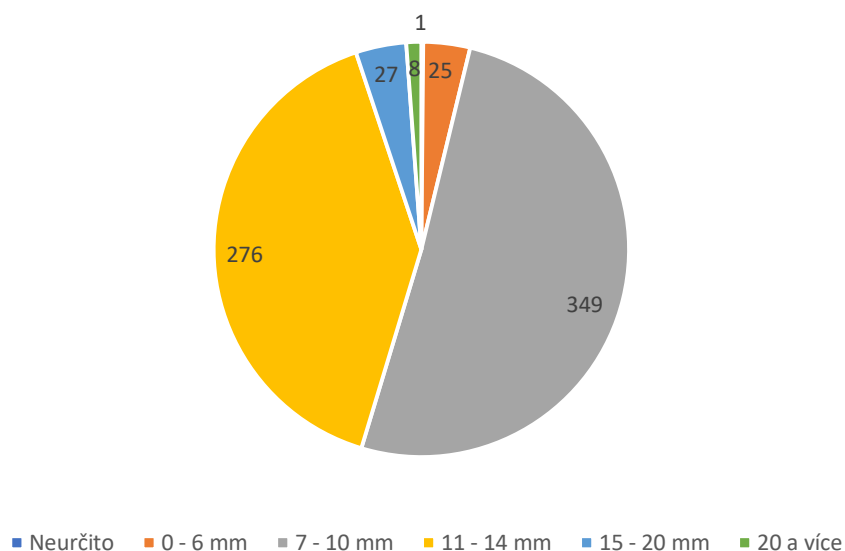

V případě určení druhu keramické hmoty (KH) v keramickém souboru převažovala jemnozrná hmota, poté následovala středozrnitá, plavená, zrnitá a hrubozrná. Prvně jmenované byla používány při výrobě drobné a středně velké keramiky, naopak zrnitá a hrubozrná byla užívána při výrobě nádob větších rozměrů (graf 17). V celém souboru nádob byla měřena také tloušťka stěn nádob (graf 18). Podle zjištěných informací došlo k rozdělení střepů do šesti skupin: 1. 0–6 mm, 2. 7–10 mm, 3. 11–14 mm, 4. 15–19 mm, 5. 20 a více mm, 6. – neurčito. Tloušťku střepu nebylo možno změřit pouze v jednom případě u zlomku výčnělku.

graf 17 - Druhy keramické hmoty (HK)

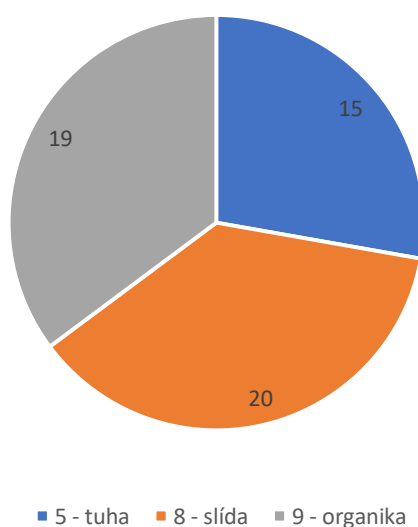

graf 18 - Druhy rozpoznávaných tloušťek stěn nádob

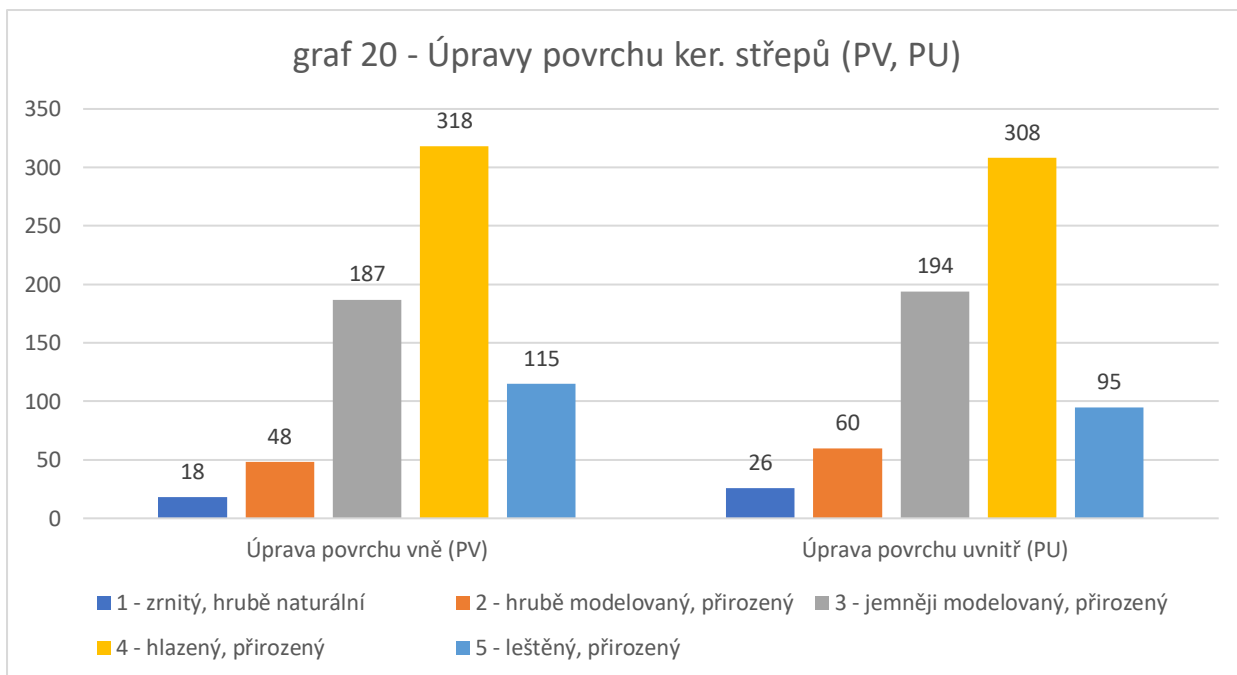

Příměs keramické hmoty (PKH) byla zjištěna pouze v 54 případech (graf 19). V těchto případech byla příměs v podobě grafitové tuhy, slídy, případně organiky bezpečně rozpoznána pouhým okem, přičemž pro důkladnější analýzu veškeré příměsi v keramické hmotě jednotlivých artefaktů by bylo zapotřebí laboratorního zkoumání.

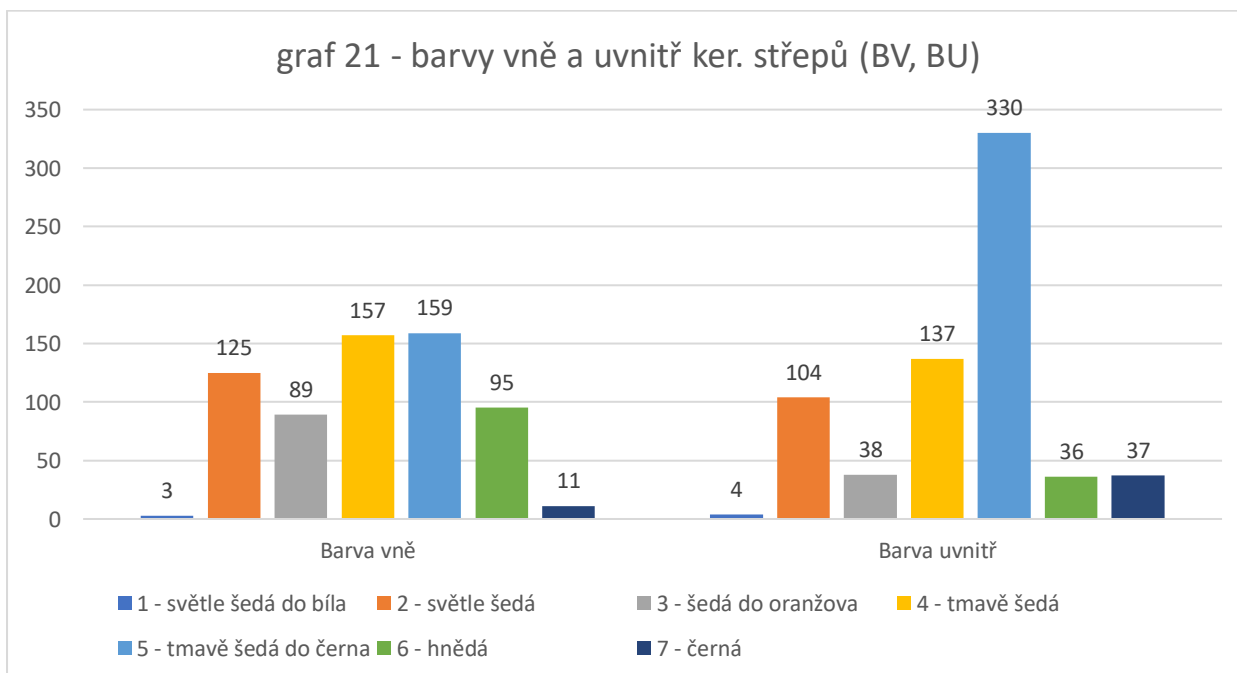
graf 19 - Rozpoznávané příměsy v keramické hmotě (PKH)

Úprava povrchu vně (PV) a úprava povrchu uvnitř (PU) byla zkoumána jednak pohledem na daný stěp a také dotekem. Zjištěná hodnota pak byla zanesena do databáze. Při jednotlivém určování bylo vycházeno s předem definovaných hodnot (graf 20).

Barva vně (BV) a barva uvnitř (BU) byla zkoumána na základě barevné škály vytvořené pouze pro účely analýzy keramického materiálu z Moravičan. Autorem práce došlo nejdříve k prohlídce a rozložení kompletního nálezového souboru a až poté k vytvoření samotné barevné škály (světle šedá do bíla; světle šedá; šedá do oranžova; tmavě šedá; tmavě šedá do černa; hnědá a černá. Stejná barevná škála byla použita jak na vnitřní, tak na vnější straně keramického střepu. (graf 21).

Analýzou veškerého keramického materiálu bylo rozpoznáno celkem 24 ks tvarů nádob, z nichž 7 náleželo do skupiny hrnců (1000). U dvou z nich byly navíc zjištěny výčnělky pod okrajem (1232 a jeden byl opatřen plastickou páskou při okraji. V celkem 7 případech byl zjištěn šálek (12000). Třetí nejpočetnější skupinu tvořily amfory (10000), celkem 6 ks, z nichž u jedné byla zjištěna ucha na plecích (10162). U zjištěných profilů nádob převažovaly oblé profily s oblou výdutí a oblém nasazení hrdla.

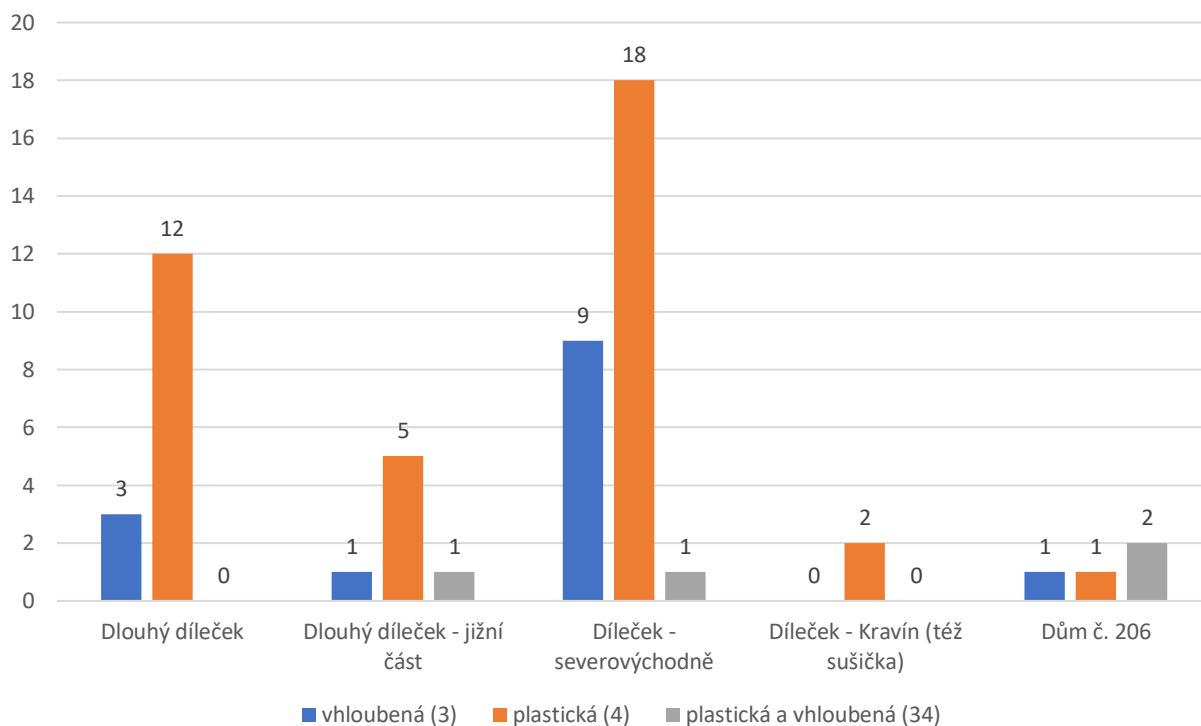
V případě vhloubené výzdoby docházelo nejčastěji k výzdobě v podobě vrypů, případně svislých vrypů, nebo obdélníkových vrypů v řadách, rytím nebo zdobením jamkami, ať už v horizontální řadě, v podobě kávových zrn nebo jamkami obdélníkového tvaru (graf 22).

Plastická výzdoba byla prováděna převážně pomocí výčnělků, nejčastěji horizontálně, případně svisle protáhlých s horizontálním provrtem, ve dvou případech kuželovitých výčnělků. Také v jednom případě jazykovitý výčnělek, jeden vodorovně protáhlý výčnělek s jamkou na vrcholu a jeden hraněný oblý výčnělek s horizontálním provrtem. Dále byla aplikována široká, úzká, případně prožlábnutá pásková ucha. Velké zastoupení v plastické výzdobě mají také lišty (vodorovné lišty s okrouhlými jamkami) a okrajové lišty, nejčastěji límcovité vykrajované, v jednom případě navíc doplněny o polokulovitý výčnělek, límcovité okrajové lišty hladké, zdobené okrouhlými jamkami. Po jednom případě byla rozpoznána také límcovitá lišta zdobená oválnými jamkami, doplněna kuželovitým výčnělkem a límcovitá lišta zdobená obdélníkovými vrypy (graf 22).

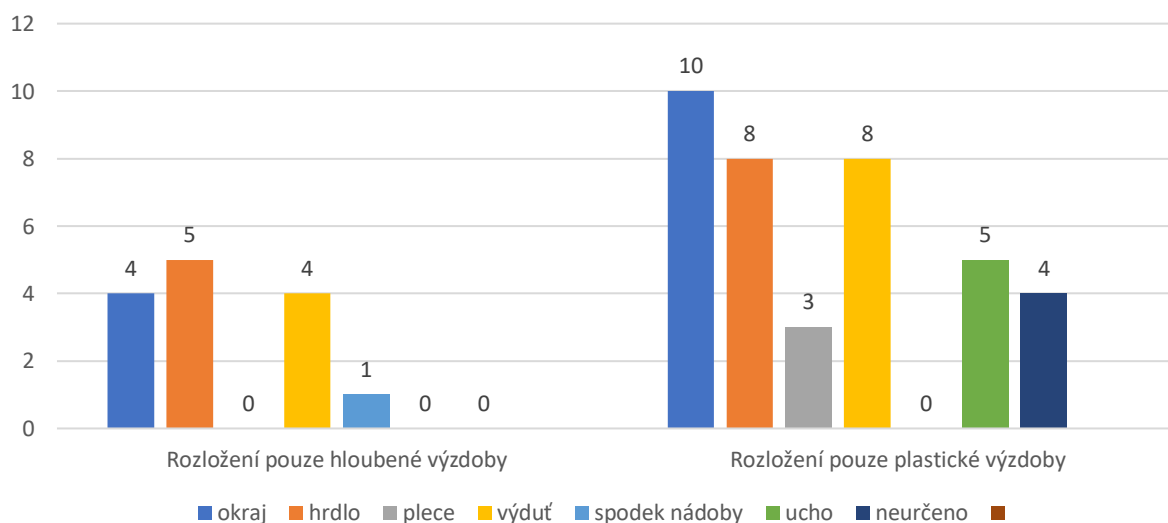
Kombinace vhloubené a plastické výzdoby byla zjištěna pouze ve čtyřech případech a to v podobě vhloubené horizontální řady jamek doplněné o knoflíkovitý výčnělek, vhloubené horizontální řady jamek doplněny o vodorovně protáhlý výčnělek a ve dvou případech v podobě kávových zrna v horizontální řadě doplněných o vodorovně protáhlý výčnělek (graf 22).

Pokud jde o umístění výzdoby, ať už vhloubená nebo plastický, nejčastěji byla aplikována na okraje, hrdla a výdutě nádob (grafy 23–28).

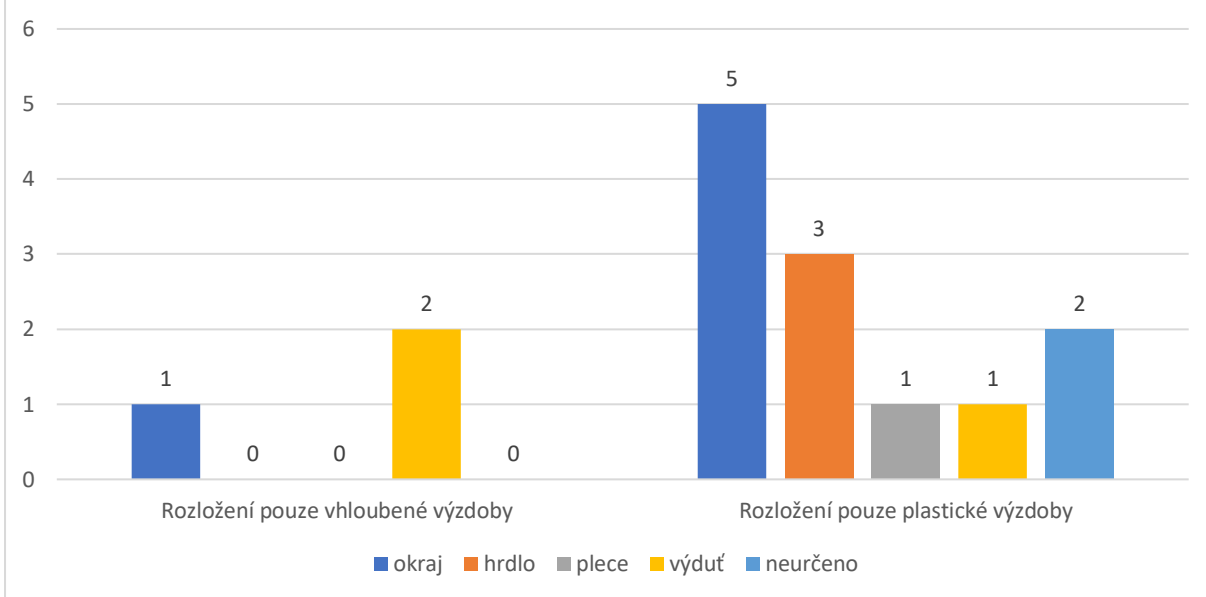
graf 22 - počet zjištěných ker. střepů s plastickou (PVX) a vhoubenou (VV) výzdobou na vybraných lokalitách

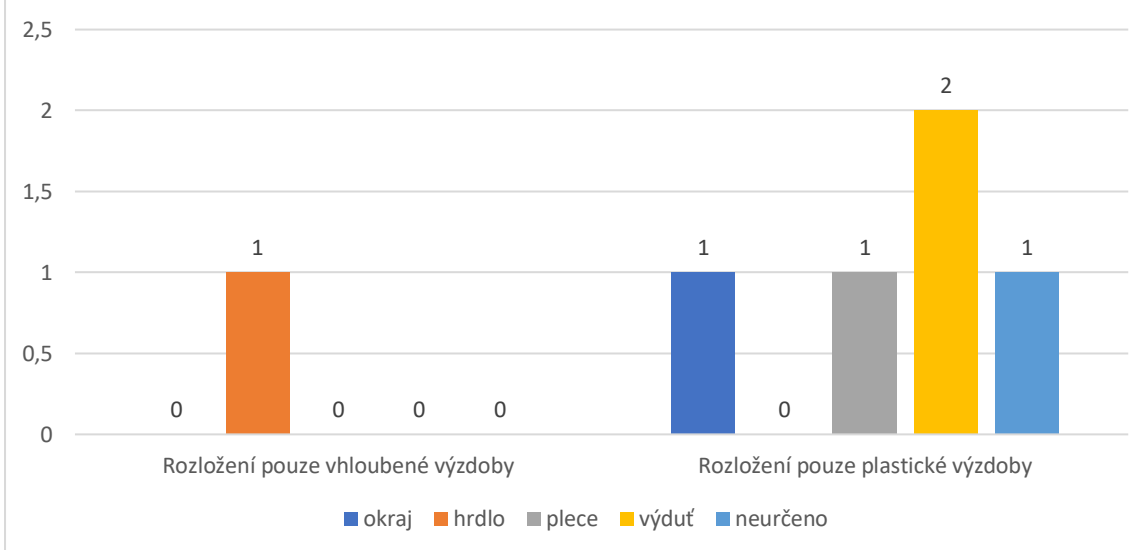
graf 23 - umístění výzdoby na všech vybraných lokalitách - celkem

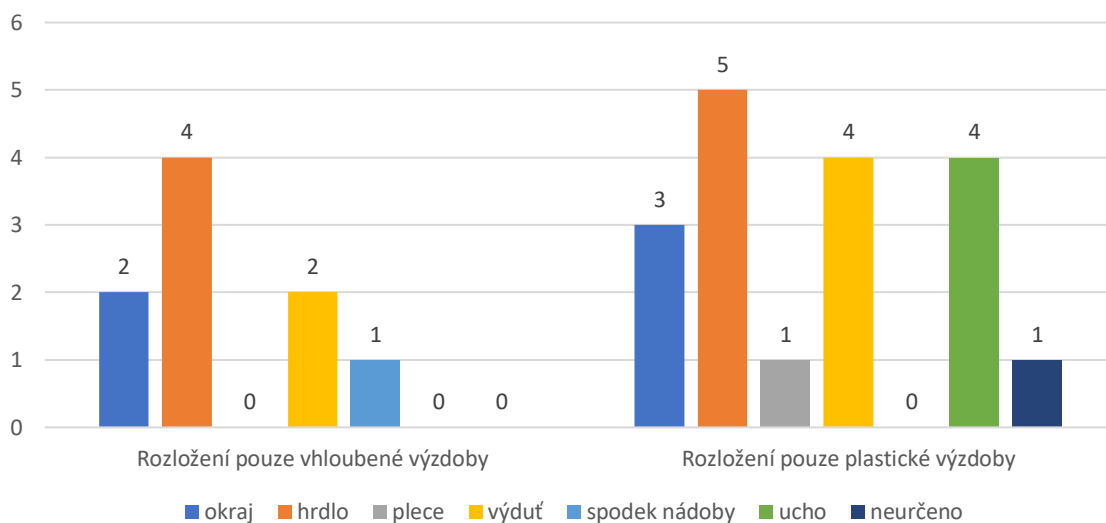
graf 24 - výzdoba na keramice - lokalita Dlouhý díleček

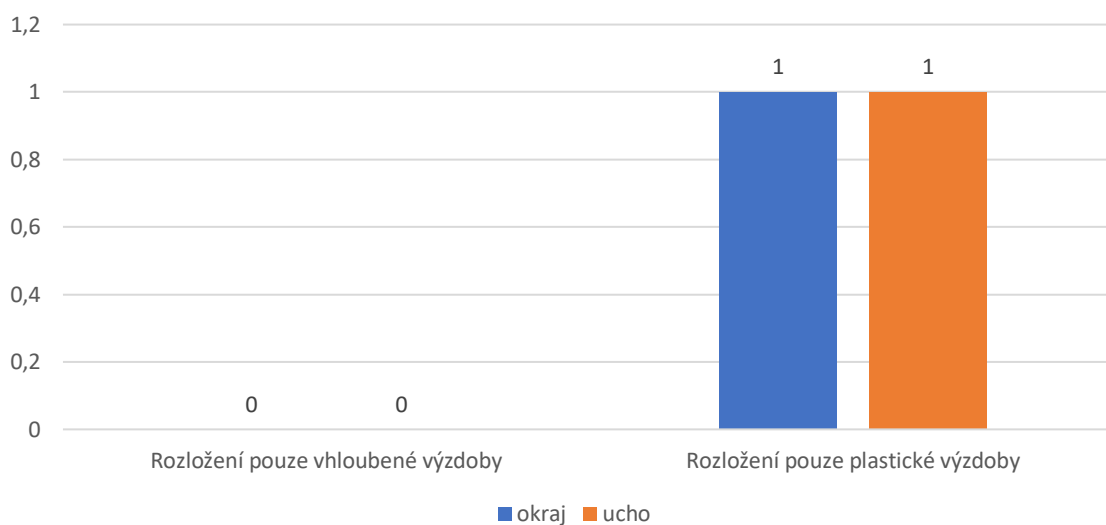
graf 25 - výzdoba na keramice - lokalita Dlouhý díleček - jižní část

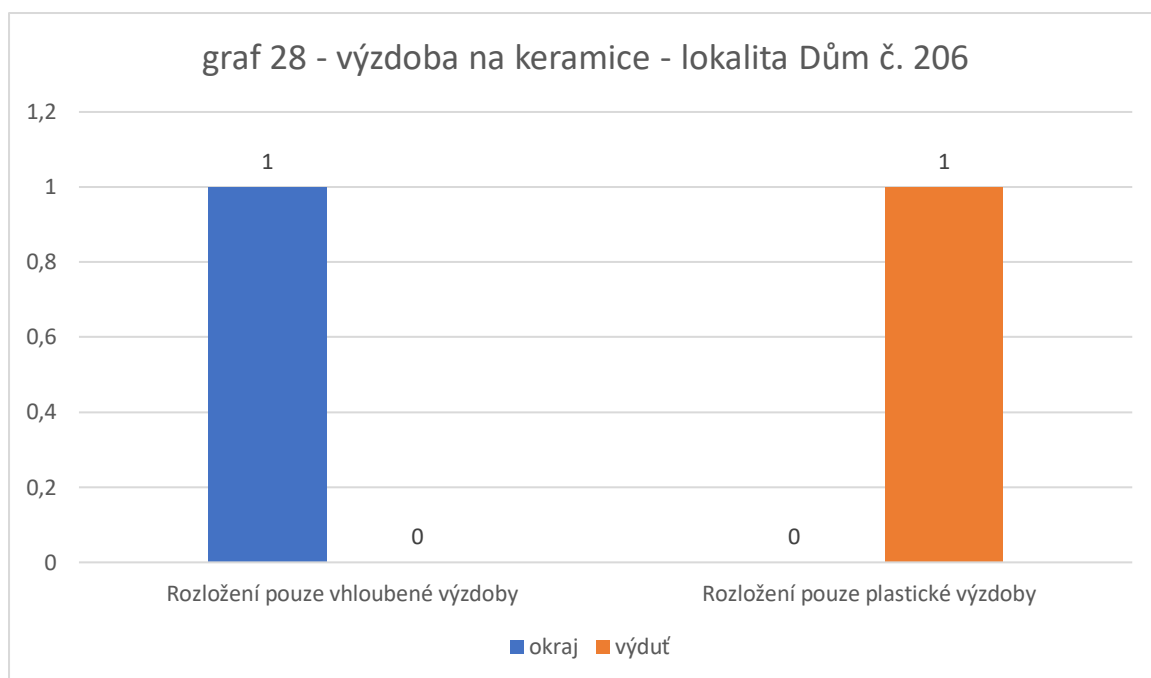

graf 26 - výzdoba na keramice - lokalita Díleček - severovýchodně

graf 27 - výzdoba na keramice - lokalita Díleček - Kravín (též sušička)

Laboratorní analýzy kamenné industrie z vybraných lokalit Moravičan provedl Mgr. Martin Moník Ph.D z katedry geologie UP K laboratorní analýze bylo předloženo 21 ks kamenné industrie. Jejich surovinové určení proběhlo převážně pod stereomikroskopem, u surovin broušené industrie (BI) byla rovněž změřena magnetická susceptibilita příručním kappametrem KT-10, u dvou kusů byla rovněž pro ověření změřena hustota (měrná hmotnost) Archimedovou metodou. V souboru dominovaly suroviny štípané industrie (ŠI). Většinou šlo o glacienní (eratické) pazourky (obr. 46a, b), donesené buď z nejbližších výskytů v Moravské bráně (kolem 70 km) či dále ze severu. Dva artefakty byly vyrobené z rohovce krakovsko-čenstochovské jury (SKJ), donášeného ze 180–200 km vzdálenosti. Rozlišovacím kritériem mezi pazourky a SKJ byl jednak červený pigment v chalcedonové hmotě SKJ, za druhé pak obvykle větší množství fosilií, např. mechovek u pazourků. Jeden z artefaktů je zřejmě novověké křesadlo (A 18540). Následoval kus křídového spongolitu západní Moravy (obr. 46f) s charakteristickými jehlicemi živočišných hub a třetihorního křemence typu sluňák (obr. 46e). Tam jsou patrné klasty křemene v okolí silicidové matrix. Oba jsou omleté v řece a zřejmě byly vyzvednuty v blízkosti lokality. Poslední kus byl přepálený. Typologicky dominují retušované čepele, ať už s jednostrannou (6 ks), či oboustrannou retuší (2 ks). Objevila se i dvě čepelová škrabadla. Na sedmi kusech (včetně jednoho škrabadla) se navíc objevil srpový lesk (čepele srpů, viz. Práce na téma sklizně srpem). Mezi BI se po jednom kusu objevuje kulmský prachovec (obr. 46d) s poměrně vysokou hustotou (2.95 g.cm⁻¹), snad v důsledku vyššího zastoupení slídy, kulmská droba (oba prakticky místního původu; obr. 46c) a metabazit typu Jizerské hory

(MJH), importovaný ze vzdálenosti ca 160 km z výchozů kolem Jistebka, Maršovic a Velkých Hamrů (okr. Jablonec n. Nisou). Měrná hmotnost byla u metabazitu 3.04 g.cm-1. Typologicky jde u BI o sekeromlat (prachovec), sekerku (MJH) a kopytovitou sekerku (droba). Posledním artefaktem byl fragment znotěrky z kulmského slepence. Typologicky jde u BI o sekeromlat (prachovec), sekerku (MJH) a kopytovitou sekerku (droba). Posledním artefaktem byl fragment znotěrky z kulmského slepence. Přehled podávají tab. 3, 4 (Moník 2020). U veškerých kamenných artefaktů byly provedeny jejich kresby (kapitola 14. Obrazová část – soubor kamenných artefaktů).

Tab. 3: Souhrnný přehled kamenné industrie z Moravičan

ŠI			BI			OKI	
Surovina	Ks	%	Surovina	Ks	%	Surovina	Ks
SGS	12	70,59	prachovec	1	33,33	slepenec	1
SKJ	2	11,76	droba	1	33,33		
spongolit	1	5,88	MJH	1	33,33		
sluňák	1	5,88	Celkem	3	100		
přepáleno	1	5,88					
Celkem	17	100					

Tab. 4: Detailní přehled kamenné industrie z Moravičan

ID	surovina	polotovár	typ nástroje	MS (x10-3 SI)	hustota	poznámky
A18607	prachovec	valoun	sekeromlat	0,415	2.95 (g.cm-1)	zřejmě kulmský prachovec
A3781	MJH	x	sekerka	0,886	3.04 (g.cm-1)	
pom. Sáček č. 3; krabice 78	sluňák	valoun				
pom. Sáček č. 3; krabice 78	spongolit	x				rovněž omletý vodou; asi z řeky
A18698	SGS	čepel	škrabadlo			
spolu s A18698 (krabice 79)	SGS	čepel	čepel s boční retuší			se srpovým leskem
A18599	SGS	ústěp				
A18574	SGS	ústěp				
A18573	SGS	čepel	čepel s boční retuší			se srpovým leskem
A18538	droba	x	kopytovitá sekerka/klín	1,68		silně přepálená; asi kulmská droba
A18539	SGS	čepel	škrabadlo			s oboustrannou retuší a srpovým leskem
A18540	SGS	čepel	čepel s boční retuší			se srpovým leskem
A18540	SKJ	ústěp	křesadlo			asi novověk

A18544	SGS	čepel	čepel s boční retuší			se srpovým leskem
A18548	B	úštěp				
A18541	SGS	čepel	čepel s boční retuší			se srpovým leskem; s hojnými mechovkami
A18543	SGS	čepel	čepel s oboustrannou retuší			
A18547	SGS	čepel	čepel s oboustrannou retuší			se srpovým leskem
A18545	SGS	fragment čepele				přepáleno
A18542	SKJ	čepel	čepel s jemnou boční retuší			
A18622	slepenec	deska	zrnotěrka	0,609		kulmský slepenec

Kamenná štípaná industrie je známá již od starší doby kamenné. V eneolitu jsou ze střední Evropy známé depoty čepelí o délce kolem 15 cm. V hrobech tiszapolgárské kultury na východním Slovensku byly nalezeny čepele dosahující délky 15–18 cm (Přichystal 2009, 44). Vrchol dokonalosti v technice štípaní představují silicistové čepele z eneolitické nekropole v Bulharské Varně, jejich délka činí 44 cm (Ivanov – Avramova 2000, Přichystal 2009, 44). V případě suroviny na výrobu kamenných štípaných artefaktů navrhl A. Přichystal ve svých odborných publikacích (Přichystal 1984, 1997) dělení do pěti základních skupin podle jejich geneze na silicity,⁶⁰ minerály SiO₂, přírodní skla, klastické křemičité horniny a ostatní (Přichystal 2009, 44).

Silicity glacienních sedimentů (eratické silicity). Těchto bylo dle tabulky č. 2 (SGJ) v celém nálezovém souboru určeno celkem 12 kusů. V literatuře jsou běžně označovány jako pazourky (Toto označení však platí pouze pro suroviny maastrichtského stáří, více Přichystal 2009). Jejich lokalizace je v severní části dnešního Německa, od severní části údolí řeky Rýn až po Krušné hory, prakticky celé Polsko s výjimkou Karpat a některých částí Českého masivu, výběžky severních Čech, podstatná část českého Slezska a severní Morava po Oderskou bránu (Přichystal 2009, 47). Pro svoji tvrdost patří mezi nejvýznamnější středoevropské suroviny, které byly v různé intenzitě využívány po celou dobu pravěku. Svou skladbou jsou hodně podobné se silicity krakovsko-čenstochovské jury (SKJ), které patří díky své kvalitě, dostatečnou velikostí konkréci, rozsáhlými plošnými výskyty a dobrou dostupností

⁶⁰ Silicity jsou nejvýznamnější suroviny na štípané artefakty ve střední Evropě. Do této kategorie lze zahrnout všechny druhy rohovce, včetně pazourku, radiolarity, spongolity, lydity, buližníky a limnosilicity (Přichystal 2009, 45).

k nejvýznamnějším středoevropským surovinám k výrobě štípaných kamenných artefaktů (Přichystal 2009, 91). Jejich varietou s křídovými sedimenty s rohovci je Krakov (K), s výskytem SSV od Krakova. Krakovsko-čenstochovská jura je název geologické jednotky, která se geomorfologicky z velké části kryje s Krakovsko-čenstochovskou vrchovinou. Tato vrchovina tvoří unikátní území s hojnými krasovými jevy mezi Krakovem a Čenstochovou. Výskyty silicítů byly koncentrovány v bezprostředním okolí Krakova, ve střední části kolem řeky Krztynia a také na severu v údolí horního toku řeky Warty (Přichystal 2009, 92). Dobývání tohoto druhu silicítů je doloženo již z konce paleolitu a vrcholilo během neolitu (Přichystal 2009, 93).

Další z nerostů v nálezovém souboru ŠI je křídový spongolit původem ze západní Moravy.⁶¹ Nejznámější výskyty, které mohly být v pravěku využívány jsou v prostoru konicko-mladečského devonu a v jižní nebo severní části šternbersko-hornobenešovského pruhu. Tento typ silicítů se objevuje i v nejvyšších částech devonských souvrství na Olomoucku u Grygova, Krčmaně nebo Čelechovic na Hané u Prostějova (Přichystal 2009, 61).

Posledním zjištěným nerostem této kategorie je Sluňák. Jedná se o křemitou zvětrávací kůru, která se vyskytuje v Čechách, na Moravě a v Dolním Rakousku. Tyto horniny mají charakteristický oleštěný povrch s mělkými oblými prohlubeninami. Barva je vždy světlé barvy (Přichystal 2009, 157). Tyto křemence a slepence mohly vznikat na různých horninách, které obsahovaly křemen (pískovce, arkózy, droby, granity), které prošly intenzivním zvětráváním v tropickém klimatu zejména v období starších třetihor (Přichystal 2009, 158).

Pokud jde o broušené kamenné nástroje (BI), ty dosáhly v kultuře nálevkovitých pohárů svého vrcholu. Vedle plochých, čepcovitých a sekeromlatů se zaobleným týlem je doložena také výroba seker, teslic a motyk s příčným ostrím a pískovcové brousky s podélným žlábkem (Medunová-Benešová 1981), palice a drtidla na obilí.

V případě výroby těchto nástrojů byly obvykle využívány specifické metamorfované, vyvřelé a sedimentární horniny, makroskopicky odlišné od surovin k výrobě štípaných nástrojů (Přichystal 2009, 174). Jako zdroj těchto surovin mohl posloužit materiál, který se lámal z výchozů nad řekou, nebo sběr valounů v říčních štěrcích (Přichystal 2009, 174). K jejich zhotovení bylo jako závěrečné techniky použito broušení, hlazení, leštění, řezání nebo vrtání.

⁶¹ Na Moravě a ve Slezsku se stýkají dvě základní geologické a geomorfologické jednotky střední Evropy a to Český masiv (Česká vysočina) a Západní Karpaty. V obou těchto jednotkách jsou známy hojné výskyty silicítů.

V popisovaném nálezovém souboru byla analyzována Kulmská droba a Kulmský prachovec,⁶² které mají v čerstvém stavu tmavě šedou až černošedou barvu a navzájem se od sebe liší ve velikosti úlomků. Kulmské droby jsou z hlediska klasifikace nezralé pískovce, tzn., že vedle křemene obsahují také úlomky hornin a živců (Přichystal 2009, 212). Velikost zrna u drob se udává mezi 2 – 0,063 mm (Přichystal 2009, 212). Kulmský prachovec se vyznačuje tím, že má víc než 50 % součástek o velikosti 0,063 – 0,004 mm, které často vystupují společně s jílovými břidlicemi nebo s nimi tvoří přechodné horniny (prachovité břidlice, případně jílovité prachovce). Z geologického hlediska kulmské horniny budují převážnou část Dražanské vrchoviny, jižní část Zábřežské vrchoviny, Nízký Jeseník a východní část Zlatohorské vrchoviny s přesahem do Polska. Drobné výskyty jsou také v podloží Olomouce (Přichystal 2009, 213).

V období eneolitu byla tato surovina často využívána (Přichystal 2000, Janák – Přichystal 2007), V období KNP je potřeba předpokládat těžbu v okolí Holasovic u Opavy ve Slezsku (Přichystal 2009, 214), případně u Lipníka nad Bečvou (Pavelčík 1990).

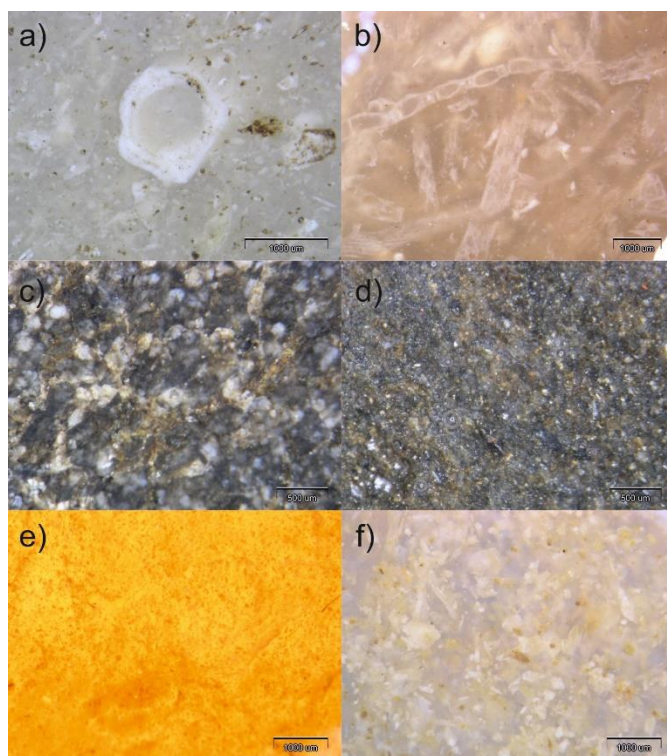
Poslední určenou horninou k výrobě BI jsou metabazity Jizerské hory (MJH), jejichž výchozy vystupují na jižním okraji Jizerských hor, například v okolí Jistebka, nebo Velkých Hamrů (Přichystal 2009, 176). V terénu se dají najít jak nepravidelné úlomky, tak protáhlé hranolovité protáhlé kusy o délce přes 30 cm, které byly ideální pro přípravu dlouhých artefaktů, např. kopytovitých klínů. Patinovaná hornina je špinavá, světle zelenošedá, na čerstvém lomu černošedá až zelenošedá (Přichystal 2009, 176). Na neolitickém sídlišti Bylany u Kutné Hory užití této horniny zcela dominuje. Jeden z hlavních proudů distribuce této suroviny ze sídliště směřoval přes východní Čechy sníženinou Boskovické brázdy do sídlišť kultury s lineární keramikou ve Vedrovicích a s lengyelskou kulturou v Těšeticích-Kyjovicích, nebo postupovala na východ do Hornomoravského úvalu do okolí Zábřežska, Mohelnicka, Prostějovska a Olomoucka (Přichystal 2009, 176). Jiná distribuční vlna směřuje podél Labe přes Sasko až do severního okolí Harzu, nebo do Durynska a severního Bavorska (Přichystal 2009, 178).

Analýzou byla určena také ostatní kamenná industrie (OKI), zastoupena kulmským slepencem. Jedná se o zpevněné klastické sedimenty spodno-karbonského (kulmského) stáří. Slepence se skládají z úlomků nad 2 mm a řadí se do skupiny psefitů. Klasty tvořící slepence

⁶² Klastické či spodnokarbonské horniny. Z petrografického hlediska je Moravskoslezský kulm reprezentován celou škálou klastických hornin – slepenci, drobami, prachovci a břidlicemi (Přichystal 2009, 213).

mají tvar valounů v různém stupni zaoblení (Přichystal 2009, 236). Výchozy této horniny vystupují mimo jiné na Dražanské vrchovině, v jižní části Zábřežské vrchoviny, Nížkém Jeseníku a také v prostoru města Olomouce (Přichystal 2009, 237). Z této horniny jsou doloženy drtící kameny či mlecí podložky z neolitických sídlišť v Mohelnici a Postřelmově a z období badenské kultury z výšinného sídliště z Hlinska u Lipníka (Přichystal 2009, 237). Z kulmského slepence a droby byly vyhotoveny také drtící podložky nalezené na sídlišti KNP v Brně Stránské Skále, kam byly doneseny z nedalekého údolí v Brně Líšni (Přichystal 2009, 237).⁶³

Jak vyplývá z tabulek výše, podle typologie byl v souboru BI zastoupen jeden sekeromlat, jedna sekerka a jeden kopytovitý klín/sekerka. V souboru ŠI převažovaly čepele s jednou, či oboustrannou retuší, méně škrabadlo a v jednom případě zřejmě novověké křesadlo. U ostatní kamenné industrie v jednom případě zrnitěrka. Použitý materiál na výrobu industrie byl mimo silicity převážně místní.

Obrázek č. 46: Podle analýzy Moníka – kamenné suroviny z Moravičan ve vodní imerzi pod stereomikroskopem. a) eratický pazourek; zřejmě ústí mechovky; b) eratický pazourek; tzv. mechovkový trávník; c) silně přepálená kulmská droba; d) kulmský prachovec; e) křemenec typu slunák; f) křídový spongolit západní Moravy. Měřítka jsou v mikrometrech.

⁶³ Příbuzné lipoltické slepence patřily ve východních Čechách až do poloviny 18. století k nejvyhledávanějším surovinám na výrobu mlýnských kamenů (Přichystal 2009, 236).

Z kostěné a parohová industrie jsou z daného období doložena různě tvarovaná šídla, hroty, jehly, lopatičky a parohové palice (Podborský 1993, 178). V našem případě byla výzkumy mimo drobné zbytky zvířecích kostí nalezena převážně kostěná hladítka, šídla, hroty a jehly, vyhotovená z dlouhých kostí tura domácího. U veškerých artefaktů (A 18557, A 18559, A 18560, A 18561, A 18562, A 18571, A 18572, A 18597) KPI byly provedeny jejich kresby viz. kapitola 14. Obrazová část – soubor kostěných artefaktů).

10. Zařazení materiálu do širšího kontextu moravské, slezské a české skupiny nálevkovitých pohárů

Analýzou kompletního zkoumaného materiálu došlo k zařazení všech popisovaných lokalit do období nejmladšího, bolerázského stupně KNP, spadajícího do období středního eneolitu, vymezeného daty 3500–3200 př. n. l. (Šmíd 2017, strana). Tento stupeň se projevuje typickou vhloubenou výzdobou žlábkováním, kanelováním apod., aplikovanou nejčastěji na okrajích, hrdlech a výdutích nádob, což bylo potvrzeno i v tomto případě. Výzdobou bylo opatřeno 56 ks střepů z celkového nálezového souboru (8 %). U tvarosloví nádob byly rozpoznány převážně šálky, hrnce (z nich dva s výčnělky pod okrajem a jeden hrnc s plastickou páskou při okraji) a amfory (u jedné z nichž byla zjištěna ucha na plecích). U zjištěných profilů nádob převažovaly oblé profily s oblou výdutí a oblém nasazení hrdla. Je-li výzdoba na nádobách aplikována, projevuje se v podobě pro toto období typických horizontálních, případně svislých vrypů, obdélníkových vrypů v řadách, rytím nebo zdobením jamkami v horizontální řadě, nebo v podobě kávových zrn či jamkami obdélníkového tvaru. Plastická výzdoba byla v daném případě zastoupena převážně kuželovitými, či jazykovitými výčnělky, nejčastěji horizontálně, případně svisle protáhlými s horizontálním provrtem. Často byla aplikována široká, úzká, případně prožlábnutá pásková ucha. Velké zastoupení v plastické výzdobě měly také vodorovné okrajové lišty s okrouhlými jamkami, límcovité vykrajované lišty a límcovité hladké lišty zdobené okrouhlými jamkami. V jednom případě byla lišta doplněna o polokulovitý a v jednom kuželovitým výčnělkem. Kombinace vhloubené a plastické výzdoby byla zjištěna v podobě vhloubené horizontální řady jamek doplněné o knoflíkovitý výčnělek, vhloubené horizontální řady jamek doplněny o vodorovně protáhlý výčnělek a v podobě kávových zrna v horizontální řadě doplněných o vodorovně protáhlý výčnělek. Vedle keramických nádob bylo na lokalitách objeveno také velké množství hliněných přeslenů a tkalcovských závaží, které dokládají místní textilní výrobu (srovnej Podborský 1993, 173).

Jak již bylo uvedeno výše, vyhodnocením kompletního nálezového souboru z vybraných lokalit Moravičan došlo k jejich zařazení k již známým lokalitám datovaných do období mladší stupně KNP – bolerázský stupeň – Moravičany – Soutok (Kalábková 2016), Úsov – Na Úsovském (Daňhel 2014b), Úsov – Pod Křížovou horou (Daňhel 2014b) a hradisku Stavenice – Na Flecích (Daňhel 2014a, 2014c). Tímto nám byl poskytnut ucelenější přehled osídlení v období KNP a potvrzen fakt, že hradisko Stavenice Na Flecích tvořilo nejméně v období mladšího stupně KNP sídelní centrum přílehlých sídlišť mikroregionu severní části Mohelnické brázdy. Ke zjištění kompletnější podoby osídlení by bylo zapotřebí provést revizi ostatních, dodnes doposud nerevidovaných nálezových celků učiněných převážně místními amatérskými archeology v 50.–70. letech 20. století.

11. Závěr

Prioritním cílem této práce bylo vyhodnocení sídelní strategie v období kultury nálevkovitých pohárů na území Mohelnické brázdy a zpracování movitého materiálu z vybraných lokalit Moravičan. Po důkladné heuristické činnosti bylo zjištěno celkem 17 lokalit bezpečně datovaných do období KNP, přičemž na lokalitách Úsov – Na Úsovském, Úsov – Pod Křížovou horou (Daňhel 2014a, též 2014b), v Moravičanech na lokalitě Soutok (Kalábková 2016), ve Stavenicích na hradisku Na Flecích (Daňhel 2014c) a díky vyhodnocení archeologického materiálu nově také na lokalitách Moravičany – Dílečky, Moravičany – Dlouhé dílečky a Moravičany – dům č. 206, byla zjištěna vzájemná současnost těchto lokalit náležejících do mladšího, bolerázského stupně kultury nálevkovitých pohárů.

Co se týče výběru sídlištních lokalit, byly preferovány jihovýchodní až východní svahy, méně jižní, či jihozápadní, se sklonem do 3°, nejčastěji v blízkosti menších vodních toků 3. a 4. vodního řádu, vzdálené převážně do 300 m. Průměrná nadmořská výška všech lokalit činila 263 m n. m., půdní podloží tvořeno převážně hnědozemí, nivními půdami nebo jejich kombinacemi. Hradisko Na Flecích sloužilo přinejmenším v bolerázském stupni KNP jako výrobní, mocenské, případně správní centrum okolí Mohelnice, Uničova a Úsova, což dokládá jak samotné umístění lokality vůči okolním sídlištím, tak také několikanásobná fortifikace a bohaté nálezy hotových výrobků i polotovarů. Skutečnost, že se hradisko nacházelo na komunikaci sever – jih dokládají také nálezy štípané industrie s materiály z Polska.

Závěrem lze uvést, že předmětná práce splnila svůj cíl, jelikož nám rozšířila doposud známé informace o osídlení Mohelnické brázdy v období kultury nálevkovitých pohárů třemi novými lokalitami v Moravičanech, osídlenými v bolerázském stupni KNP, čímž nám poskytla ucelenější pohled na celkovou sídelní strategii oblasti v daném období.

12. Seznam použité literatury

Neautorizováno, nedatováno: Dubicko – Za kostelem. [Nálezová zpráva č. 1549, 1550] Brno, Archiv NZ AÚ AV.

Neautorizováno, nedatováno: Inventář sbírky v Moravičanech, Brno, Archiv NZ AÚ AV.

Neautorizováno, 1954: Mohelnice – Cukrovar. [Nálezová zpráva č. 2038] Brno, Archiv NZ AÚ AV.

Neautorizováno, 1957: Loštice. [Nálezová zpráva č. 2063] Brno, Archiv NZ AÚ AV.

Neautorizováno 1964: Stavenice – Pod Ohleskama. [Nálezová zpráva č. 1587] Brno, Archiv NZ AÚ AV.

Neautorizováno, 2010a: Bukovice. [Nálezová zpráva č. 1250] Brno, Archiv NZ AÚ AV.

Neautorizováno, 2010b: Horní Libina. [Nálezová zpráva č. 2299] Brno, Archiv NZ AÚ AV.

Neautorizováno, 2011a: Maršíkov. [Nálezová zpráva č. 1683] Brno, Archiv NZ AÚ AV.

Neautorizováno, 2011b: Maršíkov. [Nálezová zpráva č. 1684] Brno, Archiv NZ AÚ AV.

Adamec, J. 1961: Moravičany – Příčky k Lošticím. [Nálezová zpráva] Šumperk, Vlastivědné muzeum.

Beneš, J. – Brůna, V. 1994: Má krajina pamět? In: J. Beneš – V. Brůna (eds.), Archeologie a krajinná ekologie, AÚ AV ČR Praha, 37–47.

Beranová, M. 1987: Zur Frage des systems der Landwirtschaft im Neolithikum und Aneolithikum in Mitteleuropa, AR XXXIX, 141–198.

Böhm J. 1929: Příspěvky k moravské prehistorii I, Časopis vlasteneckého spolku musejního v Olomouci 41–42, 139–152.

Červinka, I. L. 1946a: Libina. [Nálezová zpráva č. 2350] Brno, Archiv NZ AÚ AV.

Červinka, I. L. 1946b: Hrabová. [Nálezová zpráva č. 2383] Brno, Archiv NZ AÚ AV.

Červinka, I. L. 1946c: Stavenice – Velký Bradlec. [Nálezová zpráva č. 1261] Brno, Archiv NZ AÚ AV.

Červinka, I. L. 1946d: [Nálezová zpráva č. 1751] Brno, Archiv NZ AÚ AV.

Červinka, I. L. 1947a: Klopina – Velké Holubice. [Nálezová zpráva č. 2748] Brno, Archiv NZ AÚ AV.

Červinka, I. L. 1947b: Loštice. [Nálezová zpráva č. 742] Brno, Archiv NZ AÚ AV.

Červinka, I. L. 1947c: Klopina – Velké Holubice. [Nálezová zpráva č. 2781] Brno, Archiv NZ AÚ AV.

Červinka, I. L. 1947d: Loštice. [Nálezová zpráva č. 1184] Brno, Archiv NZ AÚ AV.

- Čizmář, Z. 2004: Nové nálezy hliněných modelů sekeromlatů z výšinných sídlišť v Podyjí. In: Kazdová, E. – Měřinský, Z. – Šabatová, K. (eds): K počtě Vladimíru Podborskému. Přátelé a žáci k sedmdesátým narozeninám, Brno, 177–182.
- Daňhel, M. 2014a: Eneolitické hradisko na katastru Stavenice a Úsova. Předběžná zpráva o záchranném archeologickém výzkumu v letech 2012 a 2013. In: M. Bém – J. Peška (eds.), Ročenka archeologického centra Olomouc 2013, Olomouc 2014, 84–100.
- Daňhel, M. 2014b: Archeologické lokality a nálezy z katastru Úsova. Střední Morava 37, 49–69.
- Daňhel, M. 2014c: Stavenice – Na Flecích, PV 55-1, Brno, 184–185.
- Demek, J. 1987: Zeměpisný lexikon ČSR, Hory a nížiny. Praha.
- Demek, J. – Mackovčín, P. a kol. 2006: Zeměpisný lexikon ČR. Hory a nížiny, Brno.
- Dreslerová, D. – Venclová, N. – Danielisová, A. 2010: Modelování hospodářské krajiny mladšího pravěku, Živá archeologie 11, AÚ AV ČR Praha, 56–60.
- Dreslerová, D. 1995: A settlement – economic model for a prehistoric microregion: settlement activities in the Vinoø – stream basin during the Hallstatt period. In: M. Kuna – N. Venclová (eds.), Whither Archaeology. Papers in honour of Evžen Neustupný, ARÚP Praha, 145–160.
- Faltýnek, K – Šlézar, P. 2016: Úsov, Přehled výzkumů 57-1, 199.
- Gojda, M. 2000: Archeologie krajiny. Academia Praha.
- Goš, V. Nedatováno: Moravičany [Nálezová zpráva č. 81] Brno, Archiv NZ AÚ AV.
- Goš, V. 1966: Moravičany – dům. č. p. 206. [Nálezová zpráva č. 45] Šumperk, Vlastivědné muzeum.
- Goš, V. 1967a: Moravičany - porušené kulturní jámy [Nálezová zpráva č. 101] Šumperk, Vlastivědné muzeum.
- Goš, V. 1967b: Moravičany - porušené kulturní jámy [Nálezová zpráva č. 1607] Brno, Archiv NZ AÚ AV.
- Goš V. 1968a: Zprávy o drobných záchranných akcích v okrese Šumperk za rok 1967 v okrese Šumperk, PV 1967, Brno, 119.
- Goš, v. 1968b: Moravičany – Na dílečcích. [Nálezová zpráva č. 1458] Brno, Archiv NZ AÚ AV.
- Goš, V. 1971a: Mohelnice – Za SZTŠ [Nálezová zpráva č. 1585] Brno, Archiv NZ AÚ AV.
- Goš, V. 1971b: Mohelnice – Za SZTŠ [Nálezová zpráva č. 1586] Brno, Archiv NZ AÚ AV.
- Goš, V. 1971c: Slovanské hradiště u Stavenic na severní Moravě, Sborník prací FF UJEP, E16, Brno, 225–228.

- Goš, V. 1972a: Klopina. [Nálezová zpráva č. 1725] Brno, Archiv NZ AÚ AV.
- Goš, v. 1972b: Mohelnice – parc. č. 1320/1. [Nálezová zpráva č. 1723] Brno, Archiv NZ AÚ AV.
- Goš, V. 1978: Zachraňovací akce u Palonína, Přehledy výzkumů 1978, Brno, 68–69.
- Gottwald, A. 1925: Mohyly se žárovými hroby nordickými u Slatinek, ČVSMO 36, 5–15.
- Gottwald, A. 1926: Žárové hroby v mohylách u Ohrozimi, ČVSMO 37, 47–58.
- Gottwald, A. 1928: Žárové hroby u Seloutek, Ročenka národopisného a průmyslového musea města Prostějova a Hané 5, 7–20.
- Gottwald, A. 1931: Žárové hroby v Hájových a Sedliskách u Určic, ČVSMO XLIV, 1–11.
- Gottwald, A. 1935: Pohřebiště na Nivkách u Slatinek, ČVSMO 38, 1–19.
- Horký, J. 1951: Mohelnice – Bartošovo pole. [Nálezová zpráva] Šumperk, Vlastivědné muzeum.
- Horký, J. 1952: Moravičany – Na polích mezi Moravičany a Lošticemi. [Nálezová zpráva] Šumperk, Vlastivědné muzeum.
- Horký, J. 1953a: Mohelnice – Návrší kolem bývalého cukrovaru. [Nálezová zpráva č. 14] Šumperk, Vlastivědné muzeum.
- Horký, J. 1953b: Mohelnice – Kukuk. [Nálezová zpráva] Šumperk, Vlastivědné muzeum.
- Horký, J. 1953c: Mohelnice – U bývalého cukrovaru. [Nálezová zpráva č. 17] Šumperk, Vlastivědné muzeum.
- Horký, J. 1954a: Doubravice – Kouřilka (Sýkorník). [Rukopis] Šumperk, Vlastivědné muzeum.
- Horký, J. 1954b: Mohelnice – Bartošovo pole. [Nálezová zpráva] Šumperk, Vlastivědné muzeum.
- Horký, J. 1954c: Mohelnice – Bartošovo pole. [Nálezová zpráva č. 18] Šumperk, Vlastivědné muzeum.
- Horký, J. 1955: Mohelnice – Cukrovar. [Nálezová zpráva] Šumperk, Vlastivědné muzeum.
- Horký, J. 1956: Mohelnice – Za bývalou škrobárnou. [Nálezová zpráva] Šumperk, Vlastivědné muzeum.
- Horký, J. 1957a: Mohelnice – Garáže ČSAD, též Za bývalou škrobárnou. [Nálezová zpráva č. 21] Šumperk, Vlastivědné muzeum.
- Horký, J. 1957b: Moravičany – Dlouhý díleček. Jáma zvoncovitých pohárů [Nálezová zpráva č. 26] Šumperk, Vlastivědné muzeum.
- Horký, J. 1960: Moravičany – Dlouhý díleček. Objekt zvoncovitých pohárů u Moravičan - [Nálezová zpráva č. 3709] Brno, Archiv NZ AÚ AV.

- Horký, J. 1962: Hrob z pozdní doby kamenné u Mohelnice. [Nálezová zpráva] Šumperk, Vlastivědné muzeum.
- Houšřová, A. 1959: Poznámky ke kultuře nálevkovitých pohárů na Moravě, SA 7, 38–46.
- Houšřová, A. 1960: Kultura nálevkovitých pohárů na Moravě – Die Trichterbecherkultur in Mähren, *Fontes Archaeologici Pragenses* 3. Praha.
- Hübllová, N. 2012: Historie školství v Mohelnici, se zaměřením na základní školství do roku 1953, bakalářská práce, Univerzita palackého v Olomouci, pedagogická fakulta, katedra společenských věd.
- Ivanov, I. – Avramova, M. 2000: Varna Necropolis. The Dawn of European Civilization. *Treasures of Bulgaria* 1, 54 pp. Sofia.
- Janák, V. – Přichystal, A. 2007: Ateliér kultury nálevkovitých pohárů na výrobu broušené industrie z kulmských hornin v Holasovicích, okr. Opava – Archeologické studie Univerzity Hradec Králové sv. 1 (Otázky neolitu a eneolitu našich zemí, 30. 10. – 2. 11. 2006), 177–188. Hradec Králové.
- Kalábková, P. 2009: Lengyelské osídlení střední Moravy. [Disertační práce] Díl I., Brno. – Masarykova univerzita, fakulta filozofická.
- Kalábková, P. 2016: Sonda do pravěku Moravičan, *Zprávy vlastivědného muzea v Olomouci* 312/2016, s. 5–20.
- Kalferst, J. – Zápotocký, M. 1991: Sídliště ze staršího období kultury nálevkovitých pohárů u Benátek, okr. Hradec Králové. *Archeologické rozhledy* 43, 376–410.
- Kapl, V. 1956a: Klopina – Hranička. [Nálezová zpráva] Šumperk, Vlastivědné muzeum.
- Kapl, V. 1956b: Klopina – Severně od obce. [Nálezová zpráva] Šumperk, Vlastivědné muzeum.
- Kapl, V. 1957a: Mohelnice – Bartošovo pole. [Nálezová zpráva] Šumperk, Vlastivědné muzeum.
- Kapl, V. 1957e: Moravičany – Dlouhý díleček, jižní část. [Nálezová zpráva] Šumperk, Vlastivědné muzeum.
- Kapl, V. 1958a: Doubravice – Kouřilka. [Nálezová zpráva] Šumperk, Vlastivědné muzeum.
- Kapl, V. 1961: Palonín – západně od Kouřilky. [Nálezová zpráva] Šumperk, Vlastivědné muzeum.
- Kapl, V. 1979: Palonín – Sékorník. [Nálezová zpráva] Šumperk, Vlastivědné muzeum.
- Konopová, M. 2013: Sídliště nálevkovitých pohárů v Lazcích u Uničova a osídlení této kultury na Uničovsku. [Diplomová práce] Olomouc – Univerzita Palackého, Filozofická fakulta.

- Koštuřík, P. – Macháček, J. 1997: Komentář ke „Kódu moravské domácí eneolitické keramiky“. In: Počítačová podpora v archeologii. 1. vydání, Masarykova univerzita v Brně, Brno 47–92.
- Koštuřík, P. 2007: Eneolitické osídlení hradiska u Kramolína ve středoevropských souvislostech. Brno.
- Kotrlé, F. – Hošek, R. 1926–1936: Pamětní kniha musea v Dubicku – přepis originálu Faltýnek, K. 2008. In: D. Kolbinger (ed.), Archeologie Moravy a Slezska VII – Kopřivnice, Hulín, Frýdek – Místek, Havířov, 312–330.
- Křišťuf, P – Zíková, T. a kol. 2015: Výzkum krajiny: Vybrané antropologické a archeologické metody. Katedra antropologie, Fakulta filozofická, Západočeská univerzita v Plzni.
- Kuna, M. a kol. 2004: Nedestruktivní archeologie: teorie, metody a cíle. Academia Praha.
- Kuna, M. 2004: Povrchový sběr. In: M. Kuna a kol., Nedestruktivní archeologie: teorie, metody a cíle. Academia Praha, 305–352.
- Lapka, M. 2008: Úvod do sociologie krajiny. Praha.
- Martínek, J. – Šlězár, P. 2014: Po stopách starých cest, Výsledky projektu „Výzkum historických cest v oblasti severozápadní Moravy a východních Čech.“ Výstavní katalog, Brno.
- Medunová-Benešová, A. 1981: Jevišovice – Starý Zámek. Schicht C2, C1, C. Katalog der Funde, FAM XIII, Brno.
- Melzer, M. – Schulz, J. a kol 1993: Vlastivěda šumperského okresu. Vlastivědné muzeum v Šumperku. Šumperk.
- Moník, M. 2020: Laboratorní analýza kamenné industrie z Moravičan. Olomouc.
- Nekvasil, J. 1957: Eneolitické jámy v Moravičanech, Archeologické rozhledy IX, 449-452.
- Nekvasil, J. 1958: Moravičany – Dílečky. Sonda A – Dílečky – kulturní vrstva a jámy. Kultura nálevkovitých pohárů, lužická a pozdní doba římská [Nálezová zpráva č. 149/58] Brno, Archiv NZ AÚ AV.
- Nekvasil, J. 1961: [Nálezová zpráva č. 488] Brno, Archiv NZ AÚ AV.
- Nekvasil, J. 1963: Pravěk Mohelnicka, Mohelnice.
- Nekvasil, J. 1964: [Nálezová zpráva č. 430] Brno, Archiv NZ AÚ AV.
- Nekvasil, J. 1966a: Výzkum lužického pohřebiště v Moravičanech v roce 1965, Přehled Výzkumů 1965, s. 32, Brno.
- Nekvasil, J. 1966b: Moravičany [Nálezová zpráva č. 1942/72] Brno, Archiv NZ AÚ AV.
- Nekvasil, J. 1966c: Moravičany [Nálezová zpráva č. 832] Brno, Archiv NZ AÚ AV.
- Nekvasil, J. 1973a: Doubravice – Kouřilka. [Nálezová zpráva] Šumperk, Vlastivědné muzeum.

- Nekvasil, J. 1973b: Stavenice – Velká Brabec. [Nálezová zpráva č. 2600] Brno, Archiv NZ AÚ AV.
- Nekvasil, J. 1974: Doubravice – Kouřilka, [Nálezová zpráva č. 413] Brno, Archiv NZ AÚ AV.
- Neustupný, E. 1994: Teorie sídelních areálů. Settlement area theory in Bohemian archaeology. Památky archeologické - Supplementum 1, 248–258.
- Neustupný, E. 2008: Všeobecný přehled eneolitu. In: E. Neustupný (ed.), Archeologie pravěkých Čech 4 – Eneolit. Praha, 11–24.
- Novotná, M. – Soják, M. 2013: Velká Lomnica – Burchbrich, Urzeitliches dorf unter den Hohen Tatra. Nitra.
- Pavelčík, J. 1990: Těžba a zpracování kamene na výšinné eneolitické osadě v Hlinsku u Lipníka nad Bečvou. – Časopis Slezského muzea B39, Opava. 97–105.
- Pavelčík, J. 1992: Keramika pátého sídelního horizontu z výšinné osady v Hlinsku u Lipníka nad Bečvou, PA XL 29–46.
- Pavelčík, J. 1993: Lid s kanelovanou keramikou. In: V. Podborský (ed.), Pravěké dějiny Moravy. Brno.
- Pavelčík, J. 1994: Nové nálezy antropomorfních a zoomorfních idolů na Moravě, Pravěk NŘ 2, 205–214.
- Peške, L. 1987: Žárové zemědělství z hlediska koloběhu dusíku, fosforu a draslíku v půdě a rychlosti jejich vyčerpání – Das Brandwirtschaftssystem aus der Sicht des NPK-Kreislaufs im Boden und dessen Erschöpfung. Archeologické rozhledy 39, 317–333.
- Peške, L. 2000: Die osteologischen Funde von Cimburk. In: Zápotocký, M. 2000, 89–92.
- Podborský, V. 1993: Nástup zemědělců, Na prahu doby kovové, In: V. Podborský (ed.), Pravěké dějiny Moravy. Vlastivěda Moravská. Země a lid. Nová řada. Svazek 3. Brno, 71–233.
- Poulik, J. 1954a: Mohelnice – Kukuk. [Nálezová zpráva č. 2047] Brno, Archiv NZ AÚ AV.
- Poulik, J. 1954b: Mohelnice – Kukuk. [Nálezová zpráva č. 2046] Brno, Archiv NZ AÚ AV.
- Poulik, J. 1954c: Mohelnice – Za bývalou škrobárnou. [Nálezová zpráva č. 2045] Brno, Archiv NZ AÚ AV.
- Přichystal, A. 1984: Raw materials of chipped stone artifacts in Moravia (Czechoslovakia) and methods of their research. – In: Kunchev, K. S. – Nachev, I. K. – Cholakov, N. T., eds.: 3rd Seminar on Petroarchaeology. Reports, 146–152. Plovdiv.
- Přichystal, A. 1997: Sources of siliceous raw materials in the Czech Republic. In: Schild, R. – Sulgostowska, Z., eds.: Man and Flint. Proceedings of the VIII. International flint Symposium, 351–355. Warszawa

- Přichystal, A. 2000: Stone raw materials of Neolithic – Aeneolithic polished artefacts in the Czech Republic: The present state of knowledge. – *Krystalinikum* 26, 119–136. Brno.
- Přichystal, A. 2009: Kamenné suroviny v pravěku. Východní části střední Evropy. Brno.
- Roberts, B. K 1987: Landscape Archaeology. In: J. M. Wagstaff (ed.), *Landscape and Culture*. Oxford, 77–96.
- Rulf, J. 1983: Přírodní prostředí a kultury českého neolitu a eneolitu, *Památky archeologické* 74, 35–95.
- Sádlo, J. 1994: Krajina jako interpretovaný text. In: J. Beneš – V. Brůna (eds.), *Archeologie a krajinná ekologie*, AÚ AV ČR Praha, 47–55.
- Stehlík, V. 1977: *Naučný slovník zeměpisný*, díl VII. Praha.
- Svoboda, J. 1995: Palaeolithic landscapes of Moravia: A mosaic of occupation strategies. *Geolines* 2, 7–9.
- Šebela, L. 1992a: Mohelnice – Bartošovo pole. [Nálezová zpráva č. 121] Brno, *Archiv NZ AÚ AV*.
- Šebela, L. 1992b: Bludov. [Nálezová zpráva č. 47] Brno, *Archiv NZ AÚ AV*.
- Šmíd, M. – Procházková, P. 1999: Návrh typologie keramiky kultury lidu s nálevkovitými poháry na Moravě. *Pravěk NŘ* 9/1999, 159–179.
- Šmíd, M. – Přichystal, A. 2015: Eneolitická hradiska na Prostějovsku Ohrozim – Čubernice a Prostějov-Čechovice – Čechovsko, *Pravěk Supplementum* 29. Brno.
- Šmíd, M. 1981: Výzkum zbytku sídlištního objektu na výšinném eneolitickém sídlišti Čechovsko u Čechovic, okr. Prostějov, *Přehled výzkumů* 1979, 18–19.
- Šmíd 1992: Nástin periodizace kultury s nálevkovitými poháry na Moravě. *Pravěk NŘ* 2/1992, 131–157.
- Šmíd, M. 1993: Kultura nálevkovitých pohárů. In: Podborský, V. a kol. *Pravěké dějiny Moravy*. Brno, 165–179.
- Šmíd, M. 1994: Nástin periodizace kultury s nálevkovitými poháry na Moravě, *Pravěk NŘ* 2, 1992, 131–157.
- Šmíd, M. 2003: Mohylová pohřebiště kultury nálevkovitých pohárů na Moravě. In: M. Čižmář (ed.), *Pravěk Supplementum* 11. Brno.
- Šmíd, M. 2004: Středomoravská mohylová pohřebiště KNP. *Archeologické památky střední Moravy*, svazek 7. Olomouc.
- Šmíd, M. 2007: Rmíz u Laškova, pevnost kultury nálevkovitých pohárů, *Archeologické památky střední Moravy*, sv. 14. Olomouc.

- Šmíd, M. 2010: Hrad u Bílovic, hradisko z pozdní doby kamenné nad běleckým mlýnem, Archeologické památky střední Moravy, sv. 18. Olomouc.
- Šmíd, M. 2017: Nálevkovité poháry na Moravě, *Pravěk Supplementum* 33. Brno.
- Tomešová, B. 2015: Neolitické sídliště v Lošticích v kontextu neolitického osídlení povodí horní Moravy. [Diplomová práce] Hradec Králové – Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta.
- Tichý, R. 1959: [Nálezová zpráva č. 2150/59] Brno, Archiv NZ AÚ AV.
- Tichý, Rad. 1998: Chronologická analýza keramiky z neolitického sídliště v Mohelnici u Zábřeha. In: V. Prostředník – V. Vokolek (eds.), *Otázky neolitu a eneolitu našich zemí*, Sborník referátů z 16. pracovního zasedání badatelů pro výzkum neolitu a eneolitu Čech, Moravy a Slovenska, Lázně Sedmihorky 23.–25. září 1997. Turnov – Hradec Králové, 49–59.
- Vlček, V. ed. 1984: *Zeměpisný lexikon ČSR. Vodní toky a nádrže*. Praha.
- Vrbka, A. 1936: *Museal – Jahreshauptbericht 1935, Znaimer Wochenblatt, separatum. Zábřežsko (kartografický dokument): Moravská Třebová, Mohelnice, Uničov, Litovel: turistická mapa 1:50 000, 2010*, Praha.
- Zápotocký, M. 1957: K problému počátku kultury nálevkovitých pohárů, *AR IX*, 206–235.
- Zápotocký, M. 1958: Problém periodizace kultury nálevkovitých pohárů v Čechách a na Moravě, *AR X*, 664–700.
- Zápotocký, M. 2002: Eneolitická broušená industrie a osídlení v regionu Čáslav – Kutná Hora. In: I. Pavlů (ed.), *Bylany Varia 2*. Praha, 159–227.
- Zápotocký, M. 2008: Starší eneolit. In: E. Neustupný (ed.), *Archeologie pravěkých Čech. Sv. 4. Eneolit*. Archeologický ústav AV ČR Praha, 60–86.
- Zeman, T. 2012: Mohelnice – OD Tesco. [Nálezová zpráva 43/2012] Olomouc, *Archaia Olomouc o.p.s.*
- Zvelebil, M. 1994: Koncept krajiny: šance pro archeologii. In: J. Beneš – V. Brůna (eds.), *Archeologie a krajinná ekologie*, AÚ AV ČR Praha, 20–37.

13. Seznam zkratek

1. Katalogové zkratky

LOK – Lokalita

OBJ – Objekt

VRS – Vrstva

INV – Inventární číslo

PČK – Celkový počet kusů

PČJ – Celkový počet jedinců

HM – Hmotnost střepu

DOCH – Stupeň dochovalosti: 1 – okraj; 2 – hrdlo; 3 – plece; 4 – výduť; 5 – spodek nádoby; 6 – dno; 7 – nožka; 8 – rekonstruovaný jedinec; 9 – zcela zachovaný exemplář; 10 – zlomek výčnělku/ucha; 11 – přesně neidentifikovatelný jedinec

OKR – Tvar okraje: 1 – kyjovitý; 2 – zaoblený; 3 – zúžený; 4 – hrotitý; 5 – límcovitý; 6 – zaostřený; 7 – seříznutý vně; 8 – rovný; 9 – dovnitř seříznutý

HR – Tvar hrdla: 1 – prohnuté; 2 – kónické; 3 – přímé; 4 – Přímé s vybočeným okrajem; 5 – Prohnuté, stěna v řezu zesílena; 6 – Kónické, stěna v řezu zesílena

PL – Tvar plecí: 1 – klenutý; 2 – kónický; 3 – přímý; 4 – prohnutý; 5 – klenutý, stěna v řezu zesílena; 6 – konický, stěna v řezu zesílena; 7 – prohnutý, stěna v řezu zesílena. Výduť není nijak rozdělena.

SP – Tvar spodku nádoby: 1 – klenutý; 2 – kónický; 3 – přímý; 4 – prohnutý

DN – Tvar dna: 1 – ostrý; 2 – oblý; 3 – nožkovitý; 4 – ostrý, dno ke středu zesíleno; 5 – ostrý, dno dovnitř vklopené; 6 – oblý, dno dovnitř vklopené; 7 – oblý, dno ke středu zesíleno; 8 – dno nevyznačeno

NZ – Tvar nožky: 1 – válcovitá; 2 – válcovitá s vybočenou podstavou; 3 – kónická; 4 – kónická s vybočenou podstavou; 5 – mírně prohnutá; 6 – silně prohnutá; 7 – mírně zvoncovitá; 8 – silně zvoncovitá; 9 – destičkovitá; 10 – křížová; 11 – lalokovitá

PRF – Profilace nádoby: 1 – ostrá; 2 – oblá; 3 – nasazení hrdla ostré; 4 – nasazení hrdla oblé; 5 – výduť ostrá, nasazení hrdla ostré; 6 – výduť ostrá, nasazení hrdla oblé; 7 – výduť oblá, nasazení hrdla ostré; 8 – výduť oblá, nasazení hrdla oblé

KT – keramická třída: 01 – hrnce; 02 – poháry; 03 – mísy; 04 – mísy na nožce; 06 – jiné užitkové tvary; 07 – zvláštní typy; 09 – drobné keramické tvary; 10 – amfory; 11 – džbánky; 12 – šálky; 13 – čerpáky; 14 – hmoždíře; 15 – rendlíky; 16 – láhev s límcem; 17 – plastika; 18 – buben.

PRO – průměr okraje

PNH – průměr nasazení hrdla

PRV – průměr výdutě

PD – průměr dna

PRP – průměr podstavy

CV – celková výška střepu

CŠ – celková šířka střepu

TS – tloušťka střepu

TVS – tvrdost střepu: 1 – velmi měkká; 2 – měkká; 3 – normální; 4 – tvrdá; 5 – velmi tvrdá; 6 – extrémně tvrdá

KH – druh keramické hmoty: 1 – plavená; 2 – jemnozrnná; 3 – terra nigra; 4 – středozrnná; 5 – terra sigillata; 6 – zrnitá; 7 – hrubozrnná

PKH – příměs keramické hmoty: 1 – barvivo; 2 – šamot; 3 – kosti; 4 – mušle; 5 – tuha; 8 – slída; 9 – organika; 10 – drcený křemen; 11 – příměs černého barviva; 12 – příměs šedého barviva; 13 – příměs hnědého barviva; 14 – příměs červeného barviva; 15 – příměs růžového barviva; 16 – příměs žlutého barviva; 17 – příměs bílého barviva; 25 – šamot a tuha.

PV – úprava povrchu vně, PU – úprava povrchu uvnitř: 1 – zrnitý, hrubé naturální; 2 – hrubě modelovaný, přirozený; 3 – jemněji modelovaný, přirozený; 4 – hlazený, přirozený; 5 – leštěný, přirozený; 6 – potažený zvláštní vrstvou; 7 – potažený zvláštní vrstvou a hlazený; 8 – potažený zvláštní vrstvou a leštěný; 9 – monochromně malovaný

BV, BU – Barva vně, barva uvnitř: 1 – světle šedá do bíla; 2 – světle šedá; 3 – šedá do oranžova; 4 – Tmavě šedá; 5 – tmavě šedá do černa; 6 – hnědá; 7 – černá

DV – druh výzdoby: 1 – malovaná; 2 – rýsovaná; 3 – vhloubená; 4 – plastická; 5 – vypíchaná; 6 – inkrustace; kombinace (např. 34 – vhloubená s plastickou)

RVV – rozložení vhloubené výzdoby, RPV – rozložení plastické výzdoby: 1 – okraj; 2 – hrdlo; 3 – výduť; 4 – plec; 5 – spodek nádoby; 6 – dno; 7 – nožka; 8 – ucho; 9 – celé tělo; různé kombinace

VV – vhloubená výzdoba

PVX – plastická výzdoba

OBR – obrázek

2. Zkratky jednotlivých kultur

JeK – jevišovická kultura

JsK – jordanovská kultura

KKK – kultura kanelovanou keramikou

KLPP – kultura lužických popelnicových polí

KNP – kultura nálevkovitých pohárů

KZP – kultura zvoncových pohárů

Lat – latén

Lgk – lengyelská kultura

LnK – kultura s lineární keramikou

Luž – lužická kultura

MMK – Moravská malovaná keramika

RS – raný středověk

Slez – slezská kultura

VS – vrcholný středověk

3. Zkratky použité v analýze kamenné industrie

SGS – silicity glacialních sedimentů

SKJ – silicity krakovsko-čenstochovské jury

MJH – metabazit typu Jizerské hory

4. Ostatní zkratky

Obr. – obrázek

Tab. – tabulka

Kat. – katalog

NZ – nálezová zpráva

přír. č. – přírůstkové číslo

inv. č. – inventární číslo

VM – Vlastivědné muzeum

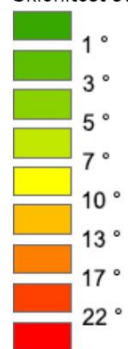
14. Obrazová část

Mapové podklady – legenda

Orientace svahů vůči světovým stranám

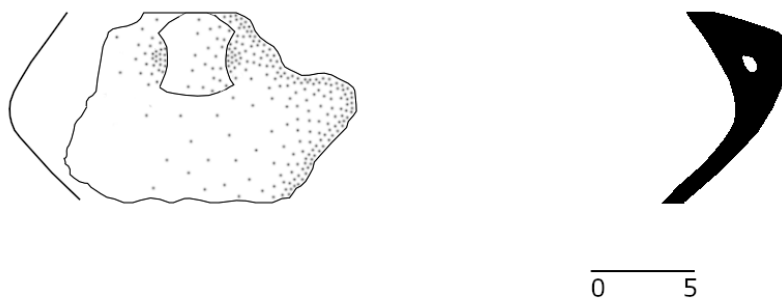

Sklonitost svahů

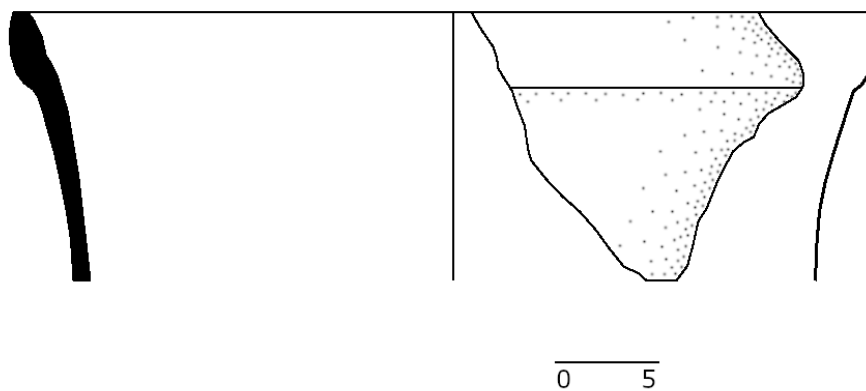

Soubor keramických artefaktů

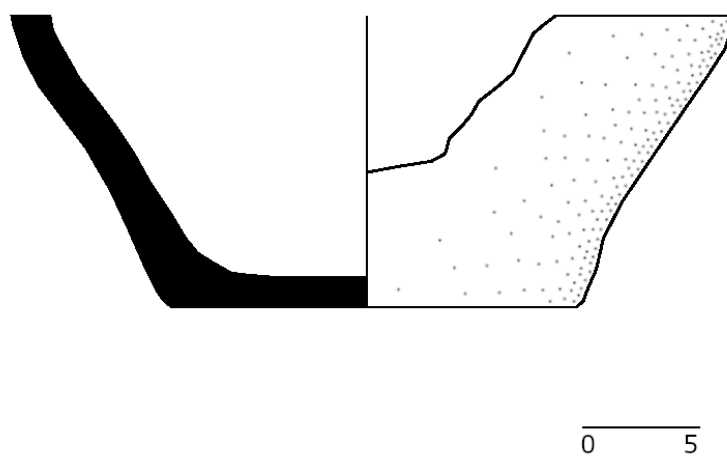
A 1351

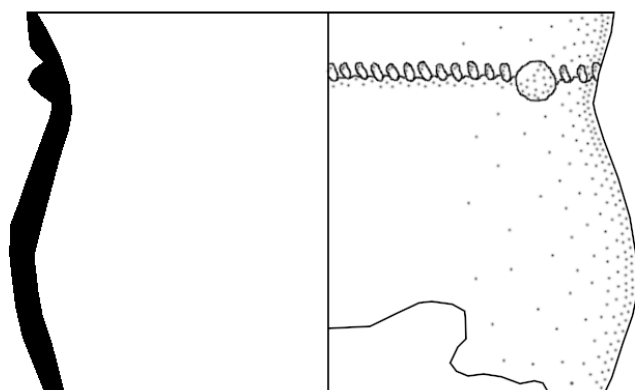
A 3778

A3779

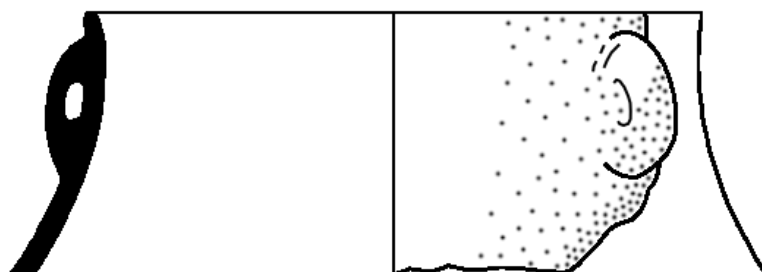

A18491 – A18492

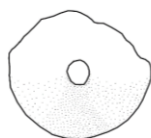

0 5

A18499

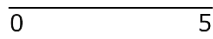
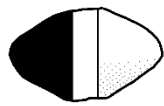
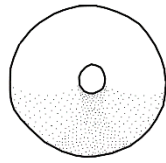

A18510

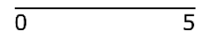
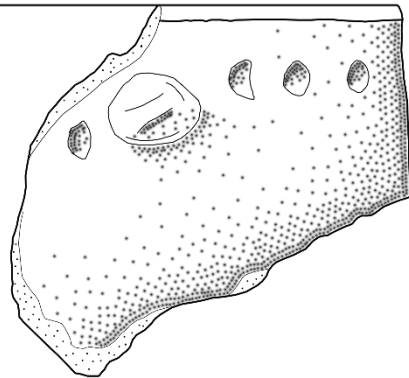

0 5

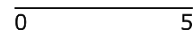
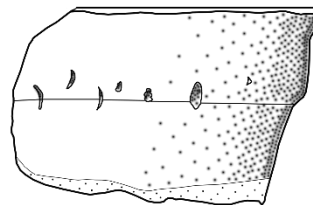
A18511

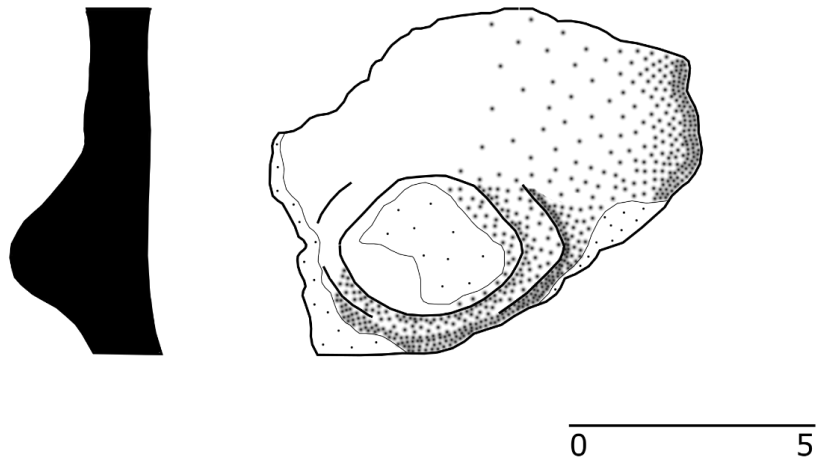
A18519

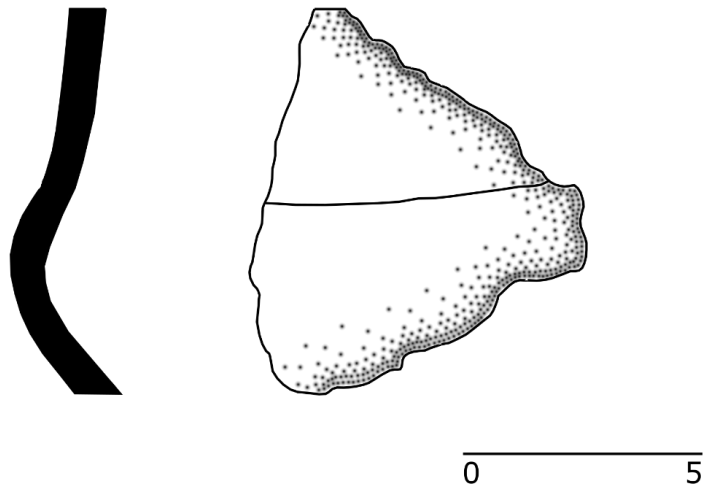
A18520

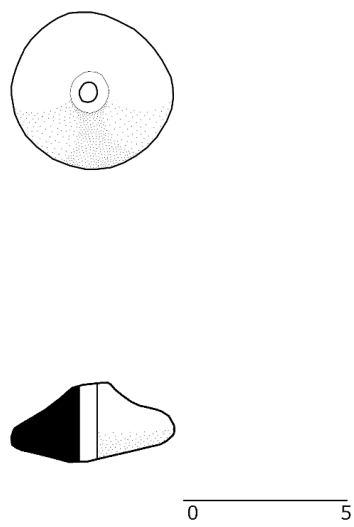
A18521

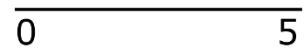
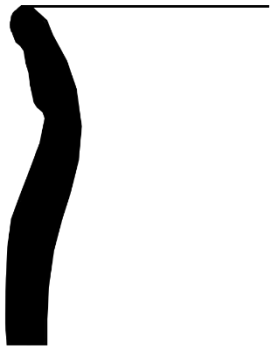
A18525

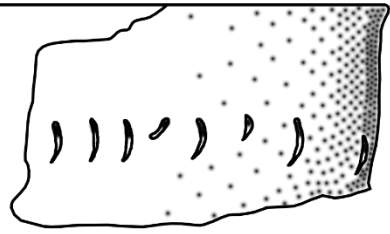
A18569

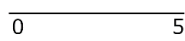
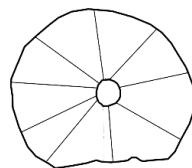
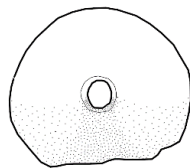
A18587

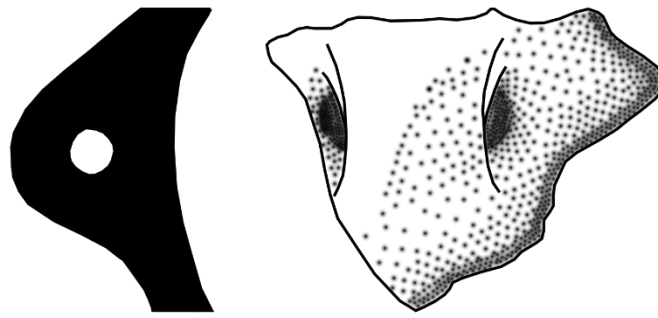
A18604

A18609

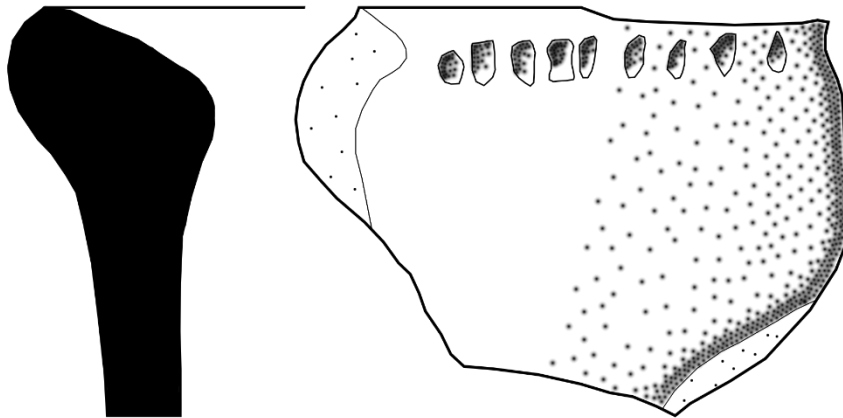

A18623

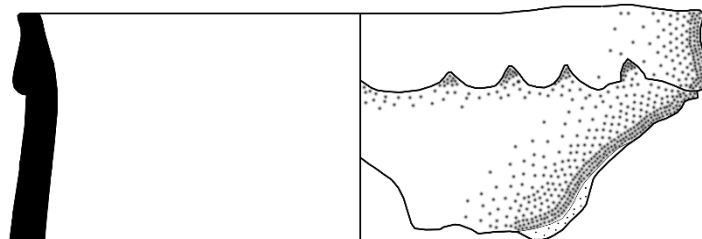
0 5

A18629

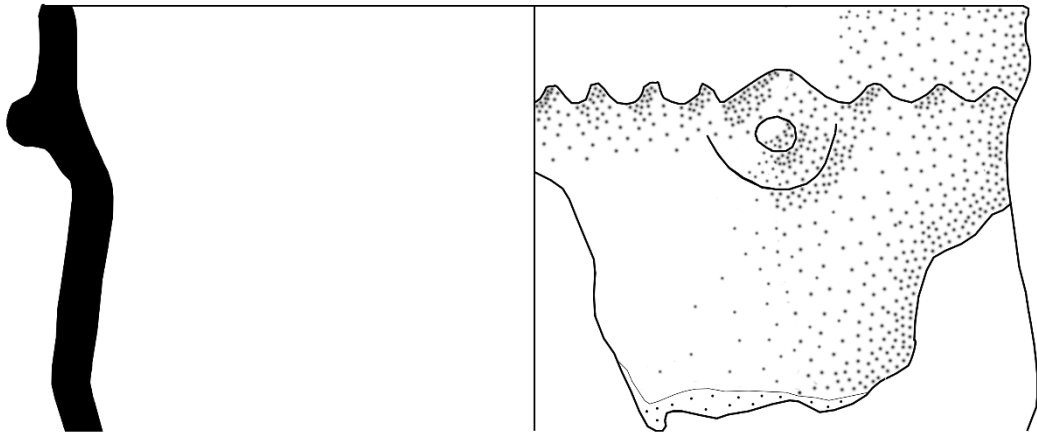
0 5

A18636

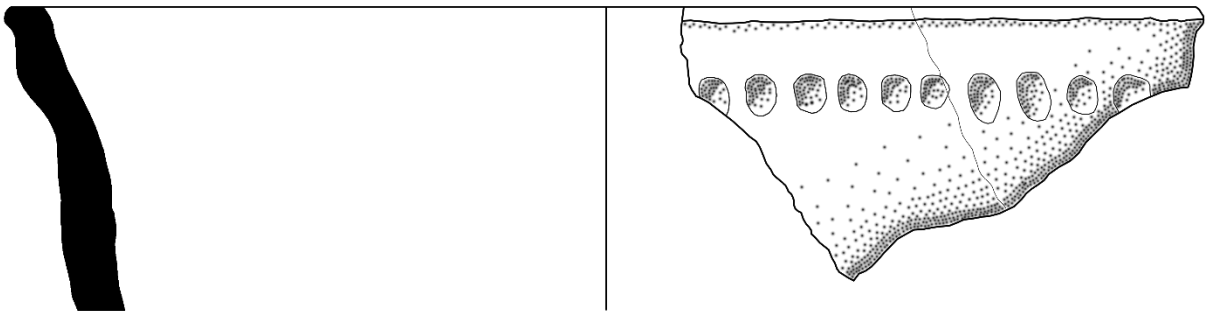
0 5

A18649

0 5

A18650

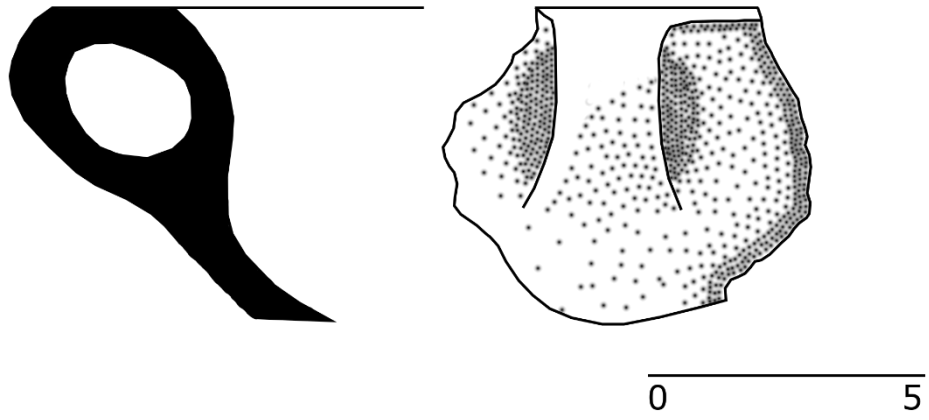
0 5

A18651

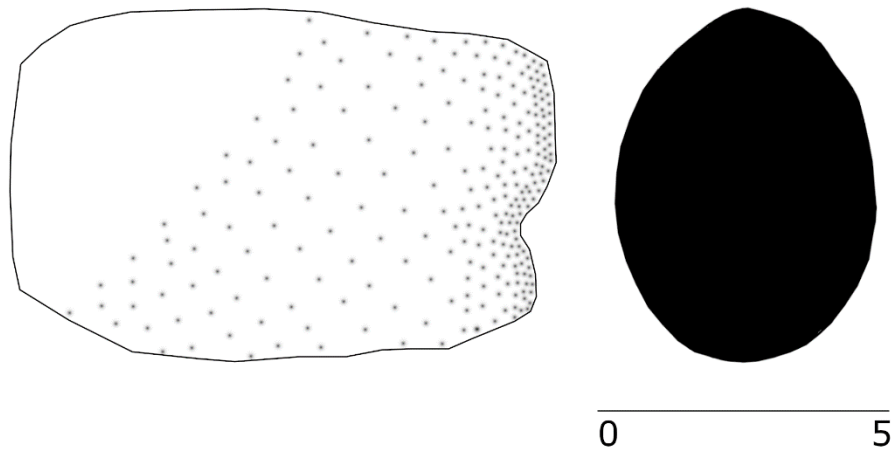

0 5

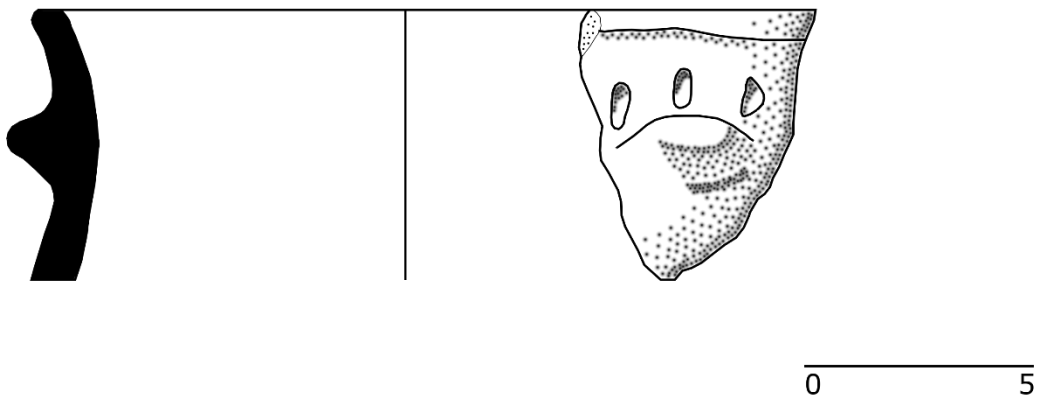
A18663

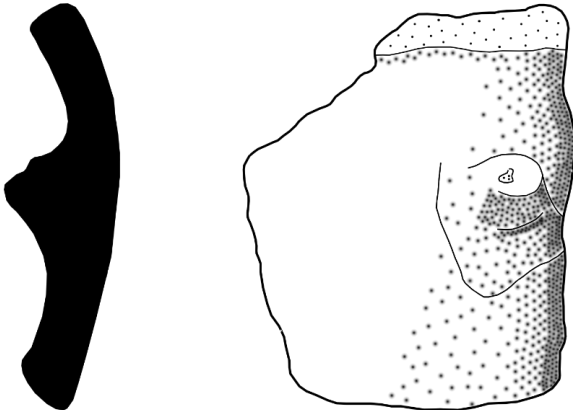
A18669

A43623

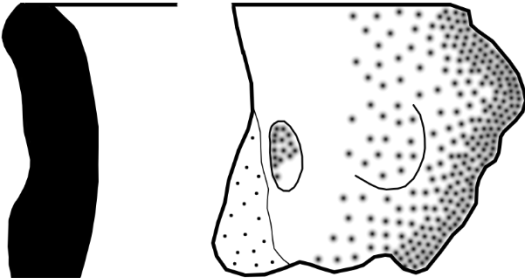

A43624

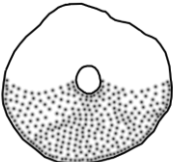
0 5

A43627

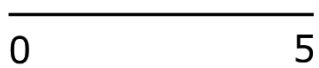
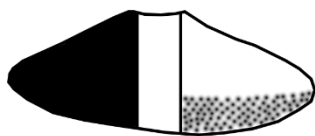
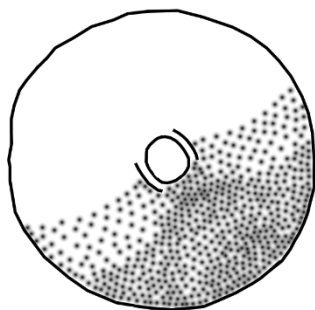
0 5

A43629

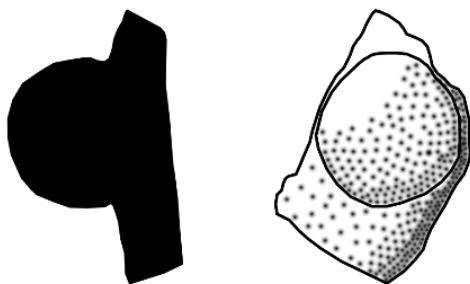

0 5

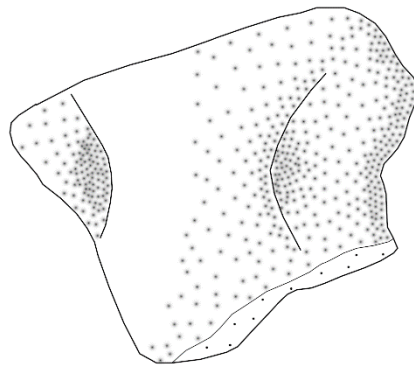
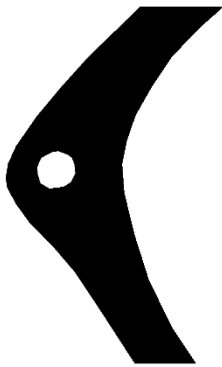
A43630

A43662

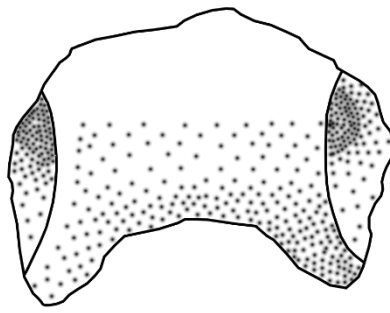
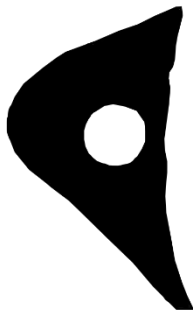

A43665

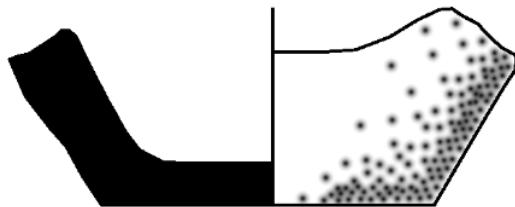
0 5

A43669

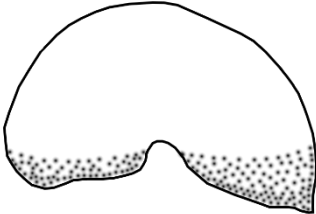
0 5

A43670

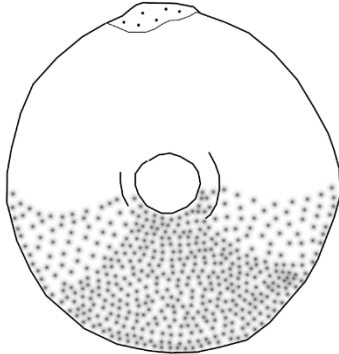
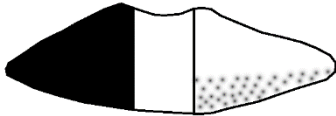
0 5

A43671

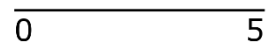
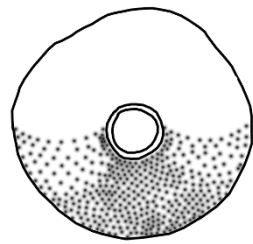
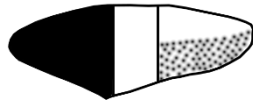
0 ————— 5

A43672

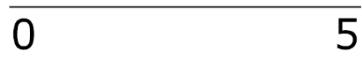
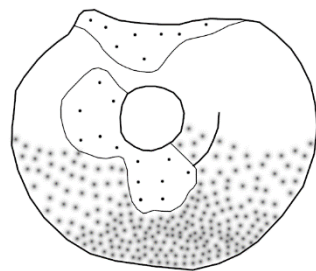
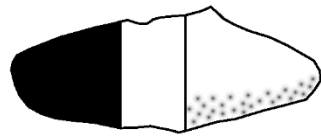

0 ————— 5

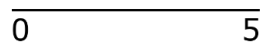
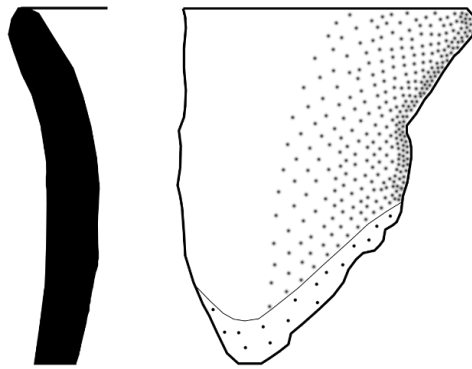
A43673

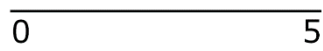
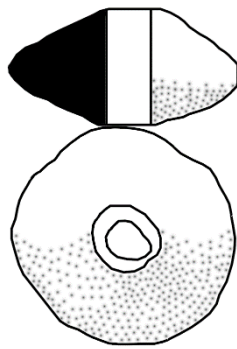
A43674

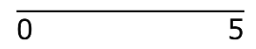
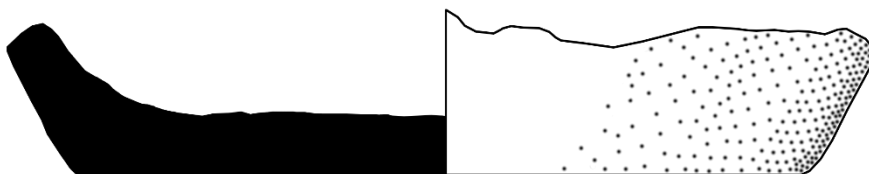
A50392

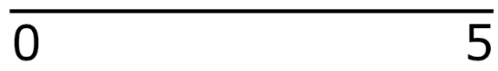
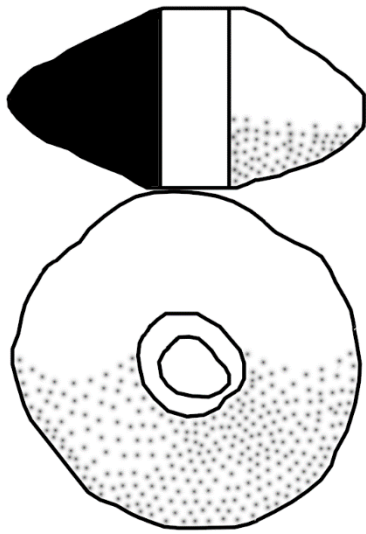
A50396

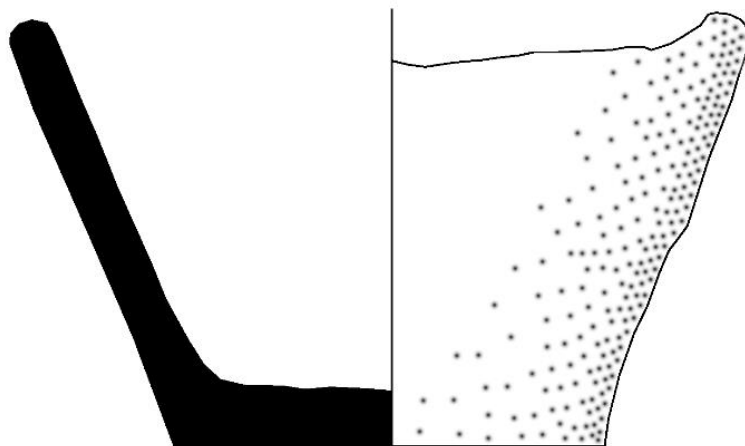
A50397

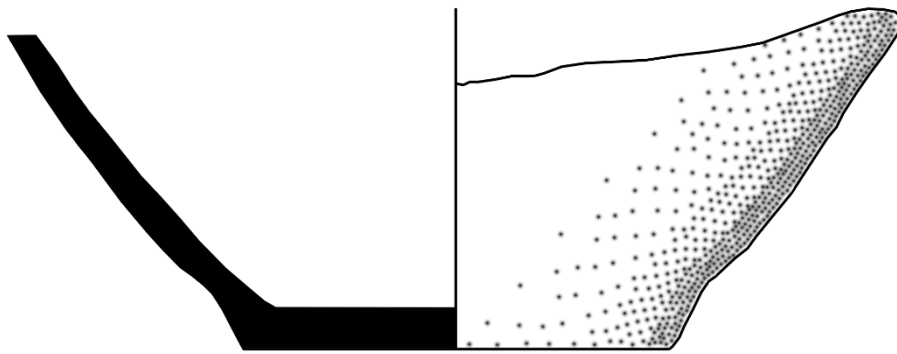
A50398

A50399

A50400

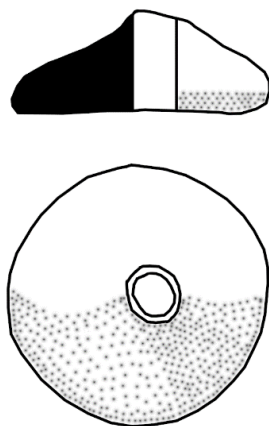
0 5

A50402

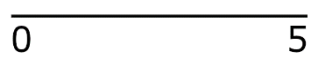
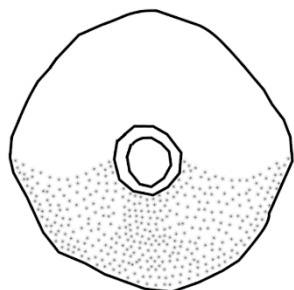
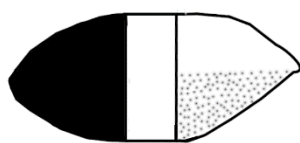
0 5

A50403

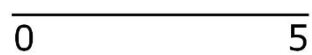
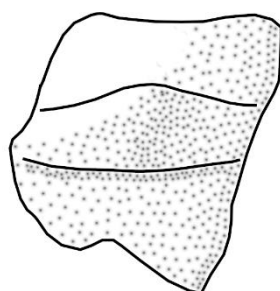
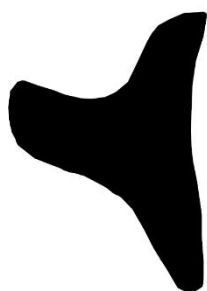

0 5

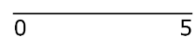
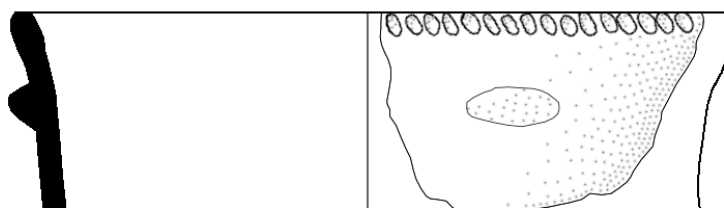
A50404

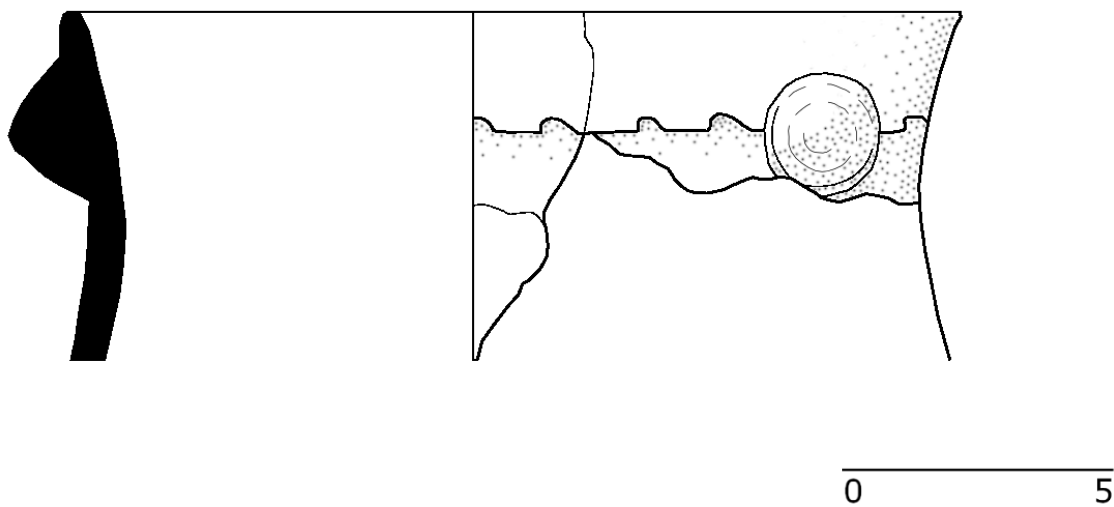
A50410

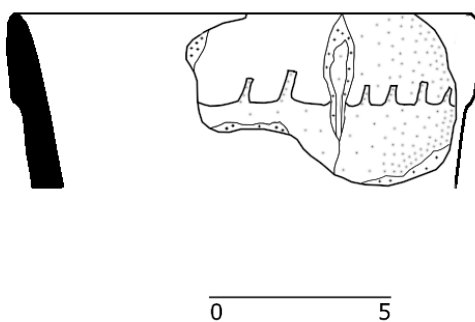
Neinventováno

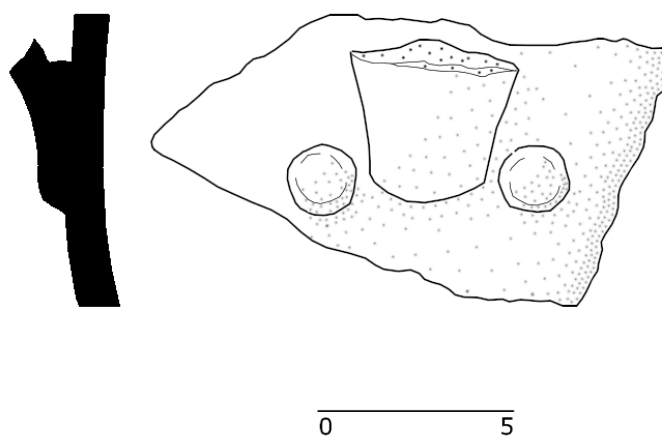
Neinventováno

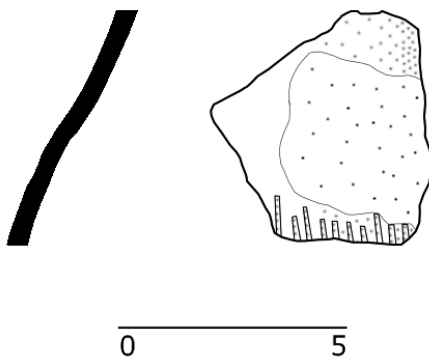
Neinventováno – j. 3 – Dlouhý díleček

Neinventováno

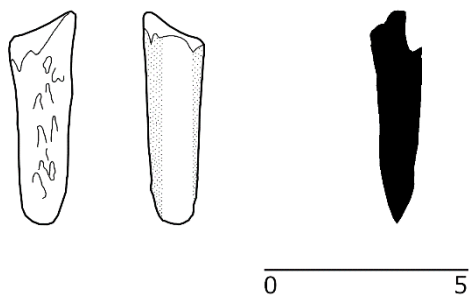

Neinventováno

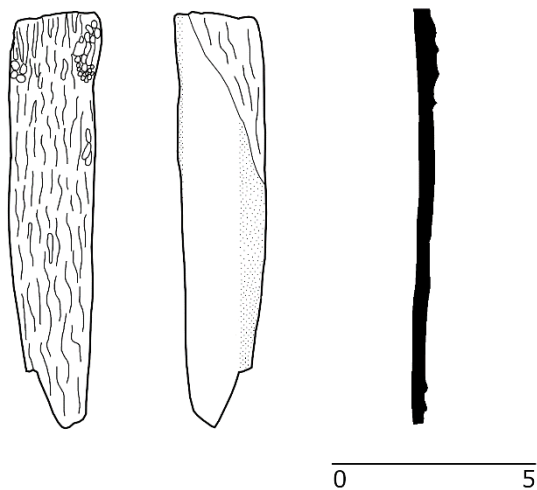

Soubor kostěných artefaktů

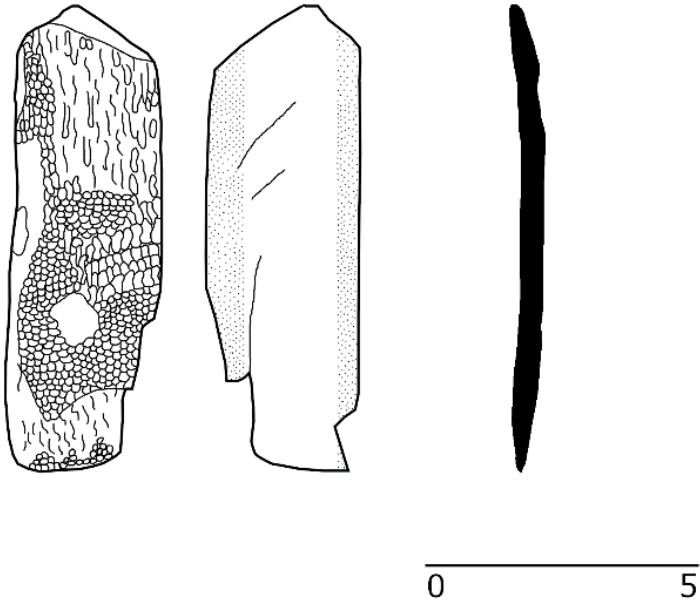
A18557

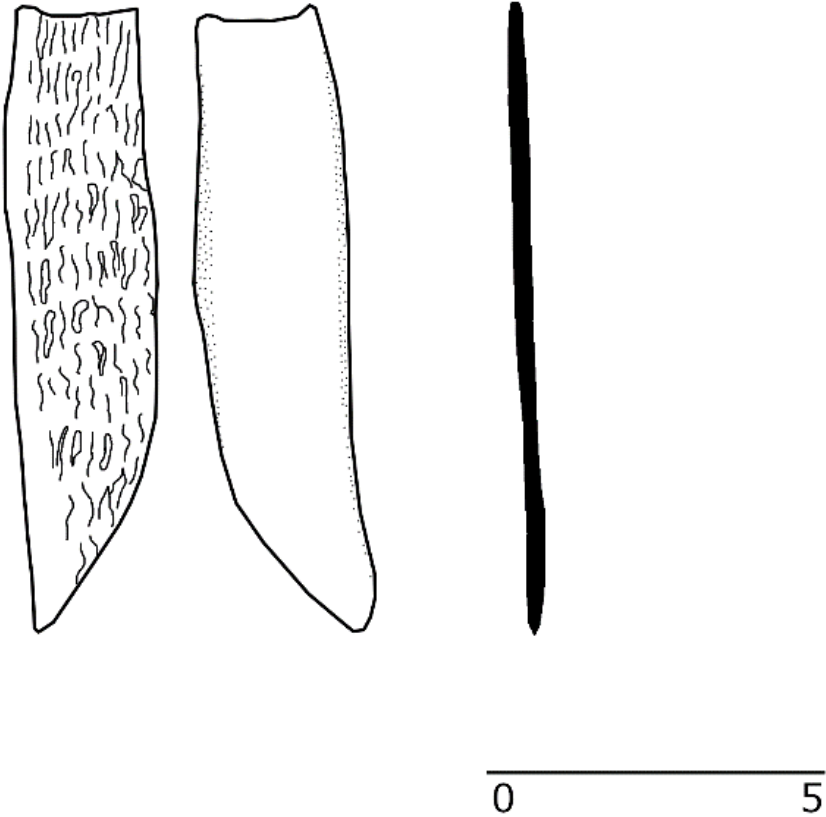
A18559

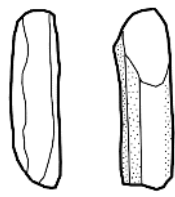
A18560

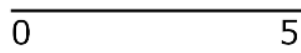
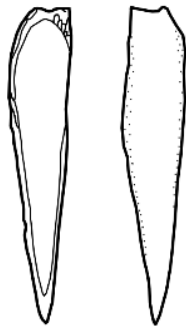
A18561

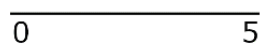
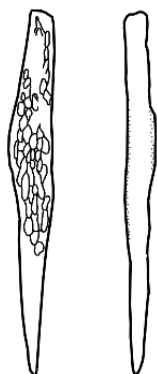
A18562

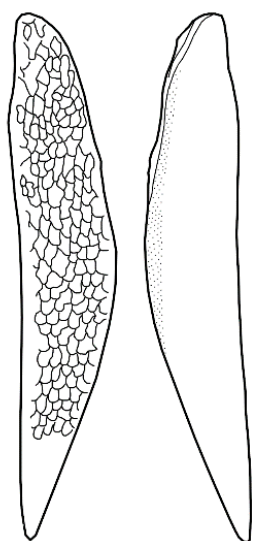
A18571

A18572

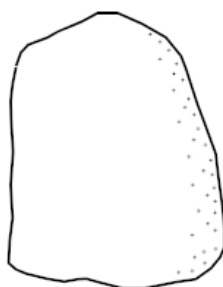
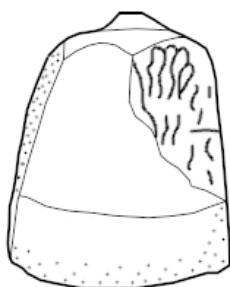
A18597

0 5

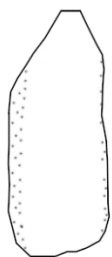
Soubor kamenných artefaktů

A3781

0 5

A18538

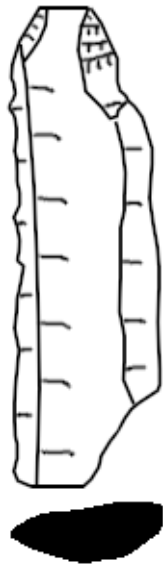
0 5

A18539

0 5

A18540

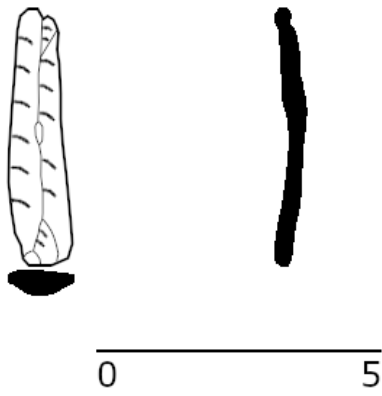
0 5

A18541

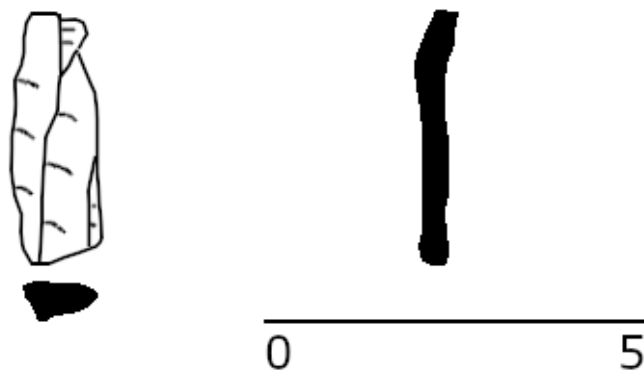

0 5

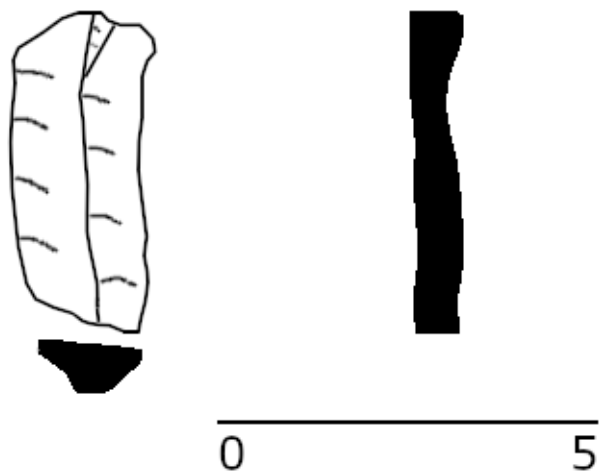
A18542

A18543

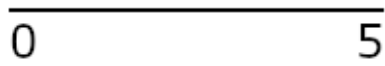
A18544

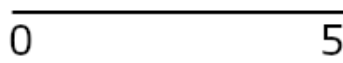
A18545

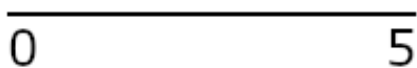
A18546

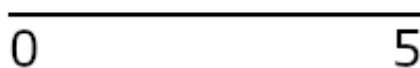
A18548

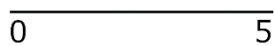
A18548

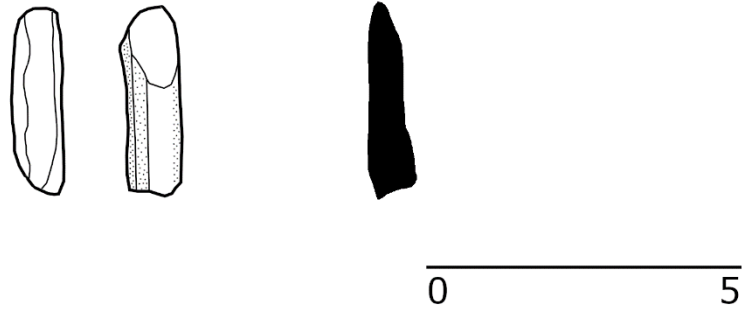
A18573

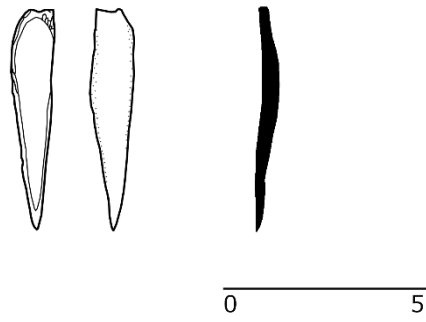
A18557

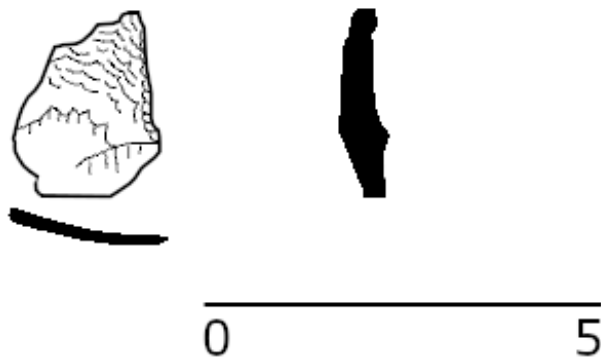
A18562

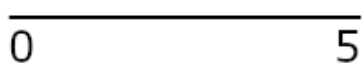
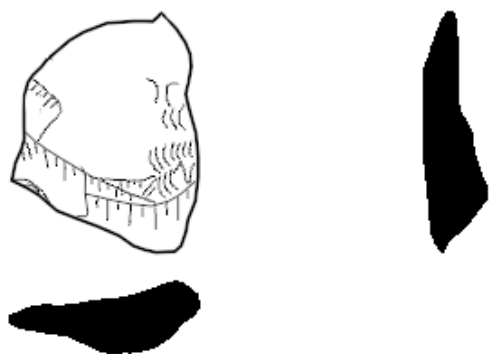
A18571

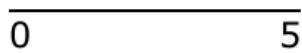
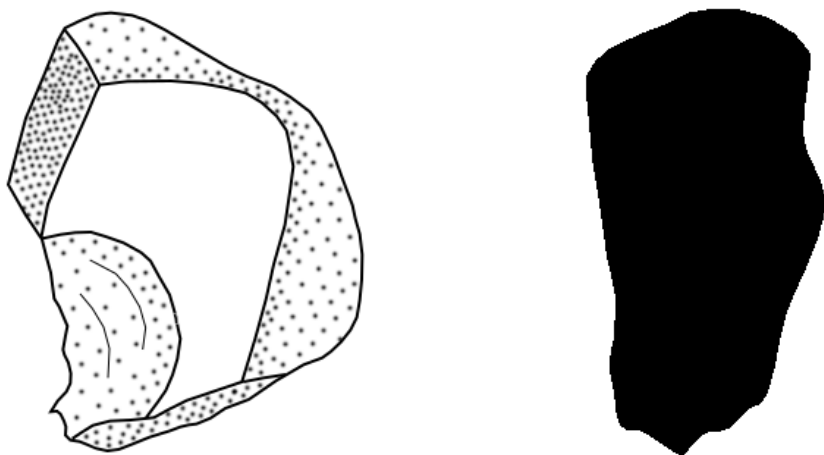
A18574

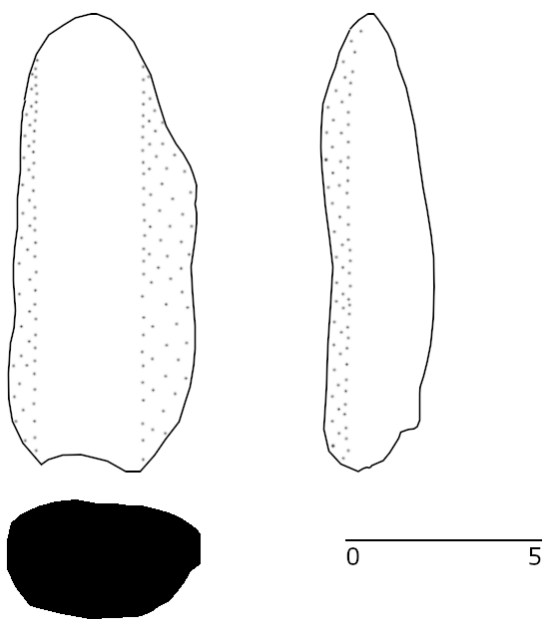
A18599

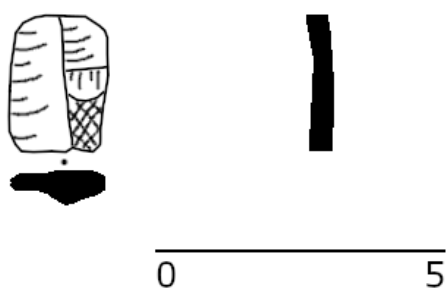
A18621

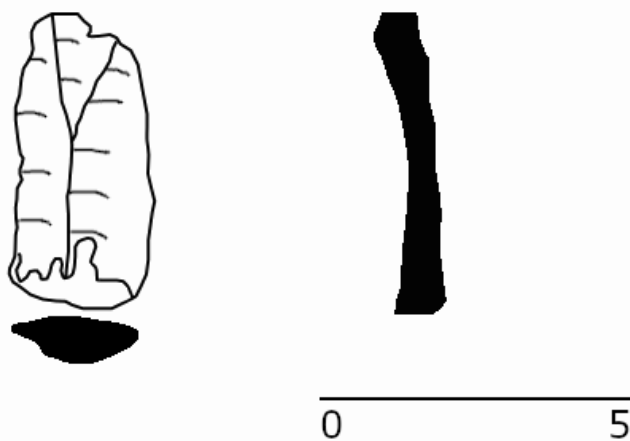
A18621

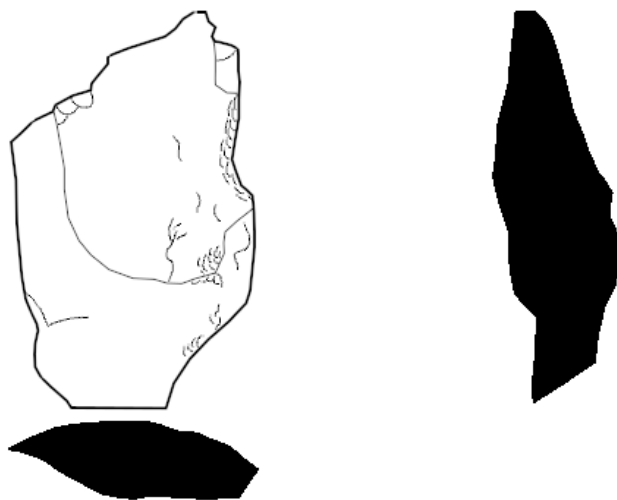
A18698

Bez inventárního čísla

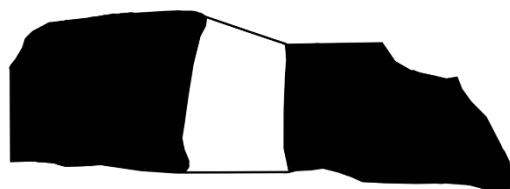
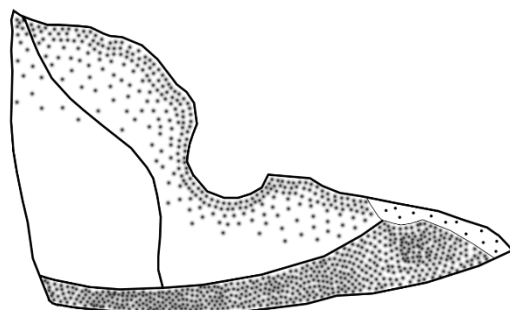

Bez inventárního čísla

0 5

A18607

0 5

15. Katalogová část

kat. 1 – podrobný popis jednotlivých lokalit

Trat': Doubravice – Kouřilka (Sýkorník, Sěkorník)

SAS: 14-43-25/24

ID-S1

GPS souřadnice: 49.7316675N, 16.9785869E

Lokalita: polykulturní

Podrobné časové zařazení: obecně KNP

Vyhodnocení nálezového celku: ne

Nadmořská výška: 255 m

Reliéf krajiny: Terénní vlna táhnoucí se směrem k jihu od severně ležící obce Doubravice, kde přechází v ostrožnu s prudce klesajícím svahem k severovýchodní a východní straně do záplavové oblasti řeky Moravy, k jihu s o něco mírnějším sklonem na rozcestí Doubravice – Řimice a k jihozápadu k dálnici D35.

Orientace a charakter terénu: Návrší a JZ svah

Zakřivení terénu: konvexní

Sklon svahu: 2°

Převýšení nad okolním terénem: 5 m/200 m

Půdní typ: FL, KA

Rozsah osídlení: Dle NZ: velká sídlištní plocha

Řád vodního toku: 3. – potok Nivka

Vzdálenost vodního toku: do 100 m

Inundační oblast: řeka Morava

Pohřební ritus: nezjištěn

Doklady výroby: nezjištěny

Doklady rituálních praktik: nezjištěny

Doklady obchodu: nezjištěny

Vzdálenost od nejbližšího hradiska: 6140 m

Trat': Klopina – U Křemelice

SAS: Nezjištěno

ID-S2

GPS souřadnice: 49.8208919N, 17.0124472E

Lokalita: monokulturní

Podrobné časové zařazení: obecně KNP

Vyhodnocení nálezového celku: ne

Nadmořská výška: 321 m

Reliéf krajiny: Ten tvoří mírný východní svah západně od obce, který se sklání směrem ke Klopíně, severně od silnice spojující obce Klopina a Police.

Orientace a charakter terénu: V svah

Zakřivení terénu: konvexní

Sklon svahu: 2°

Převýšení nad okolním terénem: 14 m/420 m

Půdní typ: HN

Rozsah osídlení: Nález 6 jam, blíže nezjištěno

Řád vodního toku: 4. – Doubravka

Vzdálenost vodního toku: 100-300 m

Inundační oblast: nezjištěno

Pohřební ritus: nezjištěn

Doklady rituálních praktik: nezjištěny

Doklady výroby: nezjištěny

Doklady obchodu: nezjištěny

Vzdálenost od nejbližšího hradiska: 4220 m

Trat': Mohelnice – Cukrovar (U bývalého cukrovaru. Štěrkovna)

SAS: 14-43-20/11

ID-S3

GPS souřadnice: 49.7745472N, 16.9492758E

Lokalita: polykulturní

Podrobné časové zařazení: obecně KNP

Vyhodnocení nálezového celku: ne

Nadmořská výška: 253 m

Reliéf krajiny: Je dán končící terénní vlnou, která vystupuje na západě ze Zábřežské vrchoviny, zasahuje takřka celé území Mohelnice a končí u Moravičanského jezera.

Orientace a charakter terénu: JV svah

Zakřivení terénu: mírně konkávní

Sklon svahu: do 1°

Převýšení nad okolním terénem: 7 m/980 m

Půdní typ: HN

Rozsah osídlení: Rozsáhlé – pravděpodobně zahrnuje i lokalitu ID-S20 – Mohelnice – SV od cukrovaru – pole Víta Nejezchleby a jedná se o větší sídlištní plochu

Řád vodního toku: 3. – Mírovka a Újezdka

Vzdálenost vodního toku: 300-500 m

Inundační oblast: V místech mezi potoky Mírovka a Újezdka

Pohřební ritus: nezjištěn

Doklady rituálních praktik: nezjištěny

Doklady výroby: nezjištěny

Doklady obchodu: nezjištěny

Vzdálenost od nejbližšího hradiska: Stavenice – 3040 m

Trat': Mohelnice – Bartošovo pole (Bartoš)

SAS: 14-43-20/10

ID-S4

GPS souřadnice: 49.7699742N, 16.9511211E

Lokalita: polykulturní

Podrobné časové zařazení: obecně KNP

Vyhodnocení nálezového celku: ne

Nadmořská výška: 252 m

Reliéf krajiny: Mírný svah jihovýchodně od Mohelnice, nakloněný směrem k potoku Újezdka, který tvoří hranici mezi Moravičany a Mohelnicí. Dále na východ se nachází Moravičanské jezero.

Orientace a charakter terénu: JV svah

Zakřivení terénu: mírně konkávní

Sklon svahu: Do 1°

Převýšení nad okolním terénem: 2 m/350 m

Půdní typ: FL

Rozsah osídlení: Blíže nezjištěno

Řád vodního toku: 3. – Újezdka

Vzdálenost vodního toku: do 100 m

Inundační oblast: Újezdka

Pohřební ritus: nezjištěn
Doklady rituálních praktik: nezjištěny
Doklady výroby: nezjištěny
Doklady obchodu: nezjištěny
Vzdálenost od nejbližšího hradiska: 3540 m

Trat': Mohelnice – Za SZTŠ (Za Střední zemědělskotechnickou školou)

SAS: 14-43-19/1

ID-S5

GPS souřadnice: 49.7667736N, 16.9156944E

Lokalita: polykulturní

Podrobné časové zařazení: obecně KNP

Vyhodnocení nálezového celku: ne

Nadmořská výška: 274 m

Reliéf krajiny: Je dán mírnou jihovýchodní vlnou táhnoucí se od západu směrem k Mohelnici a sestupující jižně do záplavové oblasti potoka Újezdka.

Orientace a charakter terénu: JV svah

Zakřivení terénu: konvexní

Sklon svahu: do 3°

Převýšení nad okolním terénem: 9 m/360 m

Půdní typ: HN

Rozsah osídlení: Nezjištěn

Řád vodního toku: 3. – Újezdka

Vzdálenost vodního toku: 100-300 m

Inundační oblast: Újezdka

Pohřební ritus: nezjištěn

Doklady rituálních praktik: nezjištěny

Doklady výroby: nezjištěny

Doklady obchodu: nezjištěny

Vzdálenost od nejbližšího hradiska: Stavenice – 6020 m

Trat': Moravičany – Dlouhý díleček (Dlouhé díly)

SAS: 14-43-20/2

ID-S6

GPS souřadnice: 49.7678317N, 16.9526661E

Lokalita: polykulturní

Podrobné časové zařazení: bolerázský stupeň kNP

Vyhodnocení nálezového celku: ano

Nadmořská výška: 252 m

Reliéf krajiny: Reliéf krajiny je dán východním koncem dlouhé vlny vystupující ze zábřežské vrchoviny, která se táhne dále směrem na východ do záplavové oblasti řeky Moravy

Orientace a charakter terénu: Z svah

Zakřivení terénu: konkávní

Sklon svahu: Do 1°

Převýšení nad okolním terénem: 16 m/1890 m

Půdní typ: HN

Rozsah osídlení: Předpokládaná plocha 300x150 m

Řád vodního toku: 3. – Újezdka

Vzdálenost vodního toku: nad 500 m

Inundační oblast: Morava

Pohřební ritus: nezjištěn

Doklady rituálních praktik: nezjištěny

Doklady výroby: výroba textilu

Doklady obchodu: nezjištěny

Vzdálenost od nejbližšího hradiska: 3550 m

Trat': Moravičany – Dlouhý díleček – jižní část

SAS: Nezjištěno

ID-S7

GPS souřadnice: 49.7639031N, 16.9545544E

Lokalita: polykulturní

Podrobné časové zařazení: bolerázský stupeň KNP

Vyhodnocení nálezového celku: ano

Nadmořská výška: 251 m

Reliéf krajiny: Reliéf krajiny je dán východním koncem dlouhé vlny vystupující ze zábřežské vrchoviny, která se táhne dále směrem na východ do záplavové oblasti řeky Moravy

Orientace a charakter terénu: Z svah

Zakřivení terénu: konkávní

Sklon svahu: Do 1°

Převýšení nad okolním terénem: 14 m/1780 m

Půdní typ: HN

Rozsah osídlení: Sídliště, které patrně přechází v sídliště v trati Dílečky - severovýchod

Řád vodního toku: 4. – bezejmenný potok

Vzdálenost vodního toku: nad 300 - 500 m

Inundační oblast: Morava

Pohřební rítus: nezjištěn

Doklady rituálních praktik: nezjištěny

Doklady výroby: výroba textilu

Doklady obchodu: nezjištěny

Vzdálenost od nejbližšího hradiska: 3800 m

Trat': Moravičany – Díleček – Severovýchodně

SAS: Nezjištěno

ID-S8

GPS souřadnice: 49.7616572N, 16.9560992E

Lokalita: polykulturní

Podrobné časové zařazení: bolerázský stupeň KNP

Vyhodnocení nálezového celku: ano

Nadmořská výška: 252 m

Reliéf krajiny: Podél pravého břehu řeky Moravy postupuje od Mohelnice jihovýchodním směrem k Moravičanům nízká terasa sprašové hlíny. V Moravičanech se stáčí k jihu a postupuje dále k J-JV. Pod terasou se nachází inundační pás s meandrující řekou a nad ní se rozprostírá široce zvlněná plošina Hornomoravského úvalu. V severozápadní části trati Dílečky je přechod z inundačního území řeky tvořen pozvolným, nevysokým svahem. Směrem k jihovýchodu se výškový rozdíl zvětšuje a svah se stává srážnější.

Orientace a charakter terénu: V svah

Zakřivení terénu: konkávní

Sklon svahu: do 3°

Převýšení nad okolním terénem: 6 m/290 m

Půdní typ: HN

Rozsah osídlení: Sídliště, které patrně přechází v sídliště v trati Dlouhý Díleček – jižní část

Řád vodního toku: 4. stupeň – bezejmenný potok

Vzdálenost vodního toku: do 100 m
Inundační oblast: řeka Morava
Pohřební ritus: nezjištěn
Doklady rituálních praktik: nezjištěny
Doklady výroby: výroba textilu
Doklady obchodu: nezjištěny
Vzdálenost od nejbližšího hradiska: 3850 m

Trat': Moravičany – Dílečky (Na dílečcích, Kravín, těž sušička)

SAS: 14-43-20/3

ID-S9

GPS souřadnice: 49.7603678N, 16.9539964E

Lokalita: polykulturní

Podrobné časové zařazení: bolerázský stupeň KNP

Vyhodnocení nálezového celku: ano

Nadmořská výška: 257 m

Reliéf krajiny: Podél pravého břehu řeky Moravy postupuje od Mohelnice jihovýchodním směrem k Moravičanům nízká terasa sprašové hlíny. V Moravičanech se stáčí k jihu a postupuje dále k J-JV. Pod terasou se nachází inundační pás s meandrující řekou Moravou a nad ní se rozprostírá široce zvlněná plošina Hornomoravského úvalu. V severozápadní části trati Dílečky je přechod z inundačního území řeky tvořen pozvolným, nevysokým svahem.

Orientace a charakter terénu: V svah

Zakřivení terénu: konkávní

Sklon svahu: Do 3°

Převýšení nad okolním terénem: 34 m/2530 m

Půdní typ: HN

Rozsah osídlení: sídliště

Řád vodního toku: 3. – Třebůvka

Vzdálenost vodního toku: nad 500 m

Inundační oblast: Třebůvka

Pohřební ritus: nezjištěn

Doklady rituálních praktik: nezjištěny

Doklady výroby: nezjištěny

Doklady obchodu: nezjištěny

Vzdálenost od nejbližšího hradiska: Stavenice – 3890 m

Trat': Moravičany – dům č. 206

SAS: Nezjištěno

ID-S10

GPS souřadnice: 49.7558764N, 16.9557131E

Lokalita: monokulturní

Podrobné časové zařazení: bolerázský stupeň KNP

Vyhodnocení nálezového celku: ano

Nadmořská výška: 255 m

Reliéf krajiny: Lokalita se nachází na mírném svahu v západní části obce, jižně od silnice Moravičany-Loštice. Reliéf krajiny je tvořen mírným jihovýchodním svahem, který jihozápadně od Moravičan přechází v rovinu a směrem k jihu klesá k říčce Třebůvce.

Orientace a charakter terénu: JV svah

Zakřivení terénu: mírně konvexní

Sklon svahu: do 1°

Převýšení nad okolním terénem: 9 m/1280 m

Půdní typ: FL, HN

Rozsah osídlení: Sídlištní jáma

Řád vodního toku: 3. – Třebůvka

Vzdálenost vodního toku: 300-500 m

Inundační oblast: Třebůvka

Pohřební ritus: nezjištěn

Doklady rituálních praktik: nezjištěny

Doklady výroby: nezjištěny

Doklady obchodu: nezjištěny

Vzdálenost od nejbližšího hradiska: 4250 m

Trat': Moravičany – Soutok

SAS: Prozatím nezjištěno

ID-S11

GPS souřadnice: 49.7569294N, 16.9683944E

Lokalita: polykulturní

Podrobné časové zařazení: boletázký stupeň KNP

Vyhodnocení nálezového celku: ano

Nadmořská výška: 247 m

Reliéf krajiny: V západní části intravilánu obce, původně na malé vyvýšenině nad soutokem řeky Třebůvky a Moravy

Orientace a charakter terénu: Rovina

Zakřivení terénu: -

Sklon svahu: -

Převýšení nad okolním terénem: -

Půdní typ: FL

Rozsah osídlení: Při obou březích Třebůvky

Řád vodního toku: 2. – Morava; 3. – Třebůvka

Vzdálenost vodního toku: do 100 m

Inundační oblast: Morava, Třebůvka

Pohřební ritus: nezjištěn

Doklady rituálních praktik: nezjištěny

Doklady výroby: nezjištěny

Doklady obchodu: nezjištěny

Vzdálenost od nejbližšího hradiska: Stavenice – 3550 m

Trat': Moravičany – Příčky k Lošticím

SAS: 14-43-20/7

ID-S12

GPS souřadnice: 49.7538461N, 16.9502414E

Lokalita: polykulturní

Podrobné časové zařazení: obecně KNP

Vyhodnocení nálezového celku: ne

Nadmořská výška: 251 m

Reliéf krajiny: Lokalita se nachází na mírném svahu západně od obce, zhruba uprostřed mezi Moravičany a Lošticemi. Reliéf krajiny je tvořen mírným jihovýchodním svahem, který jihozápadně od Moravičan přechází v rovinu.

Orientace a charakter terénu: JV svah

Zakřivení terénu: mírně konvexní

Sklon svahu: 1°

Převýšení nad okolním terénem: 9 m/660 m
Půdní typ: FL
Rozsah osídlení: Předpokládaná plocha 250x150 m
Řád vodního toku: 3. – Třebůvka
Vzdálenost vodního toku: nad 500 m
Inundační oblast: Třebůvka
Pohřební ritus: nezjištěn
Doklady rituálních praktik: nezjištěny
Doklady výroby: nezjištěny
Doklady obchodu: nezjištěny
Vzdálenost od nejbližšího hradiska: 4790 m

Trat': Moravičany – Hliníky, Hliníky u trigonometru Za hliníkem, Nad hliníkem

SAS: Nezjištěno

ID-S13

GPS souřadnice: 49.7594250N, 16.9578372E

Lokalita: polykulturní

Podrobné časové zařazení: obecně KNP

Vyhodnocení nálezového celku: ne

Nadmořská výška: 252 m

Reliéf krajiny: Reliéf krajiny je dán východním koncem dlouhé vlny vystupující ze zábrežské vrchoviny, která se táhne dále směrem na východ do záplavové oblasti řeky Moravy

Podrobné časové zařazení: kultura nálevkovitých pohárů

Orientace a charakter terénu: JV svah

Zakřivení terénu: konkávní

Sklon svahu: 2-3°

Převýšení nad okolním terénem: 8/160 m

Půdní typ: HN

Rozsah osídlení: Sídliště pravděpodobně navazuje na lokalitu Dílečky – severovýchod a jedná se zřejmě o větší sídlištní lokalitu

Řád vodního toku: 4. – bezejmenný potok

Vzdálenost vodního toku: do 100 m

Inundační oblast: řeka Morava

Pohřební ritus: nezjištěn

Doklady rituálních praktik: nezjištěny
Doklady výroby: nezjištěny
Doklady obchodu: nezjištěny
Vzdálenost od nejbližšího hradiska: 3740 m

Trat': Moravičany – Široké díly

SAS: Nezjištěno

ID-S14

GPS souřadnice: 49.7542056N, 16.9383672E

Lokalita: polykulturní

Podrobné časové zařazení: obecně KNP

Vyhodnocení nálezového celku: ne

Nadmořská výška: 259 m

Reliéf krajiny je dán východním koncem dlouhé vlny vystupující ze zábřežské vrchoviny, která se táhne dále směrem na východ do záplavové oblasti řeky Moravy

Podrobné časové zařazení: kultura nálevkovitých pohárů

Orientace a charakter terénu: JV svah

Zakřivení terénu: konkávní

Sklon svahu: 2-3°

Převýšení nad okolním terénem: 37/2355 m

Půdní typ: HN

Rozsah osídlení: nezjištěno, pouze povrchové sběry

Řád vodního toku: 3. Třebůvka

Vzdálenost vodního toku: nad 500 m

Inundační oblast: Třebůvka

Pohřební ritus: nezjištěn

Doklady rituálních praktik: nezjištěny

Doklady výroby: nezjištěny

Doklady obchodu: nezjištěny

Vzdálenost od nejbližšího hradiska: 5105 m

Trat': Palonín – Západně od Kouřilky

SAS: Nezjištěno

ID-S15

GPS souřadnice: 49.7321792N, 16.9744669E

Lokalita: polykulturní

Podrobné časové zařazení: obecně KNP

Vyhodnocení nálezového celku: ne

Nadmořská výška: 249 m

Reliéf krajiny: Jihovýchodní svah terénní vlny ležící jižně od obce Doubravice, s pozvolna ustupujícím sklonem směrem k východu na rozcestí cest Doubravice – Řimice a Nové Mlýny a také k jihu až jihovýchodu k dálnici D35.

Orientace terénu: JV svah

Zakřivení terénu: konkávní

Sklon svahu: 1-2°

Převýšení nad okolním terénem: 8 m/830 m

Půdní typ: FL, HN

Rozsah osídlení: Nezjištěno

Řád vodního toku: 3. – Palonínský potok

Vzdálenost vodního toku: do 100 m

Inundační oblast: Palonínský potok

Pohřební ritus: nezjištěn

Doklady rituálních praktik: nezjištěny

Doklady výroby: nezjištěny

Doklady obchodu: nezjištěny

Vzdálenost od nejbližšího hradiska: 6030 m

Trat': Úsov – Na Úsovském

SAS: Nezjištěno

ID-S16

GPS souřadnice: 49.7893156N, 16.9885003E

Lokalita: polykulturní

Podrobné časové zařazení: bolerázský stupeň

Vyhodnocení nálezového celku: ano

Nadmořská výška: 268 m (266-270)

Reliéf krajiny: Jižní konec Rohelské pahorkatiny, tvořený mírným svahem nakloněným jižně k potoku Doubravka

Orientace terénu: J svah

Zakřivení terénu: mírně konvexní

Sklon svahu: 1°

Převýšení nad okolním terénem: 27 m/1180 m

Půdní typ: FL, HN

Rozsah osídlení: Nezjištěno (soubor několika fragmentů keramiky)

Řád vodního toku: 4. – potok Doubravka

Vzdálenost vodního toku: do 100 m

Inundační oblast: potok Doubravka

Pohřební rítus: nezjištěn

Doklady rituálních praktik: nezjištěny

Doklady výroby: nezjištěny

Doklady obchodu: nezjištěny

Vzdálenost od nejbližšího hradiska: 1290 m

Trat': Úsov – Pod Křížovou horou

SAS: Nezjištěno

ID-S17

GPS souřadnice: 49.7936928N, 17.0149361E

Lokalita: polykulturní

Podrobné časové zařazení: bolerázský stupeň

Vyhodnocení nálezového celku: ano

Nadmořská výška: 303 m

Reliéf krajiny: Dominantou krajiny je vrch Křížová hora (314 m, též Křížový vrch), od kterého svah prudce klesá směrem na jihozápad do zastavěné oblasti Úsova. Na východ a jihovýchod svah klesá pozvolna až k nedalekému potoku Doubravka

Orientace terénu: JZ svah

Zakřivení terénu: konkávní

Sklon svahu: 8°

Převýšení nad okolním terénem: 20 m/310 m

Půdní typ: HN

Rozsah osídlení: Nezjištěno (soubor několika fragmentů keramiky)

Řád vodního toku: 4. – potok Doubravka

Vzdálenost vodního toku: 100-300 m

Inundační oblast: potok Doubravka

Pohřební ritus: nezjištěno
Doklady rituálních praktik: nezjištěno
Doklady výroby: nezjištěno
Doklady obchodu: nezjištěno
Vzdálenost od nejbližšího hradiska: 1980 m

Trat': Dubicko – Na tvrzi (Za kostelem)

SAS: 14-43-10/1

ID-S18

GPS souřadnice: 49.8276611N, 16.9680942E

Lokalita: polykulturní

Podrobné časové zařazení: Jevišovická kultura

Vyhodnocení nálezového celku: ne

Nadmořská výška: 301 m

Reliéf krajiny: Samotná obec Dubicko se nachází pod jižním koncem terénní vlny Hanušovické vrchoviny s názvem Malá Polanka, jejíž nejvyšší bod je 451 m n. m. Lokalita Na tvrzi pak leží na táhlém svahu, sestupujícím k silnici č. 315, která spojuje obce Dubicko s Policí.

Orientace a charakter terénu: JZ svah

Zakřivení terénu: konkávní

Sklon svahu: 3-5°

Převýšení nad okolním terénem: 42 m/1200 m

Půdní typ: HN

Rozsah osídlení: Nezjištěno

Řád vodního toku: 5. – bezejmenný potok

Vzdálenost vodního toku: do 100 m

Inundační oblast: ne

Pohřební ritus: nezjištěn

Doklady rituálních praktik: nezjištěny

Doklady výroby: nezjištěny

Doklady obchodu: nezjištěny

Vzdálenost od nejbližšího hradiska: 4840 m

Trat': Loštice – Závodí

SAS: Nezjištěno

ID-S19

GPS souřadnice: 49.7438025N, 16.9412078E

Lokalita: monokulturní

Podrobné časové zařazení: Jordanovská

Vyhodnocení nálezového celku: ne

Nadmořská výška: 254 m

Reliéf krajiny: Lokalita se nalézá ve východní části obce, reliéf krajiny je tvořen rovinou, která na JV přechází do Zábřežské vrchoviny (vrch Hájek, 319 m)

Orientace a charakter terénu: Rovina

Zakřivení terénu: -

Sklon svahu: -

Převýšení nad okolním terénem: -

Půdní typ: FL

Rozsah osídlení: Blíže nezjištěno

Řád vodního toku: 3. – Třebůvka

Vzdálenost vodního toku: do 100 m

Inundační oblast: Třebůvka

Pohřební ritus: nezjištěn

Doklady rituálních praktik: nezjištěny

Doklady výroby: nezjištěny

Doklady obchodu: nezjištěny

Vzdálenost od nejbližšího hradiska: 5920 m

Trat': Mohelnice – SV od cukrovaru – pole Víta Nejezchleby

SAS: Nezjištěno

ID-S20

GPS souřadnice: 49.7760011N, 16.9505631E

Lokalita: polykulturní

Podrobné časové zařazení: Jordanovská

Vyhodnocení nálezového celku: nezjištěno

Nadmořská výška: 253 m

Reliéf krajiny: Je dán končící terénní vlnou, která vystupuje na západě ze Zábřežské vrchoviny, zasahuje takřka celé území Mohelnice a končí u Moravičanského jezera.

Orientace a charakter terénu: JV svah

Zakřivení terénu: mírně konkávní

Sklon svahu: do 1°

Převýšení nad okolním terénem: 6 m/970 m

Půdní typ: HN

Rozsah osídlení: Rozsáhlé – pravděpodobně zahrnuje i lokalitu ID-S3 - Mohelnice – Cukrovar (U bývalého cukrovaru. Štěrkovna) a jedná se o větší sídlištní plochu

Řád vodního toku: 3. – Mírovka a Újezdka

Vzdálenost vodního toku: 300-500 m

Inundační oblast: V místech mezi potoky Mírovka a Újezdka

Pohřební ritus: nezjištěn

Doklady rituálních praktik: nezjištěny

Doklady výroby: nezjištěny

Doklady obchodu: nezjištěny

Vzdálenost od nejbližšího hradiska: Stavenice – 2985 m